

ROMÂNIA

ȘI

ȚĂRILE LOCUITE DE ROMÂNI

MANUAL PENTRU USUL CLASEI IV SECUNDARE

ALCĂTUIT CONFORM PROGRAMEI ANALITICE DIN 1899

DE

D^R. G. M.-MURGOCI

PROFESOR,
ȘEF DE LUCRĂRI LA LABORATORUL
DE MINERALOGIE ȘI PETROGRAFIE.

ȘI

I. POPA-BURCĂ

PROFESOR
LA LICEUL MIHAI-VITEZUL
LICENȚIAT ÎN ȘTIINȚELE NATURALE.

BUCURESCI

INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL” S-Sor ION ST. RASIDESCU

16, STRADA DÔMNEI, 16

1902.

6954

Reproducerea hărților, așa cum sunt date aci, este interzisă.

Exemplarele vor purta semnătura unuia din autori.

Ion Popa-Dunca

P R E F A Ț A

Noi suntem cei d'întâi cari să recunoscem că e foarte greu a face o bună și mai ales completă Geografie a României și țărilor locuite de Români căci pe lângă greutățile inerente orî-cărui manual didactic, aci ne mai lovim și de lipsa materialului necesar, România nefiind încă studiată bine din variatele puncte de vedere ale Geografiei. Puținele studii generale întreprinse asupra diferitelor cestiuni ce privesc țera noastră, sau asupra unor regiuni isolate ale Daciei, — studii cari au constituit isvórele acestei cărți — nu sunt încă suficiente pentru a arăta starea adevărată a țerii și a Daciei întregi, lucru care a fost ținta noastră.

Noi ne-am dat ostenela de a coordona diferitele rezultate obținute până acum atât de savanții români cât și de cei străini cari s'au ocupat cu țera noastră; și dacă în această primă încercare pentru alcătuirea unei Geografii complete a Daciei se observă ore-cari lacune, cauza este că și literatura presintă goluri la acele cestiuni.

Năsuința noastră a fost să facem și pentru România o carte care să se pótă compară cu manualele similare pentru țările străine ca: „Deutschland“ de FR. RATZEL, „Oesterreich-Ungarn“ de A. SUPAN, „La France“ de VIDAL DE LA BLACHE etc.; întru cât ne-am apropiat de idealul propus, cetitorul își va face o idee urmărind cu atențiune și fondul și forma sub care se presintă această carte; „orî cât de departe ne-am găsi de idealul nostru, totuși e bine ca în totdeauna să avem unul.“ Adânc convinși că studiul geografiei unei regiuni pentru a fi făcut în mod serios reclamă multe hărți și schițe, noi am căutat

să ne ridicăm și din acest punct de vedere la nivelul lucrărilor străine; numeroasele hărți colorate, gravuri și fotografii caracteristice sunt probă de interesul ce am pus la alcătuirea acestei lucrări.

Nu avem nici o pretențiune de originalitate asupra acestui manual, cum de altmintrelea nici nu trebuie căutat acest lucru într-o carte didactică. Singurul merit ce ne revendicăm e de a fi adunat, controlat și coordonat diferitele cunoscințe relative la țera noastră, de a le fi dat sub o formă potrivită nivelului elevilor cărora le e destinată cartea și de a o fi întocmit conform nouelor programe din 1899. Din munca noastră dată cu desinteresare, n'ar fi eșit, poate, nici puținul ce aci se vede, dacă n'am fi fost ajutați de lucrările, comunicările și sfaturile a mai multor specialiști, între care în primul rând numim pe d-nii: L. V. LOCZY profesor la Universit. din Buda-Pesta, E. DE MARTONNE prof. la Universit. din Rennes, FR. ROBIN bibliotecar la ministerul Domeniilor și alții, cărora le aducem cu această ocaziune călduroasele noastre mulțumiri.

AUTORII.

P. S. Neobicinându-se a se da în manualele de școală o listă bibliografică completă, ne mărginim și noi a cita aci principalii autori consultați: DE MARTONNE (*La Roumanie, La Valachie etc.*) LOCZY, PETERS (*Dobrogea, Donau*), TOULA, LEHMANN, ANDROUSSOW CHOLNOKY, LÖRENTHEY, BIELTZ, BERGNER COBĂLDESCU, MRAZEC, GR. ȘTEFĂNESCU, SABBA ȘTEFĂNESCU, AURELIAN, S. ATANASIU, ȘIMIONESCU, ALIMĂNEȘTEANU, DRĂGHICEANU, MURGOȘ, IANESCU, LICHERDOPOL, CHIRU, FĂGĂRĂȘANU și MOLDOVAN (*Geografie; Țara noastră, Munții apuseni*), HEPITES, RONA, RAUM, XENOIOL, HASDEŪ, TOCILESCU, ONCIUL, IORGA, D. A. STURDZA, COLESCU, WEIGAND, ROMAN, CRUPENSKY și TURBURE, FILIP, ROBIN și STAICOVIĆI, N. ALEXANDRINI, ANTIPA (*L. Razim, Pescăriile*), BENDER, BRÂNDZA, GRECESCU, PROCOPIAN-PROCOPOVIĆI, CRISTODORESCU, ASSAN, HAZU, RADIAN, ARBORE, WOROBKIEWIZ, KOGUTOWICZ MANÓ, NENIȚESCU, BURADA etc., precum și diferitele publicațiuni periodice (*Anuare, Anale, Buletine, Reviste etc.*) ce conțin date asupra României și țărilor locuite de Români, *Enciclopedia română*, etc.

ROMÂNIA

ȘI

ȚERILE LOCUITE DE ROMÂNI

GEOGRAFIA FISICĂ

INTRODUCERE

România e țera Românilor, e patria noastră.

Patria e cel mai d'întăi și cel mai de apoi cuvînt al omului: într'însa se cuprind toate bucuriile lui; simțirea ei se naște de odată cu noi și e nemărginită, veșnică ca și Dumnezeu... Patria e aducerea-aminte de zilele copilăriei: coliba părintescă cu copacul cel mare din pragul ușii; desmierdările dragăstose ale mamei noastre; plămuirile nevinovate ale inimii noastre; locul unde mai întăi am iubit și am fost iubiți; fumul vetrei ce ne-a încălzit în lăgăn, înălțându-se în aer; barza de pe strășină ce cată duos pe câmpie, și aerul care nicăirea nu e mai dulce!...

RUSO.

Românii sunt însă răspândiți pe o suprafață mult mai întinsă de cât e România liberă de aji; graiul românesc se aude pe totă regiunea ce în vechime se numea **Dacia** și chiar mai departe spre răsărit și spre miază-zi, așa că ținuturile locuite de Români în afară de granițele regatului român, fac încă odată cât regatul.

Să nu ne mire faptul că Românii nu formază aji un singur stat, căci chiar din primele timpuri poporul român nu s'a încheat la un loc, din cauza pozițiunii locurilor ce ocupă; tot-deauna munții înalți au pus piedică unirii

némurilor de acelaş sânge. Numai o singură dată şi după mult timp de despărţire, acum 300 anî, eroul cel mai mare al Românilor, Michai Vitézul, a unit toate provinciile românesce la un loc, a reînchegat Dacia, dar din nefericire numai pentru scurtă durată; cu căderea eroului şi Dacia s'a desmembrat, românimea s'a divizat din nou. Târziu după aceea, de-abia acum 50 anî, s'au reunit două principate surori, Muntenia şi Moldova, de-aû format **Țera Românescă**, care sub conducerea înțeleptă a Regelui Carol I a devenit regatul român, România de adî.

E lucru de mare însemnătate şi prevestitor de mărire pentru noi, că dintre toate țările ce s'au ivit mai apoi pe urmele puternicului şi întinsului imperiū roman, noi cei mai răslețiți de inima latinității, noi suntem cei cari am moștenit numele mumei. E drept, că străinii ne-aû ȃis şi ne ȃic nouă şi țerii noastre în multe feluri, dar toate acele nume cu cari ne hărăzesc, spun origina noastră nobilă şi înrudirea noastră cu cele-lalte popore neo-latine.

Nemții Italienilor le ȃic «Wälschen», iar şi nouă Moldovenilor şi Muntenilor, iar aşă : «Walachen»; Franțozii Italianului îi ȃic «Vallons», şi nouă Moldovenilor şi Muntenilor, «Valaques». Leșii Italianului îi ȃic «Vloho», iar nouă Moldovenilor şi Muntenilor ne ȃic «Volosini». Ungurii Italianului îi ȃic «Olasi» iar Moldovenului şi Munténului îi ȃic. «Olah». Şi țerii Italiei Leșii îi ȃic «Vlosca Zemlea», adică Țera Vloholui, iar țerii noastre, Moldovei îi ȃic «Vlosca Zemlea», adică Țera Moldovei.

MIRON COSTIN.

De aceea Românul de inimă ține la numele lui şi e mândru de țera lui; pentru orî-ce Român din țera liberă saû de sub stăpânire străină România prețuesce ca un raiû: «Pe un picior de plaiû, pe o gură de raiû» cântă doina populară; şi între toate țările din lume România e cea d'întaiû pentru el, acesta e patria lui, e țera lui. Cine n'a auȃit pe ardelén ȃicend: «Mă duc în țéră», când plécă în România.

Colo, în vale, departe, prea departe, unde sórele se vede aşă de frumos unde câmpiile sunt smălțuite şi pâraele rēcórose, unde cerul e dulce, junicele albe şi pămîntul roditor!... copii! acolo e Țera!... RUSSO.

Însă ca un ideal sfînt, nutrit prin focul inimelor noastre, trebuie să avem deapurerî înainte-ne reunirea tuturor ro-

mânilor într'o singură țară, renascerea vechei Dacii pe margini mai largi, până unde se aude graiul românesc. Astă-đi când vorbim de Dacia înțelegem regiunea coprinsă între Dunăre, Tisa, Nistru și Marea, ce aparține în mare parte Ungariei, Austriei și Rusiei; numai $\frac{2}{5}$ din acest teritor constituie țera liberă, România.

Posițiunea Românilor în Europa.

Privind o hartă a Europei, constatăm că partea de apus a Daciei cade în Europa centrală, iar partea de răsărit, dintre Carpați și Marea Négră, aparține orientului Europei.

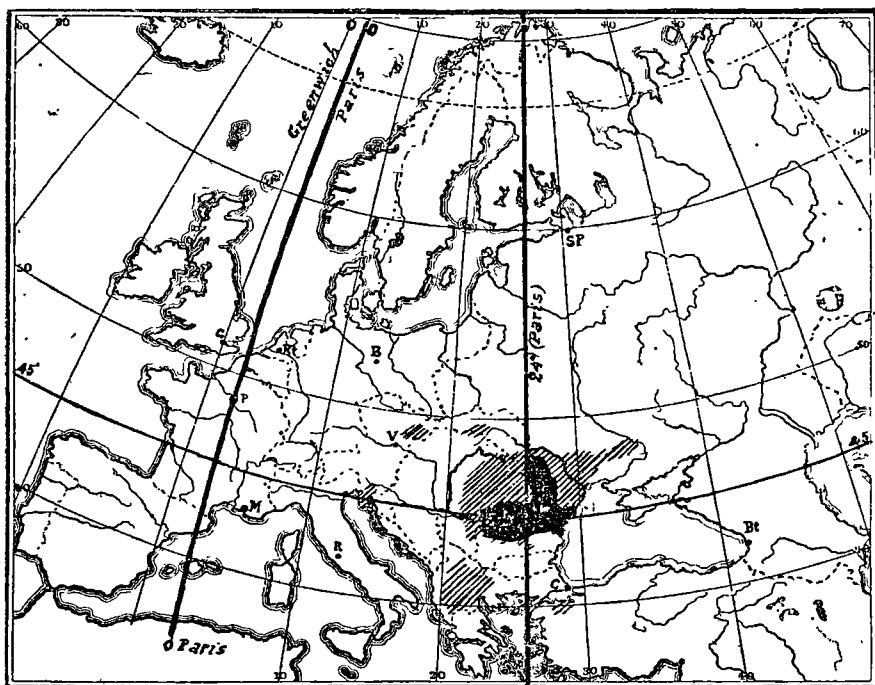

Fig. 1. Posițiunea Românilor în Europa. Regiunile lineate sunt cele locuite de Români; pata négră e România

Posiția, ce Dacia are Europa, dă mari avantaje popoului ce o locuesce. Noi ne găsim destul de aproape de

centrul civilizat, ale căruî luminî ne vin ușor și repede, Produsele năstre (grâne, petrol, etc.) se vînd în apus cu prețuri mai bune ca ale Rusiei, pentru că n'aũ cheltueli mari de transport; iar prin M. Negră ne stă deschis drumul spre Orient. Chiar la început Dacia a fost influențată de cultura și viața ce se desfășura în centrul imperiului roman; iar în evul mediu negustorii genovezi și venețiani ajungeau prin Marea Negră și Dunăre în Dacia dunărenă și aduceau odată cu mărfurile lor și ideile și cunoștințele apusului.

Dar tot din cauza situațiunii ei n'a fost altă țără mai încercată de necazuri ca Dacia, căci partea ei orientală, România de azi, a fost bulevardul de trecere a tuturor popoarelor năvălitoare ce se năpustiră timp de multe secole spre Europa centrală. Cu noi aũ dat piept întâi tôte hórdele barbare ce nu-și mai găsiaũ bine capului; de pieptul nostru se sfărîmă și sálbătăcia și furia lor; și mai apoi de sute de ori existența năstră a fost în pericol intrând în luptele nenumărate cu puhoiul cotropitor ce islamismul amuță până mai eri asupra occidentului, asupra Romei. Turcii pe de o parte, Tătarii pe de alta ne amără viața, ne luă tótă vîaga. Când ne gándim la poziția și trecutul nostru și al altor state, vedem că nu e nici un merit pentru Italia, Spania ori Franța că de secole își mențin mărimea și locul lor din timpurile d'întâi, căci natura le-a îngăradit cu frontiere uriașe, mări întinse ori munți înalți, ce le-a pus la adăpost de furia destructoare a atător nămurî năvălitoare ce tot curgeau dinspre orientul Europei și din centrul Asiei.

Și tocmai din partea acésta de răsărit Dacia eră deschisă valurilor barbare, căci Nistrul *care se ia ca margine de răsărit a Daciei* și Prutul, care sapă încă un șanț prin mijlocul acestei părți de țără, nu puneau pîdică grea hórdelor barbare călărețe; iar délurile verđi și câmpiile mănóse atrăgiaũ și reținiaũ cetele nesățioșe până istoviaũ totul și apoi se îndreptau spre apus, une-ori ocolind Carpații pe la Nord, de cele mai multe ori luând România în lungul ei. Dunărea care cu pânza ei cea lata *mărginesce Dacia spre S*, ne îngreuia pe acele timpuri necazul, ne lungea suferințele ținend nămurile străine pe capul nostru, până când apele ei înghețau și deschideaũ ast-fel drum liber

puhoiului omenesc. De asemenea când barbarii se loviau de țăria apusului, când valul cotropitor se resfrîngea 'napoi, atunci găsiau loc deschis dincóce de Tisa, năvăliau spre centrul Daciei venind acum din apus. Apele Tisei *care însemnăză hotarul din spre apus al Daciei*, erau mici în timpurile de secetă, iar mocirlele acestui ținut, câmpurile întinse uscate și valurile de nisip aduceau aminte hórdelor înfrînte de deșerturile nisipóse ale Asiei de unde plecaseră și le opriau pe loc.

Pe acele timpuri de restriște doar munții ne oferiau adăpost; în văgăunele Carpaților, în codrii nesfârșiți din inima Daciei se retrăgea românul din fața năvălitorilor. Carpații în ocolul lor prin mijlocul Daciei se ridică ca zidurile unei cetăți, iar între ramura de apus și arcul de răsărit închide o țără așa de frumoasă cum puține a lăsat Dumnezeu pe pămînt. În timp de pace românimea se întindea de jur împrejurul Carpaților peste deluri și peste câmpii, în timpuri grele Românul se strîngea însă în cuibul lui și trăia cum putea.

Vecinii noștri. Românii se găsesc ađi între două puteri mari: Rusia spre NE, Austro-Ungaria spre NV; iar spre miază-đi Dunărea ne desparte de două state mai mici: Serbia spre SV până în Valea Timocului și Bulgaria spre S până la Mare. Am mai avut noi și alți vecini: pe Poloni sau Leși la miază nópte, pe Tătari la răsărit și pe Turci la miază-đi, dar A-tot-puternicul s'a întors cu mînie asupra lor, căci prea ne cauzase mult necaz: unora le-a șters țera de pe harta lumei, pe alții i-a silit să se restrîngă încolo înspre Asia și să lase locul altor némuri mai cu frica lui Dumnezeu.

Cu vecinii noștri de astă-đi o ducem până acum bine; avem însă un vecin care pe unele locuri în Dacia de apus trăese amestecat cu Românii și care nu în tóte ocaziile se arată bine-voitor neamului românesc: acesta e poporul maghiar. Puțin la număr, isolat ca și noi între némurile slave, străin cu totul de cele-l'alte popóre ale Europei, sórta lui e întru cât-vă ca și a noastră. Orbit însă de stăpânirea ce a prins pe câte-vă ținuturi românesce, caută să lovască în némul român, să înăbușe suflarea românescă și a altor națiuni, luptă să maghiariseze cât mai mulți străini,

pentru a putea ast-fel întemeia un stat național maghiar.

Aceiași purtare, pôte și mai rea ca a ungurilor, au Rușii față de românii supuși lui.

Vecinii noștri nu ne-au fost tot-deauna prietenși și chiar când nu se sculau cu război direct contra noastră, tot nu ne lăsa în pace. În luptele lor uniți cu alții își dădeau întâlnire tot pe câmpurile noastre, ca și cum țera asta nu eră a nimănui, și în urma oștirilor străine délurile, câmpiile și satele noastre rămăneau pustiite și pârjolate.

Chiar și astă-zi față cu vecinii noștri ni se impune multă chibzuință, unire în cuget și unire în faptă, și să nu perdem din vedere nici planurile vecinilor noștri și nici menirea ce noi avem aci în orientul Europei. Ca popor de viță nobilă, cu firea noastră oțelită în timpurile grele trecute, porniți serios acum pe căile culte și civilisate ale apusului, nouă ne e dat să purtăm flacăra civilizațiunii în Orient, să răspândim lumina cunoscinței printre micile popore înapoiate ale Peninsulei balcanice. Inrădăcinarea noastră aci în pragul de răsărit al Europei, pe clinele Carpaților și în valea Dunărei, e încă odată spre fala și mărirea nemului roman.

Situațiune geografică și frontiere.

Țera noastră e așa de departe spre răsărit că de la primul meridian ce trece prin Paris, până la Bucuresci numărăm 24 grade de longitudine pămîntescă (1); miezul zilei e la Bucuresci cu 1 oră și 35 minute mai de vreme ca la Paris, apröpe cu o oră mai de vreme ca la Roma și numai cu 40 minute mai de vreme ca la Viena. Când pentru parisian aurora dimineței se arată ca o genă de foc, la noi sórele a eșit deja din pânza Mărei Negre, luminează vârfurile munților și învăluie cu rațele lui binefăcătore câmpia românească. Când astrul zilei se oglindește încă în a-

(1) Un grad de longitudine la latitudinea României e cam 78 Km. Unii numără gradele de longitudine de la meridianul ce trece prin Greenwich și care vine cu 2°20' mai la apus de cel din Paris. Veđi harta Europei Fig. 1.

pele Mediteraneî şi ale Atlanticeî, la noi amurgul se scoboră încet-încet peste câmp şi peste vale. Vorbind numai de România, găsim că ea e situată între $20^{\circ}8'$ şi $27^{\circ}20'$ (cu insula Şerpilor 28°) long. estică, socotind însă pentru Dacia, ea e cuprinsă între $17^{\circ}40'$ şi $28^{\circ}5'$. Lungimea cea mai mare a Daciei de la apus la răsărit e cam de 840 Km.

Cum se scie, Europa cade aproape întrăgă în zona temperată a emisferei boreale ; România şi chiar întreaga Dacie se găseşte mai jos de mijlocul Europei, chiar pe la mijlocul zonei temperate: paralela de 45° latitudine trece puţin mai sus de Ploesci. (Vezi Fig. 1 şi 2). În mijlocul verei sôrele se ridică deasupra orizontului oraşului Zimnicea ca şi la Nişa şi Marsilia, iar punctul cel mai de N. al Maramureşului de abia ajunge paralela geografică a Parisului. Socotind mai precis Dacia e cuprinsă între $33^{\circ}40'$ şi $48^{\circ}45'$ latitudine boreală, iar colţul cel mai de Nord al României se opresce la $48^{\circ}20'$. Lăţimea maximă a Daciei e cam de 560 Km.

Forma şi hotarele Daciei. Privind cu deamănuntul harta Daciei, vedem că ea are forma aproape regulată a unei elipse cu axa cea mare îndreptată de la apus spre răsărit; axa cea mică e cam $\frac{4}{5}$ din cea mare. Din punctul de vedere al regularităţii formeî Dacia e ținut unic în Europa: dór două colţuri, — Dobrogea de SE şi Bugécul de răsărit — es afară din elipsă, şi tot două colţuri străine intră în elipsă, — unul la SV (cotul Dunărei de la Severin), altul la N (colţul Galiţiei sudice ce se ascute înaintând de-alungul Carpaţilor). E lesne de înţeles că cu cât o ţeră e mai rotundă, cu atât e mai resistentă, în vreme de război e mai uşor de apărat; din nefericire însă, Dacia nu e sub un singur sceptru.

Şi din punctul de vedere al hotarele ei naturale: Dunărea, Nistru, Tisa şi Carpaţi, Dacia este favorisată; numai o mică parte $\frac{1}{20}$ din conturul ei — la Sudul Dobrogei şi la Nordul Basarabiei — e tras prin linii convenţionale. Dintre cele-lalte ţeri mai mari ale Europei, dór Anglia şi Italia o întrec în astă privinţă.

Dunărea trage hotarul Daciei spre S de la gura Tisei (satul Zalankemen) până la Silistra, de unde se continuă

o linie convențională până la Mare. Linia Dunărei e foarte neregulată mai ales în prima jumătate unde apele albastre se luptă cu stâncile ce și Carpații și Balcanii pun în drumul ei. Pentru a se strecura printre aceste lanțuri de munți e nevoită să facă multe coturi: la Panciova, la Baziaș, la Vârciorova, la Severin și la Calafat. În jumătatea, a doua Dunărea trage o linie mai simplă însă apele ei bat când într'un mal când într'altul, une-orî mîncînd din pămîntul Bulgariei, alte orî lăsînd insule romînesce de partea Bulgariei (casul insulei Bujorescu din fața Zimnicei). Cu toate astea fluviul Dunărea e o graniță fixă. Trecerea ei se face ușor cu vapore și luntre; în vechime a existat de partea asta două poduri: al lui Trajan la Severin și al lui Constantin cel Mare la Celei, dar a fost distruse și altele nu s'a mai construit.

Intr'un război însă cu Bulgarii aceștia sunt favorizați întru cât-va, pentru că malul drept e repede și mult mai înalt ca cel stîng ce e plin de bălți și mocirle; de pe malul drept înalt de 200 m. se domină nu numai lunca Dunărei, dar și o bună parte de câmpie, vedînd ce se întîmplă de această parte a Romîniei; din aceste motive Turcii transformase în cetăți bine întărite mai toate orașele de pe malul drept. Numai între Severin și Calafat malul stîng romînesc are avantaj contra celui drept și se știe că în războiul de la 1877 din Calafat de pe malul stîng s'a tras primul foc de tun asupra Vidinului, de pe malul drept. Importanța economică a Dunărei și văei ce deschide în Carpați e însă foarte mare (v. fl. Dunărea).

Cît privește linia convențională de la Silistra la Ilamlák, dór peptul nostru de oțel va păstra frontiera neștirbită.

Spre răsărit țărma Mărei Negre face granița Daciei de la Ilamlák (la S. de Mangalia) până la gura limanului Nistrului. În largul Mărei în dreptul gurilor Dunărei România mai posedă insula Șerpilor, singura insulă în Marea Neagră.

Ca frontieră marea e tot ce pôte fi mai fix, dar nu așa de sigură, căci deși țărma pe unele locuri e stîncos iar pe alte locuri marea e prea josă, așa că uscatul nu e abordabil, cu toate acestea, această cîstă fiind deschisă și prea regulată, nu se pôte apăra bine de un atac de pe mare căruia nu va pute rezista mult. Pe de altă parte, prin porturile ei, marea ne deschide drumul spre orient, spre Rusia meridională spre Caucașia, spre Asia mică la Constantinopol și Egipt.

Insula Șerpilor are însă o mare importanță strategică; în vreme de război

ea p $\acute{o$ te servi ca deposit de munițiuni vaselor marine și după ea s'ar putea trage asupra vaselor ce ar căut $\acute{a}$ să iasă sau să intre pe gura Sulinei. Din ac $\acute{e}$ stă insulă s'ar putea stăp $\acute{a}$ ni gurile D $\acute{u}$ nării; de aceea nu s'a dat Rusiei c $\acute{a}$ c $\acute{i}$ ac $\acute{e}$ sta ar fi căutat să profite de pozițiunea insulei în detrimentul celor-l'alte state.

Marea Négră e abordabilă numai la Constanța și Sulina; un punct strategic important e Mangalia al c $\acute{a$ rei golf dac $\acute{a}$ ar fi ținut în stare bună, ar servi de adăpost sigur unei flote întregi (v. Marea Négră.)

Spre răsărit hotarul între Dacia și Rusia e tras de apa fluviului Nistru, care descrie o linie puțin flexuoasă dar f $\acute{o$ rte mărunț cotită; valea largă a Nistrului tăiat într'un teren puțin ridicat și albia puțin adâncă a acesteia ape n'au fost și nici nu vor fi nici odată piedică popórelor, ce au venit sau ar căut $\acute{a}$ să vie dinspre ac $\acute{e}$ stă parte. Pe lângă podurile c $\acute{a}$ ilor ferate și șoselelor principale, și afară de vadurile numeroase, Nistrul p $\acute{o$ te fi trecut de-adreptul de infanterie și chiar de artilerie în timpul apelor sc $\acute{a}$ đute.

Nistrul încet $\acute{e}$ ză de a fi granița Daciei la Zalescic, de unde o linie convențională se lasă drept spre S în valea Prutului în dreptul gurei Ceremușului; de aci Ceremușul și isvorul său Ceremușul alb se în sărcin $\acute{e}$ ză a trage granița puțin arcuită spre NV între Dacia și Galiția până în culmea munților Carpați la vîrf $\acute{u}$ l Obcina mare din lanțul Munților Negri (Ciornahora). Frontiera ac $\acute{e}$ sta în parte fixată printr'o linie convențională, a fost punctul cel mai slab al Daciei; pe aci își îndreptau Polonii fără nici o piedică armatele lor contra Domnilor moldoveni și contra Turcilor și T $\acute{a}$ tarilor.

La apus înspre c $\acute{a}$ mpia pustie a Ungariei, s'a însemnat ca margine vestică Daciei rîul Tisa, care descrie din culmea munților și până la Dunăre un arc puțin curbat spre apus, și a c $\acute{a$ rei ape face într'o luncă întinsă, j $\acute{o}$ să și mlăștin $\acute{o}$ să mi $\acute{a}$ de coturi, mai mărunte și mai încrețite ca ale Nistrului. Dunga Tisei nu e o frontieră nici precisă, nici sigură; albia sa se p $\acute{o$ te schimba la fie-care viitură în latul luncei, iar podurile și vadurile numeroase ușur $\acute{e}$ ză trecerea ei, care alt-fel din cauza mocirlelor și bălților neîntrerupte ar fi f $\acute{o$ rte grea; în timpuri de secetă volumul

apei se reduce mult și pôte fi trecut mai peste tot locul. Așa ne explicăm cum Ungurii s'au așezat de ambele părți ale acestui riū.

Tisa servă de hotar Daciei numai până la Tisa-Uilak unde încep Mânții Gil (Borlo-Gyl) ce sue spre N. în crescetul Carpaților păduroși la Vf. Stoi (Szoljvaihas); de aci dunga Munților Maramureșului servă de nepășită graniță spre SE până la vf. Obcina mare ca să închidă conturul Daciei la isvórele Ceremușului alb.

Intre aceste granițe se închide o suprafață de pământ de 317.000 Km. □. din care România liberă cuprinde numai 131 miļ km. □. de-abia $\frac{2}{5}$ din teritoriul Daciei; restul e sub stăpânirea rusescă și austro-ungară.

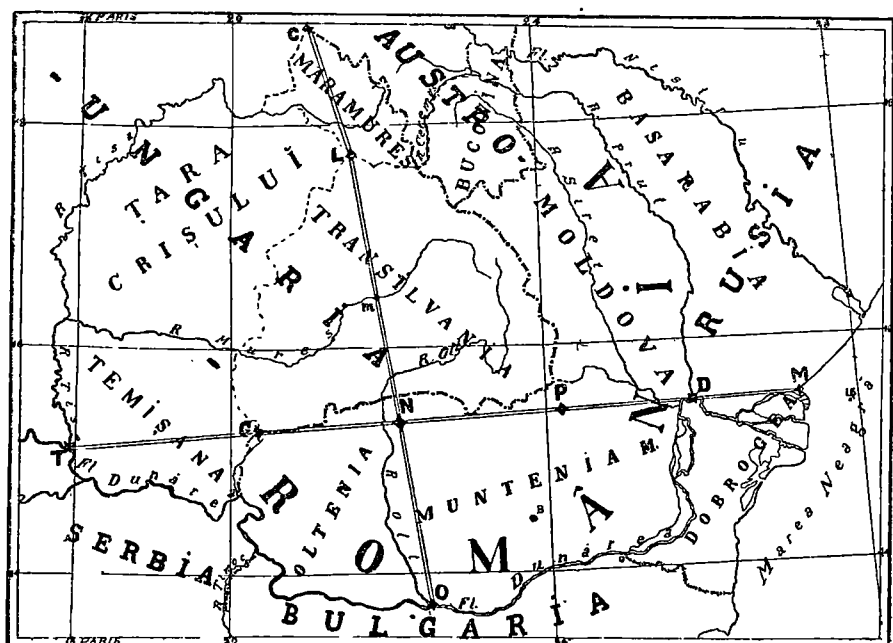

Fig. 2. Hotarele Daciei și României; provinciile cuprinse.

Granițele României. România e separată de Dacia apusénă prin lanțul Carpaților. Acești munți, ce intră în Dacia printre isvórele Nistrului și ale Tisei, urmăze mai întâiū direcțiunea SE apoi se cotesc drept spre V și aprópe

de Dunăre iar se arcuesc spre S, ca și cum ar vrea să se unescă cu Balcanii. În lungul lor ei nu merg ca o singură culme, ci se împart în două și trei lanțuri, se îmbucătățesc prin văi adânci, între care a Oltului îi răsbesece dintr'o parte într'alta, iar a Dunărei le pune capăt. Linia de graniță între România și Dacia transcarpatină e foarte neregulată: ici sue pe culmea munților, colo scoboră în adâncul văilor, dincolo urmăze de-alungul unui rîu, etc; în genere trece prin virfurile eele mai înalte ale Carpaților și de Sud și de Est. Ca linii mai principale avem: munții Călimani, ai Bistriței și Tarcăului în Carpații orientali; munții Buzăului la cotul Carpaților; Bucegi, cresta rectilină a munților Făgărașului, munții Lotrului, o bucată din cursul Lotrului, apoi munții Parîngu și Vulcan în Carpații sudici și, în fine, riul Cerna, munții Cernei și riul Bahna, care scoboră granița la Dunăre în dreptul cotului de la Vârciorova. Carpații ne-au fost de adăpost în timpurile trecute, acum însă se ridică ca un îndoit și întreit zid despărțitor de frați.

Ce ar fi devenit Dacia dacă Carpații ar fi fost pe la margine, iar văile și câmpiile în mijloc, își pôte închipuî orî-cine! Nimeni nu ar fi îndrăsnit să ne supere în culcușul nostru și când la nevoie Românul s'ar fi arătat pe cresta munților ar fi semănat vulturului ce-și apără cuibul și puișorii săi; și vulturul nu se dă prins nicî-odată. Cum e acum însă, înălțimea crestelor și lungimea culmilor îngreuiază relațiunile noastre cu cei de peste șirul carpatic.

Totuși numerozele riuri, ce se lasă din Carpați, deschid mai multe drumuri largi spre Transilvania, centrul Daciei: Oltul, Jiul, Buzăul, Prahova, Trotușul și Oituzul au servit din timpuri vechi ca linii de comunicațiune; pe Olt în sus și-a dus Traian o parte din oștiri contra Dacilor și mai apoi a făcut și o șoseă; pe Buzău aprôpe de isvôrele lui în inima munților sunt două virfuri: Tătarul mare și mic cari ne spun prin numele lor că a trecut pe acolo picior de Tătar.

Afară de drumurile prin văile mari și jôse, copitele cailor și opinca Româ-nului au bătuturî poteci peste culmile munților celor mai prăpăstioși. Cu tôte astea, nu sciū cine și-ar îndreptă oștirile prin vâgăunele munților Carpați? Dôr vre-un general care n'a cetit istoria craiului Robert al Ungurilor, orî n'a auđit despre Dumbrava roșie a lui Ștefan-cel-Mare.

În spre S și SE granița României coincide în bună parte cu a Daciei: Dunărea de la Severin în jos și Marea până la gura brațului Chilia trage de odată și granița României.

Granița de răsărit a României o trage râul Prut, care printr'o linie arcuită spre NE împarte cam în două părți egale teritoriul dintre pôlele Carpaților și Nistru, separând spre răsărit mănșul teritor al Basarabiei de trupul României. Cursul Prutului e mult asemenea cu al Nistrului, dar nu așa cotit; valea este scobită între deluri puțin înalte, lunca lată, apa puțin adâncă și liniștită. El e și mai ușor de trecut ca Nistrul, însă malul din dreapta de partea României e mai înalt ca cel din stânga, al Basarabiei, care e mlaștinos. Acest fapt ne e de folos, căci putem observa bine totă lunca râului; mai aproape de Dunărea malul drept se lasă jos și e acoperit de bălți și mlaștine.

Dunărea și apoi brațul Chilia servă de graniță între gura Prutului și Mare. Malul drept, dinspre Dobrogea, e mult mai ridicat ca cel al Basarabiei acoperit de lacuri întinse și mlaștine. Numai la gura Prutului, la Reni, malul stâng e mai sus ca cel dobrogean; de aceea Rușii au întărit acest oraș și l'au prevădut cu multă ște și chiar cu vapore de război. Trecerea Dunărei presintă aci aceleași circumstanțe ca și pe alte locuri; se crede că Darius ar fi construit în această parte, la Isaccea, un pod peste Dunăre, ceea-ce e însă puțin admisibil. Gura Chilie e potmolită de nisip și nomol, îmbucătățită prin numeroase insule, așa că navigațiunea chiar cu vapore mici se face foarte cu greu.

România n'ajunge până la Nistru ci tot Prutul îi servă de frontieră pe o mică porțiune înspre N, apoi o linie convențională spre S până în valea Siretului la confluența Sucevei și de aci frontiera cotită de mai multe ori merge spre V peste riul Moldova, pe culmea muntelui Rarău până în valea Bistriței, de unde sue pe culmea Carpaților în munții Călimani. Linia acesta în cea mai mare parte convențională, împreună cu a Dobrogei de la S, constitue singurele hotare artificiale ale României.

Să se noteze însă că acolo unde nu se pun piedici naturale între țări, tocmai acele părți sunt în timp de pace cele mai priincioase pentru comerț și pentru comunicare în

afară de cuprinsul țării; prin Nordul Moldovei ni se deschid căi drepte, prin Bucovina, spre Germania și Rusia.

România cuprinsă în acest contur deși are granițe naturale $\frac{9}{10}$ din totalul lor, are însă o formă puțin regulată; ea se întinde ca o fâșie lată dealungul Carpaților. Forma ei se asemănă cu a unei ciobote deformate, al cărei călcâi ajunge la M. Négră iar laba fiind umflată în partea dinainte.

Lungimea României în colțuri, de la Vârciorova la Chilia, e aproape egală cu cea de la Mamornița, pe Prut, la Mangalia (aproximativ 520 km.). Lungimea prin mijlocul României de la Virciorova la Mamornița e 820 km., iar distanța Virciorova — Dorohoiu se parcurge cu trenul în 23 de ore. Lățimea variază: în Moldova de S ajunge la 100 km. pe când Muntenia în dreptul Oltului apropie 200 km.; maximul lățimei îl prezintă în dreptul cotului Carpaților, unde se adăogă la Muntenia, și Dobrogea. De la Predel ajunge cine-vă la Constanța în 10 ore cu trenul.

Impărțirea României și a Daciei în provincii. Regatul român cuprins între limitele arătate mai sus, se împarte în următoarele regiuni: Moldova la N până la Milcov, Siret și Dunăre, Dobrogea la E între cotul Dunărei și Mare, Muntenia la S constituită din Oltenia la apus de Olt și Muntenia mare (sau Valachia) la răsăritul Oltului până la Dunăre.

Dacia transcarpatină, de sub dominațiunea Regatului ungar, se împarte și ea în patru regiuni mari:

Transilvania e cuprinsă în arcul carpatic și între două linii de munți: una pe la N urmăză culmea m. Rodnei; alta pe la V, pleacă din munții Cernei, trece peste munții din apusul Transilvaniei: Poiana ruscă, munții Metalici și munții Bihorului și vine peste delurile Meseșului de se unesc cu linia munților Rodnei.

Între Dunăre, Tisa, Mureș și m. Cernei se întinde Banatul Temeșanei.

Spre V de munții Apusenii până la Tisa se întinde Țera Crișului (Crișana) separată spre S de Banatul Temeșanei prin cursul aproape rectilin al Mureșului inferior. Maramureșul e provincia cea mai de N a Daciei, separată

fiind de Transilvania prin munții Rodnei, iar de Țera Crișului prin munții Lăpușului și valea Tisei.

Impărțirea acésta a Daciei transcarpatine ca și a României are numai o semnificare istorică și până la un punct și o rațiune orohidrografică; astă-đi Ungaria împarte teritorul ei de-a dreptul în comitate ca și România în districte.

Nu tot așa e cu regiunea din N. Moldovei, Bucovina, ce constituie un *ducat* sub coróna Austriei; iar regiunea dintre Prut, Nistru, Dunăre și Mare, Basarabia, constituie o *gubernie* a marelui imperiū rusesc.

Afară de cuprinsul Daciei, Românii mai trăesc peste Nistru în ținutul Ecaterinoslav din Țera Donului; apoi la N Austriei, în Moravia și Silesia și în peninsula Istria de la S Austriei. Aprópe întreg malul drept al Dunărei și mai ales valea Timocului și munții Miroci, e locuit de Români și în fine mai departe spre S în Macedonia și în Bitinia (Asia mică) trăesc némuri înrudite de aprópe cu Românii din Dacia.

Observare relativ la harta Daciei. Pentru a schița harta Daciei într'un mod ce-vă mai precis se póte urmá o metodă destul de simplă prin puncte și arce (Fig. 2).

Se constată că o linie ce ar uni gura Tisei în Dunăre cu gura Chilie în Mare, trece pe la triconfiniul (1) vestic al Munteniei, urméză direcțiunea Carpaților sudici și trece apoi pe la gura Prutului în Dunăre. Se vâ luá acéstă linie ca basă de construcție; se trage dar o linie aprópe orizontală (puțin aplecată de partea stângă), se înséamnă pe ea în partea de mijloc 3 puncte equidistante: G. N. P; distanța GN o luám ca unitate de măsură.

De la punctul P luám spre drépta două lungimi egale cu $\frac{3}{4}$ din GN și însemnám punctul D și M, iar spre stânga lui G, luám o distanță egală cu $\frac{5}{4}$ determinând ast-fel punctul T. Punctul T coincide cu gura Tisei în Dunăre. punctul G cu muntele Godianu la triconfiniū, N cade ce-vă mai la S. de virful cel mai înalt al Carpaților, Negoiu (2540 m); punctul P cade mai la S puțin de cunoscutul munte Penteleu, D e cotul Dunărei spre Prut, iar M gura Chilie în Marea Négră.

Se duce apoi prin N o linie aprópe verticală, puțin înclinată spre stânga, și se iea în sus 3 distanțe egale cu GN însemnând punctele m. L și C iar în jos de N se iea o distanță egală cu TG fixând punctul O. Punctul O însemnézá gura Oltului în Dunăre, m arată pe unde trece Mureșul, L cade în

(1) Punctul unde se întâlnesc trei granițe.

munții Lăpușului iar C e vf. Ciornarepa cel mai de N din șirul Carpaților păduroși ce separă Muramureșul de Galiția.

Unim prin două arcuiri convexe punctul L cu G și P, născând ast-fel profilul unei căpițe de fin; aceste arcuiri indică granițele Transilvaniei, deoparte spre Bucovina, Moldova și Maramureș, de alta spre Banat, și țera Crișului. Uim deasemenea C cu T și P prin arcuiri paralele cu primele; ele urmăză aprópe precis cursul Prutului și Tisei, cari în prea puține locuri se abat de la aceste arce. In fine continuăm arcul CT pe la Sud și pe la Nord căutând a închide o elipsă ce să trecă prin punctele O și M; vom avé ast-fel cursul Dunărei dintre Calafat, ce cade în dreptul punctului G, până la Cernavoda ce vine în dreptul punctului D; pe de altă parte, indicăm cursul Nistrului până la Bender, ce vine în punctul cel mai de răsărit al elipsei.

Pentru a trage țărmul mării se duce un arc tangent la elipsă în M Se completează apoi colțul de SE al Dobrogei și Basarabiei, precum și colțurile intrânde al Galiției și al Serbiei.

În această construcțiune se duce Siretul cu Milcovul, Oltul, Mureșul și Tisa superióră, și avem ast-fel Dacia despărțită în provincii.

O R O G R A F I E.

IDEE GENERALĂ DESPRE RELIEFUL PĂMÎNTULUI

Pe de o parte Carpații în arcuirea lor prin mijlocul Daciei, pe de alta apele, ce au modelat relieful munților și au scobit podișurile, aduc în aspectul pământului Daciei o mare variațiune.

Un observator însetat după frumusețile naturei, outreerând Dacia de la un capăt la altul, ar avé multe forme de vădút: munți înalți cu vârfuri stâncóse ascuțite ca niște turnuri în ruină, cu povârnișuri prăpăstioase cari prin văgăunile strimte și întunecóse umbresc nămeți de zăpadă veche de mai multe ierni. Din vârfurile munților plécă culmi prelungi, pleșuve sau împădurite, ce légă vârfurile stîncóse cu délurile verđi, ce se pierd pe nesimțite în fața netedă a vr'unui podiș întins. Culmile separă văi adânci, cu cline repeđi, scobite de apă în pietre de granit și marmură, în fundul cărora pârăul nebunatic se lovesce din piatră în piatră și se aruncă de pe stânci în cataracte adânci, de se preface numai în praf de apă. Pe sub déluri se întind podișuri și tapșanuri întretăiate de văi cu lunci late, unde apele se poto'esc și prin sute de cotituri es spre câmpii.

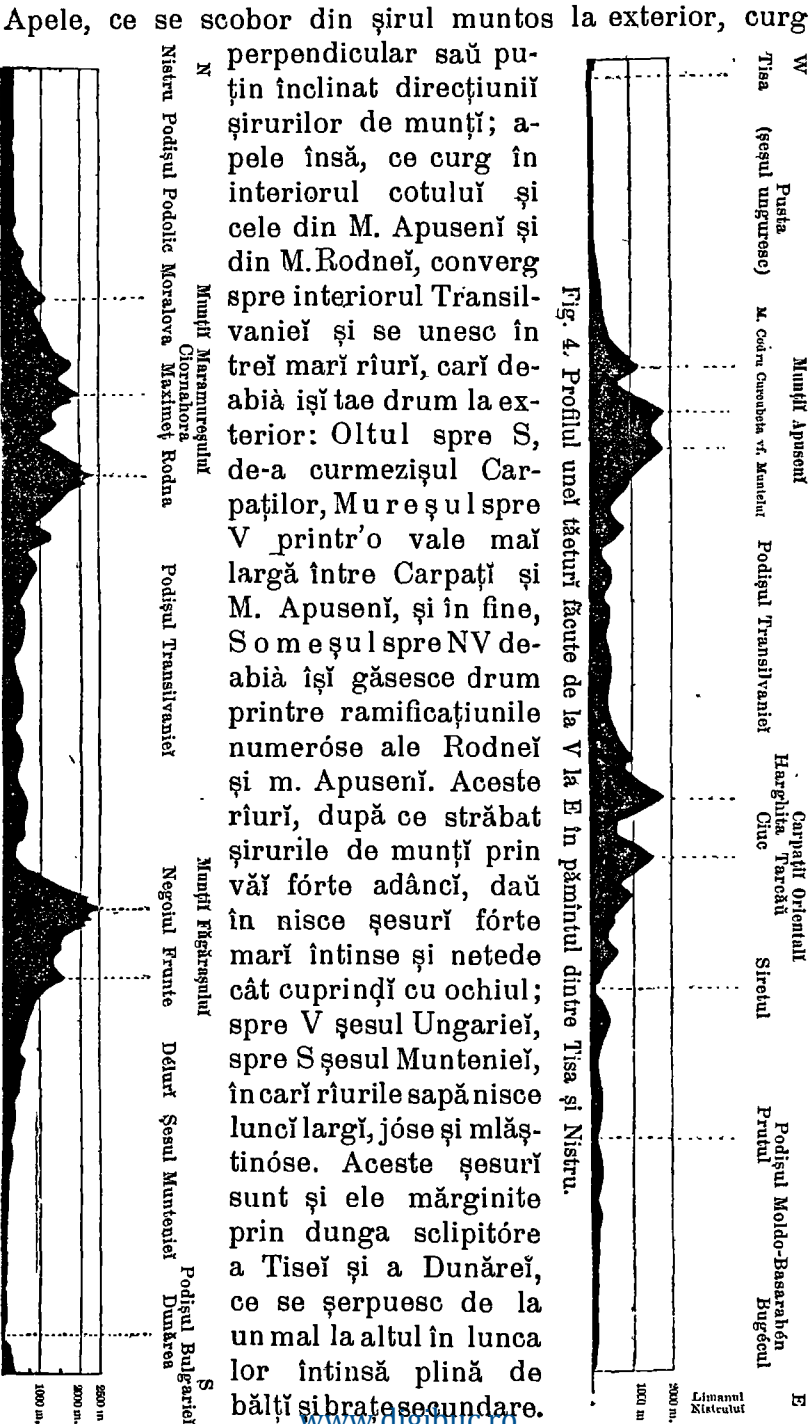

Fig. 3. Schiță orografică a regiunii dintre Tisa și Nistru.

Dacă am pute să cuprindem cu ochii întreg ținutul Daciei, am constată că relieful ei are câte-va particularități caracteristice: munții, delurile, șesurile, văile și lunile prezintă o oarecare regularitate în dispozițiunea lor, regularitate ce apare destul de evident și când privim o hartă orografică a acestei porțiuni de pământ (vezi harta orohidrografică colorată și Fig. 3). Munții înalți, Carpații, în cari înălțimile peste 1.500 m. nu sunt rare, trag o dungă lată arcuindu-se de două ori prin mijlocul Daciei; șirul muntos vine dinspre NV printre izvoarele Tisei și ale Prutului, merge mai întâiu spre SE, apoi se cotește spre apus și în fine se cotește încă o dată spre SV. Direcțiunea Carpaților prin Dacia am pute-o asemăna cu direcțiunea ce ea mâna omului când se îndoe dând cotul puțin înapoi și lăsând laba să atârne în jos.

În interiorul cotului terenul e mult ridicat și cu toate că apele l-au scobit adânc, el ne dă încă ideea unui podiș înalt, încins și la răsărit și la miază-zi de brăul carpatic, ale căru culmi principale se ridică cu mult de asupra lui. Nic spre N și V podișul nu e deschis, căci masive însemnate închid orizontul: spre V se ridică Munții Apuseni, iar spre N Munții Rodnei și ramificațiunile lor mărginesc acest podiș patrunghiular al Transilvaniei.

În jurul lanțurilor de munți înalți se răsfire nenumărate deluri, ca o continuare a culmilor ce se ramifică din Carpați și M. Apuseni în lături; ele fac trecerea de la culmile înalte la șesurile întinse și câmpiile joase. În exteriorul Carpaților, de partea lor nordică și estică, se întinde însă un podiș înalt, al Podoliei și Rusiei meridionale, scobit de o sumedenie de ape, sculptat cu deluri uniforme și cu culmile cam la aceeași înălțime. Acest podiș, ce se întinde peste totă Basarabia și Moldova, vine și se rezimă de pôlele Carpaților, amestecând și confundând delurile lui cu ale Carpaților; Carpații se par din această parte ca și cum și-ar fi fixat rădăcinile lor în temelia acestui podiș. Podișul Moldo-Basarabén se lasă încet-încet spre S și aproape de mare prezintă un șes puțin ridicat deasupra nivelului mării, Bugécul.

Dacă nu ne-am mărgini numai a privi aspectul Daciei (sau harta orografică a ei) ci de ne-am închipui că tăem pământul ei după o linie de la E — V și alta de la N — S, atunci în profilul tăeturilor ce am obține, s'ar vedé mai clar dispozițiunea reliefului și înălțimile diferitelor regiuni unele față de altele. Secțiunile alăturate (Fig. 4 și 5) sunt construite așa, ca să ne pună în evidență diferențele de înălțime; în aceste secțiuni înălțimile sunt construite de 20 ori mai mari ca lungimele. Cercetând cu deamănuntul hărțile orografice și aceste secțiuni închipuite făcute în pământul Daciei, căpătăm ideea deplină de relieful acestei părți de pământ, ce se pôte așa dar descrie în resumat: *Un brâu de munți înalți, Carpații, ce încing de jur împrejur un podiș înalt, podișul Transilvaniei; zona munților înalți e înfașurată de o zonă de deluri, care în spre răsărit se continuă prin podișul Moldo-Basarabén. La S și V șesuri întinse urmăză zonei delurilor; delurile, podișurile și șesurile sunt brăzdate de lunci largi a număróselor râuri ale Daciei.*

Aceste regiuni se urmăză într-o cât-vă simetric față de o linie ce ar urmă cursul Mureșului; numai în colțul de SE al Daciei între Dunăre și M. Négră, delurile Dobrogei își ridică crestele stîncóse pentru a introduce o variațiune între câmpul pustiú al Munteniei (Bărăganul) și delta băltósă a gurilor Dunărei; acestora ar corespunde în colțul de NV delurile Tokaiului și prelungirile de răsărit a munților Matra.

Explicațiune asupra desenării hărților.

O hartă orografică se lucrăză în două feluri: în hașure și în curbe de nivel.

O hartă în hașure se face reprezentând dunga podișelor, clinele munților și delurilor prin nisceșiruri de liniuțe mai dese și mai gróse sau mai rări și mai subțiri după cum clina e mai repede sau mai lină (Fig. 6); o hartă lucrată bine în hașure ne redă relieful terenului într-un mod fórté plastic cu șirurile de munți și cu văile dintre ei, cu podișurile, cu terasele, cu luncile etc.

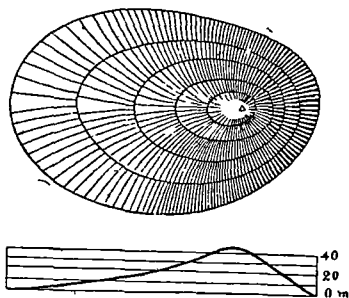

Fig. 6 și 7. O movilă, reprezentată prin hașure și curbe de nivel.
După SEYDLITZ.

O hartă în curbe de nivel (sau isohipse) e mai greu de lucrat dar reprezintă mai exact formele și particularitățile terenului; de aceea am ales și noi acest mod de desenare. Pentru a reprezenta relieful, se închipue că tăem munții și delurile prin nisele plane paralele horizontale la distanțe anumite, egale sau nu (Fig. 7). Curba, uneori foarte întortochiată, ce rezultă din intersecțiunea planului dus cu relieful pământului, se numește curbă de nivel, sau isohipsă

căci toate punctele acelei curbe se găsesc la aceeași înălțime, la același nivel deasupra mării. Proiectând curbele de nivel pe un plan orizontal, reducându-le la o anumită scară, se obține o hartă, (Fig. 6 și 8) în care după dispoziția curbelor se poate socoti terenul; când curbele sunt mai depărtate, clina e prelungă; când sunt apropiate, clina e foarte re-

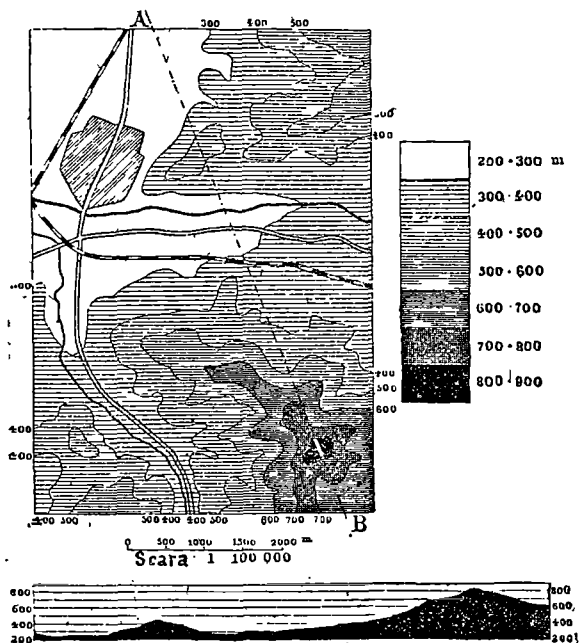

Fig. 8. Sus. O hartă lucrată în curbe de nivel. Jos. O secțiune verticală dealungul liniei A-B construită prin ajutorul curbelor de nivel.

be se ating, acolo e o prăpastie verticală. La o hartă cu isohipse pentru a se scote forma terenului în relief, se colorază cuprinsul curbelor cu diferite culori, din ce în ce mai închise cu cât sunt mai sus. Se fac și hărți combinate cu hașure și curbe de nivel ca fig. 6; acestea când sunt bine executate sunt cele mai de preferat.

Panorama Daciei. Călătorul, care vine din centrul Europei să pătrundă în România pe la Predel, poate în câte-va césuri să aibă o vedere a întregii panorame ce presintă Dacia. Plictisit de câmpia unghurească lungă și mono-

tonă cu lunca Tisei plină de bălți și mocirle, el simte o impresiune de ușurare și mulțumire, când zăresce delurile ondulate ale munților Apusenî, care cu cât înainteză spre E se înalță și se închid de nu lasă loc de cât curentului apelor repezi, și trenului ce sbôră neînchinate pe drumul lui de fer. Urmând în sus lunca una din riurile mari ce es din Transilvania (Mureșul), ne trec pe dinainte culmi și creste, ultimele ramificațiuni ale masivelor ce se disting albastrui în zarea depărtată și pe dreapta și pe stînga riului (Retezatul și M. Apusenî). Lunca riului se tot strîmtează, iar masivele de la orizont se pierd din ce în ce în negura albastră a depărtării, sau se ascunde după delurile ce ne înconjură.

Privind de jur împrejurul nostru vedem podișuri și coline ondulate cam la aceeași înălțime întocmai ca nisce valuri colosale de mare, ce se înșiră unele după altele cât vedem cu ochii; ele sunt resturi din înaltul podiș transilvan a cărui monotonie e întreruptă de verșile păduri de fagi și stejarî, de văile adânci cu riuri limpezi, și de numeroasele orașe și sate ce se respiră pe lunca riurilor și cîstele delurilor. La eșirea diutr'un tunel sau la cotitura unei văi largi, ne apare de-odată înaintea ochilor un briu de munți, ce ocolesc precum zidul o cetate, totă această țară. Dintr'insul ici coala se desfac, întîndu-se până în centrul ei ca nisce valuri potopitoare, mai multe șiruri de munți și deluri înalte și frumoase, mărețe pedestalurî înverșate cari varsă urnele lor de zăpadă peste văi și peste lunci. Mai presus de acel briu muntos se înalță două piramide mari de munți (M Făgărașului și M. Rodnei) cu creste încununate de o vecinică diademă de ninsore, cari ca doi uriași staî la ambele capete ale țerii cătînd unul în fața altuia. Părăsind cîmpul Brașovului suim greoi spre Predel, unde prin deschiderile delurilor se arată câte o creastă, naltă și prăpăstioasă.

Trecînd curmătura Predelului descinderea se face în galop și de odată apare masa imosantă a Bucegilor, un zid aprôpe vertical dominînd cu mai mult de 1600 m. valea profundă și largă a Prahovei. Crêsta fereștruită într'un haos de piramide, ce staî ca degetele unele lângă altele, e aridă și stîncosă pe cînd pôlele inferioare mai line sunt acoperite de mantaua verde închisă de brazi, printre a căror virfuri scîlipesc turlele unui palat scump nêmulu românesc. Cînd ne apropiem de Comarnic pîreții stîncoși ai munților se depărtéză, munții înalți rêmân în urmă, înainte ne pășesc acum culmi tot înalte, dar mai netezi cu pante mai dulci, valea se lărgesce și Prahova se pierde în mijlocul bancurilor de nisip și pietriș; în văile vecine albesc nenumărate case, iar pe șosea printre arborii umbroși se zăresce silueta muntelui mînîndu-și pe lângă car boii cu côrnel lungi și recurbate.

Puțin câte puțin delurile se chircesc mereu; un tapșan se întinde acum dealungul văii și merge spre vale cât prinzi cu ochii; pe tapșanuri se întînd sate bogate și curate, pe alocurea ocne adînci sunt scobite în delurile cu sare, iar puturi numeroase găuresc pămîntul plin de petrol.

La Ploescî constați că ultimele ondulațiuni ale terenului aî rêmăs în urmă și de aci până la București, și mai departe încă, se repetă aspectul monotom din șesul unguresc: ochiul călătorului nu întîmpină pe nemărginita întindere de cât rarile movile colosale și pâlcurile de arbori prin albiile riurilor, ce-va

mai numeroase ca în Pusta. Înaintând spre Giurgiu 'mai avem' de pășit o treptă puțin înaltă pentru a scobori de pe șes în lunca largă a Dunărei plină de bălți cu stuf și papură și cu insule acoperite de păduri albe.

După DE MARTONNE și BALCESCU.

Carpații.

Relațiunea cu Alpi și Balcani. Impărțirea arcului Carpatic. Șirurile de munți înalți din Europa se găsesc în ore-care legătură între ei, unii par a fi prelungirea celorlalți și Geologia ne învață, că în adevăr ei s'aū ridicat prin mișcarea școrței pământului cam în acelaș timp. Mai cu sémă între Alpi, Carpați și Balcani se constată o înlanțuire strînsă, născînd, ast-fel prin centrul Europei o direcțiune orografică importantă și curioasă prin curbarea ei (Fig. 9). Lanțul colosal, ce plécă de la golful Genua și

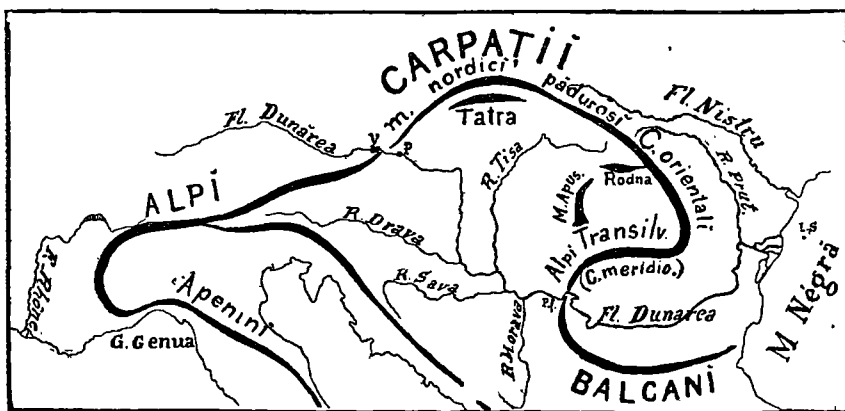

Fig. 9. Schiță orografică simplificată a Europei centrale.

ajunge la M. Négră, e tăiat de două ori — la Viena-Presburg și la Porțile de fer — de fluviul cel mare al Europei centrale, Dunărea, separând ast-fel net cele trei șiruri principale. Șirul de la mijloc, Carpații, plecând de la Dunăre din dreptul Vienei se arcuesce frumos pe la Nord și pe la Est și revine iar la Dunăre; partea cea mai de apus a lui se numesce C. mici; în partea cea mai bombată e ma-

sivul Tatra, cei mai înalți munți din lanțul Carpaților; porțiunea de NE poartă numele de C. păduroși pentru că sunt aproape complet acoperiți de păduri de brađi; lanțurile estice și munții de la cotul de răsărit se numesc C. orientali; iar culmile ce se îndreptă spre apus și se arcuesc spre Dunăre sunt C. meridionali; acestora li se mai ăice însă și Alpii Transilvaniei.

Dacia cuprinde jumătatea estică a Carpaților începând din C. Păduroși și până la Dunăre. Pentru înlesnirea studiului acestui lanț de munți, îl vom împărți în mai multe părți principale: 1) Munții Maramureșului împreună cu munții Gutin-Vihorlat întinși de la isvórele Nistrului până la isvórele Tisei și Bistriței; 2) Munții Tricofiniului Moldovén; 3) șirul Harghita și Carpații orientali până la riul Dâmbovița; 4) Alpii Transilvaniei până la Porțile de fer ale Dunărei și 5) Munții Banatului (sau ai Caraș-Severinului) la V de riul Cerna.

Acéstă împărțire a arcului carpatic nu se face numai pentru că între diferitele unități sunt depresiuni mari sau riuri importante, ci pentru că munții dintr'o regiune diferă și ca înălțime și ca aspect și ca direcțiune și ca constituțiune geologică de munții din regiunile vecine.

I

Carpații Maramureșului constau dintr'o culme centrală, de direcțiune NV — SE până la isvórele Tisei și ale Bistriței, formând în tot lungul ei, linia de despărțirea apelor Tisei de ale Nistrului și Prutului. Dealungul acestei culmi se înșiră numeroase piscuri: cele din N nu trec de 2.000 m.; mai la S însă dăm de înalta créstă stâncosă Ciornahora (M. Negri) cu virful cel mai înalt H o v é r l a (2.058 m.) și cu multe văi prăpăstioase din cari eaú început deoparte isvórele Tisei, de alta ale Prutului și Ceremușului. O ramificațiune importantă plécă din Culmea Ciornahora și se continuă înspre SE dealungul Bistriței pe stânga, insumând culmele: Lucina, Obcina Tătarca, Giumălău de la granița moldobucovinénă, Stânișóra etc., până la Piatra-Némțu. La culmea principală și anume la créstă Ciornahorei se légă

dinspre E culmî importante, de aceeaşi direcţie NV—SE şi despărţite una de alta şi de culmea principală prin văile isvórelor Prutului. Ca mai însemnată socotim în cuprinsul Bucovinei Obcina (1) Ferădăului şi Maximeţ. Mai la E într'o a doua linie se înşiră Obcina mare, Lungul şi Ciocilca printre isvórele Moldovei, Siretului şi Ceremuşului.

Şi dinspre V se lăgă la culmea principală Ciornahora. mai multe culmî: Toroiaga, Pietrosu şi Fărchăul cu Pop Ivan, iar printre afluenţii Tisei se ridică nisce culmî tot de direcţie NE—SV; mai principale sunt: crésta Swidoveţ şi mai multe Polanine, culmî a căror muche e teşită sau lătită ca un podiş (2), ce se lăgă prin culmî şi curmături jóse la culmea principală. Intre acest şir de Polanine şi culmea principală se închid circurî largi de unde eaú început toţi afluenţii mai mari ai Tisei.

Munţii Gutin-Vihorlat. Mai la apus şi de acest al doilea şir de munţi se ridică printre văile afluenţilor Tisei un al treilea şir caracteristic, care deşi nu aşă e înalt, dar se ţine în aceeaşi direcţiune cu cele două şiruri centrale. În acest şir sunt mai importante la N de Tisa: m. Gil şi Vihorlat, şi în aceeaşi direcţiune dar la S de Tisa şi legat întru cât-vă la masivul Rodnei, găsim m. Gutin, cu prelungirea sa Ouaşul.

Intre şirurile Maramureşului şi munţii Gutin Ouaşul e scobită o vale largă şi lungă în direcţia NV cu tapşanuri şi câmpuri mari deschise spre apus; acéstă vale e utilizată de riul Tisa şi afluatele lui paralel, Iza. Chiar mai la N de Tisa se constată printre munţii Gil-Vihorlat şi Polanine o serie de depresiuni, văi alungite în aceeaşi direcţiune ca a Tisei, utilizate toate de afluenţii principali ai Tisei. Culmile cari lăgă orograficesc munţii Gil-Vihorlat cu Polaninele sunt lăsate mult în dreptul acestor depresiuni formând curmături jóse.

Direcţia acestor munţi precum şi existenţa văei Tisei şi a celorlalte depresiuni se explică însă prin modul cum s'au format aceşti munţi, căci şirul de munţi Gutin-Vihorlat e mai nou de cât culmile centrale şi cu mult mai nou de cât M. Rodnei cu cari se găsesce în óre-care continuare orografică.

(1) Obcină, nume comun = o culme jóasă şi lată ce unesce mai multe vărfuri.

(2) Polanina (ruten.) = podiş.

Șirul Gutin-Vihorlat e de natură vulcanică, iar m. Maramureșului sunt formați parte din pietre cristaline (șisturi și roce eruptive vechi), dar cea mai mare parte e format dintr'un fel de gresie numită gresie carpatică sau fliș și diverse argile, totul depus din apele mărilor.

Straturile de gresii și argile (fliș) s'au încrețit din cauza mișcării scôrței pământului și direcția cutelor e de la NV spre SE întocmai cum sunt șirurile de munți ai Maramureșului și Bucovinei, cari sunt resturi din acele încrețituri ale pământului. Tocmai mai târziu după formațiunea munților Maramureșului s'au deschis cratere vulcanice pe direcția Gutin-Vihorlat și din lava ce a curs din ele s'au format prin întărire acești munți; cum ei au apărut mai la o parte de șirurile Maramureșului au închis între aceștia și ei o vale lungă ce se cunoște și astăzi.

Aspectul celor două feluri de munți este însă acum același, mai ales că mantașul verde a bradului și fagului îi îmbracă pe toți și scote și mai bine la ivelă formele rotunde și line a acestor munți.

Crésta Ciornahorei e foarte greă de trecut; de abia pe poteci mici se poate merge cu piciorul. Atât la S cât și la N de această crésta sunt însă multe curmături pe cari oamenii le-au utilizat ca trecători din timpurile de demult: Peste Știol (1.418 m.) trece un drum mare ce duce de la Borșa din valea Visăului (afl. Tisei) la Cârlibaba în valea Bistriței din Bucovina; pe la Körösmező (931 m.) s'a construit o șosea și o cale ferată ce duce din valea Ciorna-Tisa (T. neagră) în V. Prutului; mai spre N pe la Bistra și pe sub Ciornarepa trece un drum bun, iar pe la Voloveț (841 m.) trece încă o linie ferată în Galiția. (Vezi harta căilor de comunicație).

II

Munții triconfiniului moldovean se ridică impunător între văile Visăului, Someșului, Mureșului și Bistriței. Ei constau din două masive importante: **Rodna** și **Călimani**, ale căror virfură stâncose și piramidale se ridică peste 2000 m. unite prin culmea înaltă și intortochiată: a Bârgăului.

Cele două masive, cari se asemănă prin direcțiunea lor E—V, prin aspectul lor sălbatic și prăpăstios și înălțimea amestecată la cari se ridică, sunt din punctul de vedere al nașterii lor cu totul diferite. Călimanul e de origine vulcanică ca și Gutin-Vihorlat în prelungirea cărora de almintrelea se găsește, pe când m. Rodnei sunt formați din șisturi cristaline și granit.

Munții Rodnei, din a căror creastă stâncosă se ridică vârfurile Petrosu (2.305) Înău, Omu și Țibleșu, se continuă spre V prin culmea Lăpușului, care trimite ramificațiuni și mai departe spre V până în apa Someșului. Înspre E Rodna se continuă prin culmea Suhardului și culmea Bârgăului din care se desprinde spre V culmea Heniului.

Masivul Călimani de direcțiune principală tot E—V se continuă spre V prin o culme lungă Poiana Tomi, iar spre E se leagă prin două culmi cu masivele din Moldova, ce compun munții Bistriței: m. Dornei cu vf. Bărnarul și m. Grințieșului. Creasta centrală a Călimanilor deși apropie 2000 m., nu e atât de ascuțită și dințată, așa că ea sémănă mai mult cu un podiș înalt scobit adânc pe dungă și are numai două vârfuluri ce trec peste 2000 m.: Pietrosu (2.301) și Călimanu.

Prin această parte comunicațiunea cu Bucovina și Moldova se face greu; există numai două drumuri mari: unul trece peste curmătura Bârgăului (1.230 m.) din valea Bistriței trans. în v. Dornei (și a Bistriței mold.); al doilea plécă din valea Someșului trece pe la Rodna nouă, peste curmătura Poiana rotundă (1.257 m.) și ese în drumul Borșei spre Cârlibaba (veđi harta căilor de comunicație).

Peste munții Rodnei sunt numai poteci de picior și un singur drumuiac duce de la Romuli din Transilvania peste creastă în Maramureș.

III

Carpații Orientali corespund porțiunei din arcu carpatie cuprinsă între Bistrița, Bistricióra și Mureș la N, iar la S ajungând până în valea Dâmboviței. Acest lanț constă din două, pe alocurea din trei șiruri principale.

Cel mai de V e șirul Harghitei care ca o dungă lată perfect izolată de celelalte șiruri se întinde de la NNW spre SSE între Mureș și Olt.

Acești munți sunt de origină vulcanică ca și Călimani, în a căror prelungire directă se găsesc, fiind separați prin apa Mureșului. Vârfurile acestui șir: Furcele (Görgény), Mesöhas, Hargita și Cucului nu trec peste 1.600 m; forma lor conică și netedă, amintesc nenumăratele cratere, ce odată în trecutul geologic se înșirau în această direcțiune; văile sunt puțin scobite pentru că munții sunt de curând ridicați.

Șirul adevărat carpatic e constituit însă dintr'o mulțime de culmi ce se cotesc și se îndoe în toate direcțiunile pentru a ocoli numeroasele riuri ce plăcă din această regiune spre V, spre S și spre E. Culmea mai însemnată e șirul Ciucului, ce servă de linie de separațiune a apelor cari se scurg spre E în Moldova, de cele ce merg spre V în câmpiile Ciucului la Olt și Mureș. Acest șir care se lăgă la masivul Călimani prin culmea Gherghiului (Gyergyó), cuprinde în lungul ei încă pe munții (Tölgyes) Tulgheș, pe Hașmașul mare (Nagy-Hagymás) și Puciosul (Büdös); în acest șir, rari sunt vârfurile ce se ridică până la 1.500 m. (afară de ale Hașmașului).

Munții aceștia sunt formați în partea de N ca și munții Bistriței, a căror continuare pare a fi, din șisturi cristaline și pietre eruptive vechi. Munții din partea de S sunt însă în parte de origină vulcanică nouă, și anume pe cîlna de V care scoboră spre câmpiile minunate ale Ciucului; cîlna pe unele locuri e repede, dar nu tocmai mult mîncată de ape. Povârnișul de răsărit, mult mai ros de riuri, mai răpos deși în profil pare tot așa de neted ondulat, e constituit din gresie carpatică (fliș) ca și lanțurile mai de răsărit cu cari stă în strînsă legătură orografică. Aceste șiruri de munți mai din răsărit s'au format tot prin ridicarea și încrețirea straturilor din scôrta pămîntului ca și M. Maramureșului și Bucovinei ai căror continuare sunt.

Nici în șirul Harghitei, nici în Călimani-Ciuc nu mai există ađi vulcani activi; ei au încetat, s'au stins, de mult. Semne de fosta lor existență se întălnesc destule în tot lungul acestei catene de munți de curând formați. În Puciosul se vede un crater neștirbit cum rar se întălnesc chiar în regiunile vulcanice ale Italiei. Deasupra băilor de la Tușnad, în vîrful muntelui înalt de peste 1.200 m., se presintă o scobitură ca o căldare adăncă de peste 300 m. și a cărei pereți repeđi fac ocol de jur-împrejur unui lac minunat, Lacul Santa Ana.

Afără de acest crater perfect conservat, se găsesc în munții Puciosului, precum și în alții, numeroase crăpături, sau peșteri prin cari es din interiorul pămîntului gaze grele: bioxid de carbon, bioxid de sulf și hidrogen sulfurat. Uneori ele es cu apă, și se cunosc prin bolborosela ce face apa isvorului care devine prin acest amestec o apă minerală foarte utilă, cum sunt apele din munții Fărhău în

Maramureș, de la Dorna-Vatra, Șarul Dornei și Păltiniș în Călimani de E, de la Borsec, Sângiorgiu, Bilbor în munții Ghergiului, Tușnad la S Ciucului, Covasna în Trei-Scaune etc. Alte-ori gazele es singure și umplând grotele se scurg afară în virtutea greutateii, făcând valuri întocmai cum curge apa. Din descompunerea lor se nasce sulf (puciosă), ce se depune pe pereții peșterei care, în asemenea caz, ia numele de sulfatară.

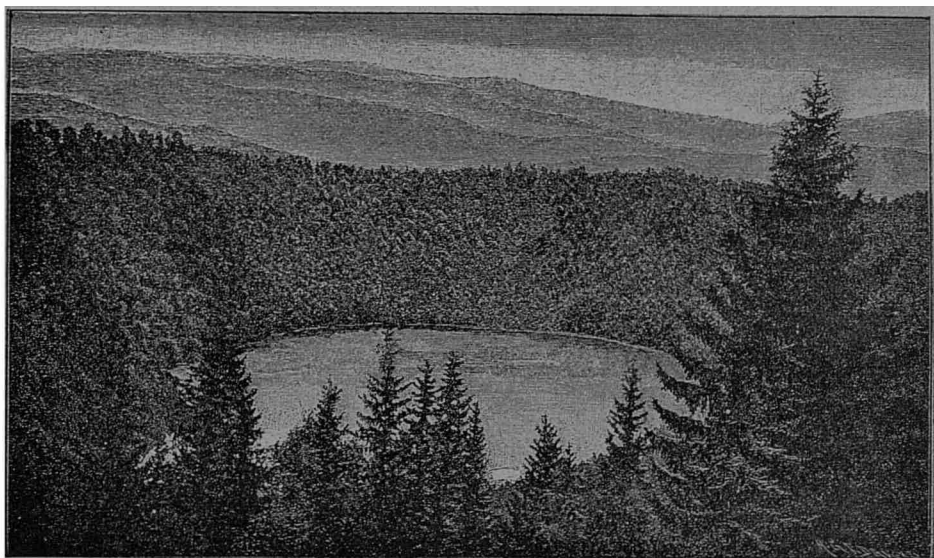

Fig. 10. Lacul S-ta Ana.

După A. SUPAN.

✓ **Covasna.** Locul principal al isvórelor de gazuri este partea Nord-Estică a Covasnei numită Vainafălău (Comit. Trei-Scaune sau Háromszek).

Se pare, că satul este așezat pe un vulcan în activitate, la schimbarea timpului pe valea întregă simțim miros de vitriol, pivnițele aburesc și fântânele și pivnițele se umple cu gazuri, de care amesc paserile. Aici nu se află șoreci... Aici apa fie-cărei fântâni este apă minerală cu acid carbonic și cele mai multe pivnițe sunt pline până la o înălțime ore-care cu gaz care este periculos mai ales pe vremuri ploioase. Gropi nu se pot săpa de cât cu cea mai mare precauțiune fiind-că gazul ce isbucnesce din pământ póte cauza mórte iminentă.

Peșterile din Puciosul (Büdös). O renumită peșteră cu gaze este cea din munții Puciosul sau Futurosul.

Din mijlocul unui codru uriaș se estinde o masă puternică de munte, o

grămăditură de stânci, aruncate neregulat unele peste altele și având aspectul unui vulcan surpat.

Cóstele lui sunt acoperite cu pietre poróse, iar prin crăpături vegetéză tufe cu frunđele pălite. Numai mușchiului și la încă câte-vă flori de stâncă, priesce acest sol pietros. Aici este patria morții. . . Sus pe cósta muntelui, în stâncă, o peșteră își deschide gura: póta ei uriașă o forméză stânci țuguiete, de culórea ficatului, ruginii cu vârgi negre. În jurul gurei însă stânca este acoperită cu gălbínélă, care se lătesce în jur ca muceđela.

Peștera are o lungime de 14 m. și e cam de 2 m. de lată; înălțimea ei e de 3—6 m. La gură înălțimea nu e mai mare de 3 m. dar în spre lăuntru terenul cobóră și ast-fel înălțimea ei cresce. Gazul ce vine prin crăpăturile muntelui se ridică în peșteră până la o înălțime óre-care și înainte se scurgea afară pe gura peșterii; astă-đi însă se captéză și se conduce într'o fabrică de lichifăcut bioxidul de carbon. Cât se ridică gazul în peșteră păreții acesteia sunt acoperiți de o pătură de puciosă rezultată din acțiunea chimică a celor două gaze (bioxid de carbon și hidrogen sulfurat).

În lăuntru peșterii putem merge fără pericol până când stratul de gaz nu ajunge la nas; iar mai departe nu putem intra de cât cu nasul înfundat și fără, de a respira pentru că hidrogenul sulfurat e otrăvitor. Dacă mergem înăuntru peșterii începem numai de cât a asuda și simțim o căldură plăcută care ne cuprinde tot corpul și mai ales la picióre și tălpí, ca și cum am sta pe pământul fierbinte. Atât eșirile de gaz din Covasna cât și cele de la Puciosul (Büdös) sunt utilizate și ca băi de gaz contra bólelor de ochi, reumatism, etc.

Spre mēdă-nópte de aici se află o altă peșteră, asemenea cu gazuri nădușitóre, numită peștera Omoritóre (ung. Gyilkos), fiind-că pasérile și insectele care șburău pe deasupra ei, cădeau jos amețite și mórte. Ea se afunda în direcțiune verticală în sinul muntelui, însă (la 1802) s'a surpat. Mai sunt apoi, pe cóstele muntelui încă unele peșteri mai mici sau găuri, dintre care una s'numesce peștera de Alaun (pétră acrá), fiind-că păreții ei sunt acoperiți cu sare de acid sulfuric (pétră acré). Se mai află apoi aici și isóvre de alaun. Muntele Büdös și împrejurimea lui apropiată forméză o grupă de așa numite sulfatare și mofete, asemenea împrejurimii Neapolei.

După S. MOLDOVAN.

Culmile de la rēsărit de șirul Ciucului, sunt în genere scurte, dar înșirate în aceeași direcție NV—SE, ca și cum ar fi fost o singură culme îmbucătățită mai apoi de numeroasele riuri ce curg de-a curmezișul Carpaților orientali. Printre aceștia nimum mai întâiu masivul Cēhlăului, care cu stânca Panaghia se ridică trufaș deasupra apelor înfuriate ale Bistriței și Bicazului, de mai să ajungă înălțimea de 2.000 m.

Rēsăritul sórelui pe Cēhlău Ne-am pus jos să ne odihnim și în vreme de jumătate de ceas am stat față la una din cele mai frumoase pri-

velişti. Razele soarelui începeau a răsbate prin copacii de pe creştetul munţilor şi da negurei, ce-l cuprindea, o vâpselă roşiatică; iar în fundul văilor, unde pâcla era încă desă, abia se zăria ca printr'un vis apa Bistriţei, ce părea ca o dungă albă. Acea dungă se făcea din minut în minut mai lată şi mai limpede; şi de-odată când soarele s'a ivit pe cer, umplând totă întinderea de lumină, de-odată frumoasa vale a Bistriţei a stălit ca o panoramă, cu riul său răpede pe care se coborau vre-o câte-vă plute, cu munţi înalţi şi stufoşi, ce o împrejurau, cu satele sale semănate pe costişe ca nisce jucării, şi într'un cuvânt cu tot farmecul care împodobesce natura sa mândră şi sâlbatică. Nu voi uita nici odată impresia ce am primit la această minunată privelişte!

ALEXANDRI.

De la Céhlău spre S întâlnim în aceeaşi direcţiune munţii: Tarcăului, Nagy Sandor, Oituzului; mai la S munţii Vrancei ce constituie un masiv foarte important cu vârfurile: Lăcăuţ (Lacocza), Cilianoş (csylllanos) a cărui culme principală se termină între afluenţii Buzăului prin renumitul vârf Penteleu (1777 m.), cel mai de S şi cel mai înalt vârf din acest lanţ îmbucătăţit de numeroasele văi curmedişe.

La răsărit de acest şir se înjghebeză din noianul de culmi şi vârfuri, dominând ca o avangardă delurile şi podişul Moldovei, un al treilea şir: Murgociu-Preutesele, ce se continuă mai la S de Goşmeanul prin culmile Strigoii şi Berzunţu, toate de aceeaşi direcţiune NNW-SSE. Murgociu e legat de Tarcău prin culmea Ardelile.

Şirul Murgociu e întrerupt de valea Troţuşului, dealungul căruia merge o bucată până la confluenţa Taslăului. La S de Troţuş lanţul acesta de munţi nu se mai pune în evidenţă căci de aci în colo până la Dâmboviţa predomină culmile transversale direcţiunii Carpaţilor. Cu toate acestea un examen atentiv al culmilor Zăbrăuţi, Soveja, Giurgiu, Matieşu şi Ivaneşu, ce se desfac din munţii Oituzului şi Vrancei, ne arată că toate aceste culmi înainte de a trece în regiunea delurilor se ridică încă cu câte un vârf sau două aproape de 1.000 m. tocmai în direcţiunea şirului Murgociu—Berzunţ.

În această regiune a Carpaţilor, foarte poporată dealungul văilor mari, comunicaţiunea dintr'o parte într'alta a munţilor se face dealungul număróşelor riuri, a căror linie de separaţiune înainteză departe pe teritoriul transilvan şi presintă curmături destul de joase şi comode

chiar căilor ferate. Între cele mai principale trecători numim (veđi harta căilor de comunicațiune): Tulgheșul (650 m.) pe unde se trece din valea Bistricioarei, la Borszek și de aci peste munții Gyergyó în câmpiile Ciucului. Valea Bica-zului oferă și ea un drum, mai anevoios însă ca al Tulgheșului. Valea largă a Trotușului, ce 'naintează până aproape de Ciuc, a fost utilizată chiar pentru o cale ferată ce duce din T.-Ocna prin Palanca la Ghimeș (720 m.) și Ciuc-Sereda. O a patra cale e dealungul văii Oituzului (462 m.) ce oferă un drum foarte bun și scurt spre ținutul Trei-Scaunelor (Háromszek).

Din câmpiile Ciucului comunicațiunea se face spre centrul Transilvaniei pe două linii: a Mureșului și a Oltului; totuși există două drumuri ce merg peste șirul Harghitei: trecătorea tâlharilor (Tolvajos hágó) în valea Târnavei mari, și un altul duce în valea Târnavei mici.

Munții Buzăului nu prezintă înălțimile cele mai mari pe linia de separațiune a apelor, ci în interiorul isvórelor Buzăului și ale afluenților săi și ai Prahovei. Din valea Buzăului spre apus, până în valea Prahovei se întinde o creastă în zig-zag dealungul căreia se înșiră vârfuri ce apropie 2.000 m. și al căror aspect e ce-vă mai sălbatic, deosebit de al celorlalți Carpați orientali; dintre aceștia numai Céhlăul și Hașmașul are asemănare cu munții Buzăului. Din trei vârfuri centrale: Siriul, Ciucașul (1) și Piscul Turcului se desprind spre S și N culmi de munți renumite ca și Penteleul pentru pășunile lor; Siriul nutrește singur ca la 20.000 de oi.

Pe când patele acestor munți sunt constituite din fliș, cresta și vârfurile principale sunt formate din conglomerate mai vechi ca flișul.

În această parte a Carpaților trecerea în Transilvania se face foarte ușor dealungul văilor Buzăului și Teléje-

(1) În Carpații meridionali și chiar în tot șirul Carpaților, vârfurile înalte nu au o numire proprie; ele se numesc diferit după partea din care se privesc, după clina ce ne-o arată, așa că același munte poate să aibă trei și chiar patru numiri de ex.: Ciucașul se mai numesce: Tigăile, Zăganul etc., vf. Mândra din Parîngu se mai numesce Gruiu mare, Roșiile etc. Noi vom întebuița aci numirile cele mai obișnuite de Români și străini.

nului. (Vezi h. c. de com.) Din valea Buzăului se trece în ținutul Trei Scaunelor, iar din valea Teléjenului, peste curmătura Bratocea duce o șoseă la Săcele și Brașov. Mai este un drumuaic pe creastă, pe culmea Tătarului, pe la întorsătura Buzăului, în ținutul Trei Scaunelor.

Munții Bârsei cu Bucegi se întind între valea Prahovei și a Dâmboviței cuprindând la un loc: masivul important al Bucegilor ce ocolesce ca o potcovă isvórele Ialomiței, masivul întru-cât-vă isolat al Pietri Craiului, (Királykös 2,241), spre S se légă de m. Bucegi, munții Léotei situați între Dâmbovița. și Ialomița. În această regiune regăsim aspectul măreț prin sălbăticia lui ce ni-l presintă munții triconfinului moldoven.

Bucegi au multe creste ce trec de 2.000 de m.: Furnica, Jepii, etc., iar Caraimanul întrece cu vârful său Omul (2.510 m.) nivelul de 2.500 m. de la suprafața mării.

Piatra Craiului deși cu un aspect și mai prăpăstios, ajunge numai la 2.241 m.; iar munții Léotei, unde regăsim culmi netede și ondulate, de-abia ajunge 2.140 m.

Acești munți împreună cu ai Buzăului, ca aspect ca direcțiune și ca constituțiune geologică, sunt o trecere între m. Moldovei și m. Munteniei sau C. meridionali ce poartă un caracter și mai sălbatic. Munții Bârsei sunt constituiți, parte din conglomerate (Bucegi), parte din piatră de var (Piatra Craiului) și parte din șisturi cristaline (M. Léotei). Aspectul sălbatic și prăpăstios a m. Bucegi și Piatra Craiului e datorit tocmai pietrelor din cari sunt compuși căci calcarul și conglomeratul se rod ușor de apă.

«O formațiune proprie și unică în felul său are Piatra Craiului, ceea ce preă bine îi caracterisează și numirea de «Piatra Craiului,» căci privită și de jos și de sus, este maiestósă, este împunătoare.

Nu este munte, ci este adevărat o piatră colosală, un lanț de stânci înșirate strinse una lângă alta, care înălțându-și mândru fruntea până la o înălțime de 2.241 metri, la rațele sórelui, și cu deosebire la lumina lunii, oferă privitorului un aspect pompos, înfrumusețat de lumina argintiu-sclipitoare, ce o răsfring de la sine maiestósele stânci ale Petrei Craiului». TURCU.

Pe Piscul Baciului este un răsunset (ecoú) interesant, care redă 15 silabe, ceea ce este o raritate și ocupă un loc de frunte între ecourile cunoscute în Europa, care reda mai multe silabe.

Ca zonă de tranșițiune între Alpii Transilvaniei și Carpații orientali, munții Bârsei au devenit grație situațiunii și poporațiunii lor, o regiune de trecere pe unde comunică

de mult centrele poporate situate de-o parte și alta a Carpaților: din câmpia Brașovului spre delurile Munteniei. Prin curmătura Bran (Törzburger pass 1240 m.) spune tradițiunea că ar fi trecut fundatorul principatului muntén; și astăzi o șoseă frumoasă duce din Rucăr, la Bran și Brașov.

Drumul Prahovei peste Predél (1051 m.) spre Brașov e mai recent; el s'a dezvoltat mai repede de când cu calea ferată și cu fondarea stațiunilor de vară la Sinaia, Bușteni etc.

Între șirul continuu și uniform al Harghitei de-o parte și între complexul lanț al Carpaților orientali de alta, se încheie un șir de câmpuri: trei ale Ciucului (Csik) și unul al Brașovului, cu țera Bârsei spre S și țera Săcuilor spre răsărit (Háromszek). În câmpul Ciucului cel mai de nord (Csik-Gyergyó) se adună apele Mureșului, iar în Fel-Csik vine Oltul ca un pârău neînsemnat, ce ia apoi în șir Alcsik-ul și câmpia Brașovului. (Explicarea acestor câmpuri, vezi la Valea Oltului).

IV

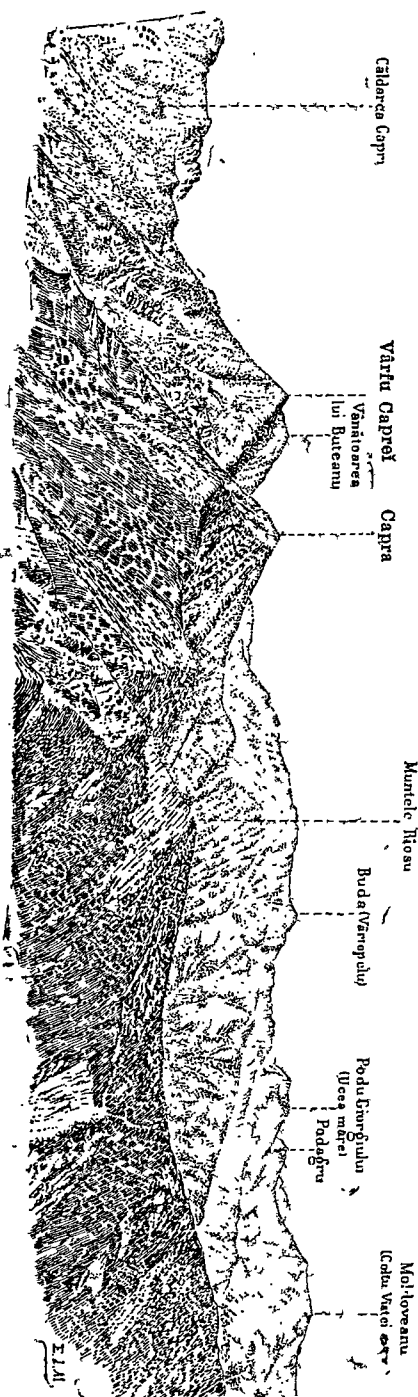
Carpații meridionali sau Alpii Transilvaniei.

Sub această denumire se cuprinde întreg lanțul carpatic din valea Dâmboviței și până la Dunăre (aproximativ 200 km.), deși în lungul și latul lor sunt despărțiți în mai multe șiruri, uneori complet tăiați de-a curmezișul prin văi transversale, cum e a Oltului și a Jiului. Totuși faptul că acești munți se asemănă mult între ei prin înălțimea la care se ridică, prin aspectul ce-l îmbracă, prin direcțiunea culmelor principale și prin natura geologică a lor, fiind formați aproape exclusiv numai din pietre cristaline; toate aceste fapte ne fac a-i cuprinde într-o singură grupă pe toți.

Munții Făgărașului. De la cotul cel mai de nord al Dâmboviței și până la Olt merge o creastă stâncosă rectilină, de direcțiune E—V, care aproape în întregime se menține deasupra nivelului de 2.000 m. Dealungul ei se înșiră o mulțime de piscuri piramidale, țancuri colosale cioplite în piatră, între cari: Negoiu (2.540) și Vânătoarea lui Butean (2.520) întrec, iar multe altele ca

(*) Figurile ce poartă însemnarea E. d. M. sunt luate din lucrarea d-ului E. de Martonne «La Vahchie».

Fig. 11. Vederea crestei munților Făgărașului. E. d. M. (*)

Urla, Surul, Berivoescu, apropiu 2500 m. Spre NE munții Făgărașului se continuă prin munții Perșani până la Olt în fața și- rului Harghitei.

Acest șir muntos își păstrează caracterul prăpăstios (vezi fig. 11), spre N cu culmi repede și scurte; spre S tri- mete însă culmi lungi, cu un profil foarte on- dulat a căror cur- mături nu se scobor sub 1000 m. Culmea cea mai din apus, ce se lasă din Nețoiu, stabilește legătura în- tre m-ții Făgărașului și m-ții Coziei, cari se ridică impunător dea- supra apelor Oltului, culmea cea mai din răsărit legă un pâlc de munți măreți: masivul Iezerului, la vf. Be- rivoescu din m-ții Făgă- rașului; iar culmile cen- trale înainte de a se pierde în deluri se înalță de-odată și ri- dică la marginea Car- paților încă câte un vârf peste nivelul de 1500 m.: vf. Ghițu și Fruntea. Situa- țiunea acestor vârfuri ca nisce trăsături de

unire între Cozia și Iezerul, indică o înaltă culme unică de la Iezeru până la Cozia și mai departe peste Olt, culme îmbucătățită de Argeș și Olt și alte ape cari curg prin aceste părți în curmezișul Carpaților.

Privind această panoramă pe o zi clară, ne apare și mai clar caracterul celor două culmi. Piscurile Negoifului, Caprei, Moldovenului etc. par a fi înfipte într-o movilă colosală ridicată, care se lasă brusc spre S la un platou puțin înclinat și scobit de văi profunde. Dar în momentul când profilul atinge punctul cel mai jos, se vede suindu-se de-odată brusc în sus; și un ochi exersat recunoște în vârfurile, ce vin să închidă drumul riurilor ce scobor de la cresta principală, formele pitoresci ale Coziei, și cocóșele rătunjite a Frunței și Ghițului, cei doi munți frați separați prin cheia sălbatecă a Argeșului. În depărtare cele două culmi surori par a se apropiă, și pe când vârfurile cele mai ridicate pierd din ce în ce din importanță, cele joase se ridică din ce în ce până la masivul Iezerului. DE MARTONNE.

Masivul Iezerul de direcțiune SV—NE se ridică între valea Rîului Dómnai și v. Dâmboviței cu două vârfuri: Iezerul și Păpușa, peste 2.400 m.

Munții Coziei și ai Iezerului constau mai ales din granit, ai Făgărașului sunt formați din șisturi cristaline foarte butate.

Peste Munții Făgărașului trec numai poteci de picior și un singur loc e, trecătórea Brezei, pe unde oierii trec cu caii în țera Făgărașului.

Munții dintre Jiū și Olt se mențin tot ca două culmi, continue însă, de aceeași direcțiune E—V, separate prin valea Lotrului până aproape de Jiū, unde cele două culmi se înodă între ele.

Culmea de N e mai neregulată, se arcuesce ca o potcova deschisă spre N pe la isvórele Sebeșului, a cărui nume pórta și se lasă în jos într-o curmătură josă, Merisor, pe unde se légă cu masivul Retezat. În m. Sebeșului avem două creste principale: a Surianului (cu vf. lui Petru) spre V de Sebeș și la E de acesta, creșta Cándrelului (cu vf. Steflești). Din ultima se desface spre Transilvania culmea Cíbinului, iar drept spre răsărit se răsfiră printre numeroșii afluenți ai Lotrului o mulțime de culmi ce constituiesc la un loc m. Lotrului până sunt întretăiați de Olt în fața m. Făgărașului.

A doua culme principală, cea de S, își are importanța ei tot aprópe de Jiú, unde se ridică impunător cu 2.000 m. deasupra văei Jiului și Gilortului constituind masivul Paríngu, cu v-ful cel mai înalt Mândra ce atinge înălțimea de 2.529 m. Crésta acestui masiv se arcuesce pe la isvó-rele Jiefului și Lotrului, se continuă spre răsărit prin culmea Căpățânei cu vf. Balota și Preuta ce întrec 2.000 m. și se ascute la valea lui Stan.

Intre acéstă vale și apele Oltului se ridică în fața Coziei masivul Năruțului și vf. Olănescilor, cari sunt formați din alt-fel de piatră ca Paríngu; aceștia se țin și ca direcțiune și ca natură geologică de șirul Coziei, de care a fost despărțit prin apele Oltului. Din masivul Paríngu și culmea Căpățânei se ramifică drept spre S numeroase culmi înalte până la marginea Carpaților unde ridică câte un vârf înalt: Molidviș, Cerbu, Polovragi, Roman etc. deasupra câmpurilor: Bumbesci, Novaci, Polovragi, Horez, etc.

De la muntele Preuta se desface o culme care unesce la culmea principală un masiv de piatră de var ce măreț și sclipitor se ridică chiar la marginea, Carpaților, la răsărit de câmpul Horezului, până aprópe de 2000 m. deasupra nivelului mării: acesta este masivul calcar al Bistriței cu vîrfurile Buila și Vinturarița (1817 m.).

Din Mohoru se desprinde de asemenea, Cósia Bengheii ce merge printre afluenții Lotrului departe spre E. Crésta munților Șebeșului se înodă la crésta Paríngului prin culmea Cibanului ce se ridică prăpăstios deasupra zănogei Regelui Carol I și căldărei lui Murgoci.

Munții Lotrului și Șebeșului sunt formați din șisturi cristaline, pe când crésta Paríngului și linia de vîrfuri de pe plaiurile de la S e sculptată în granit.

Culmile înalte și prăpăstioase ale Paríngului și Șebeșului ca și a m. Făgărașului sunt greu de trecut cu poveri; cele câte-vă potei converg spre Vidra din Valea Lotrului și m. Tâmpa (Piatra albă), singurile trecători de altmintrelea foarte umblate de ciobanii și oieri ce poporează acești munți. De alt-fel valea Oltului a furnisat o cale bună în trecut din timpurile Romanilor chiar; drumul pe unele locuri ane-

voios, a fost înlocuit nu numai cu șoséua foarte comodă și frumoasă, dar o cale ferată duce de la Călimănesci pe la Turnu Roșu (350 m.) la Sibiu.

Masivul Retezat se lăgă cu munții Surian la curmătura Merișor, pe când munții Vulcan (1) ce se ridică la S și apus de izvoarele Jiului e întrerupt de masivul Pârîngu, în a cărui prelungire se găsește, prin valea Jiului. Ca și munții dintre Olt și Jiū, culmile de la apusul Jiului se înodă mai la V, în regiunea triconfiniului muntén.

Masivul Retezat constă dintr'o singură culme de granit scobită și pe partea sudică și cea nordică de numeroase văi prăpăstioase și adânci cu frumoase lacuri în fundul lor. Intre vârfurile principale sunt unele ce apropie 2500 m. (Pelaga 2506, Retezatul 2477, Bucova etc.) și cari adumbresc renumite zănóge.

Din veste din poveste se spune, că odinioară, în vremurile de de mult, când prin țera noastră trăiau uriași, Retezatul a fost cu vârf, ca celelalte piscuri.

Se spune apoi, că un uriaș, care locuia în ținutul acesta, trăind în dușmănie cu alți uriași, vecini de-ai săi, a aruncat odată cu mânie un fer de plug după unul din ei și ferul lovindu-se de munte i-a retezat vârful.

Așa a devenit Retezatul cu vârful ciuntat, cum îl vedem azi.

S. MOLDOVAN.

Munții Vulcan constă dintr'o culme mai josă, sub 1700 m, de direcțiune E-V, din care se desfac spre S numeroase cóste și culmi secundare.

Cele două șiruri ale Carpaților meridionali se reunesc încă odată în colțul de NV al Munteniei constituind masivul Godianu (cu vf. Boerescu) din care se desfac culmi lungi și înalte în genere peste 2000 m.: spre N avem culmea Petri ce merge până la Pórta de fer a Transilvaniei unde se unesc cu ridicăturile jóse și lăbărțate din Poiana ruscă ce nu ajung nici 1500 m.

(1) Numele de munte *Vulcan* de aci și din munții Apusenii nu însemnă că în acești munți s'ar afla sau că ar fi fost vre-odată vr'un vulcan; nici o urmă nu se găsește prin aceste părți de vulcani activi sau stinși, așa că numele trebuie alt-fel explicat. Se crede că s'ar fi dat de către coloniștii Daciei numele Vulcan acestor munți prin asemănarea lor cu cei din jurul Neapolului și din alte părți ale Italiei, ca o aducere aminte și în dor de patriă mamă.

Spre NV se desprinde muntele Sarcu ale cărui cõste se scobor repede în valea Timeşului.

Spre S găsim munţii Cernei ce merg ca 2 culmi de-o parte şi alta paralel cu valea, cea din dreapta râului se menţine aproape de 2000 m. (Dobrivir 1934 m.); cea din stânga, culmea Cloşanilor plcă din vf. Oslia, se scoboră sub 1500 m. şi trimete ramificaţiuni spre SE, ce se scoboră din ce în ce mai jos transformându-se într'un întins podiş, înalt cam de 700 m., podişul înalt al Mehedinţului.

Munţii Cernei şi Sarcului sunt formaţi în partea de răsărit ca şi Retezatu şi munţii Vulcan din şisturi cristaline şi granit, iar de partea de apus pe põlele lor şi mai ales dealungul Cernei sunt constituiţi din straturi grõse de calcar cristalin ce dă nota pitorescă, variaţiune şi viéţă acestei regiuni.

Trecătorile din Muntenia în basinurile din Transilvania sunt şi mai rari pe aci; mai înainte trecerea se făcea pe plaiul muntelui Vulcan (1624 m.) de la T.-Jiù, la Petroşani şi de aci prin Merişor pe la Baniţa în ţera Haşegului; probabil că acest drum a fost urmat şi de Romani, căci valea Jiului eră fõrte sëlbatică, strămtă şi anevoiõsă. Astă-đi există o şoseă splendidă dealungul vaei Jiului prin strimţõrea Surduc (530 m.) la Petroşani, de unde o cale ferată duce la Haşeg.

În urma celor arătate mai sus, se constată dar în C. meridional, de la Dâmboviţa şi până la Dunăre douë şiruri principale de munţi, când continue, când întretăiate prin vaile adânci ale râurilor transversale. Când aceste douë şiruri se înodă unul cu altul, cum în Godianu, în Parîngu şi în răsăritul culmei Făgăraşului, atunci nasc maşive colosale cu numeroase ramificaţiuni.

În tot lungul C. meridional se constată între cele douë şiruri de munţi un şir de basinuri, largi şi poporate: B. Cerna, B. Petroşani, B. Brezoî şi B. Titeşilor, utilizate de riul Cerna, de isvõrele Jiului, de riul Lotru şi de riul Groşilor. Cum cele douë curmături, ce separă un basin de altul, sunt în genere jõe, putem să considerăm că *de la un cap la altul, Carpaţii meridionali constau din douë culmi continue saü întretăiate ce merg paralel una cu alta,*

închidând între ele o vale lungă deschisă la exterior prin văile curmezișe a Jiului și Oltului.

V.

Munții Banatului său al Caraș-Severinului (Krasso-Szöreny) se ridică între depresiunea largă a Timeș—Cernei și câmpia josă ungurească. Ei au direcțiunea de la N la S și constau din două culmi: una spre răsărit continuă, josă sub 1500 m., numită în partea nordică culmea Semenicultui, iar în cea sudică culmea Sretiniei, tăiată de Dunăre cu păreți aproape verticale ce constituie Clisura (închiderea) Casan. Cea mai de apus e întrețaiată de numeroase riuri, are vârfuri și mai joase (Pléșa mare 1147); păreții de marmură ce se ridică de-odată deasupra câmpiei și delurilor scurte dă regiunii un farmec deosebit.

Lanțul Semenicultui și o parte din șirul de apus e format din granit și sisturi cristaline, înrudit dar cu munții Vulcan și Paringu, străbătuți însă de pietre eruptive nu tocmai vechi, ce au transformat calcarele din șirul de apus în marmure cristaline și frumoase.

Acastă regiune a fost partea cea mai locuită a Daciei din timpurile cele mai vechi și drumuri cari duceau spre Sarmisegetuza, precum și spre câmpia Panoniei și Moesia au fost construite de mult. Aici drumul de fer trece de la Vârciorova pe la Orșova peste curmătura Domașna în v. Timeșului la Caransebeș. Dunărea a servit de drum larg, săpat în piatră și pe vase, chiar lui Traian, iar drumuri numeroase trec de-a curmezișul culmilor cum e cel de pe la Bozovic, ce duce din Mehadia la Oravița. Un drum vechi bătut de oștile romane, e cel ce pleacă de la Caransebeș peste Pórta de fer a Transilvaniei la Hațeg.

Balcanii Sîrbesci.

Făcând abstracțiune de fluviul Dunărea, putem zice că lanțul Carpaților cotit în Banat spre S, se continuă mai departe în aceeași direcțiune în Serbia; căci nu numai cul-

mile principale coincid și corespund una alteia, dar chiar straturile de piatră, ce se văd de-o parte și alta în pereții verticali tăiați de apa Dunărei, corespund unele altora, întocmai ca dungile într'o stofă vârgată tăiată fără însă a fi desprinsă cu totul.

La S de Dunăre găsim tot două culmi însă mai joase de 1000 m.: una spre E lată ca un podiș, Miroci planina (1) și alta mai spre apus, Gola planina, cari, una prin Délu lui Ión, alta prin Lescobuc pl., se unesc la vf. Sto (1185). De aci spre S se întinde un podiș calcaros larg, alungit în direcțiunea SV, numit Golubinié planina (Kuciai) deasupra căruia se ridică vf. Lisaț (1321 m.), cel mai înalt din această regiune. Din podișul central se despart o mulțime de culmi spre E în valea Timocului și spre V în valea Moravei, (Homolisca pl., Bielanița pl. etc.). Podișul se continuă spre SV cu Lučavița planina ce se ridică între valea Moraviței și Timocului cu vârful *Rtaj* până la 1565 m.

Aci între v. Moraviței și a Timocului de abia putem dice că se opresc Carpații pentru a lăsa loc Balcanilor (s. Hemul) ce se ridică de odată la răsărit de valea Timocului cu masiva culme Stara planina, ce trimete dealungul Timocului spre N culmea Zaglavatca pl.

Acești munți sunt formați ca și ai Caraș-Severinului, parte din șisturi cristaline, granit și pietre eruptive vechi, parte din calcare și conglomerate străbătute pe unele locuri de pietre eruptive mai nouă.

Poporațiunea stăruitoare și nesupărată aci din timpurile romane, a croit numeroase drumuri ce duc peste munți din valea Timocului în valea Moravei și Dunărei, între care cel mai însemnat e cel ce duce de la Saietar la Paracin peste curmătura Stolițe (Straja).

Munții Apusenî.

Munții Apusenî pôte vor fi fost vre-odată în legătură cu Alpii Transilvaniei și cu munții Rodnei, închidând ast-

(1) Planina (sirbesce) = podiș.

fel de jur împrejur ținutul Transilvaniei; în timpurile de față însă văi largi și adânci îi izolază: spre S valea Mureșului îi desparte de munții Sebeșului și Poiana rusă; spre N valea cotită a Someșului îi separă de prelungirile munților Lăpușului și Gutinului.

Fig. 12. Panorama munților Apusenî.

După A. SUPAN.

Frumoși și interesanți sunt acești munți pentru orî-cine, cu văile lor înguste, cu ghețarele, cu stîncile pleșuve, cu peșteri, chei de munte, căderi de apă și alte minuni de ale naturii, dar pe lângă aceste frumuseți, pentru Românii ei au un farmec deosebit, pe care numai acela îl pòte simți pe deplin, în vinele căruia curge sînge nobil românesc!

Văile acestor munți au rîsunat odinioară de cîntece de vitejie și libertate, carî eșiau din piepturile Românilor de aici, a voinicilor Moți.

În acești munți, pe văile împrejmuite de brazi se află între altele, Albacul, locul unde a vîdut lumina zilei, Horia, aici stă încă și azi, la Vidra pe Arieș ca un sfînt monumînt, casa lui Iancu, ear în apropierea Goronului lui Horia se înalță o movilă de mormînt, însemnată cu o simplă cruce de pîtră; a-cesta este mormîntul Iancului.

S. MOLDOVAN.

Crestele acestor munți, unele stîncóse și sdrențuite pe dungă de amintesc C. meridională, nu se ridică la așa înălțimi ca aceștia; piscurile cele mai înalte ale lor se înalță de-abia la 1800 m. iar culmile rămîn în genere sub 1500 m. Acești munți constau din 2 părți: munții Bihorului (Bihar G.) la N și munți Metalici la S. (Erz G.)

Munții Bihorului constau din trei creste ce vin dinspre N, E și SV de se întîlnesc aprópe de vf. Bihar sub unghiuri egale. Fie-care din cele 3 creste au câte un vîrf ce trece peste 1800 m: Vlădiasa, vf. Muntelui și Curcubeta. Din unghiurile așa formate prin înodarea acestor 3 culmi se adună isvórele a patru riuri importante: Someșul mic și Crișul repede spre NE și N, Arieșul dinspre SE și Crișul negru spre V. Înspre N se desprinde de la vf. Vlădiasa o culme jósă care ocolesce Crișul repede și

duce la două vârfuri: Desunoiul și Măgura ce apogie în înălțime 1000 m. De la fie-care din aceste vârfuri plăcă câte o culme: Răz (aramă) spre NV și Meseș spre NE cari își pierd însă puțin câte puțin caracterul muntos.

De la vârful Curcubeta se desface o ramură spre V constituind munții Codrul ce înainteză până deasupra câmpiei printre Crișul alb și C. negru.

Tot din Curcubeta se continuă o culme principală spre SE printre isvórele Arieșului și Crișului alb, din care se răsfră mai la S munții Metalici, numiți așa din cauza multelor metale ce se găsesc în sinul lor. În această regiune sunt minele Transilvaniei, renumite încă din timpul Romanilor.

Pe această culme principală se găsesc doi uriași puternici: Găina și Vulcanul, cari ca două santinele a bogățiilor de sub ei, își înalță creștetul lor peste deluri și peste munți, să vadă departe în valea Crișului și Arieșului.

Mai spre S, munții Metalici se desfac în două șiruri: unul spre NE, e șirul Trăscăului care constă dintr'o înșirare de munți foarte stâncoși și plini de prăpăstii înfiorătoare. Pe acest șir se află și vârful Detunata, renumit prin natura pietrei din care e formată.

O a doua culme m. Zarandului (Erdelyhegyozeg) se desface din munții Metalici spre S, ocolesce isvórele Crișului alb și se dirijeză spre V printre Mureș și Criș ca o dungă subțire și înaltă, până în câmpia ungurască aproape de Arad, înălțând din distanță în distanță vârfuri până aproape de 1.000 m.

Munții Apusenii sunt formați în mijloc din șisturi cristaline, granit și alte pietre eruptive vechi; pe margini însă sunt constituiți de un complex variat de pietre, între cari predomină calcarul și flișul. Tóte aceste pietre sunt străbătute de pietre eruptive mai nouă, cari au scos cu ele din fundul pământului multe metale: aur, argint, aramă, plumb, etc ce se găsesc în acești munți mai ales în cei de la S: m. Metalici și ai Zarandului. Intre pietrele acestea este una care s'a găsit pentru prima dată în Dacia din care cauză s'a numit dacită și ea e mai ales care pórta aurul. Altă piatră importantă e basaltul care când s'a întărit a luat forma unor colosale colóne de piatră în 4, 5, 6 și mai multe colțuri. Munți întregi sunt formați din astfel de colóne aședate una lângă alta și Detunata datoréză renumele ei tocmai acestor colóne minunate de basalt arcuite puțin la partea superióră ca pentru

o boltitură uriașă. Mulți cred că Detunata 'și trage numele de la tunetele ce o lovesc și de la detunătura ce fac stâlpii în căderea lor. O poveste populară istorisește însă că ea s'a format între tunete și fulgere, dând sub o forma poetică și personificată, circumstanțele și fenomenele vulcanice în virtutea căror s'a format Detunata.

Munții apusenii au fost foarte poporați din timpuri ce mai depărtați ai istoriei, cunoscuți nouă, căci frumusețea munților, lărgimea văilor, câmpurile fertile și mai ales bogăția pământului au ademenit pe multă lume. E natural dar că găsim numeroase drumuri prin toate văile și peste toate curmăturile, dintr'o regiune într'alta. Unul dintre cele mai frumoase și mai umblate e drumul de la Brad din valea Crișului, pe sub Vulcanul (745 m.) la Abrud în valea Arieșului.

ZONA MUNȚILOR.

Munții nu se mărginesc numai la vârfurile, crestele și culmele înalte descrise mai sus, ci din masive, din vârfuri, din creste, din culmi, din podișurile înalte se respiră culmi secundare întocmai ca degetele, în toate direcțiunile, lăsând între ele văi adânci și mult cotite.

Din acestea se desfac altele, și așa mai departe până ce înălțimile scad de tot, de se pierd între podișuri, deluri sau câmpii. Întréga regiune ocupată de culmile principale și complexul ramificațiunilor lor constituie: zona muntosă care pentru România și Dacia întrégă, cuprinde toate înălțimile mai mari de 700 m.; ridicăturile inferioare nivelului de 700 m. le considerăm ca deluri, iar cam de pe la 200 m. în jos se întinde în România și Ungaria șesurile prea puțin ondulate.

Când considerăm ca limită inferiără a munților nivelul de 700 m., acesta o facem pentru că relieful Daciei o reclamă. Dacă privim lanțul carpatic fie din împrejurimile T. Jiului, ale Câmpinei, ale Tîrgu-Ocnei, sau P.-Nemțu, și de ori și unde din interiorul Transilvaniei, vedem după o mare de culmi joase, puțin ondulate, că se ridică o buză de pământ cu mult deasupra ridicăturilor ce o preced. În

dosul acelei buze ridicate se urmăzeă culmi peste culmi ce nu se mai scobor de cât fôrte rar la niveluri jôse; aceia sunt munții înalți. Și dacâ căutâm pe o hartâ sâ vedem, cam care e înălțimea colinelor dinaintea lor, constatâm că numai cu rari excepții ele trec de 700 m; așâ dar e natural sâ considerâm ca munte tot ce trece de 700 m.

Nu numai nivelul deosebesce munții de dëluri, ci și modul de formare al unora și al altora, precum și felul de piatrâ din care sunt formați. Din anume feluri de pietre sunt formați munții înalți și din alte feluri de pietre și prin alte cauze s'au format colinele, podișurile și câmpiile.

De căutâm acum sâ închidem printr'o linie tôte înălțimile ce trec de 700 m. (cu alte cuvinte de vom construi isohipsa de 700 m.) constatâm faptul fôrte surprinșetor (vedî harta orohidrograficâ) câ acêstâ curbâ, de altmintrelî fôrte dantelatâ pe margine, urmăzeă însâ în general direcțiunî, ce dau un contur simplu Carpaților mai ales în partea României. În interiorul curburei Carpaților conturul e întru cât-vâ deranjat prin intervenirea podișului Transilvaniei și a șirurilor vulcanice.

Dacâ am urmări pe o hartâ linia ce limitezâ la exterior lanțul carpatic, constatâm câ ea vine ca și direcția munților de la NV—SE trecând Cereșușul pe la Wisniș, merge pe la apus de Râdâuți; de aci merge spre SSE pe la Gura Humorei, pe la apus de Fâlticeni, trece pe la Piatra-N. pe la T.-Oenei, pe la V de Odobesci și se cotesce ca și Carpații spre apus, trece pe la Vălenii-de-munte, Câmpina, Pucioșa, Câmpul Lung, Călimănesci, pe la N de Horezu, pe la Bumbesci, Baia de Aramâ și se cotesce către Vârciorova. Rari sunt înălțimile afarâ din acest contur cari ajung 700 m., iar văile din acêstâ parte, chiar Jiul și Oltul, nu introduc mare perturbare căci pe o hartâ micâ nici nu se vede tăetura lor. Nu tot așâ e însâ conturul interior al Carpaților care ar trebui sâ fie întru cât-vâ paralel cu cel exterior; însâ pe de-o parte depresiunea Tisei, depresiunile Ciucului, a țerei Bârsei și a Săculilor, țera Hașegului, depresiunea Timeș-Cerna și Dunărea, pe de alta munții Gutin-Vihorlat și Harghita introduc o mare perturbare în forma acestui contur. Făcând abstracțiune de depresiunile cuprinse între șirurile Carpaților, conturul interior ar plecâ de la Ungvar spre SE, ar trece pe la Mukaci, depășesce Tisa la vale de Hust, trece pe la Baia mare, ar ocoli m. Lăpușului sâ ajungâ la Bistrița, apoi direct spre SSE până în valea Oltului sub pôlele m. Făgărașului, de aci spre V până la Sibiu, ocolesce m. Sebeșului, intrâ în valea Hașegului se reîntôrce și ocolesce Poiana Ruscâ pentru a luâ direcțiunea de SV până la Baziaș la Dunăre.

Din cauza neparalelismului conturului intern cu cel extern rezultă că lăţimea zonei muntoase nu e aceeaşi peste totă întinderea lanţului carpatic. Aşa în dreptul m. Făgăraşului lăţimea Carpaţilor e de-abia 45 Km. pe când în dreptul triconfiniului mold. şi m. Rodnei ajunge să fie mai mult de dublă, fără ca munţii să presinte acolo vre-o depresiune. În dreptul isvórelor Tisei şi a Buzăului, Carpaţii ajung la o lăţime de 140 Km. din cauza câmpurilor şi văilor întinse ce se închid între multiplele şiruri. Cea mai mică lăţime o găsim în dreptul Retezatului, unde zona muntoasă — cu totă depresiunea Petroşanilor — nici nu ajunge 40 Km.

Munţii Apusenii au de partea Transilvaniei un contur destul de regulat, în semicerc, urmând într-o măsură conturul Carpaţilor.

Acest contur, începând de la Banfy-Hunyad de pe Almaş (Almás) trece pe la apus de Cluj, pe la Turda, apoi o ia paralel cu Mureşul pe la Alba-Julia şi se cotesce dealungul Mureşului până aproape de Arad.

Spre câmpia Ungariei conturul lor e însă foarte neregulat, ca şi al Carpaţilor, din cauza numărului de văi, a Crişurilor, ce pătrund adânc în inima munţilor.

Caracterul diferitelor unităţi. În cuprinsul zonei muntoase am deosebit însă mai multe părţi şi am vădit că deosebirea lor constă între altele şi în caracterul lor de prezentare, în aspectul lor exterior.

Alpii Transilvaniei deşi nu sunt aşa laşi, sunt însă cei mai înalţi şi cei mai masivi munţi din Carpaţii Daciei, în ei sunt numeroase vârfuri care trec peste 2500 m. şi piscurile lor se arată ca degetele pe dunga prăpăstiilor adânci de 400—500 m., iar lungile creste stâncose care unesc aceste vârfuri impunătoare se menţin mai sus de 2000 m. şi au direcţiunea generală de la V la E.

Munţii de la triconfiniu mold. deşi nu ajung în înălţime pe cei de la S totuşi îşi înalţă vârfuri şi creste peste 2000 m; crestele lor principale, golase, ce au multă asemănare cu ale C. meridionali, au aceeaşi direcţiune generală de la V la E.

Munţii Bucovinei şi Carpaţii orientali apropie câte-o

vârfuri de înălțimea de 2000 m., dar nici direcția culmilor principale, nici forma și aspectul lor nu se asemănă cu a celor precedenți. Culmile lor, ce rar trec peste 1500 m., au direcțiunea generală de la NV spre SE, ca și lanțul carpatic, sunt îmbucătățite de numeroasele ape transversale și acoperite aproape complet de păduri nesfârșite de brad și fag. Aspectul lor e plăcut, prin verdeta întinsă a pădurilor dar, monoton căci fie-care culme e tot așa de undulată și rotundă ca alta vecină și tot așa îmbrăcată în mantaua vecinic verde. Rar se văd în acești munți vârfuri stâncose, cline repezi sau creste sâlbatece.

Văile râurilor ajung departe în inima munților, — unele sunt mai gata să-și strângă dintr'o parte într'alta — sunt foarte largi, pline de pietriș și cu tapșanuri pe cari se înșiră sate numeroase de la un capăt la altul al văii. Privind din valea Trotușului sau din câmpia Ciucului, lanțul de ridicături ce închide orizontul, ni se pare că avem în față numai deluri line, iar văile largi și înalte, mascheză și mai mult caracterul muntos al regiunii. Acelaș lucru constatăm în genere și în m. Banatului și m. Apusenii. E o mare deosebire dar între munții Apusenii, ai Banatului, Bucovinei și Carpații orientali de-o parte și între munții triconfiniului și mai ales Alpii Transilvaniei de alta, aceștia au un caracter muntos sălbatic, aceia au mai mult un caracter de înalte coline. Munții Banatului și Apusenii deși rămân în jurul lui 1500 m, dar grație constituțiunii geologice ei nu sunt lipsiți de frumuseți.

Caracter alpin. Urmele foștilor ghețari. În totă regiunea Carpaților mai înaltă de 2.000 m. și anume: în m. Sarcu, Cernei, Retezat, Parîngu, Făgărașului, Bucegi, Rodnei, Calimanii și Negri, adecă în Alpii Transilvaniei, Carpații Maramureșului și m. triconfiniului, crestele sunt foarte dreănăroase și stâncose, povârnișurile scobite de văi adânci și pline cu sfărâmături de stânci, cu «grohotiș». Nici un petec de pădure nu înainteză așa sus; ultimii brazi și molifiți rămân cu vre-o 200—300 m. mai jos, așa că muntele e pe aci pleșuv, e «gol», și dacă nu-î pietros e acoperit cu o iarbă verde fragedă, mult căutată de miei și miore, presărată pe unele locuri cu o floră frumoasă, rhododendron, și florea reginei. Numai

pe ici pe colea se vede câte un pâlc de jnepăn mărunț și îmbâcsit, orî câte un hățiș de jip, un arboraș fără trufie, ce se târăsce pe suprafața pămîntului și se încolăcesce după tóte pietrile ca nu cum-vă vînturile să-l arunce în prăpastia de alături, căci văile sunt mult prăpăstioșe, adânci drept în jos, stîncóșe și impracticabile.

De obiceiú văile sunt scobite mai adânc pe clina de mēdă-nópte și rēsărit a munților, și aú forma curiósă a călcâiului unui ciorap saú a unor jumătăți de căldări colosale, de unde și numele de căldare ce se dă acestor văi (Fig. 13); pe părțile su-

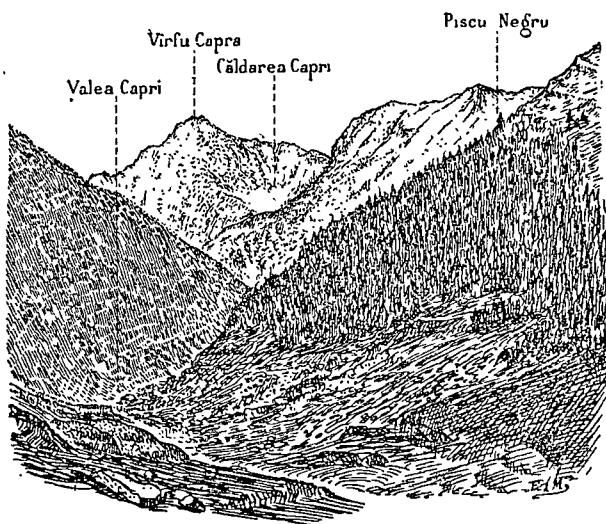

Fig. 13. O căldare. (Munții Făgărașului).

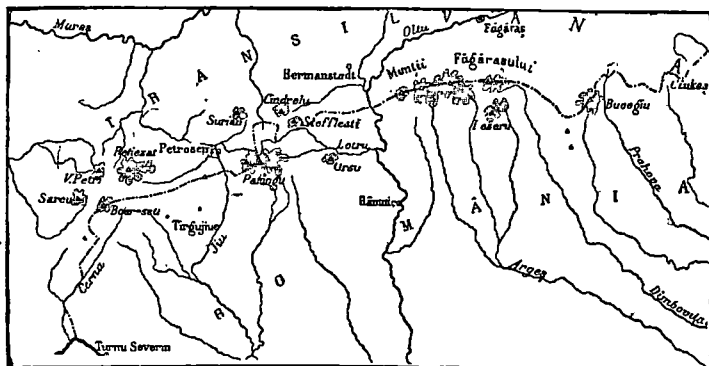
dice și vestice povârnișul culmilor e mai lin, iar căldările mai puțin pronunțate. Căldările se dispun câte mai multe în jurul vîrfurilor înalte, constituind o ză n ó g ă, cu dunga în formă de semicerc și cu multe creste radiare ce separă căldările. În fundul căldărilor scîlpesc lacuri (ochiuri) de apă albastră ca a mării, la cari vin de se adapă cerbi și căprióarele sperióșe, iar prin văgăuni ferite de lumina sórelui albesc petece de zăpadă, rămășițe din troianurile ce umpleau ză n ó g a de nu se vedea de cât «țancurile» (stîncile) de pe creste. Din nămetele de zăpadă se scurge un fir de apă, care se adaogă la ochiul de mare, de unde plécă un pârâiaș vioiú, care unindu-se cu alți

semenî, dau naștere vre-unuia din râurile însemnate ale Carpaților.

Aspectul acesta al munților înalți e caracteristic Alpilor, de aceea și regiunea acesta a Carpaților se țice că are caracter alpin. Deosebirea stă numai în aceea, că în Alpi vârfurile sunt mult mai înalte, crestele mai stâncóse, iar căldările și zănógele sunt acoperite de ghețari, mase colosale de ghéță, ce curg încet la vale rođend și rotunjind stâncele din drum formând «berbeci» (roches moutonnées), transportând bolovanî mari și mici din vârful munților în partea de jos a văilor, unde depunându-le, când se topesce gheața, se forméză nisce mormane mari, valuri colosale de petriș și bolovanî, numite morene.

Forma căldărilor din Carpați, prezența berbecilor și stâncilor sgâriate paralel, dar mai ales blocurile eratice și morenele caracteristice, ne spun că și în Carpați a fost odată ghețari, ce umpleau căldările și zănógele, dar s'au topit, lăsând tipărite în cóstele munților urmele lor. Ghețarii din Carpați nu s'au scoborît în văile jóse și în câmpi cum s'a întâmplat cu cei din Alpi; cel mult de s'ar fi scoborît până la 1.300 m., așa că urmele lor le găsim și în munți mai jos de 2.000 m. cum e în Céhlău (1908), Muntele mic la V de Sarcu, Toroiaga, Făr-chău, Swidowet în m. Maramureșului, etc.

Cele mai frumoșe zănóge sunt în Alpii Transilvaniei: Paltinu sub vf. Negoifului de partea sudică, Gâlcescu și Roșiile pe

E. d. M.

Fig. 14. Urmele de ghețari din Alpii Transilvaniei.

partea nordică a Parîngului, Pelaga și Bucura pe partea sudică a Retezatului, Godianu și Scărișoara în m. Cernei, etc. (Fig. 14).

Carpații din N Dacie: m. Calimanii, m. Rodnei, m. Negri (Ciornahora) sunt de asemenea renumiți prin caracterul lor alpin deși nu sunt așa de înalți ca Alpii Trans. La Înău, la Pietrosu Rodnei și Calimanilor, la Hovêrla, la Fărchău (1961) și chiar pe culmea Swidoweț (1893) și mai jos, se găsesc zănoage și căldări cu ochiuri de mare, cu pietre rotunjite etc., ceea ce arată că ghețarii au stăpânit și pe aici suprafețe întinse. (Fig. 15) Probabil că în Carpații Maramureșului, ghețarii s'au scoborît mai jos ca în m. Făgărașului, căci, pe lângă că culmile Maramureșului sunt mai la N, dar sunt și adăpostite dinspre S de munții înalți ai Rodnei, și dinspre E de șirurile paralele ale Bucovinei. Afară de acesta, ei se găsesc într'o climă mai aspră, în apropierea masei mari de ghéță, ce a acoperit timp îndelungat totă Rusia nordică și centrală până aproape de Galitia.

In masivul Tatra ghetariile
au fost si mai dezvoltate ca
in Carpatii merid.; de altmin-
trelea muntii Tatra sunt mult
mai inalti, varfurile lor ajung
la 2.663 m.

Văile care au avut ghetari se cunosc și prin aceea că sunt

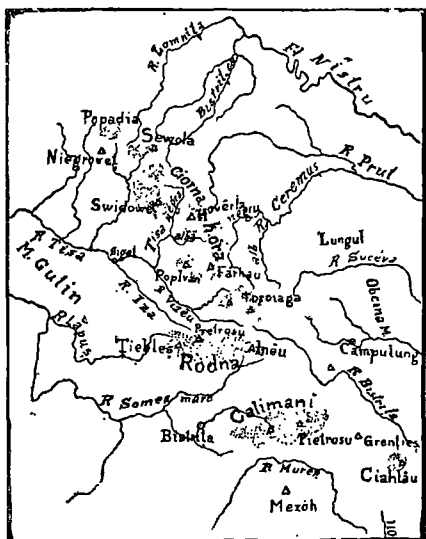

Fig. 14. Urmele de ghetari din Carpații de la N Daciei.

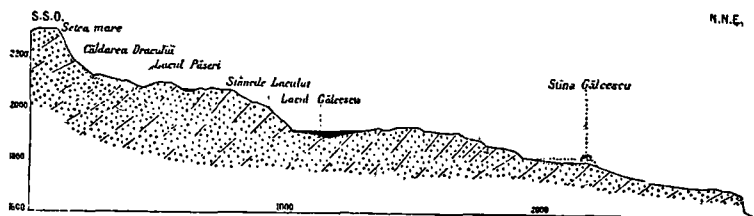

Fig. 16. O vale rósă de ghetari.

E. de M.

largi iar thalwegul (matca apelor) lor presintă acolo unde se opriă
ghețarul, o tréptă mare peste care apele se aruncă acum în cas-

cadă (Fig. 16). Profilul acesta cu trepte e datorit eroziunii mai puternice a apei, ce rezultă din topirea ghețarului la capătul lui.

Caracter muntos-mijlociū. Munții, cari nu trec de înălțimea de 1.700 m., cum e cazul cu munții Bucovinei, Carpații orientali, munții Vulcan, munții Banatului și munții Apusenii, precum și culmile secundare și pōlele munților Maramureșului și ai Alpilor Transilvaniei, au cu totul un alt aspect decât crestele principale înalte. Formele sunt aci neteșite, culmea fuge undulându-se, iar vârfurile se ridică și se înșiră ca nisce cocōșe mari, ca nisce movile dealungul unui dâmb colosal. În această parte totul e acoperit de pădurea verde închisă; iar aspectul acestor munți, apare sēlbatic numai în văile adânci, unde apa a mâncat pămîntul, pe cînd sus pe culme ea a modelat și rotunțit asperitățile.

Cînd privim acea sumedenie de culmi, ce fug de obicei paralel, apărînd una printre curmăturile celei dinainte, ni se pare că o mare uriașe își împinge talazurile să și le trecă peste munți. Cînd ne găsim deasupra pe una din culmile secundare ale munților Vulcan ori Parîngu, nici nu presupunem că între numeroasele culmi, a căror dungă se pierde în albastrimea cerului, se deschid văi adânci de peste o mie de metri. Văile sunt însă nepracticabile, înguste, stîncōse și pline de bolovanii, peste cari se aruncă apele spumegînd; din fundul văii privind povârnișurile, ne apar sēlbatice și prăpăstioșe, adesea imposibil de urcat și dunga muntelui nici nu se zărește deasupra capetelor noastre. Așa sunt munții cu caracter muntos mijlociū.

Fie că ne vom sui pe Parîngu plecînd de la Novaci sau Bumbesci, fie că mergem la Negoiu luînd ca punct de plecare Corbenii sau Sălătrucu, spectacolul e acelaș.

După o urcare greă pe povârnișuri gōle, despădurite, mîncate sālbatice de ape și scāldate de un sōre arđetor ce ne face și mai împovărător mersul prin potecile cu petriș, eșim la luminiș la înălțimi ajungînd deji 1.000 sau 1.200 m. De aci mai departe începe o lungă și monotonă cale prin păduri dese de fag și brad, pe cărări dealungul culmilor, cînd ridicînd, cînd scoborînd, fără povârnișuri simțitōre. Cîte odată un luminiș ne deschide vederea pe o panoramă cu culmi rotunjite, cu clinele acoperite de păduri, cu vârfurile pleșuve acoperite de iarbă. Cînd în fine ajungem deasupra limitei arborilor «la gol» regăsim mereu aceleași forme; nimic mai trist ca aceste vârfuri pleșuve cārora le lipsece și zăpeșile eterne și apele țîșnitōre. Sensațiunea e cu atît mai mare, cu oât descinđînd 20 sau 30 m. ne găsim

de-o dată la marginea unei prăpăstii și vezi că se întind sub picioarele tale văi profunde sau zănoge largi, înconjurate de păreți mărești în fund prevăzute cu lacuri sclipitóre și pline de sfărîmături colosale.

DE MARTONNE.

Podișul Transilvaniei.

În interiorul arcului carpatic culmile înalte ale Harghitei și Călimanului nu se întrerup, cum se întâmplă de obicei cu cele din exteriorul lui, ci se continuă prin mijlocul Transilvaniei prin 4 deluri lungi, ca nisce poduri solide ce vor să unescă munții Bihorului, m. Metalici și m. Sebeșului la lanțurile Carpaților orientali. În genere culmile acestor deluri se mențin între 500 și 650 m., iar de partea nordică a Transilvaniei, între Mureș și Someș, culmile se lărgesc și se transformă în largi câmpuri menținute la nivel înalt, șanțuite de numeroasele gârle ce se varsă în Mureș sau Someș, lipsite de păduri, cu o vegetațiune săracă, cu o climă uscată.

Văile, ce separă aceste culmi, v. Mureșului, v. Târnavelor și v. Oltului, nu sunt scobite tocmai adânc; matca apelor se ținedeasupra nivelului de 250 m. Totul ne conduce a admite că delurile Transilvaniei sunt resturile unui podiș înalt cam de 700 m. deasupra nivelului mării în care apele a săpat de la E la V însemnate văi de scurgere. Profilul scurgerilor, precum și direcțiunea cursurilor de apă din interiorul Transilvaniei, arată două direcțiuni joase în acest podiș: una de la E la V după apa Mureșului, alta de la S la N, de la Olt la Someș.

Podișul Transilvaniei e constituit din gresii și diverse argile mai tinere ca flișul, cari conțin în ele colosale stânci de sare ca nisce simburii închiși în afundul pământului; la acesta se mai adaugă prin N o piatră compusă din praful și sfărîmăturile de piatră ce s'a format când au isbucnit vulcanii alară (tuf vulcanic).

Teritoriul ce se întinde cam în mijlocul Transilvaniei între riurile Mureș, Someșul-mare și Someșul-mic, se numește *câmpie* (Mezőség).

Câmpia (Mezőség) este o regiune colinosă, coline pleșuve, deluri mai mici, cõste de deluri estinse, văi neregulate și mai mult înguste, afundim

în forma căldării, urmăză unele după altele, formând un amestec variat; suprafața ei sémănă cu o mare, ale cărei valuri ar fi înghețat. Pe cóstele délurilor și ale colinelor se află pămînt arabil, prin afundîmîi mocirle și băltoage, iar în văi fînețe. Păduri nu se află pe câmpie, petrișurile și petrile lipsesc cu totul; dar mocirle și lacuri cu apă stătută, cu trestișuri estinse și cu cîrduri de păsări de apă sunt în abundență.

S. MOLDOVAN.

Între délurile Oltului și munții Făgărașului se întinde de asemenea un câmp frumos, triunghiular, brădat de Olt pe la laturea ne N și de numeroșii afluenți repezi ce scobor din munți; acesta este câmpul Făgărașului său țera Oltului. De asemenea la V, între munții Sebeșului, Retezat și Poiana Ruscă se întinde o țeră renumită din vechime, țera Hațegului unde se mai vîd urmele falnicei Sarmisegetuse.

Înălțimile cele mai mari ale délurilor Transilvaniei sunt astfel dispuse: în spre răsărit 750—850 m., în mijloc 550—650 m., iar la apus 400—450 m. De aci urmăză o înclinare generală a reliefului spre V în direcțiunea Mureșului, pe când văile arată o scoborîre de la S spre N și anume: valea Someșului 260 m., v. Mureșului și Târnavelor 320 m., v. Oltului și Cibinului 400 m.

Din compararea altitudinilor văilor și délurilor reese că înălțimea relativă a ultimilor e mică, și dacă s'ar putea privi Transilvania de la înălțimea de 2000—3000 m. deasupra ei, ar reeși și mai bine caracterul primitiv al unui înalt podiș închis.

A. SUPAN.

REGIUNEA DÉLURILOR.

Ramificațiunile Carpaților înalți, nu se în rerup deodată în fața podișurilor sau câmpiilor, ci lăsându-se din ce în ce la un nivel mai mic, se transformă într'un noian de coline ce înfășură de jur-împrejur regiunea munților, ca un brâu, pe unele locuri mai lat pe alte părți mai îngust. Acéstă zonă de accidentări ale terenului cuprinde toate înălțimile dintre 700 m. și 200 m.; însă nu în tot locul e ușor a spune unde se opresce regiunea munților și unde începe zona délurilor, după cum de a-

semenea unei orî ne e greu a fixa linia de separare între coline și șesuri; afară de acesta caracterul și întinderea regiunii delurilor variază, când trecem de la o provincie la alta a României.

I.

Amfiteatrul Munteniei. Zona delurilor din Muntenia și Oltenia cuprinde culmi numeroase, ce se interpun printre cursurile râurilor principale, și a căror prelungiri ocupă o suprafață cu atât mai lată cu cât înaintăm spre V. În Oltenia și Muntenia de apus această zonă ajunge în lățime până la 150 km. pe când în Muntenia de răsărit de-abia ajunge 30 km. Se constată însă faptul important că culmile lungi din Oltenia nu se ridică tocmai la înălțimi mari, și chiar acolo unde ele se lăgă la zona munților nu înalță măguri decât cu 200—300 m. deasupra fundului văilor; pe când culmile din Muntenia de răsărit, ca o compensare a scurtimei lor, câștigă în înălțime, căci își înalță măgurile cu 400—500 m. deasupra șesului Munteniei și văilor săpate mai adânc.

Încă un fapt orografic important și caracteristic pentru Oltenia este existența unor depresiuni ce se ivesc între zona munților și regiunea delurilor, înșirându-se de-a lungul marginii Carpaților de la Baia-de-Aramă și până la Câmpulung, din care cauză au fost numite depresiuni subcarpatice.

Să ne urcăm pe o ți clară în vârful muntelui Cerbu (1.640 m.) deasupra satului Novaci (Gorj) și să privim de jur-împrejur: pe când în spre apus și răsărit ni se desfășură un noian de culmi unificat de înalte, cu caracter muntos mișlociu, printre cari nu putem vedea alt-ceva decât pădure și iar pădure, dacă ne întorcem ochii spre țără (spre mătă-ți) relieful pământului ne apare sub picioarele noastre cu toate amănuntele lui ca și cum am privi într-o strachină. Aci vedem Gilortul, care de-abia a scăpat din cheile (1) lui strâmte și stâncose, cum se întinde într-o vale largă ce ni se pare că merge de la răsărit spre apus pe sub culmile Carpaților. Un observator nesciutor ar crede că Gilortul curge în lungul acestei văi pe la ptele munților, pe când în realitate el, după ce străbate prin lunci largi mai multe mici coline,

(1) Chee=încuetore=gătlej=clisură=o vale foarte strâmtă cu pteții aprpe verticale, prăpăstioși și stâncosi.

merge și-și deschide drum îngust printre delurile înalte, ce se ridică ca un al doilea șir de munți la S de presiunii din jurul Novacilor. Mai la drépta ni se deschide după mai multe coline mici și puțin ondulate un câmp larg și neted, câmpul mare al Cărbunescilor, pe care se desinéză ca o dungă albă rectilină, șoséua județénă. Mai la apus de acesta scilipsece în bătaia sórelui cupola nouă a unei biserici din T.-Jiù, cese ridică dintr'un pâlce de arbori verđi, iar mai departe de acesta se desinéză muchia uniformă și regulată, puțin înclinată spre S a delurilor Jiului, ce se pierd departe în zarea cenușie.

Dintre aceste depresiuni numim mai caracteristice pe cele din jurul: Tismanei, Runcului, Bumbescilor, T.-Jiului, Novacilor, Polovragilor, Horezului și Câmpulungului. Altitudinea fundului aprópe orizontal al acestor regiuni e cam între 250 și 350 m. deasupra nivelului mării, iar culmile ce le separă nu se înalță deasupra câmpurilor une-orí nici cu 100 m. Ele sunt acoperite în cea mai mare parte cu petriș adus de ape repeđi și când privim din înălțime fundul plan al acestor depresiuni: câmpul Bumbescilor, Cărbunescilor, Polovragilor etc. ni se pare, că avem în fața nóstră fundul unui lac, secăt în care riurile repeđi ce veneaũ din munți, poposeaũ pietrișul și apele lor, înainte de a le cărà mai departe la vale.

Delurile Olteniei ce se ridică la S de aceste depresiuni: d. Bujorescu, d. Bran, Măgura Slătiórei, etc., aũ direcțiunea generală de la apus spre răsărit; mai la S însă, constatãm numai înguste culmi de deluri ce merg spre SSE printre numeroșele riuri, și după numeroșe undulațiuni se pierd în valea Jiului, a Oltului saũ în câmpia ondulată a Olteniei de S. Aceste culmi paralele și continue, unele lungi de peste 100 km. nu pórtă o singură denumire ca lanșurile de munți înalți; cuprinđénd însă la un loc delurile ce sunt în legătură unele cu altele, de aceeași direcțiune, vecine aceleeași văi mari, asemenea în aspectul lor și formate din acelaș fel de piatră, putem deosebi atunci în delurile Olteniei trei regiuni.

1. *Inaltul podiș al Mehedințului* ce se întinde între m. Cernei, Piatra Cloșanilor, Baia-de-Aramă și Dunăre. Acéstă regiune își menține relieful ei puțin scobit de ape cam între 600 și 800 m., constituind ast-fel prin altitudinea ei încă o tréptă între munții înalți și deluri.

Apele aū ros în pietrile acestui podiș și mai ales în calcare forme fôrte curioase. Straturile calcare se întind formând un platoū, acoperit încă în mare parte de o pădure frumôsă de stejar și fag, găurit însă de numeroase doline (1) plin de peșteri, cu văi seci, cu lacuri periodice etc. Satul Ponôrele e celebru prin podurile sale naturale, cavernele sale, cele 14 iezere din împrejurimî etc. Fundul uscat al dolinelor, unde se adună un bun pămînt vegetal e tot-deauna ocupat de un mic câmp de cultură; la marginea celor mai mari se găsește de obicei un grup de case. Satul Ponôrele datoréză numele său și pôte chiar existența sa numeroselor doline.

DE MARTONNE.

2. O zonă de *délurî înalte* la S de depresiunile subcarpatice (Fig. 17): d. Gorjului, la V în drépta și stânga Jiului; d. Vâlcei între Gilort și Olt.

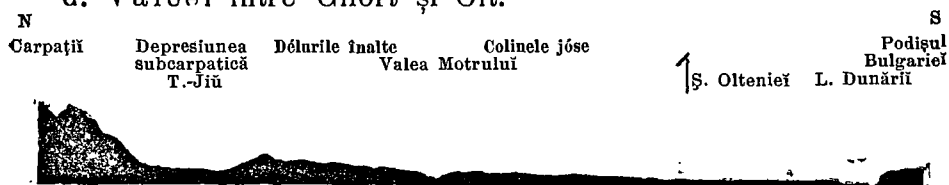

Fig. 17. O tăetură în pămîntul Olteniei de la N la S.

E. de M.

3. O zonă de *coline jôse* prin partea de mijloc a Olteniei (Fig. 17): colinele Mehedințului și Doljului între Dunăre și Jiū; colinele Oltețului între Jiū și Olt

Zona délurilor Olteniei constă din argile, pe unele locuri bogate în sare, din gresii și nisipuri; în partea depresiunilor subcarpatice straturile sunt fôrte cutate, în partea délurilor și colinelor, straturile sunt uniform înclinate spre SSE. Straturile dintr'un dél corespund perfect straturilor délurilor vecine, așa că totul se presintă ca și cum ar fi fost o singură placă de straturi, un podiș înclinat puțin spre S, în care apele aū scobit văi, lăsând în relief délurile numeroase ce le găsim astă-zi în Oltenia.

Depresiunile subcarpatice cari amintesc întru cât-va valea Tisei din Maramureș, câmpiile Ciucului, a Brașovului etc., din interiorul arcului carpat, aū luat naștere cu totul din alte cauze: ele aū rezultat prin scufundarea straturilor de la marginea munților, iar câmpiile întinse s'aū născut prin umplerea cu petriș, nisip și humă a anumite părți din depresiuni.

Podișul înalt al Mehedinților e format din șisturi cristaline, din roce eruptive vechi și din calcare, ca și munții Cernei cu cari se găsește în legătură. El a provenit prin scufundarea unei părți din munții Cernei la un nivel mai jos.

Délurile Munteniei de răsărit sunt mai strâns legate de culmile munților (Fig. 18) căci depresiunile subcar-

(1) Dolină = ponor = o scobitură a terenului în formă de pâlnie.

patice, a Câmpulungului, a Slănicului etc., sunt mai rare și nu tocmai pronunțate. În această parte găsim dezvoltată numai zona delurilor înalte și anume: d. Topologului și

N
Ciucașul Delurile Prahovei R. Ialomița R. Dâmbovița R. Argeș Șesul Munteniei S
Pod. Bulg.
L. Dunărei

Fig. 18. O tăetură în pământul Munteniei de răsărit, de la N la S. E. de M.

Argeșului, d. Ialomiței și Dâmboviței, d. Prahovei, d. Buzăului și ale Rîmnicului, în jurul riurilor cu acelaș nume; pe când zona colinelor joase se găsește numai în apropierea Oltului, colinele Vedei și Teleormanului, ca o continuare a celor din Oltenia.

În delurile Ialomiței e unul, delul de răsună, lângă comuna Bezdead, ce presintă un mal vertical cu un renumit ecoū de 8 silabe.

De observat e faptul că printre delurile Buzăului sunt două culmi: culmea Vălenilor și c. Istriței, cari își ridică vârfurile până la 750 m. chiar la marginea șesului și au direcțiunea NE-SV, aproape transversal culmilor celorlalte, ce merg paralel cu riurile Munteniei.

Delurile Munteniei sunt formate ca și ale Olteniei tot din argile, conglomerate și gresii în straturi foarte cutate; sarea și gipsul sunt mai bogat răspindite însă în aceste terenuri și mai ales în cele din d. Prahovei și Buzăului. Delul Istriței și încă câte-vă sunt formate dintr'un calcar concilifer (provenit prin aglomerarea conciliilor unor animale). Această zonă de deluri s'a ridicat, ca și ale Olteniei, de-odată cu Carpații, sau puțin în urma lor; ele aparțin Carpaților ca o zonă de periferie.

Atât la delurile Olteniei cât și la ale Munteniei se constată că cele cari sunt constituite din argile și nisipuri sunt netede și au forme line și ondulate, pe când delurile formate din gresii ori conglomerate presintă râpe prăpăstioase.

Dacă considerăm ca limită inferioară a colinelor linia de nivel de 200 m. deasupra mării, atunci marginea sudică a regiunii delurilor începe de la Dunăre din dreptul guriî Timocului, trece pe la Craiova, după ce face o intrătură dealungul Jiului, mai face apoi o alta dealungul Oltețului și o a treia în susul Oltului, iar de la Slatina

merge aproape regulat spre NEE pe la Ploesci, la Buzău se cotesce spre N trece pe la Rîmnicu-Sărat și Focșani până dă în lunca Siretului. Regiunea, ce cade sub isohipsa de 200 m., constituie șesul Munteniei, iar cea ce înaintază dealungul râurilor sunt luncile.

Deși deosebirii evidente se arată în privința delurilor, între Oltenia și Muntenia propriu zisă, totuși având în vedere relieful întreg al României meridionale, al Munteniei, putem dice că terenul este dispus ca un amfiteatru, cu cele trei regiuni; munți, deluri și șes, ce la o cercetare atentă se arată foarte bine caracterizate și perfect limitate. În partea de V a Olteniei se adăogă amfiteatrului românesc o a patra treptă, înaltul podiș al Mehedințului.

II

Délurile Moldovei. Podișul Moldo-Basarabean. În Moldova nu constatăm dispozițiunea terenului în amfiteatru, căci descindând de la munții înalți spre răsărit, dăm de o întinsă regiune de deluri, care merge de la pôlele Carpaților și până peste Nistru departe în Rusia meridională. În totă această regiune lată de sute de km. întâlnim numai luncile largi a câtorvâ râuri, și tocmai departe în spre SE, unde pierdem din vedere ultimele ramificațiuni ale munților, dăm la marginea Mării N. și a Dunărei de un șes, ce se presintă ca o continuare a șesului Munteniei.

În mulțimea de deluri putem însă face o împărțire:

1. **Délurile din dreapta Siretului** se întind ca o fâșie dealungul Carpaților și se presintă în multe locuri, în Bucovina mai ales și în Moldova de N, ca o continuare a culmilor din zona munților; în partea de S se constată și depresiuni subcarpatice. Direcțiunea generală a acestor deluri, din Bucovina și până în v. Bistriței e SE și după ce fug cât-vă paralel cu Siretul se ascut și se pierd la confluența principalilor afluenți; une-orî nici nu ajung până la Siret. Aceste deluri de înălțime medie de 500 m. rare-orî până la 700 m., sunt formate din aceleași pietre ca și delurile Munteniei, și Geologia ne spune că s'a ră-

dicat prin aceleași cauze și în acelaș timp. Ele aparțin dar lanțului Carpaților, cărora constituie o zonă de periferie.

2. **Délurile din stânga Siretului** constau din culmi lungi și late ce merg spre SE din Bucovina și până în lunca Siretului și Dunărei saă în câmpia Bugeacului, ramificându-se printre toate riurile ce brăsdéză această regiune. Délurile uniformeale Bucovinei răsăritene, ale Moldovei și Basarabiei își mențin măgurile lor între 250 și 300 m., ca și cum ar fi tăiate dintr'un podiș. Pe întregă această suprafață, găsim numai 2—3 déluri cari să trecă de 400 m; în Bucovina de răsărit de-o parte și alta a Prutului, se găsesc două déluri ce trec chiar de 500 m. constituind ast-fel punctele culminante ale acestei regiuni (Spaica Tețina 539 m. și Horodiștea 515 m.). Spre S de acestea, culmea ce merge dealungul Siretului se menține între 300 și 400 m. și ridică numai două déluri în regiunea Bârladului (462 m. și 431 m.) peste 400 m., iar culmea lungă de sute de km. care merge spre SE în Basarabia printre Prut și afluenții Nistrului până la Buceag, variază în jurul lui 300 m. deasupra nivelului mării.

Délurile cele mai înalte sunt aprópe de Nistru (Vodenî și Bocșan) în ținutul Soroca; și în mijlocul Basarabiei (Ciutuliescii și Răspopenii 320 m.) în ținutul Orheiului.

Deși cursurile riurilor ce au ros acest podiș curg în direcțiune SE totuși linia de cea mai mare înălțime e transversală riurilor și merge de la SV la E prin mijlocul Moldovei și Basarabiei formând o curbă paralelă cu a Dunărei; o a doua linie înaltă am vădut că e în Bucovina și urmăză aceeași direcție spre NE.

Culmea délurilor Moldovei și Basarabiei e de obicei lătită ca un podiș și scobóră puțin câte puțin când mergem spre S; vârfurile sunt fôrte puțin bombate având forma unor mușuróe mari, dunga podișului e rotundită, cóstele sunt netede, râpele sunt rarî, căci în genere povârnișurile sunt domóle și prelungi. Văile nu sunt adânci, în schimb însă sunt fôrte largi; fundul vâei e neted și fôrte puțin înclinat ca și muchea délului și se menține cam la 100 m. sub dunga délului; la curmături valea se pierde căci fundul ei devine tot una cu muchea lătită a délului. Privind din vârful unui dél mai înalt vedem culmile

acoperite cu livezi și semănături, uniforme dar foarte plăcute vederii, cum se înșiră și se urmărește una după alta la distanțe foarte mari, iar șoseaua se lungesce ca un șerpe peste muche și peste vale, și prin șerpuirile ei ne indică valurile terenului până departe, unde se pierde în norul de praf din urma vre-unui poșalion. Acesta e caracterul obișnuit al delurilor ce provin dintr'un podiș ros îndelung de ape, podiș ce e ușor de restabilit dacă ne închipuim că n'ar exista văile său de le-am umplea la loc.

Uniformitatea delurilor Moldovei și Basarabiei e deranjată numai în partea de N, unde între Prut și Nistru apar pe muchea delurilor stânci de piatră de var, înșirate în linii drepte, paralele, și cari din depărtare par ca nisce ruini a unui șir de cetăți său a unui zid lung cu multe turle cădute. Acestea sunt stâncile, Toltry, ce se continuă și mai departe în Podolia și Galiția în direcția NV paralelă șirului Carpatic.

Aspectul lor te face une-orî să uiți că ești între delurile Prutului său ale Nistrului și aduce aminte regiunile calcaroase din munți. În adevăr, toate caracterele inerente constituțiunei calcarului observate în regiunile Mehedințului și munților Bârsei se găsesc, în mic bine înțeles, și în această localitate. Suprafața calcarului lipsită în mare parte de o vegetațiune abundentă, este aproape golă și mâncată de apele ploilor. Bolovani se îngrămădesc unii peste alții, păreții drepti mărginesc din trei părți, creșta ridicată. Văgăunile săpate în stâncă său mici peșteri cu intrarea destul de sus, au avut influență asupra imaginațiunii bogate a poporului localnic și legende istorice sunt în legătură cu peșterile din stâncă, a căror prezență este explicată prin intervenirea celui Necurat

SIMIONESCU.

Delurile Moldovei, Bucovinei și Basarabiei constau la baza lor din argile, pe unele locuri sărate, iar în partea superioară din gresii calcaroase și nisipuri, cu multe fosile. În albia Nistrului și a Prutului ese la ivelă de sub argile și gresii, pietre calcaroase mai vechi, iar în a Nistrului apare pe unele locuri de sub acestea stânci de granit și alte pietre vechi.

Stâncile Toltry sunt alcătuite însă dintr'un calcar format în timpurile geologice trecute, după cum se formează acum în ocenele calde stâncile de mărgean. La suprafață, aproape totul e acoperit de un strat de pământ galben (löss), lăsând numai prin văi și râpe la ivelă pietrele de desupt.

Granitul și pietrele sedimentare vechi se întind departe spre N și E constituind còstele stâncòse ale podișului Podoliei. Straturile de argile și gresii de deasupra sunt orizontale și se întind din Rusia până la Marea-Negră și până peste Siret la pòtele delurilor Carpaților. Straturile dintr'un del corespund

la acelaș nivel straturilor din délurile vecine; ele aũ constituit óre-când o singurã placã aprópe orizontalã, prea puțin încl.natã spre S, și în care apele aũ sãpat vãile largi, lãsând délurile uniforme în relief. Considerând dar pietrile și straturile din cari constã pãmîntul moldo-basarabean, ne apare și mai clar, podișul întins din care provin aceste déluri.

III.

Délurile Banatului nu sunt alt-cevã de cât ramificațiunile munților, înaintate spre V printre numeroșele cursuri de apã, pãnã în câmpia Timeșului. Intre numeroșele culmi deosebim mai principale : d. Karașului ce merg paralel cu Karașu, pãnã se confundã cu colosalele valuri de nisip (dunele) de la Deliblat; d. Buziaș se desface din șirul Semenici și se îndreptã spre NV paralel cu Timeșul. În fine un al treilea șir de déluri se desprinde din Poiana ruscã și merge spre V printre Timeș și Mureș.

Délurile din ținutul Crișului ce se desfac din munții Metalici spre V sunt fôrte scurte, cãci șirurile de munți din acéstã parte se mențin la înãlțimi mari pãnã când ajung la șesul unguresc. Drocea și Highișul se ridicã cu peste 700 m. deasupra câmpiei din jurul Aradului, iar Copasul (Kopasz) din munții Codru se ridicã cu 1000 m. deasupra țerii Crișului. Mai spre N munților Bihor gãsesc o regiune întinsã de déluri: d. Crãești (Királyerdő) ce plécã spre V din șirul Bihorului; din m. de Arãmã se desfac d. Bertãului și Crasnei, iar ca o prelungire a m. Meseș se ivesc între coturile Someșului d. Fãgeții (Bükk). Acestea din urmã împreunã cu d. Clujului și Almașului (prelungirea Bihorului) deoparte și d. Iloșva (prelungirea m. Lãpușului) de alta, se presintã ca un prag dublu ridicat în NV Transilvaniei, în care Someșul cu greũ a tăiat valea sa întortochiatã.

Délurile acestea constaũ din argile și gresii ce se rëzimã însã pe un fundament de pietre mai dure și mai vechi, pe unele locuri șisturi cristaline, granit etc. Délurile ce constitue pragul de NV al Transilvaniei nu trebuiesc dar considerate ca culmi rëmase din prelungirea podișului; ele n'aũ nici o legãturã cu podișul, din contra, aceste déluri sunt în legãturã de formațiune cu m. Bihorului și m. Rodnei și pôte într'un timp depãrtat aci se ridicã o crestã de munți înalți, cari însã s'a denivelat prin scufundare și prin ródere.

În délurile Banatului s'a găsit pentru prima dată o anume piatră eruptivă, care s'a denumit banatită; cu ea a venit din fundul pământului la ivelă numeroasele minerale și metale ce se găsesc în Banat.

În regiunea din N Tisei nu găsim déluri, căci munții Vihorlat-Gyil, Eperjes-Tokaj, precum și Bükk-Matra, de origine vulcanică, își ridică de-odată vârfurile lor conice deasupra nivelului sub care noi considerăm délurile.

IV.

Délurile Dobrogei se împart în două părți prin depresiunea Cernavoda—Constanța.

1) Regiunea de N e cea mai interesantă, căci deși vârfurile cele mai înalte nu ajung nici 500 m., însă crestele stâncose, dințate pe multe și golașe, dau acestor déluri un farmec neașteptat. Mai ales cresta pietrăsoasă a Pricopanului din colțul de NV și cresta Grecilor (vf. Tuțuiat 456 m.) privite din bălțile Dunării sau din șesul Brăilei și Galaților, apar ca un lanț de munți înalți. Din Pricopan pleacă spre E un șir de déluri, ce-va mai rotunde, paralel cu Dunărea până aproape de mare unde ridică vf. Beștepe. O altă ramură pleacă spre S ramificându-se și spre Marea-Negruă și spre Dunăre (având între altele, vf. Consul, Atmagea etc.).

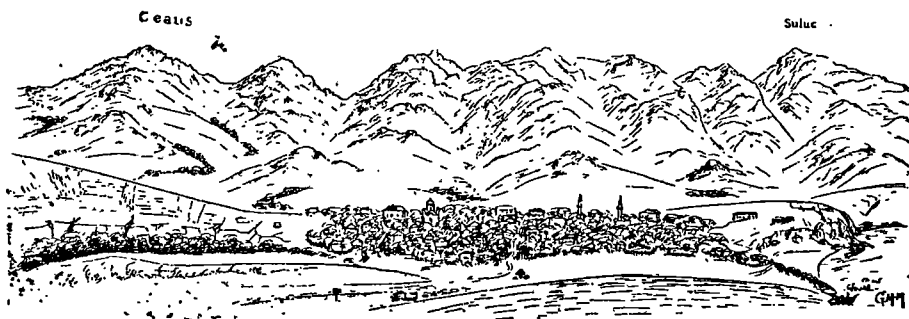

Fig. 19. Panorama Pricopanului vădută de pe Dunăre.
În față e orașelul Măcin.

Aceste déluri constau în partea de N din granit, porfir și alte roce eruptive, precum și din multe feluri de șisturi vechi, așa că pe baza pietrelor din care e format, putem dice că aceste déluri sunt foarte vechi, ca și Alpii înalți ai Transilvaniei. Aspectul lor impunător, stâncile numeroase de pe creastă, bolovanii colosali din văi și de pe povârnișuri, văile lipsite de apă, crestele despădurite și iarba sărăcăcioasă, ce în razele soarelui de apus dă acestor déluri

o culore sur-violacee... toate aceste fapte, apropiind în timpul de față aspectul acestor deluri de al munților, întăresc ideea ce ne-o facem pe baza Geologiei, că aceste creste sunt resturile, ruinele mai bine zis, ale unui lanț de munți, ce ôre-când se ridică sus în această parte de țară, lanț scufundat, ros de ape și redus cum îl vedem ați.

2) Regiunea de Sud nu e decât continuarea Podișului Bulgariei, care se întinde dealungul Dunării din v. Timocului și până la Marea Négră. Acest podiș, ondulat și transformat în deluri prin numeroasele văi ce se deschid spre Dunăre, se menține cam la înălțimea de 200—300 m. Intocmai ca și colinele joase ale Doljului și Mehedințului; partea, ce cuprinde Dobrogea, e în genere mai josă de 200 m. Podișul se termină atât la Dunăre cât și la Mare printr'un mal aproape vertical, înalt pe unele locuri de mai bine de 100 m. deasupra nivelului apelor.

Acest podiș constă din gresii și pe unele locuri, mai la basă, din călcare, ce se văd în văile mai adânci; pe deasupra se întinde un strat de pământ galben (löss), care acopere și o parte din văile Dobrogei de N. Straturile de gresie din partea de V a văii Timocului, din d. Vidinului și Negotinului, sunt asemenea și corespund cu stratele de gresie ale colinelor Mehedințului și Doljului; într'o vreme, atunci când s'aù format, ele erau tot una, mai apoi s'aù rupt și s'aù separat prin valea Dunării.

ȘESURILE.

Sub nivelul de 200 m. se întind la S și V Daciei regiuni foarte întinse (mai mult de $\frac{1}{3}$ din suprafața Daciei), aproape orizontale, unde pe deci de km. jur-împrejur nu se vede nici del, nici buză de podiș, nici tapșanuri (terase); satele și pădurile sunt rare, iar riurile își sapă matca lor numai cu 10—12 m. adânc, ca nisce șanțuri colosale într'o câmpie întinsă. Acestea sunt șesurile renumite al: Munteniei, Bucégul și sesul Unguresc.

Sesul Munteniei are o direcțiune canu de la V la E, lărgindu-se cu cât înaintază spre E, unde în dreptul Buzăului ajunge până la 120 km. lățime; lungimea șesului Munteniei este cam de 300 km. În Oltenia șesul este foarte redus și trecerea de la coline la șes și la lunca Dunării

se face pe nesimțite; în regiunea Buzăului din contra, trecerea se face de-odată, și cum delurile sunt foarte înalte, se pare că zona munților se atinge cu șesul. Pe când spre N șesul Munteniei se opresce la lunca Siretului, spre NE el se continuă mai departe peste Prut, dealungul gurilor Dunării și Mărei, spre Rusia meridională.

În drépta și în stânga Jiului se găsesc regiuni întinse cu delulețe de nisip, lungi și paralele, dune, unele fixe altele mobile; direcțiunea lor în aceste părți e E-V, iar mai la apus, aproape de Dunăre, aș direcțiunea NV—SE. Cu totă sărăcia lor, dunele introduc în îngustul șes al Olteniei o ore-care variațiune, pe când în Muntenia de răsărit, de la Turnu-Măgurele până la Brăila, pe câmpia acoperită de grâu și porumb, ochiul călătorului nedumerit de atâta simplitate în aspectul câmpiei, nu vede de cât singuraticile movile, ce mai nu se pot deosebi de șirile de pae peste cari se ridică fumul vr'unei batoze în lucru.

Vâlcelele și scursorile pline de lacuri sunt unul din farmecele acestei naturi deșerte și desolate. Pe o zi caldă de vară, după doi de km. prin câmpia arsă și gólă, când se deschide de-odată la piciorle tale acele largi depresiuni încadrate de maluri de pământ galben, unde scipesce, ca un fel de mare de undelemn, cu reflectele sale verzi și albastre, pâna strălucitoare a unui lac mare, în mijlocul unui tapet roșu și argintat de plante saline, te opresci fermecat de acest spectacol minunat.

DE MARTONNE.

Inclinarea terenului e de la NV spre SE, însă așa de mică că în termen mediu trebuie să parcurgem 50 km. pentru a scădea cu 50 m. (1 m. la kilometru). În Oltenia și Muntenia din apus de București predomină terenul cu nivelul între 100 și 200 m., isohipsa de 100 m. ajungând în unele locuri, în stânga Oltului. până aproape de Dunăre. În Muntenia de răsărit din contra, curba de 100 m. se alipesce la zona delurilor, așa că totă câmpia se găsește sub 100 m. și o mare parte chiar sub 50 de m. În această parte, între Moștiștea și Buzău, se întinde Bărăganul, iar între Vedea și Argeș e Burnasul, cele două deșerturi (stepe) mai însemnate ale Munteniei. Centrele de agricultură și numeroasele lacuri sărate au început să dea acestor deșerturi un început de viață.

În lungul Bărăganului, de la S la N, se înșiră mai multe lacuri sărate, cari prin ariditatea împrejurimilor lor, scot caracterul de stepă al acestei regiuni și mai în evidență. În timpul verii, o parte din apele acestor lacuri secând, marginea lor se acopere de un strat alb de sodă și alte săruri ce sunt conținute în apele acestor lacuri.

Monotonia șesurilor Burnasului, Bărăganului și Buzăului desfiide orî-ce comparare; movilele înșirate în lungul lui, sunt singurele accidente ale terenului pe deci de km. și afară de una sau două văi mari, culele solului sunt aproape tot anul lipsite de apă. Măturate de la un capăt la altul de crivăț, arse de căldurile verii escesive, Muntenia primesce în genere puțină ploie, iar solul poros, format aproape peste tot de pământ galben (löss) și pietriș, lasă să se infiltreze ceea-ce-scapă evaporării. Ast-fel vegetațiunea arborescentă este peste tot isgonită de natură. Stepă pare a fi formațiunea naturală, care se întinde de mii de ani dealungul Dunărei, pe o lățime de 50 km. Marea agricultură a pus stăpânire însă pe aceste câmpuri, porumbul și grâul acopere întinsele spații și când în mijlocul verei zefirul face să onduleze până în zare spicurile lanurilor aurii de grâu și penajurile porumbiscilor înalte și dese ca o pădure, avem impresiunea că parcurgem o țară liniștită, plăcută, bogată, unde traiu ușor și fericiți.

DE MARTONNE.

. . . prin pustiile Bărăganului, căruța, în care stai culcat, abia înainteză pe căi fără de urme. Dinainte-î spațiul nemărginit; dar valurile de erbă când înviate de o spornică verdăță, când ofilite sub pârlitura soarelui, nu-ți insuflă îngrijirea nestatornicului ocean. În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca uriașe mușurăie de cărțițe, movile, a căror urzică e taina trecutului și podoba pustiului; ele stau semănate în prelargul câmpiei, ca sentinele mute și gârbovite supt ale lor bătrânețe. La pôlele lor cuibeză vulturii cei falnici cu late pene negre, precum și cei suri. . . ODOBESCU.

Pe cea câmpie lungă a cărei tristă zare sub cer, în fund, departe, misterios dispare, nici casă, nici pădure, nici riț rēcoritor, nimic nu înveselește pe bietul călător. Pustietatea golă sub arșița de soare, în patru părți a lumii se întinde îngrozitoare cu iarba-î mohorită, cu negrul ei pământ, cu-a sale mari virtejuri de colb ce sboră în vînt. De mii de ani în sinu-î, dormind zace ascunsă singurătatea mută, sterilă, nepătrunsă, ce-adorme în focul verii l'al greerilor cor și iarna ne deșteptă sub crivăț în fior. Acolo flōrea nasce și mōre în primăvară, acolo piere umbra în zilele de vară, și tōmna-î fără rōde și-a iernii vijelii cutreeră cu sgomot pustiile câmpii. Pe cea savană întinsă și cu sēlbatic nume, lung ocean de iarbă, necunoscut în lume, o cumpănă se înalță aproape de un puț, și în orizont se îndoe ca gâtul unui struț.

Bărăganul de ALEXANDRI.

Șesul Munteniei se presintă ca o prispă colosală a unui amfiteatru, unde ni se arată după dungile delurilor netede

și frumos ondulate, crestele înalte și sdrențuite cu vârfurile piramidale ale munților înalți. Acest amfiteatru ni se prezintă clar, mai ales din partea de răsărit, unde tablourile nu sunt acoperite unele de altele, sau șterse prin distanțe prea mari, ci se succed vizibil, cele din fund, mai sus ca cele din față; în Țările senine, privind din jurul Ploescilor, de la Urziceni, sau de pe câmpia Brăilei, tabloul ni se arată în totă majestatea lui.

Șesul Munteniei constă dintr'un strat de pământ negru (cernoizem) foarte bun pentru agricultură, ce acoperă un strat gros de pământ argilo-nisipos galben (löss), sub care vine un strat de pietriș și nisip, iar sub acesta diferite argile (Fig. 25 și urm.) Lössul din Oltenia e mai nisipos, iar aproape de Dunăre găsim nisip curat, ce constituie dunele atât de vătămătoare vegetațiunii.

Nisipul și pietrișul de la baza lössului a fost adus de apele râurilor, ce într'o epocă geologică nu tocmai depărtată (probabil în urma topirei ghețarilor), se vărsa într'un lac sau golf de mare, ce se întindea peste o parte a Munteniei. Și pe atunci domina prin aceste părți o climă de stepă, judecând după oșele de animale ce s'au găsit în aceste nisipuri, pietrișuri și löss. Lössul a fost adus din Rusia centrală, de vânturile care probabil băteau și atunci ca și acum din spre NE (crivățul); acolo lössul forma un fel de nămol nisipos, depus de ghețari care acoperiau Rusia și o parte din Galiția și care în curgerea lor, rodeau pietrele. În urma topirii ghețarilor, vânturile au transportat în toate părțile acest pământ, ce se găsește în câmpiile Austro-Ungariei, Germaniei de S, etc., ca și în România.

Epoca în care s'a întâmplat acestea, s'a denumit epoca diluvială, iar din cauză că în Muntenia lössul prezintă maluri verticale de 50—60 m. deasupra nivelului luncilor, întocmai ca buza unui tașan (terasă) întins, s'a dat numele șesului Munteniei și de terasa diluvială a Munteniei.

Bugeacul. Trecerea de la delurile Basarabiei, la câmpia ce se prezintă ca o continuare a șesului Munteniei, se face pe nesimțite. Lățimea șesului Basarabiei de S e cam de 60 km., îngustându-se în dreptul Siretului și Prutului până la 40 km; socotind după aspectul general al regiunii, numai terenul mai jos de 100 m. constituie Bugeacul, care de alt-fel are multă asemănare cu Bărăganul.

Aci nu mai vezi majestosele păduri și dauritele holde ale Basarabiei de N, ci numai monotone deșerturi, așternute cu luciul nisipului său presărate cu debili arbuști, păduceli sau măcieși și cu sălbaticе erburi și buruene, iar între ele, ce-vă caracteristic, fantasticul scafete, al cărui cap rotund ca o minge, spinos ca un ariciu și ușure ca puful, se deslășește tîmna de putreditul său trunchi și apoi gonit de cea mai slabă suflare a vîntului, rotește mereu dealungul pustiului până ce se înecă în Nistru sau în Dunăre. În loc

de nenumărate ape și riuri, vezi câte o baltă sărată, câte un pârâu efemer, ce nu-l vei mai găsi mâine, sorbit de arșița soarelui... HASDEŢ.

Bugeacul e constituit ca și delurile, din argile și gresii acoperite aproape complet de löss și de nisip argilos. El nu s'a format ca șesul Munteniei, ci mai mult prin róderea delurilor de către apele ploilor și riurilor și în bună parte prin retragerea Mărei Negre care a lăsat în urmă-l nisipul.

Sesul Ungariei (Pusta) se întinde între cursul Dunării la S de Pesta și m. Apusenî, alungindu-se cu un colț spre NE până sub m. Maramureșului. Lungimea lui în direcțiune SV—NE atinge 400 km., iar lățimea maximă ajunge până la 200 km. În totă această întindere nici o ridicătură, de altmintrelea foarte rară, a terenului nu trece de 150 m; iar înclinarea foarte domolă de la N la S scoboră nivelul de-abia la 75 m. în lunca Dunărei, născând ast-fel o înclinare medie a acestui șes de 1 m. la 5 km. Un singur riú, Tisa, străbate acest șes, de la N la S, într'o luncă largă, împărțind ast-fel șesul în două părți într-o cât-vă deosibite.

1). *Regiunea din drépta Tisei* e ce-vă mai înaltă, ridicându-se până la nivelul de 140 m., și presintă maluri verticale de nisip și pământ galben, înalte de 30—40 m. deasupra luncilor. Privind de departe aceste maluri, ce se ridică la marginea mocirlelor și bălților, ele ni se presintă ca marginea unui podiș, din care cauză s'a numit această regiune podișul cuman. Terenul, care constă în cea mai mare parte din nisip, presintă mici coline — colinele Telecska (1), podișul Titel—și numeroșe șiruri de dune, printre cari sclipeșc lacuri neînsemnate.

Vara când încep să scadă lacurile, se formeză pe marginea lor și chiar pe locuri uscate, dar mai ale în jurul lacurilor sărate și mocirlelor, o pătură albă de sodă, — saú cum se dice «soda înfloresce» — care se adună și se întrebuințeză la fabricarea săpunului, S. MOLDOVAN

(1) În cuvintele ungurești a neaccentuat în mijlocul cuvintelor se pronunță oa, la sfirșitul cuvintelor a; á se citește a, cs = ce, s = ș, sz = s, j, y = i é = e, ő, ö, ü ca în nemțesce; de alt-fel se citește cum e scris, accentuând pe prima silabă; în cuvintele compuse sunt atâtea accente câte cuvinte. Ország=țară, rónaság — câmpie, hegy = munte, hegység = șir de munți, hegitető = vârf, havas = masiv, fősík = podiș, föld = pământ, város (vár) = oraș, cetate, nagy = mare. kis — mic, al — jos, fel = sus, falu = sat, falva = orășel, viz = apă, patak = vale.

Tot de-a drépta Tisei rămâne, între m. Tokaj-Eperjes și m. Maramureșului, un șes, scobit însă de numeroase lunci ale râurilor ce scobor din munți, și transformat în cea mai mare parte în mocirle și bălți.

2). *Regiunea din stânga Tisei* e mai întinsă, mai variată ca podișul Cuman și mai plană, deși e brăsdată de numeroase râuri ce vin dinspre răsărit, cari însă nu scobesc adânc luncile lor.

Partea de N, este mai înaltă și se menține la un nivel deasupra celui de 100 m. Între Crasna și Tisa, însă e plină de mocirle, mlaștine și turbării (1); pe când în cotul Tisei, pe podișul Debreținului, relieful e mai ondulat și pe ici pe colea se văd printre șirurile de dune îndreptate de la N la S, păduri rari, tufișuri și zăvoe, de unde și numele acestei regiuni de Nyírség (mestecăniș).

Pe Nyírség se mai află o mulțime de afundături și vâlcele pline cu lacuri, trestiașuri și turbării. Solul Nyírségului constă pe locurile mai plane din humă, pe alocurea din nisip sburător, dar partea cea mai mare a lui constă din löss acoperit de pământ arabil foarte roditor. Pe Nyírség se produce și silitră (salpetru), despre care se țice de asemenea că înfloresce, anume de cu primăvara până toamna, acoperind pământul în formă de praf alb-vinețiu, care se adună și se întrebuințează la fabricarea pulberii de pușcă.

Partea din S a șesului din stânga Tisei, adevărata Pustă, Alföld, e în genere sub 100 m., deșertă, monotonă și foarte asemănătoare Bărăganului nostru, și șesului din sudul Olteniei. În tot întinsul ei nu se arată în relief, decât așa numitele movile cumane și movilele lui Atila, iar mai la S se arată colinele bănațene de la Déliblat, constituite din nisip sburător, dune mari și mici, mobile și fixe, de direcțiune NV-SE.

Șesul Ungariei ca și al Munteniei constă la partea superioară dintr'un strat foarte gros de löss, argile și nisipuri, sub acestea vin argile mai vechi cari alternă cu straturi de nisip (Fig. 27.)

Acest șes eră înainte de venirea lössului și de epoca glacială un lac întins, în care se adunau numeroase ape, însă care n'avea deschiderea spre răsărit ca azi; tocmai mai târziu s'a deschis valea dintre Carpați și Balcani, apele

(1) Turbărie=locul unde se produce turbă.

lacului, numit *panonic*, s'a'u scurs în marea ce trimetea un golf în Muntenia de a'di, fixându-se ast-fel și cursul Dunării de-a curmezișul munților spre marea din răsăritul Europei. După secarea lacului vînturile a'u adus lössul din centrul Rusiei și al Poloniei, și l-a răspândit ca un strat, acoperind asperitățile terenului; peste löss în podișul cuman, al Debreținului și în Banat s'a depus nisipuri sburătore, gonite din luncile rîurilor de vînturi.

Un fenomen foarte frumos se arată vara pe șesurile mari, ce apare mai ales în zilele liniștite de vară și de obicei pe la amiazi: «O mare de apă ce-și lăgănă valurile ei grațioase, se întinde peste câmpie, se apropie pe nesimțite de noi, apoi iar se depărtază; de-odată valurile ei onduloase se împreună înapoia noastră, și ne pomenim că suntem înconjurați de toate părțile de un lac mare, fermecător, pe cînd mai înainte ne aflam pe pămînt uscat și sec. Din valurile albastre ale lacului se înalță tute, crânguri, sate, cetăți, orașe în grupe pompoase; tablourile se schimbă cu o variațiune minunată. Aci vedem trecînd pe dinaintea ochilor șiruri de arbori înalți, aci ni se arată, păduri frumoase și deluri împodobite cu castele, său biserici cu turnuri pompoase, orașe mărețe și sate mîndre, urmîză unele după altele. Dar dacă mergem spre ele, de-odată dispar și în locul lor dăm de vre-o colibă sa'u cel mult de aflăm vre-un cătun sărăcăcios... Dar tabloul revine din nou și se apropie de noi o cetă de uriași ne mai vîduți, figuri înfiorătoare cu corne lungi ca niște monștri; în urma lor pășesc omeni urași; surprinderea ne-o măresce mai mult un sgomot înfundat și neînțeles... cînd, deodată vîlul se rupe și înaintea noastră vedem o cîrdă de boi pascînd în liniște». Acestea sunt tablourile fermecătoare, ale fenomenului numit «fata morgana» datorit mirajelor ce a'u loc pe șesurile infierbintate de soro.

LAKY

Terasele și Luncile.

Rîurile mai însemnate ale Daciei: Dunărea, Tisa, Someșul, Mureșul, Jiul, Oltul, Siretul, Prutul și Nistrul, cînd parcurg regiunea delurilor și șesurilor, prezintă niște văi cu totul deosebite de văile ce a'u tăiat în regiunea munților. Pe cînd acestea a'u forma unui V ascuțit, cu povârnișuri stîncose și prăpăstioase, văile din regiunea delurilor și șesurilor a'u forma unui U foarte larg, cu povârnișuri domole, cu tapșanuri (terase) pe demargeni ca niște trepte sa'u prispe, cu fundul neted și larg, unde cresc păduri albe și se întind câmpuri orizontale, peste cari rîurile șerpuesc liniștite la vale, făcînd numeroase coturi, și numai în timpul viiturilor mari devin furioase și-și resfiră apele peste câmpurile mărginașe.

Terasele (tapșanurile) populate și cultivate, câmpurile cu finețe mirositoare, lunca cu bălți și mlaștină, riurile cu sumedenie de canale, cu insule împădurite, jumătate pierdute între trestii și papură, său printre pădurile albe; desimea populației, viața oamenilor, animația păsărilor și altor animale ce umplu aceste regiuni, satele lungi, orașele înfloritoare înșirate dealungul acestor văi, toate acestea contribuie a face din aceste regiuni o lume aparte.

«Aburii ușori ai nopții ca fantasma se ridică și plutind de-asupra luncii, printre ramuri se despică. Rîul luciū se încovoie sub copaci ca un balaur, ce în raza dimineții mișcă solzii lui de aur. Eu mă duc în faptul țăleii, mă așez pe malul verde și privesc cum apa curge și la cotituri se pierde, cum se schimbă în vălurile pe prundișul lunecos, cum adorme la bulboce, săpând malul nisipos. Când o salcie pletosă lin pe baltă se coboră, când o mrenă saltă în aer după o viespe sprinteără, când sălbaticile rațe se abat din sborul lor, bătînd apa întunecată de un naur trecător... Luncă, luncă, dragă luncă! raiū frumos al țării mele, mândră în sore, dulce în umbră, tainică la foc de stele!

Lunca Siretului de ALEXANDRI.

Lunca și terasa Dunărei. Lunca nu e continuă dealungul cursului Dunărei, ci e întreruptă între Moldova-veche și Turnu-Severin, unde valea iea un caracter muntos primitiv.

Lățimea luncei la apus de Moldova-veche variază între 20 și 30 km., iar ca altitudine e cuprinsă între 78 m. la gura Tisei și 62 m. la Moldova-veche. În genere lunca rămâne la N de cursul Dunării; între Zalankemeny (Slancamen) și Belgrad lunca se contopesc cu a Savei, întîndîndu-se de o parte și alta a albiei Dunărei; de asemenea lunca se lătesce spre S în dreptul Moravei și Mlavei. În direcțiunea șesului unguresc se întind câmpuri de nisipuri sburătoare, ce se grămădesc de vînturi, formînd dunele bănațene, de direcțiune NV-SV, care ieaū o dezvoltare mai însemnată la V și S de Deliblat. Apa Dunărei curge într'o albie puțin adîncă, a cărei maluri joase sunt trecute mai în fie-care primăvară, când lunca se transformă într'un întins rezervor de apă, ce se scurge încet-încet prin Clisura Casan, din sus de Orșova și peste Porțile de fer, la vale de Vârciorova.

Lunca de la T.-Severin la Calafat e îngustă și malurile micilor coline par ridicate mult deasupra apei; ea se întinde în genere de-a drépta cursului Dunărei, la un nivel între 80 și 45 m. În aceste părți se recunoște în multe locuri, după pozițiunea bălților și brațelor mórte, cum Dunărea și-a schimbat albia, când spre V, când spre E.

La vale de Calafat lunca presintă o lărgime aproape constantă, între 15—20 km., și scoboră încetul cu încetul la nivelul mării. În tot lungul ei se ține de-a stânga Dunării și abundă în bălți, mlaștine și lățe secundare, trimise de Dunăre sau de numeroșii afluenți; numai în dreptul Corabiei și Galaților lunca trece de partea dreaptă a cursului Dunării, iar între Nicopoli și Zimnicea lunca se întinde de ambele părți a albiei Dunării. La V de Olt lunca e acompaniată spre N, ca și în Banat, de o zonă de dune, ce se întind la S de o linie ce ar trece prin Cetatea, Băilești și Corabia, acoperind o regiune, peste care curgea Dunărea în linie dreaptă, de la Cetatea la Corabia. Direcțiunea acestor dune este E—V și sunt mai dezvoltate la Bistreț și Ciuperceni, unde au fost fixate prin plantațiuni de salcâmi.

La răsărit de gura Oltului lunca e monotona și uniformă. În această parte, Dunărea s'a fixat într'o albie, ce presintă de partea luncii maluri înalte de la 2—10 m., lunca rămânând ast-fel ca un tapșan (terasă) deasupra pânzei sclipitoare a Dunărei; pentru că această regiune a fost orecând parcursă de Dunăre, care pe unele locuri chiar în timpurile noastre o inundă, ea s'a numit, terasa Dunărei; riguros vorbind numai în regiunea dintre Severin și gura Jiului există o adevărată terasă a Dunărei, numai acolo găsim un pat vechi al Dunărei, rămas ca o terasă, la un nivel înalt (Fig. 31 și 32).

De-o parte și alta pământul se așterne pustiit și neted ca o apă. Privirile ostenești căutând în deșert un punct de sprijin dincolo de zările apei, — pare că am pluti în largul mării. Dar iată că dinșpre răsărit un țanc se aprinde, și în juru-i se desface un rotocol de lumină albărie. Căța se rupe în pale argintii. Încet de-o parte și de alta, se desvălesc malurile plecate sub păduri de sălcii. Stoluri de rațe sălbatice își fâlfăie aripele greode pe deasupra apei. Câte un briu de oțel sclipitor, cu solzi de aur și argint, în bătaia soarelui taie lanurile din stânga.

Zăvoe de sălcii prind iarăși să îmbrace malurile desvălite. În stânga pe o terasă verde, se ved liniile drumului de fer, mai departe, o biserică își ridică peste copaci turlele înalte și strălucitoare; în depărtare spre miază-zi într'o lumină roșietică se pierd înălțimile Balcanilor. VLAHUȚĂ.

De la Călărași la vale încep bălțile mari ale Dunării: b. Ialomiței și Brăilei, unde acest fluviu repetă încă odată tablourile din regiunea Pustei. Terasa e foarte redusă de

aci la vale, și la Brăila și Galați maluri galbene de löss se oglindesc în apele albastre ale Dunării late. Din sus de Tulcea se începe delta Dunării. Atât bălțile cât și delta sunt locuri joase, unde apa inundă în timpul viiturilor mari.

O luncă mare, scrijilată de privaluri și spartă de bălți, s'așterne între brațele depărtate ale Dunărei, cari străbat ast-fel răschirate, o depărtare de trei poște. Stufișuri de trestie și papură înaltă, desă ca peria, astupă virógele. Păduri seculare de sălcii întunecă malurile, de ni se pare că plutim într'un canal drept; de-o parte și alta copacii, înșirați ca pe o alee, se văd răsturnați în apă. Stoluri de grauri se vîntură în aer ca o pulbere vînetă. În urma noastră, pe luciul apei, tremură vine albastre și roșii. Turlele bisericilor orașelor de pe marginea șesului, strălucesc în razele dimineții ca nisce globuri de cristal, așa că avem impresiunea că suntem pe Bosfor la intrarea în Constantinopol.

VLAHUȚĂ.

Lunca Tisei este peste măsură de largă, aprópe întreg Alföldul, și în totă întinderea ei, în lungul Pustei, nu se scobórá decât cu 30 m. (110 m. la Csap (Ciop) și 82 m. la Nagy-Becskerek). Cum ea nu presintă terasă, este în toți anii inundată, nu numai prin apa ce Tisa pórtă spre Dunăre, ci și de apa ce Dunărea trimete pe Tisa, când se întâmplă revérsări în lunca Dunărei. S'a încercat a se împedecă inundările, prin regularea Tisei și închiderea ei între nisce zăgazuri înalte, dar (la 5 Martie 1879) apa s'a ridicat la o înălțime colosală și prin apăsarea puternică a spart zăgazurile, revérsându-se furiósă peste lunca Tisei, și a fost atunci pentru Segedin și alte orașe din luncă, un potop înfricoșător (Fig. 27).

Maí ales în dreptul Someșului, Crișului și Timeșului, lunca Tisei ieă o dezvoltare fără margini, apropiindu-se până la pólele munților. Terenul, aprópe orizontal, e ocupat în aceste părți de nesfîrșite mlaștini, cum e: Ecsed, între Crasna și Someș; Sárrét, la întâlnirea Crișurilor, e cea mai întinsă mocirlă a Ungariei; fórte mare e și mocirla de la Alibunár, la întâlnirea Timeșului cu Berzava, în Banat, etc.

Pe alocurea printre trestiișuri se află bărcuri de anini și de răchite, apoi locuri de pășune și ridicături svântate. Când crește apa, se rup une-ori bucăți mari din trestiișurile de pe țerm și plutesc încotro le mână vîntul.

Acestea sunt insulele plutitoré... Pe marginea mlaștinelor adesea se formează întinse turbării.

MOLDOVAN.

O regiune importantă e câmpia Hustului, din partea vestică a depresiunii Tisei, între m. Ouașul (Avas), Sălăușul mare (Nagy-Szöllös) și pôlele Polaninelor principale. Aci, de-o parte și alta a Tisei, se întind terase înalte cu câmpii întinse, aproape orizontale.

Mureșul, deși e un riū foarte important, totuși nu presintă o luncă largă, din cauza șirului de munți, ce-l mărginesce de-o parte și alta. Lunca lui, care începe deja de la Reghin (Szasz-Régen), frumoasă dar foarte îngustă, se lărgesce din sus de Alba-Iulia (Gyula-Fehérvár), se strîmtează la vale de Deva și nu se lărgesce iar, decât de la Arad spre apus. Dealungul acestei lunci se înșiră terase cu renumite câmpuri: la origină, între munți, câmpia Gherghiu (Gyergió, Csik), apoi câmpia Turdei la confluența cu Arieșul, câmpul Miraslăului mai la S de acesta, câmpul libertăței, câmpia Alba-Juliei etc.

Din sus de Blaj, pe țărmul Târnavei, între stațiunea căi ferate și oraș se întinde o câmpie, pe care se vede o pîtră comemorativă. Călătorul, care își va îndrepta pașii spre acest loc, să se oprască și să-și descopere capul, căci el se află pe un loc sfînt, sfîntit prin mărirea actului ce s'a săvîrșit pe el. Aci s'a proclamat de liber în țera sa strămoșescă, el pe sine (la 1848, 3 Maiu), un popor—poporul român—care de sute de ani purtă grelele lanțuri ale iobăgiei. De aceea câmpul pâinii s'a numit câmpul libertăței.

MOLDOVAN.

Lunca Jiului începe, de când Jiul ese din munți dela Bumbesci. Cât ține Câmpul Bumbescilor, ea este foarte largă, între 2 și 10 km, dar de la T.-Jiū la vale se strîmtează pușin, pentru a se lărgi din nou progresiv, până atinge la Craiova o lărgime de 11 km, ce o menține până la Dunăre. Dealungul acestei văi se observă două rînduri de terase: una superiōră, ce se perde între colinele mici, și alta inferiōră, ce ajunge și se confundă cu terasa diluvială (șesul). Acestea sunt semne că Jiul a avut albia sa mai sus și apoi și-a săpat-o mai adînc, prezentînd două stadii până să ajungă la nivelul de astăzi.

Lunca Oltului începe de-asemena de la eșirea Oltului din munți, de la Călimănesci, la sud de care presintă

o lărgime însemnată de ambele părți a riului, ajungând la Slatina să aibă 10 km, iar mai la vale până la 15 km. Dealungul povirnișurilor acestor văi se constată de-ase-menea două terase, fenomen ce găsim de alt-fel la toate riurile Munteniei; terasa inferioară este mai evidentă și merge dealungul văii de se pierde în șesul Romanaților; cea superioară se observă numai pe ici colea, mai ales pe malul stîng.

În Transilvania se înșiră dealungul Oltului, ca terase nu tocmai înalte dar foarte largi: câmpurile Ciucului, țera Bârsei și a Secuilor, a Oltului și a Cîbinului; trecerea Oltului de la una la alta se face prin văi foarte înguste.

Lunca Argeșului capătă însemnatate tocmai aproape de București, unde se unesc cu lunca Sabarului și a Cîrogârlei.

Lunca Ialomiței e foarte îngustă și monotonă fiind cuprinsă aproape totă, de la Târgoviște la vale, în regiunea șesului muntean.

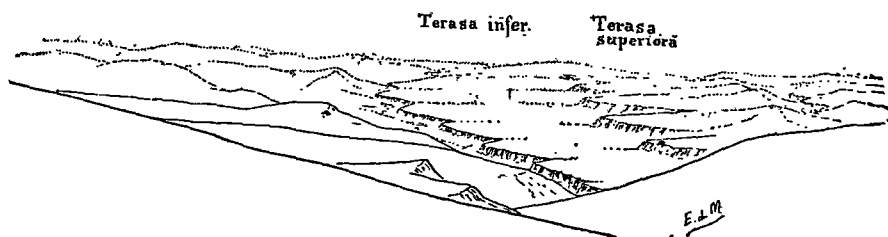

Fig. 20. Terasile din valea Teleajenului în regiunea delurilor la N de Văleni.
(Vedere luată din vf. Clăbucetului spre S).

Luncile acestor riuri, precum și ale altora mai secundare, sunt înclinate simțitor spre Dunăre, căci la originea lor au înălțimea cam de 280 m. și scad la 40—50 m. până la Dunăre, unele mai iute, altele mai domol după lungimea luncei. Sunt foarte rare luncile de-șes, care prezintă terase, și acesta numai aproape de regiunea delurilor; pe când văile riurilor dintre deluri, (Motru, Gilortul, Oltețul, Topologul, Dâmbovița, Prahova, Teléjen, Buzăul, Rîmnicul, Trotușul etc) au luncile mai înguste, dar terasele lor sunt foarte dezvoltate, rămase sus de-asupra albiei riului.

Lunca Siretului începe din Bucovina, însă cu totă lungimea ei rare-orî trece de 5 km., numai la confluența ri-

urilor mai însemnate; la confluența cu Suceva e un câmp larg de 15 km., câmpul dreptăței, rămas ca o terasă între albiile celor 2 râuri. Inclinarea luncei e de-abia simțibilă, căci ca să ne ridicăm la nivelul de 200 m., trebuie să suim pe Siret în sus, până aproape de Bucovina. De la Trotuș la vale lunca Siretului se lărgesc de partea dreaptă a râului, unde se întâlnește cu luncile Râmnicului și Buzăului.

Lunca Prutului sémănă cu a Siretului; e lungă ca și acesta, largă de la 2—6 km. și puțin înclinată; nivelul de 200 m. îl găsim tocmai aproape de Galiția, căci în cuprinsul României lunca n'are altitudinea maximă nici de 140 m. scoborând până la Dunăre la 10 m. Din această cauză lunca Prutului e mai monotonă și mai neplăcută ca a Siretului, mai mlăștinasă și băltoasă mai ales la confluența Jijiei, a Bahlului și de la Fălciu la vale. În dreptul orașului Lipcani malurile Prutului se apropie mult și stâncile de calcar (Toltry) formeză cataracte însemnate.

Lunca Nistrului, mult mai întinsă ca a Prutului, e și mai josă, de aceea Nistrul e nevoit să facă așa de numeroase coturi, că se asemănă în aspectul cursului său cu Tisa. La granița Basarabiei lunca are de-abia altitudinea de 120 m., la vale de Bender lunca Nistrului începe a fi plină de bălți, brațuri morțe și mocirle, întinse până la Limanul ce servește de intermediar între mare și Nistru. Probabil odată limanul înainta mult mai departe pe lunca Nistrului la del, acoperind totă regiunea ocupată acum de bălți și mocirle. În partea de N, în albia și lunca Nistrului, sunt numeroase stânci primejdioase navigațiunii.

Afluenții Prutului: Jijia, Bahluiul etc. și ai Nistrului: Răutul, Botna etc. presintă lunci întinse, joase ca și a râurilor mari, în care apele se mișcă molatic, mai mult stagnează pe loc decât curg, constituind mlaștine întinse, cum e cea a Răutului de la răsărit de orașul Bălți, și în jurul Orheiului. Luncile râurilor, ce parcurg Bugeacul de la N la S, sunt înguste și în mare parte mlăștinose; ele, ca și puținele lunci din Bărăgan, introduc o oarecare variațiune în șesurile pustii.

Luncile fiind locurile pe unde a curs și s'a resfirat apele râurilor, sunt acoperite cu aluviuni: petriș, nisip și nămol (olisă=lut=argilă=humă) lăsat de ape în urma lor. Râurile repeși depun mai mult petriș și nisip, iar pe ar-

gila fină, conținută ca pulberea în apele lor, o cară departe mai la vale și o depune acolo unde se domolesc, unde stagnează; tot-deauna terenul inun-
dat rămâne acoperit cu un strat de humă nisiposă, care în fie-care an înalță
nivelul luncei, de aceea în lunca Tisei e necesar ca din timp în timp să
înalte zăgazurile.

Cât privesc terasele (tapșanurile), ele sunt: sau tăiate în piatră, și scose în
relief prin róderea povârnișului văilor, cum e casul terasei superioare a văilor
Munteniei; sau rămâne în relief prin cărarea la vale în anumite direcțiuni
a petrișului, nisipului etc., ce odată umplea complet fundul văei, casul
terasei inferioare. Terasa Dunărei e rezultatul ambelor acestor două cauze.

Fig. 21. Secțiune transversală a unei văi cu terase; partea punctată arată
umplutura văii, în care s'a săpat de a doua oră albia riului.

În lungul luncei dunărene, es în mai multe părți din aluviuni stânci de
piatră: la Giurgiu s'a găsit stânci de calcar; la Blasova, în balta Brăilei, e
o stâncă colosală de gresie; la Piétra fetei din fața Brăilei sunt stânci de
quart; la Popina mare și mică din fața Galaților sunt stânci de granit.

De asemenea în lunca Prutului apar stânci de calcar în dreptul Botoșani-
nilor și Dorohoiului formând cataractele de la Costesci; iar în lunca Nistrului
răsar numeroase stânci: Băcat, de granit, lângă satul Comarova; catarac-
tele Iampolitan e, de sisturi și calcar, lângă Iampoli; cele două catarac-
te de calcar, la S de Iampoli și valul de granit de la Soroca.

FAPTE ÎN LEGĂTURĂ CU RELIEFUL PĂMÎNTULUI

Variațiunea cea mare a pămîntului dintre Tisa, Nistru și
Dunăre, ne presintă acest pămînt ca un tot desăvîrșit, ca ce-vă
cu corp și suflet, cu viață, care a influențat adânc modul de
traiu și firea locuitorilor acestei țări. Dacă această țară ar fi fost
uniformă, câmpie sau munte, nu numai că farmecul pitoresc
ar fi lipsit, căci frumusețea nasce prin contrastul ce lucrurile
pun între ele, dar și viața țărilor a oamenilor, ca și trecutul
țării, ar fi fost monoton fără nici o schimbare de așteptare pe mâine,
și un astfel de traiu nu e plăcut, nu e complet; viața constă
în variațiune continuă. În făptura lor, fie-care din formele tere-
nului: munții înalți, delurile, colinele joase, șesurile și luncile,

presintă fie-care cel puțin câte un dar, pentru a ne înlesni traiul, câte un farmec pentru fie-care fiu al țerii, câte o momelă pentru ochiul străin. Cât de complet e acest pământ și ce influență a avut el asupra noastră se poate constata mai ales din faptul, că noi de 18 sute de ani am trăit pe el; cu toate năvălirile barbarilor și necasurile pricinuite de vecini, noi n'am părăsit un moment acest ținut și ori-ce ne-ar aștepta, nu'l vom părăsi. Și încă mai mult, alte popoare fără țară, fără pământ au fost ademenite de aceste ținuturi, fie prin frumusețea lor, fie prin bogăția lor, și acele popoare au venit de s'au așezat pe el printre noi. Munții înalți — mai toți cu nume românesce și locuitori de Români — sunt mărturie neștersă de stăruința noastră aci. În timpuri grele ne servea de adăpost, unde românul trăia din crescerea vitelor pe întinsele pășuni, în timp de pace ne mai oferea, ca și astăzi stânci, bune de lucru, sau pietre de preț cu aur și argint (cei din Transilvania), iar râurile ne deschid drum pentru lemnele din pădurile seculare. Unde mai punem că azi de vrem să ne recreem puțin, să ne odihnim, fugim la munte!

Délurile avute în sare au oferit de mult României și Daciei un izvor de bogăție, iar bogatele zăcămintele de păcură fac azi, din acest punct de vedere, din România o însemnată țară din Europa; mulți străini bogați vin de închiriază délurile noastre, pentru ca să scotă ce e în ele. Tot délurile nutresc viața din care scotem vinuri renumite, și livezile cu variați pomi roditori; iar când ne îmbolnăvim tot în déluri găsim isvóre de tămăduire. De aceea aceste părți de țară sunt cele mai populate și de la început orașele însemnate s'au ridicat printre déluri. Pe considerațiunea délurilor am despărțit Oltenia de restul Munteniei; dar cine nu știe că Oltenia a fost un *banat* deosebit, și că firea Olténului e deosebită de a Munténului? De asemenea délurile Moldovei, Basarabiei și Bucovinei sunt deosebite de ale Munteniei, însă asemenea și în legătură ele între ele. În trecut aceste provincii constituiau o singură țară; și azi Rușii dic Românilor din Basarabia, Moldoven, și când dicem Moldovean numim un Român cu o fire deosebită de a celorlalți. De asemenea cerealele Moldovei și Basarabiei sunt superioare tuturor din alte ținuturi. Bine înțeles că Rușii n'au luat Basarabia pentru că era proustă!

Ținutul cu déluri de dincolo, e deosebit de cel de dincóce

de Carpați; acela se presintă ca un cuib uriaș înconjurat de munți; dar ore nu de acolo spune legenda că a venit Radu Negru? Nu de acolo a venit George Lazăr? Nu acolo s'a născut Horia și Iancu? Eră natural ca cei din cuib, trăiți pe pământul variat, mănos, bogat și frumos al Transilvaniei, să prindă aripă mară curând și să dea semnalul deșteptării, să lupte pentru recăștigarea scumpului pământ.

Reputațiunea Munteniei de grânarul Turciei a făcut-o întinsul șes, par'că anume dat în mâinile românului milostiv, pentru indestularea a atâtor nămurî. Șesul și luncile au fost bune și pentru cultura cerealelor și pentru crescerea vitelor; între vârfurile gôle ale munților și între câmpurile gôle și bălțile Munteniei a tot trepădat ciobanul (adesea ardelén) în urma oilor; iată legătură strânsă între omul de la munte și de la câmp, între ardelén și țeran. De ar fi lipsit șesul Munteniei pôte Românul ar fi fost mai liniștit în trecutul său istoric, dar sigur că ar fi fost și mai sărac; când plouă și se fac bucatele la câmp, tótă lumea e veselă, pentru toți e bine. Bărăganurile au și ele farmecul lor; fără ele n'am fi știut prețui regiunile celelalte; și apoi tocmai pe ele s'a format (ca și în stepa Rusiei de S) pământul negru (cernoizem), care adî face din Bărăgan cel mai bun loc de agricultură.

Pusta ungurască e și mai întinsă și mai sărăcăcioasă ca a Munteniei; pentru că Carpații, délurile și m. Transilvaniei și al Banatului oferiau destule avuții Românilor, aceștia nu s'au întins în șesul și lunca Tisei; când Ungurii au venit, au ocupat și ei ce au găsit. Cea mai evidentă probă, că ei au venit în urma noastră în teritoriul Daciei, e că ei ocupă șesurile nisipoase, pustii și luncile mlăștinoase, pe când Românii locuiesc munții înalți și délurile frumoase, cu neprețuite bogății în sînul lor. Cine se suie în vîrfurile scării? Cel care vine în urmă, ori cel care eră deja pe scară când cel-lalt a sosit?...

Munții și délurile sunt greu de răsbătut (câte-va șosele de-abia s'au construit în timpurile noastre); pe de altă parte, șesurile lipsite de apă au fost părăsite și economisite numai pentru agricultură; eră natural dar ca populațiunea să se grămădescă de-alungul văilor și luncilor, aceste raiuri pămîntesci cum le dice Alexandri. Iar cum cursurile mari de apă au fost singurile căi de comu-

nicațiune până mai deună-đi, e de sine înțeles că orașele din lungul rîurilor să se desvolte mai mult, și mai ales acelea din regiunea șesului de pe Dunăre și Tisa.

Iată dar cum relieful variat al Daciei a dat preț acestei regiuni și a fost priincios dezvoltării popórelor ce-l locuesc; de forma și dispozițiunea lui sunt legate multe tapte, cum vom vedea și mai târđiú. Fie-care colț din acest ținut are un alt aspect, are o altă viață și așa e și cu némul ce-l locuesce: altă fire și alt trecut ca și locul unde s'a născut.

H I D R O G R A F I E

Relieful pămîntului nu-l cunóscem numai studiind orografia, ci și cursul apelor ne ajută în înțelegerea suprafeței pămîntului unei țeri, căci apele și-au fixat cursul lor în direcția înclinărei celei mai mari a terenului. Ele se adună unele cu altele în depresiunile mari ale solului, și îndreptarea unora către altele se face tot din cauza înclinărei terenului, a dispunerii lui ca un basin, de aceea și regiunea, din care apele se adună într'un fluviu saú într'o mare, constitue basinel acelei ape.

Tóte apele ce curg pe suprafața Daciei sunt cărate prin intermediul Dunării și al Nistrului la Marea Négră; Dacia face parte dar din basinel Mărei Negre (Fig. 9).

Marea Négră (Cernoe More, Kara Denis).

Marea Négră e golful cel mai de răsărit al Mării Mediterane cu care stă în legătură prin Marea Marmara și M. Egee. Acest golf e închis aprópe complect, căci Bosforul are de-abiă 0,5—2½ km. lărgime, iar adâncimea între 15 și 30 m. Apele verđi închise ale Mării Negre bat marginea de răsărit a României, precum și a Bulgariei și o parte din a Turciei, udă de asemenea marginea de S a Rusiei, cea de apus a Caucasului și cea de N a Asiei micí. În vechime s'a numit, Pontus euxinus, iar în evul mediú când dintre popórele de pe țărmul ei cei mai bine cunoscuți erau Moldovenii, i se đicea și lacul moldovenesc. Astăđi Rusia stăpâ-

nesce cea mai mare parte a țărmului ei, unde a ridicat cetăți în-
tărite și întreține o flotă de război puternică, deși puterile europene
au decis, că pe Marea Neagră să nu existe vase de război; pe de
altă parte, cum numeroase râuri scobor din centrul Rusiei la a-
castă mare, a ajuns să fie un lac rusesc.

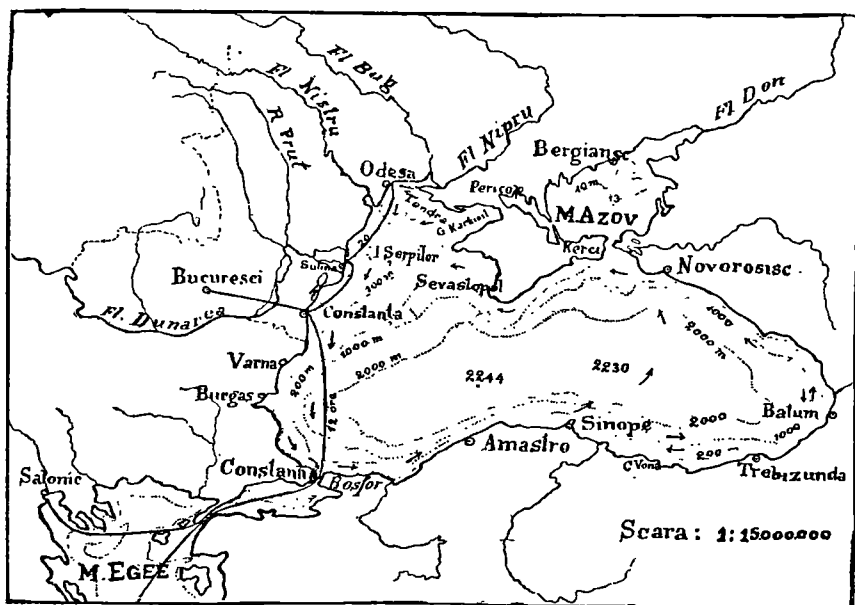

Fig. 22. Harta Mării Negre.

Conturul Mării Negre e foarte regulat, prezentând linii drepte
sau arce mari; numai în partea de N prezintă de-o parte golful
Odesei și Karkinit (s. golful mort), iar de 'cealaltă pe Marea
Azovică, mare puțin adâncă și mlăștină, ce stă în comunicare
culargul Mării Negre prin strâmtoarea Kercii. Intre aceste două
înaintări ale Mării se ridică peninsula Crimeea, legată de uscat
prin istmul Pericop; în colo, pe celelalte părți, de-abia se sem-
nalază câte un cap scurt: c. Sinope, c. Vona, pe țărmul de S,
sau câte un golf puțin înaintat: g. Burgas, g. Varna, etc.

Forma Mării Negre e lunguță de la E la V; abstracțiune fă-
când de Marea Azovică se apropie de un triunghi a cărui basă e
puțin arcuită spre N. Are o suprafață de peste 360.000 km. □ și
o adâncime maximă de 2.244 m. în mijlocul ei, în dreptul Crimeei,
dar mai aproape de coasta Asiei mici. Scobitura, ce o face în pă-

mînt e, de asemenea ca și conturul, foarte regulată și curbele bathimetrice (1) urmăză aproape paralel conturul ei.

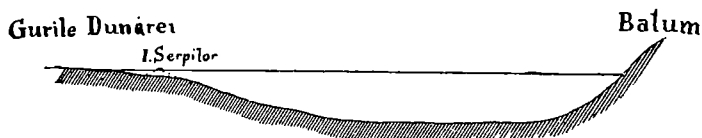

Fig. 23. Secțiune prin Marea Neagră, de la V la E.

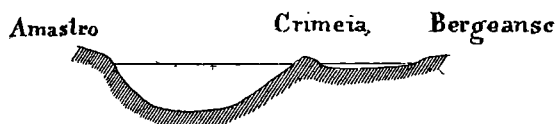

Fig. 24. Secțiune priu Marea Neagră, de la S la N.

În partea gurilor Dunărei și Mării de Azov e puțin adâncă și pe o mare întindere fundul ei e aproape orizontal (Fig. 23); pe celelalte părți de jur-împrejur scoboră repede în jos, mai ales în dreptul Crimeei și al Asiei mici (la Amastro, Fig. 24), iar de pe la adâncimea de 2000 m. devine aproape orizontal. În total Marea Neagră poate fi comparată cu o albie cu fundul lat, căci afară de Insula Șerpilor nici o altă neregularitate nu turbură înclinarea uniformă a fundului ei. Secțiunile alăturate (Fig. 23 și fig. 24) ce merg, în largime de la gurile Dunărei la Batumi și în lățime de la Bergeansc la Amastro, ne pune în evidență mai clar forma fundului M. Negre.

Insula Șerpilor se ridică în fața gurilor Dunărei ca o stâncă patrată, lungă și lată de 500 metri, înaltă numai de câțiva metri deasupra feței apei; ea e singura insulă în Marea Neagră, căci insula lunguiață Tendra, ce închide baia cu același nume de la gara Niprului, e prea aproape de coastă, cu care adesea se lăgă prin limbi de nisip; sémână chiar a fi un banc de nisip.

Apa Mării Negre e mai puțin sărată ca a Mării Mediterane, pentru că ea primește mari cantități de apă dulce; cantitatea de sare e de 1.8 gr. ‰ (în colțul de NE mai puțin), crește însă cu adâncimea așa că la 2.000 m. ajunge să conție 2.2 gr. ‰ sare.

(1) Curbe de egală adâncime; ele sînt pentru adâncimi ceea ce sînt isohipsele pentru înălțimi.

Temperatura e de asemenea foarte curios răspândită: la suprafață temperatura variază cu anotimpul între 15°—25°; până la 100 m. scade la 7°; rămâne pe o oarecare distanță constantă, dar de scoborâm mult mai jos, începe să se ridice până ajunge că la fund să aibă temperatura de 9°,3, cam temperatura anuală a regiunii în care se găsește Marea Năgră. Acesta provine din cauza puținei circulațiunii a apei și din diferența de densitate între apa de la fund și cea de la suprafață.

Apă adusă de numeroasele fluvii nu se acumulează pentru a lărgi suprafața mării, ci o parte înlocuesce pe cea care se evaporază, iar excesul se scurge prin Bosfor în Marea Marmara și apoi mai departe în Mediterană. În Bosfor se constată doi curenți de apă: unul superior, cu o iuțelă de 1—3 m. pe secundă, dinspre Marea Năgră spre Marea Marmara; altul inferior în sens invers, ce aduce apele calde și sărate ale Mediteranei (3 gr. % sare), cari deși amestecate cu ale Mării Negre rămân tot mai grele și se așază la fund, din care cauză rezultă, după cum vedurăm, că apa de la fund să fie și mai sărată și mai caldă. Pe suprafața Mării Negre se constată un curent pe la margine de jur-împrejur (Fig. 22).

Încă o particularitate a Mării Negre e că animalele nu pot trăi mai jos de 200 m., căci apa de aci în jos din cauza lipsei de curenți verticali, cari să vînture apa, nu mai conține aer care să întreție viața; de la această adâncime însă se resimte gazul puturos, hidrogen sulfurat, a căreia cantitate crește cu adâncimea (pe la 1.000 m. e cam 500 cc. la litru, la fund ajunge până la 655 cc. la litru). El e produs prin acțiunea microbilor, cari descompun substanțele organice și minerale ce au pucioasă în compozițiunea lor.

Trecutul Mărei Negre. Nici forma nici întinderea Mărei Negre n'a fost în tot-deauna ca cea de azi. Ea datază așa numai din timpurile cele mai noi ale istoriei pământului, din ultima perioadă a epocii terțiare. Mai înainte ea formă împreună cu Marea Caspică un lac mare cu apă dulce ce se întindea și peste o parte din Basarabia, Moldova și Muntenia. Resturi din animalele acestui lac (scoici, melci, etc.), se găsesc în straturile de nisip și humă ce s'au depus pe fundul lui în totă regiunea din jurul Mărei Negre, din delurile Carpaților și până la Marea Caspică.

Cum că Marea Năgră a fost unită cu Marea Caspică, se deduce și din faptul că azi trăesc în Marea Caspică animale înrudite de aproape cu cele ce au trăit mai de mult în Marea Năgră; pe de altă parte în fluviul Don tră-

esc pesci și alte animale înrudite cu cele din Volga, ceea-ce nu s'ar putea, dacă aceste riuri n'ar fi dat odată în acelaș basin. Straturile de humă și nisip, ce s'aũ depus din acel lac mare s'aũ numit în geologie *deposite pontice*, de la Pontus euxinus, iar timpul cât a ținut acel lac s'a numit *epoca pontică*. Pe atunci există și Marea Marmara probabil tot ca un lac separat și de Pontus euxinus și de Mediterana, căci la S de Dardanele pe unde e Marea Egee de ađi, pământul eșea mult deasupra mării, formând un uscat întins cu câte-va lacuri pe el. În ultimele timpuri ale epocii pontice s'aũ produs mari schimbări în scorța pământului din această parte: în partea de N a Pontului euxin, în Basarabia, Moldova și Muntenia, uscatul s'a ridicat în sus scoțând și o parte din fundul lacului la lumină, iar în partea sudică a Marmaralei uscatul s'a scufundat, născând Marea Egee; atunci s'a deschis și str. Dardanele și s'a revărsat apă sărată în Marea Marmara. Tot atunci, saũ puțin după aceea, s'a deschis și cheia Bosforului (nu crăpându-se pământul ci prin róderea terenului scufundat), la partea de S a Pontului euxin, pe când în NE uscatul se ridică, separând cu totul Marea Caspică în răsărit. Venind apă sărată în Pontul euxin s'a schimbat condițiunile de traiu ale animalelor: unele aũ murit, altele s'aũ adaptat apei acesteia, nici dulce dar nici tocmai sărată, și aũ dat nascere apoi la spețe și varietăți, ce se deosebesc de cele ce trăesc și în Marea Mediterană și în Marea Caspică.

În timpul de ađi Marea Négră perde mereu din suprafață: pe de-o parte pe fundul ei se depune un nisip fin de piatră de var, nisip de materii feruginoase, sfărământuri de scoici etc., ce tind ca să ridice fundul mării în sus: pe de altă parte toate riurile aduc contități mari de nămol (aluvioni), pe care 'l depune la gurile lor, formând delte ce înainteză mereu în interiorul mării, cum se întâmplă cu delta Dunării, ce înainteză în fie-care an cu 4—5 m.; iar diteritele golfuri și lagune ale ei se transformă în limanuri, saũ se separă cu totul prin nisipul ce valurile mării 'l aruncă pe țărm.

Țărml românesc al Mării Negre. Lungimea țărmlui Mării Negre din partea României e de 225 km., iar în partea Basarabiei de 85 km. Conturul lui are forma unui arc deranjat prin eșitura deltei Dunării. Dealungul țărmlui acesta putem deosebi 3 părți:

1) Țărml dintre Odesa și gura Kiliei e foarte puțin ridicat deasupra mării, urmază o linie dréptă de la SV la NE și e format din nisipul aruncat de mare și málul depus de limanurile numeroase ce se înșiră dealungul lui. Panta uscatului e prea puțin aplecată spre mare și continuă și pe sub apă în acelaș fel, formând o renie (1) nisipósă întinsă, care face țărml neabordabil din această parte; de aceea tot acest țărml a rămas nepo-

(1) Renie — plajă = marginea mării cu fundul puțin adânc, aprópe orizontal, pe întindere mare în largul mării.

porat; pe ici pe colea se vede doar câte un grup de colibe singurate de pescari.

2) Partea dintre brațul Kiliei și Capul Midia e tot așa de joasă, linia e mai neregulată și se îndoaie în forma unui scaun cu spate; acest țărm e constituit pe de-o parte de nisipul aruncat de apa mării și care e purtat pe uscat de vânturi, ondulându-l în miș de valuri, dunele din Delta Dunărei, de la Karaharman, etc.; pe de altă parte țărmul e alimentat de nămolul adus de gurile Dunării și alte gârle numeroase, ce lăgă Dunărea cu marea sa cu laguna Rasim. La Sulina țărmul e făcut abordabil pentru vase de ori-ce tonaj, la gura Chiliei și St. Gheorghe însă numai pentru vase mici; afară de aceste puncte nu e abordabil decât pentru luntrele mici (dube) a numeroșilor pescari.

3) De la Capul Midia la S, țărmul urmează o linie dreaptă N-S până la Capul Celigra (s. Kaliakra) unde începe scobitura golfului Varna. Pe această porțiune, țărmul ridicat până la 60 m. deasupra nivelului mării, e stâncos și mult mai neregulat ca până aci, născând: capul și golful Constanței, capul Tusla, golful Mangaliei și capul Șabla. Acest țărm e abordabil numai la Constanța și întru cât-vă la Mangalia; în colo stâncile sunt foarte periculoase, mai ales în timpurile furtunoase. De aceea acum se construiesc un chei de adăpost la Constanța. Mangalia de asemenea prin golful ei oferă un loc sigur pentru un port și probabil va veni timpul, când să utilizăm aceste avantaje naturale ale orașului celui mai de S al Dobrogei.

Marea Neagră n'are flux și reflux, așa că țărmurile ei se mențin nevătămate; totuși în timpurile furtunoase devine foarte turidă, — ceea-ce i-a scos nume rău încă din vechime, — și atunci valurile ei dărmă din țărmul înalt de la S, ca o compensare a aluvionării din N.

Importanța Mării Negre e foarte mare pentru noi.

Ea ne deschide spre Orient, nu numai nouă, ci Europei întregi un drum foarte comod, ea e o poartă a Europei spre Asia. Prin serviciul de vapori ce Statul român a înființat și prin linia ferată București-Constanța, se oferă Europei centrale și celei de NV drumul cel mai convenabil, scurt și sigur, la Constantinopol, Egipt și Indi; ați, se parcurge distanța Constanța-Constantinopol în 12 ore, și în 18 ore ajungî din București la Constantinopol. De asemenea comunicațiunea e ușoară cu Rusia de Sud și Asia

mică și anume cu: Odesa, Sevastopol, Batum, Sinope, Trebizunda etc., orașe comerciale importante. Afară de acesta, Marea Neagră ne oferă băi de mare la Sulina și Constanța, și mai ales cantități colosale de pește, stridii etc.

Limanurile Mărei Negre. Dealungul țărmului Mării Negre se înșiră mai multe lacuri lungi spre uscat, unele unite cu marea, altele separate complet prin câte o limbă de nisip, peste care trec valurile furișe ale mării în timpurile furtunoase. Apa acestor lacuri e sărată, de și toate primesc apă dulce prin râurile, unele importante, ce vin în ele.

Toate aceste lacuri nu sunt de cât nisce golfuri de ale M. Negre, închise acum prin grinduri de nisip și măr; ast-fel de lacuri se numesc lagune (în Italia) sau limanuri (în Rusia); e lucru pozitiv că Marea se întindea peste toate aceste limanuri, după cum se întindea și peste actuala suprafață dintre gurile Dunării.

Intre aceste lacuri avem ca mai însemnate:

Limanul Nistrului e un fel de golf al mării la gura Nistrului; probabil că mai de mult se ridică pe râu mai în sus, cum se poate judeca după bălțile și mlaștinele din lunca Nistrului, din jurul limanului. La gura limanului în mare se află o insulă de nisip, ce lasă pe alătura două gârle de comunicațiune în liman; adâncimea limanului ajunge de alt-fel maximum 4 m. Mai sunt și alte insule neînsemnate de nisip.

La sudul l. Nistrului se înșiră dealungul țărmului: l. Burnoe, format din Hagi-Ibraim și Bazereanu; l. Alibei cu Burnas și Șahan, ce comunică între ele, iar Alibei comunică prin două guri cu marea și servesc pentru extragerea sării marine din apa lor. Apröpe de gurile Dunărei găsim l. Conduc despărțit de mare printr'o lungă dar îngustă limbă de nisip.

Laguna Rasim (s. Raselm) e la S de gurile Dunărei și prin întinderea ei (75.000 hectare) constituie una din lagunele cele mai mari ale M. Negre, deși e adânc în genere numai de 2—3 m. Acestă lagună constă din mai multe lacuri, ce comunică între ele, dându-i o formă foarte neregulată; acestea sunt: Rasim Babadagh, Golovița, Zmeica, Sinoe, Liman, Tusla și Dranova. În totă lungimea ei laguna e despărțită de mare printr'o limbă de nisip aruncat de mare și măr adus de apele turburî a diferitelor gârle și mai ales de Dunavățul, gâră ce lögă Dunărea (brațul

sf. Gheorghe) cu l. Rasim. Comunicarea se face cu marea prin 3 guri, între cari cea mai principală e Portița, adâncă de-abia de 1 m. Acastă gură eră mai demult mult mai adâncă, încât puteă trece prin ea vase mări, căci pe malurile l. Rasim aū fost cetăți comerciale genoveze; acum însă Portița se tot potmolesce și sunt anī, când laguna e cu totul închisă, devine lac. In l. Rasim sunt mai multe insule de nisip; Popina e însă de stâncă. Acest lac e fôrte important pentru marea cantitate de pesce ce furnisăză și pentru avantajele de adăpostire, ce ar oferī el vaselor când s'ar regulă pentru navigațiune.

La Sud de acastă lagună se înșiră iar limanuri, mai mici însă, și anume: l. Tasaval în dreptul c. Midia, Siut-ghiol, Techir-ghiol la S de Constanța și limanul Mangaliei. Apa Techir-ghiolului e fôrte bogată în substanțe minerale și are sorți de a deveni o stațiune balneară importantă.

Afară de aceste limanuri se mai află la S Basarabiei între Prut și Marea N. cinci lacuri: Cahul, Saftian, Jalpug cu Cogâlnicul, Catalpugul și Chitai, de o formă în genere lunguiată saū triunghiulară și cari aū mare asemănare cu cele de lângă țermul mării. Cu basa lor sunt în lunca Dunărei, vârful e însă înaintat spre N, dealungul văilor riurilor principale ce se varsă în ele; iar apa lor e sărată și stă în comunicare cu Dunărea prin gârle puțin adânci. Faptul că apa lor e sărată, precum și forma lor, e încă un argument că marea s'a întins o dată până peste delta și lunca Dunărei din acastă parte și când s'a retras prin aluvionarea fundului mării precum și închiderea gurilor văilor, ce erau nisce golfuri ale mării, apele sărate aū rămas închise întocmai cum sunt limanurile și ghiolurile de ađi din lungul țarmului mării.

Ape subterane și Peșteri.

Apa mărilor se transformă încetul cu încetul în aburi, ce se adună de formăză nori; vînturile, ce suflă dinspre mare spre uscat, transportă noriī spre mijlocul țerii; când în regiunile prea reci noriī se grămădesc prea mulți, iar atmosfera fiind încărcată și ea cu aburi, atunci lasă să cadă din ei pe pămîntul însetat picăturile bine-făcătoare.

O parte din apa ploilor se evaporăză când se ivesc rațele

Dar nu prin toate pietrele poate să pătrundă apa de-o potrivă: unele, precum pământul galben (lössul), nisipul, pietrișul, și anumite gresii, sunt permeabile pentru că sunt poroase, iar piatra de var, granitul etc., penfru că au crăpături în masa lor; altele, precum sunt argilele (saū luturile), piatra de ciment (marnele), șisturile etc. sunt impermeabile.

Apa, ajungând la un strat impermeabil, se întinde pe acest strat ca o pânză și curge încet-încet, infiltrându-se în partea înclinării stratului. Când stratul e tăiat de vre-o vale sau de vre-o crăpătură deschisă, atunci apa ese la suprafață, ca izvor limpede și răcoros; așa se întâmplă cu apa ce cade în regiunea munților înalți și delurilor, unde în văile adânci născ miș de izvoare. Când stratul aquifer merge tot în afund, așa că în prelungirea lui numai ajunge la suprafața pământului, apa rămâne ca o pânză subterană, ce dă în vr'o depresiune mai adâncă sau în mare; în acest caz pânza de apă se constată prin puțuri și sonde (1). Rar vine apa în puțuri ca o vână, numai acolo unde e o crăpătură în piatră; de obicei ea piștesce din toate părțile, și din fund și prin pereții putului.

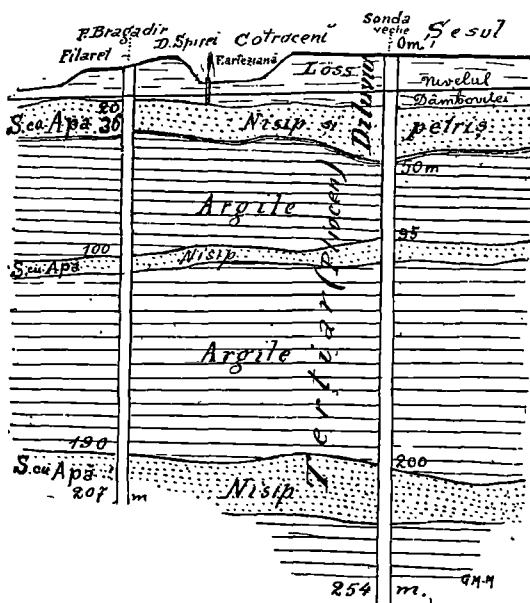

Fig. 25. Secțiune prin subsolul Bucurescilor.

Prin puțurile și sondările făcute în șesul Munteniei și al Ungariei, s'a constatat, că la o adâncime variabilă cu pozițiunea locului, se streacă prin straturile de nisip de la basa lössului, un continuu și întins strat de apă, care se scurge foarte încet spre S, în sensul înclinării șesului, ca un fluviu imens nevădut. Această apă provine pe de-o parte din apa ploilor ce cade în regiunile delurilor și șesurilor,

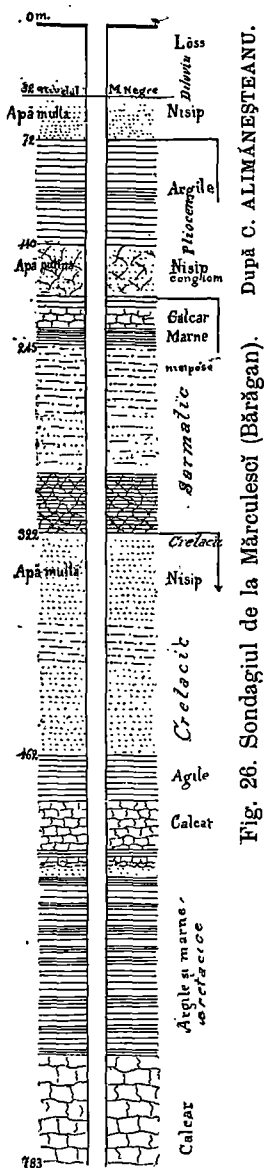
(1) Sondare, sondagiū = sfredelirea pămîntului; sondă = instrumentele de sfredelire.

pe de altă parte, e crescută cu apă de a râurilor ce parcurg șesurile prin albiile permeabile. Din ast-fel de pânze de apă se alimentează mai toate orașele mari, satele și stațiunile căilor ferate din câmpiile lipsite de apă a șesului Munteniei (Bărăganul și Burnas), a Bugecului și Pustei ungurești; ele au dar o mare importanță în viața noastră.

După grosimea stratului de löss, a nisipurilor și argilelor de la baza lui, variază și adâncimea stratului aquifer: la București el se întâlnește între 8 și 20 m. (Fig. 25), în Bărăgan trebuie să mergem până la 40 m. ca să dăm de apă abondentă (Fig. 26); în Pusta primul strat aquifer mai puternic se întâlnește între 30 și 70 m. (Debrețin, Satu-mare Zenta, etc. pe podișul Cuman, etc); pe unele locuri chiar sub 100 m. (Csongrad, Seghedin, Szentes, etc.) (Fig. 27). Pe când în puțurile și sondagele din Bărăgan și din tot șesul Munteniei apa se sue puțin în sus, rămânând tot-deauna sub nivelul solului, în Pusta din contră, chiar apa din nisipurile diluviale se ridică până aproape de suprafață, une-ori chiar țîșnind afară de 2—3 m. O singură cișmea e la București, la podul de la Cotroceni, care țîșnesce de 3 metri în sus, dar această cișmea e în albia Dâmboviței, la vreo 6 m. mai jos de nivelul străzii (Fig. 25).

Afară de stratul aquifer din terenurile diluviale se găsesc alte pânze de apă în terenurile (terțiare) mai din adânc, după cum s'a constatat prin sondarea de la Mărculesci în Bărăgan (1), sondarea de la Cotroceni, din Craiova, Iași etc. din țera românească, și numeroasele sondări și puțuri din Seghedin, Szentes, Zenta, Hód-Mézö-Vásárhely, Szolnok din lunca Tisei.

Acastă apă provine din regiunea delurilor, unde se infiltrează prin straturile de nisip

(1) Sondarea de la Mărculesci a fost făcută de stat pentru a căuta o apă bună și abondentă în Bărăganul lipsit de apă; cu scopul de a înlesni popularea acestor câmpii așa de prețioase pentru agricultură.

intercalat între straturi de argile; apa așa închisă între straturi suferă presiune hidrostatică, în virtutea căreia se poate ridica în puțurile sau sondele ce ar întâlni-o.

La Mărculesci strate aquifere neînsemnate au fost întâlnite începând de la 140 m., iar la 322 m. s'a găsit o pânză de apă ce s'a ridicat în sondă până la 17 m. de la gura sondei în jos (Fig. 26). Dacă acest sondagiū s'ar fi făcut mai la N, sigur că apa ar fi țîșnit afară și am fi avut fîntăna arteziană căutată, care ar fi schimbat mult fața Bărăganului; dispozițiunea stratelor aquifere din regiunea de la N Ialomiței pare a fi mai avantajoasă pentru fântăni artesiene (veđi nota de geologie și paleogeografie). În sondagiul de la Cotroceni (adânc de 207 m.) s'au întâlnit mai multe straturi aquifere începând tot cam cu 140 m., iar cel de la 190 m. s'a ridicat în sondă până la 14 m. sub nivelul solului. Sondagiile făcute în regiunea colinelor la Craiova au dat rezultate mai frumoase; aci, în Piața Madona Dudu, este o fântână artesiană ce țîșnesce până la 3 m. deasupra solului dând ȕilnic 2800 m. c. de apă bună, dar cam amoniacală.

În Pusta ungurească se întâlnesc două strate aquifere sub cel diluvial (Fig. 27): unul cam pe la 120., al doilea între 210 și 230 m; numeroasele fântăni artesiene ale

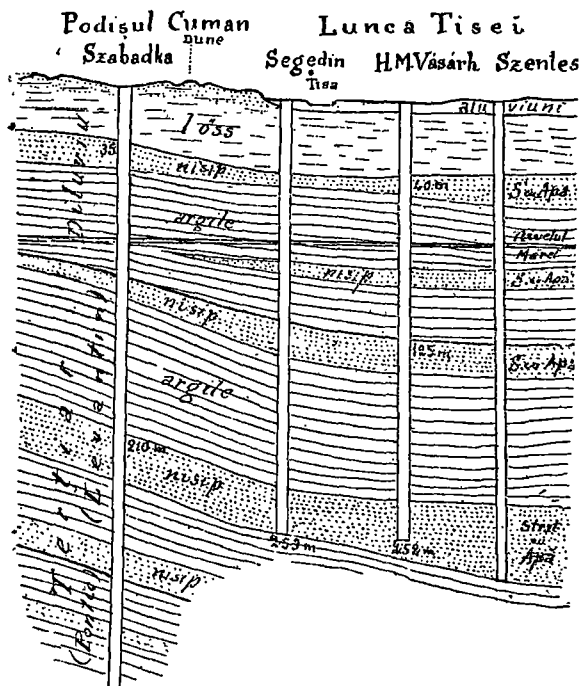

Fig. 27. Secțiune prin subsolul șesului unguresc. până la 17 m. (Szentes, Seghedin etc.).

Segedinului, a Szolnokului, de la Csongrad. Hod.-M.-Vásárhely, Szentes etc. asvirl apa conținută într'unul din aceste strate de apă. Seghedin singur are 15 puțuri artesiene din primul strat și 14 din al doilea, cari dau o apă limpede ca cristalul, însă în unele cam căldică.

În luncă apa se găsește la baza stratului de aluviuni, a căror grosime e în genere subțire; în lunca Tisei precum și prin bălțile Dunării ajunge însă

Peșteri. Apa, care în drumul ei pe sub pământ găsește crepături și găuri în stânci, își pune toată puterea pentru a-și lărgi drumul, și în timp îndelungat tot roțind pietrele, își construiesc niște hrube lungi și întunecose, peșteri fiorose a căror gură se vede căscată prin còstele văilor și în stâncile munților (1).

Peșterile cele mai minunate se întâlnesc în munți de piatră de var sau de marmură, cari se rod mai ușor de ape, mai ales când acestea sunt încărcate cu bioxid de carbon; tot cu ajutorul acestui gaz dizolvat în ea, apa poate să acopere pereții peșterii cu fel de fel de concrețiuni calcare.

Apa încărcată cu acest gaz, tot strecurându-se prin piatră, o dizolvă și când ajunge în peștera mare spațioasă, se preface în aburi, gazele se răspândesc în atmosfera grea a peșterii, iar piatră de var se sleiesce ca un ineluș pe tavanul bolței. Inel peste inel, strat peste strat mărește depositul; dela o vreme apa se prelinge pe țurțuri în jos și din vârful lor picură «lăptele de piatră» care se sleiesce acuma jos, formând sloi, mușuroie turtite, căciuli țuguete, țurlóie și colonne drepte ca luminarea. Și așa apa își înfrumusețază galeriile de sub pământ, făcute de pe vremea când eră furioasă, cu ornamente ne'nchipuite, de minți omenesci. Acele hrube strimte și reci și bolțile spațioase pline de întuneric se împodobesc cu «țurțuri de piatră» stalactite ascuțite, în fel de fel forme și mărimi, aninate pe podul bolților, cu «sfeșnice și luminări», stalagnite țuguete, albe ca spuma lăptelui, înfpte în fundamentul peșterii, cu colonne sugrumate pe la mijloc, cu draperii cutate și încrețite, cu pinze bogate ce acoper păreții săi închid strimtorile, cu cruste albe ce îmbracă fie-care bolovan, fie-care piatră într'o haină curată și netedă

MURGOCI.

În cuprinsul României și al Transilvaniei sunt foarte multe peșteri și de fie-care e legată o legendă, în care cestiunea comorilor nu lipsește nici odată; cele mai însemnate sunt:

Peștera Cloșanilor în m. Cerneș, p. Tismanei în m. Vulcani; p. Polovragi și p. de la Baia de fer în piatra Polovragilor; p. din Tîrnovu mic în m. Lotrului; p. Bistriței în care se află două biserițe: una la gura peșterii, ce se deschide în malul vertical, la 80 m. deasupra apei Bistriței; alta în fundul peșterii, săpată în piatră, în care se păstră mòștele S-tului Grigore Decapolitul. P. Stogu în m. Bistriței; p. Dâmboviciórei în m. Pétra Craiului; p. Jalomiciórei în Bucegi cu un schit de călugări chiar la intrarea ei; p. Cetatea Boli din țera

(1) Peșteri se mai pot forma și prin creparea pietrelor ce constituie scórța pământului.

Hațegului; p. Homorod-Almaș în m. Apaței-Persani e cea mai mare peșteră a Transilvaniei, are 52 galerii foarte întortochiate; p. Onciasa și Meziad, în m. Bihor; p. Poînorului, p. Bedelăului, p. Belióra etc. în m. Trascăului și tot în aceea parte renumita peșteră de ghêță de la Scărișóra (Fig. 28).

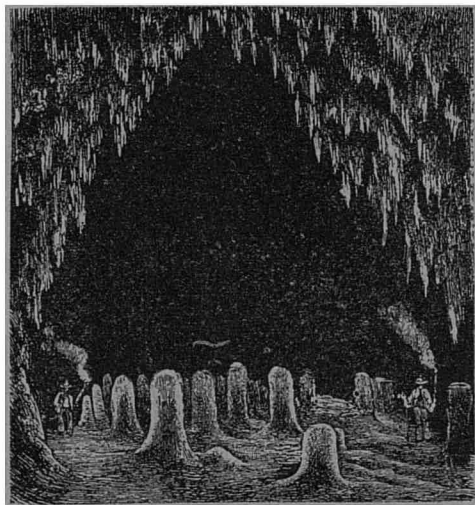

Fig. 28. Peștera de gheață de la Scărișóra, în Munții Bihorului.

găsește de obicei în peșterile din calcar. . .

Scărișóra oferă ce-i drept ca și o peșteră de calcar un tablou splendid; sceneria ce ne prezintă însă, biserică acestei peșteri e ca din povesci. (Fig. 28). Intunerec deplin umple spațiul; numai pereții vecini reflectă strălucitor lumina faclelor și stalactitele cele mai lungi ce atarnă din boltă'n jos, ca ghirlande, buchete de flori de ghêță, ciucuri de cristale, turturi de ghêță par ca nise puncte ori dungă albastre ce se găsesc mai mult de cât se ved. Fundamentul e o movilă de ghêță. În mijloc e altarul pe care de-abia s'ar pute merge cu potcoave de fer, dacă sutele de sloi de ghêță (stalagmite) înalte de 1—2½ m. cari stau pe movilă, ca o pădure de calamite a timpurilor geologice vechi, nu ne-ar oferi puncte de rezem; cel mai înalt are forma unei femei și se numește dâma împărăteasă înconjurată de curtea ei, sloi dimprejur. Aceste stalagmite, ca nise buzdugane, albe-albăstrui, refractând lumina cea roșie a faclelor de rășină în toate culorile curcubeului, produc un efect magic nedescris și sunt obiectul special al observațiunii. . .

De aceea Scărișóra este mărgăritarul acestei regiuni.

PETERS.

Peșterile au servit într-o epocă geologică, pe timpul când ghețarii acoperiau crestele Alpilor Făgărașului, ca adăpost unor

soiū de animale inrudite unele cu urșii, altele cu hienele etc. Sunt foarte multe peșteri cari conțin ôse de *ursul peșterilor*, de *hiena peșterilor*, de *porci*, de animale rumegătore etc. anume: p. Stogu, Ialomicióra, Homorod-Almaș, Meziadu, Bedelëu etc. Unele peșteri, cele mai mari, au servit și ca loc de refugiu Românilor în timpul năvălirilor barbarilor, precum și hoșilor; de aceea sunt așa de răspândite poveștile despre comori, ce ar fi ascunse prin aceste peșteri.

Unele peșteri, cum e a Ialomiciórei, a Tismanei, au încă un curs de apă prin ele, în genere însă sunt seci ađi; dar sunt peșteri în formațiune, nesciute încă, ce se arată însă prin pierderea vre-unui pârău și ivirea lui de-odată ca un puternic isvor, cum e casul cu isvorul de la Runcu (la V de Jiū) în valea Stînei (m. Ciucaș) cu Peștera Posadei lângă Rucăr cu râul Iza (afluent al Tisei), cu râul Ponorul din m. Trăscăului etc. mult mai curioase și însemnate sunt isvórele intermitente, basenuri în stâncă cu un canal întors ca un sifon, cum sunt isvórele de la valea Poșagei (m. Trăscăului).

DUNAREA ȘI AFLUENȚII EI (1).

De la isvórele ei, Brigach și Breg, din Schwartzwald și până la mare, Dunărea face un drum lung de aproape 3.000 km., străbătând țeri a 4 popóre, ce și-au înșirat orașele lor mari pe malurile acestui fluviū bătrân. Locul acestor popóre din lungul cursului Dunărei corespunde tocmai cu împărțirea geografică a basinului acestui riū.

Basinul superior, de la isvóre și până la Presburg, e locuit de Nemți; în această parte fluviul are un caracter de riū alpin, cu vale îngustă, curs repede și umflări la începutul verei (Iunie) când se topesc zăpeđile în Alpi.

În basinul mediū, pe întinsa câmpie panonică, de la Presburg la Bazias, s'aū aședat Unguri; în această parte fluviul e deă mare, dar cursul lui e molatic; la vale de Presburg se desface în multe brațe ce se unesc tocmai lângă Buda-Pesta; iar de la Buda-Pesta la Sud și-a săpat în șesul

(1) Dunărea = germ. Donau = ung. Duna = serb. Dunav.

unguresc o luncă lată de la 20—30 km., în care își revarsă apele la sfârșitul primăverii (Maiu). Revărsarea nu e cauzată de topirea zăpezilor din Alpī ci mai mult de a celor din Carpați și a ploilor de primăvară. Afluenții importanți, Drava, Sava, Tisa, măresc volumul de apă, care, scurgându-se încet prin clisura Casan și peste Porțile de fer, mențin timp îndelungat inundarea în lunca bănățenă. Intre Baziaș și T.-Severin Dunărea ia un caracter cu totul deosebit, ne așteptat; valurile ei închise între stânci au un aspect torențial, iar valea e de o frumusețe fără sémăn.

Basinul inferior, de la T.-Severin la mare, e locuit pe de-o parte de Români pe de alta de Bulgari. Dunărea păstrează ore-care semne din cursul ei mediu, dar e mai viguroasă; pânza e mult mai lată, și se desfășoră fără multe cotituri dealungul malului podișului bulgar.

Când apele-ī sunt liniștite, cerul albastru se oglindește în luciul ei, care împrumută atunci culórea cerului, de aceea s'a cântat de poeți «Dunărea albastă» (die blaue Donau); când vîntul însă răscolesce valurile ei, atunci ea galbenă, tulburată și spumegândă mănâncă malurile, une-orī pe al nostru, mai des pe al Bulgariei. În lungul României fluviul are atâtea caractere noi că cu greu îl recunoștem, de aceea și cei vechi 'l numiau în acéstă parte Istros, pe când în cursul superior eră numit Danubius.

Cursul Dunărei în interiorul Daciei îl vom împărți, pe basa caracterului ce presintă, în cinci părți: 1. Din șesul panon până la Bazias. 2. De la Bazias până la T.-Severin. 3. De la T.-Severin până la Călărași; 4. De la Călărași până la Tulcea și 5. Delta.

1). Dunărea, când intră în ținuturi românesce, în Banat vine din spre V alipită de pólele Fruscagorei. Sigur că ore-când cursul ei a fost ce-vă mai la N de aceste déluri, căci în acéstă direcțiune lunca e fórte lată și numărósele lacuri și brațe mórte ne arată încă vechile albi; pe urmele unui vechiú curs al Dunărei s'a construit acum canalul Frantz Iosef, ce scurtéază mult drumul de la Dunăre la Tisa peste Alföld. Cum primesce pe Tisa, în fața orășelului Zalankemeny (Slankamen) la 77 m. d. n. m., (1) Dună-

(1) M. d. n. m.=deasupra nivelului mării.

rea își schimbă îndată drumul spre S — ca și cum ar fi împinsă de apele acestui afluent — până se împedică de delurile Belgradului, la porțile căruia primesce pe Sava ce vine cu multă apă dinspre V, din țările sêrbesci. Aci la Belgrad Dunărea, pe de-o parte din cauza delurilor, pe de alta din cauza împingerii Savei, se îndreptă iar spre răsărit, dar curge ast-fel numai până la Panciova, unde scapătă iar spre S. Aci a primit pe Timeș dinspre N, dar nu putem atribui influenței acestui mic riū, această schimbare de direcțiune a marelui fluviū. De la Panciova până la Bazias descrie un arc pe la Semendria, unde primesce pe Morava, care aduce mai tôte apele regatului sêrbesc.

Și în această parte constatăm că Dunărea și-a schimbat de mai multe ori cursul spre S, până a ajuns la pólele delurilor Serbiei unde o găsim alipită astăđi. Câmpul de nisip dintre Panciova și Deliblat nu e decât rezultatul cursului Dunărei; atât prin cursul ei cel vechiū, cât și prin revărsările actuale, ea a depus acest nisip aluvionar, pe care vînturile îl onduléză așa de regulat, vînturându-l și mutându-l din loc în loc. Afară de acesta, la marginea sudică a nisipurilor și la răsărit de Timeș găsim multe brațe mórte, cari nu pot fi lăsate de Timeș, căci sunt prea numeroase și prea mari; de alt-fel chiar Timeșul, din dreptul guriī Tisei la vale, urméză o albie veche a Dunării. Așa dar constatăm că Dunărea curgea odată direct din mijlocul Pustei (de la Zomlen), pe la N de Titel, pe la Deliblat la Bazias, și numai în timpurile recente s'a deplasat spre S.

Mulți s'aū încercat să explice acest fenomen: unii aū invocat influența apelor afluenților dinspre N, ca Tisa și Timeș. Dar lunca Tisei e fôrte puțin înclinată, așa că apa Tisei e domólă de tot și nu póte avé influență asupra Dunării; cât despre Timeș el este aprópe de nebăgat în sémă; pe de altă parte, riurile Sava și Morava ar puteă compensă împingerea Tisei și Timeșului. Influența riurilor nu póte dar explica faptul, cu atât mai mult cu cât la Buda-Pesta, unde Dunărea face prima deviere spre S, ea nu primesce nici un riū. Alții s'aū gândit la influența vînturilor cari ar împinge valurile spre S și V, fapt demn de cređut; alții în fine aū recurs la o lege generală (Legea lui Baer) observată la riurile ce curg în lungul meridianelor; aceste riuri când

curg de la N la S, mănâncă mereu malul de V (tind să devieze spre SV), din cauza învîrtirii pămîntului.

În timpul din urmă însă s'a constatat prin studii geologice că Alföldul, în timpurile geologice cele mai noi, s'a scufundat încontinuu puțin câte puțin, și sigur că și în timpurile de față el se găsește în această mișcare de scufundare nesimțită. Dacă scufundarea e mai mare în partea sudică, atunci înțelegem pentru ce Dunărea caută mereu să se deplaseze spre S, pentru că înclinarea terenului se face de partea acésta mai pronunțată.

2. De la Bazias la vale, Dunărea își conduce apele printre munți, pe cari i-a tăiat de-a curmezișul, născînd o vale cum puține există în lume.

În contrast cu malurile uniforme și jôse din Panonia, munții de granit de la Bazias fac o impresiune puternică asupra călătorului. Vederea stîncilor mari din albia riului, și mai ales faptul că cu toți afluenții importanți Dunărea totuși nu devine simțitor mai mare, ne face să gîndim dacă nu cum-vă o parte din apă nu curge înapoi spre câmpia Panoniei. PETERS.

Lungimea acestei văi e de 126 km., lățimea foarte variabilă: pînă la Moldova veche (64 m. d. n. m.) fundul văii e încă larg, așa că Dunărea își permite să se desfacă în brațe ca să înconjure insule; de aci în jos însă fundul văii se strîmtează și une-orî se strînge numai la cât e pânza Dunării, ba adesea acésta trebuie să-și adune marginile pentru a putea trece înainte. În câte-vă locuri lărgimea văii e mai puțin de 200 m. iar în clisura Cazan la Prigrada numai de 113 m.; în schimb însă e foarte adîncă, păreții se ridică drept în sus cu 5—600 m. și par a-și împreună stîncile deasupra capetelor noastre, cu atît mai mult cu cât se vede distinct continuarea straturilor de piatră de pe un mal pe altul (Fig. 37). Păreții sunt așa de prăpăstioși, că pentru a face o șosea pe aici, a trebuit să se taie în piatră, ca și șoseua lui Traian de acum 1800 de ani. Clisura începe din sus de cotul, ce Dunărea face la Milanovaț între m. Sretinie și Miroci, unde primesce pe Porețca; iar strîmtórea Cazan e la vre-o câțî-vă km. în sus de Orșova.

Clisura e o vale frumoasă și plină de minuni ca una din munți înalți; mai măreță și mai minunată decît orî-care din strîmtorile Dunării. Ea este foarte bogată în locuri pitoresci, bogată în ornamente colorate și amintiri istorice; și apare cînd plină de strălucirea sórelui pe verdele frunziș al pădurilor, cînd

cu straniile culorilor pe părății stâncoși, ce se ridică prăpăstioși deasupra anafórelor de la picioarele lor; și din înălțime se oglindesc în pânza apei liniștite, de pare că sub apă nisce munți inverși se pun de-acurmezișul apei.

PETERS.

Dunărea îndată ce primesce pe Porețca se îndreptază pe prelungirea acestui pârâu spre NE, până la Vêrciorova, unde se cotesce în unghiul drept spre SE.

Dunărea scapă de strimțoarea clisurelor din sus de gura Cernei, iar la confluența Cernei terenul e așa de larg încât s'a putut construi un oraș, Orșova (sau Rușava); nivelul apelor mijlocii e aci 48 m. d. n. m. De la Vêrciorova spre răsărit valea iar se strimțază; deși malurile nu vin tocmai așa de aproape unul de altul și nu se ridică așa prăpăstioase, totuși fundamentul de granit și calcar ridică prin apă stânci înfiorătoare, a căror creste, eșite afară, par ca nisce șiruri de dinți rânjiți, cari stau gata s'apuce și să sfărâme vasul plutitor ce s'ar încumetă să trecă printre ele. Spumele apelor infuriate ne măresc impresiunea de răutatea acestor stânci. Acestea sunt «Porțile de fer» (gherdapuri) pe o lungime de 2650 m, la 45 m. d. n. m. Tre-cerea pe aici eră foarte grea cu vase mai mari; de câțiva ani s'a canalizat această parte a Dunării, curentul însă e acum așa de puternic că numai vapoarele mari pot să'l învingă în susul apei.

Dunărea începe să vijie mândră, — e un sbucium și un clocot de valuri dintr'un mal în altul. Peste adâncimi se fac ochiuri mari, cari rotesc în loc (anafóre). Ioi apa se scufundă, par'că-ar fi suptă de gura unei vâltori, — colo se umflă, se burdușește și urlă făcând clăbuci, bătându-se de stânci. Cu ochii închiși te-ai crede într'un codru pe o vijelie cumplită. . . Aici, sub volbura acesta de valuri e încheetura Carpaților cu Balcanii; peste pumnii lor încheștați, Dunărea se aruncă furioasă, rupând cu sgomot cele din urmă stăvilare, ce i se ridică în cale. Și în vâlmășagul acestei ciocniri de titani fie-care stâncă pare că se mișcă, fie-care val pare că strigă. . . În fine munții învinși se dau la o parte. Zarea se deschide, vuetul contenește, apa se așază între maluri potoliți, netedă ca o oglindă. Câte-vă stânci curioase, își mai ridică din desișul Verde capetele pleșuve ca și cum ar vrea să mai privească odată la potopul acesta călător, căruia nimic nu i-a putut stă împotrivă.

VLAHUȚĂ.

În acest drum anevoios și strimt, Dunării nu i-a mai dat mâna să se plimbe când pe o parte când pe alta; în schimb însă a ros fundamentul, care pe unele locuri e adânc

de 30—40 m., la Cazan și la Porțile de fer, chiar mai jos de nivelul mării (până la 53 m). Paturile ei primitive se recunosc încă, în tapșanurile ce prezintă păreții clisurei (Fig. 37) și țărmul sârbesc la vale de Porțile de fer.

3. La vale de T.-Severin, Dunărea începe să serpuască în latul luncei, bătând când în malul stâng, când în cel drept, sârbesc sau bulgăresc. În cursul de la T.-Severin la gura Timocului și-a părăsit cursul vechiu în multe locuri și și-a săpat un pat nou; la cotul de la T.-Severin a intrat în țărm până sub malul delului Stirmina, — cotul și insula Corbu de aci sunt datorite numai acestei deplasări a cursului — în alte părți intră pe teritoriul sârbesc.

Îndărăt orașul (T.-Severin) de pemal se plăcă, se scufundă 'n valuri. Orizontul se deschide, se lărgesc din ce în ce. Ochiul străbate adânc în plaiurile țării; gorgane rotunde, depărtate unele de altele, se înșiră ca nisce străji în largul zăriștei deschise. Pe deluri, departe, tarlalele înguste par nisce velinți întinse la sôre; mai departe spre miadă-nôpte și apus munții într'un nor de pulbere albastră își undulează cîma pe pîele rubinii ale cerului. Malurile es din apă într'o înclinare dulce, desfășurând lanuri de grâu în limpedișul zărilor. Livețile satelor și ostróvele — grădini plutitoare — se oglindesc în valuri; din lunoi răsună tălângi, fluere s'aud doinind. În aerul căldicel e un miros dulce de finetă și de sulcină. Peste tot o moliciune, o pace Dumneșească se lasă de sus.

VLAHUȚA.

Dunărea curgea odată în linie dreaptă între T.-Severin și Cetatea, probă, terasa destul de vizibilă atât la Cladova pe malul sârbesc, cât și în dreptul guri Timocului pe malul românesc. Și de la Cetatea la vale ea curgea direct spre Corabia, ađi însă face un cot spre SV, amintind prin dune, numeroase lacuri și brațe mîrte, cîturile din Banat.

De la Lom-Palanca, Dunărea se aședă în lungul luncei pe sub malul înalt bulgăresc; numai la Corabia, unde primesce de pe dreapta pe Iskerul, și la vale de T.-Măgurele se alipește de malul românesc, părăsind de partea Bulgariei o albie veche ce se recunoște prin numeroasele bălți. De la Zimnicea la vale ia o direcțiune spre NNE, apa e foarte domólă, și se ține mereu de malul drept până la Silistra și încă mai departe. În tot lungul acestui curs, se întind în lunca Dunării numeroase lacuri și gârle, ce primesc scursurile a câtor-vă vâlcele din șesul Burnasului

și Bărăganului. Mai importante sunt: balta Nedeia la V de gura Jiului; b. Potelu între Jiū și Corabia; b. Vitra pe partea dréptă între Corabia și Islaz; b. Suhaia la V de Zimnicea; Lacu mare la apus de Giurgiu; b. Lată și b. Grécă la apus de gura Argeșului; b. Șiștov lângă Șiștov; lacul Boianu, Mostiștea și Călărași la apus de Călărași.

4. Din fața Silistrei Dunărea se desparte în două părți: volumul cel mai mare de apă curge tot pe lângă țermul drept, dobrogén; o bună parte însă, brațul Borcea, apucă mai pe la V pe lângă «côsta» de löss a Bărăganului, și se închide ast-fel între cele două cursuri un loc lat de 10—15 km. plin de bălți și mlaștine, Balta Ialomitei. Punctul mai înalt de-abiă ajunge 10 m. d. n. m. Cursul propriu dis al Dunării urmăzează tot direcțiunea de NE până la Cerna-Voda; de aci se îndoe puțin câte puțin spre N, iar în fața Hârșovei se reunesc cu Borcea, ce a urmat aprópe aceeași direcțiune ocolind Bărăganul. Reunirea e pe scurtă distanță, căci, de 'ndată ce primesce pe Ialomița, se desface iarăși în două brațe: Dunărea veche și Dunărea nouă sau Cremenea. Dunărea nouă urmăzează drumul drept înainte spre N, pe când Dunărea veche merge pe lângă malul dobrogén, face câte-vă mică coturi, ia direcțiunea spre N, iar în dreptul Pricopanului se arcuesce spre V, taie lunca de-a curmezișul și vine să se reunească cu Dunărea nouă în fața Brăilei.

Dunărea trimete o mare cantitate din apa sa spre interiorul Bălților prin gârle, verigi și privale între cari mai importante e gârla Bali ce légă Dunărea cu Borcea și privalul Săltava în N Bălții Ialomitei; gârla Vâlciului și privalul Filipoiu din Balta Brăilei. Primăvara, când Dunărea începe să se umfle, apa intră din Dunăre pe aceste privale și gârle în baltă, în ezerele numeroase dintre brațele Dunărei; când Dunărea începe să scadă, atunci apa curge din ezere la Dunăre; sunt unele ezere în cari apa intră pe o parte și ese pe alta. Intre aceste ezere sunt mai cunoscute: Găbăl și Butucii în B. Ialomitei; lacul Șerban; ezera Ulmu, e. Lupoiul, l. Dunărea veche etc. în B. Brăilei; iar afară din Baltă găsim e.

Gârlița, Oltina, și lacul Carasu în depresiunea Cerna-Voda—Medgidia, iar mai la vale ghiolul (1) Grópa Ciobanului, al Turcóei și Igliței, toate de partea Dobrogei. Aceste ezere, ca și Balta întregă, servă de regulator apelor Dunărei.

Vara și Tómnă, când Dunărea e scădută, bafta se presintă ca o grădină brăsdată de gârle ce înlesnesc circulațiunea, cu finețe înflorite ce nutresc, mii de vite, cu ezere ce sunt un isvor de băgăție prin peștele ce conțin, cu fel de fel de pasări ce dau viață stufăriilor și pădurilor. Primăvara însă, când se pornesc sloi pe Dunăre la vale, când zăpeșile se topesc și riurile se desghéță, mai ales dacă ploile încep mai devreme, de cu primăvară, atunci ochiurile de apă liniștite se umflă, iar verdéța de-abia răsărită se îngustéază, dispăre védând cu ochii. Numai câte-vă grinduri rămân neacoperite de apa turbure, ce crește și dinspre Dunăre și dinspre ezerul din baltă. De ne 'nemerim o dată în timpul apelor maxime, atunci pe totă lățimea de 15 km. și cât veți cu ochii la dél și la vale, se întinde o pânză albicioasă, prin care străbate numai vârful sălcilor, ce se înșiră pe luciul apei ca nisce mușuróie verđi, curioase. În aceste timpuri vaporul, ce face cursa Brăila-Măcin dă de-a dreptul, Dunărea e peste tot locul.

Dunărea, reîntregită la Brăila, merge spre N până la Galați, dealungul malului de löss de la Țiglina lăsând o luncă lată, tot baltă, între ea și ultimele ramificațiuni a delurilor din NV Dobrogei. În acest drum primesce dinspre stânga pe Siret, afluent important, pe ale cărui ape le înghite fără a devia cătuși de puțin din direcțiunea N.

La Galați face cotul spre E, primesce pe Prut și tocmai mai la vale de Reni se desprinde de malul stâng de löss, pentru a se apropia la Isaccea de malul calcaros dobrogén.

De la Brăila și până la începutul Deltei, în sus de Tulcea, Dunărea merge fără șovăeli; nu se desface nici în brațe prin lunca lată, nici insule mari nu ocolesc și nici cotituri nu face. Cele câte-vă privaluri și gârle, ce brăzdeză lunca Dunării, nu au nici o importanță; între numeroasele ezere și bălți sunt unele foarte întinse ca: b. Jijila, b. Crapina cu insula Popina, etc.

Lățimea Dunărei la vale de Brăila în timpul apelor celor mai mici (la etiagiu) e mai mare de 1.000 m., adâncimea atinge în unele locuri 25 m, iar nivelul ape-

(1) Ghiol (ture)=lac.

lor de abia e cu 1 m. de-asupra nivelului mării; deci fundul Dunării e mai adânc ca nivelul mării. În timpul apelor maxime se transformă de la Călărași și până la Delta într'un riū lat de 10—15 km. cu nivelul apei la 8 m. deasupra nivelului mării. De am pute atunci cuprinde cu ochii întreg cursul Dunării de la Călărași la mare, ni s'ar părea în acel moment că nu avem aface cu un fluviū ce dă în mare, ci marea e care trimete un golf așa departe printre uscaturi.

Când apa intră în bălți e foarte turbure; când ese e așa de limpede, că la deschiderea privalelor în Dunăre apa acestora pare neagră. Turburéla rămâne în baltă constituind un strat de argilă, care se adaogă din an în an și contribuie ast-fel la înălțarea solului bălții. Pe când tendința Dunării de la T. Severin la Jiū este de a rōde mereu patul, în bălți din contră are tendința de aluvionare; în cursul dintre Jiū și Călărași aluvionarea și mîncarea (erodarea) sunt în echilibru.

5. Delta Dunării (Fig 29). Când Dunărea scapă din ultima strâmtōre, dintre délurile Dobrogei și malul de lōss de la Galați, a primit și pe ultimul afluent însemnat, pe Prut; scursorile ce-ī vin din bălțile Bugécului sunt de nebăgat în sémă. Volumul apei ce curge pe dinaintea Isacei variază foarte mult cu sezonul: în timpurile de secetă de-abia curge 3.500 m. c. pe secundă, în timpurile de umflare aduce până la 12.000 m. c. pe secundă; în termen mediū putem admite că Dunărea rostogolesce pe fie-care secundă 7.000 m. c. de apă. Ce-vă mai în sus de Tulcea, Dunărea se desface în două brațe foarte cotite: brațul Kilia spre NE și St. Gheorghe spre SE; mai la răsărit de Tulcea se desprinde din brațul St. Gheorghe încă un al treilea braț, Sulina, ce urmēză cu ore-carī cotituri direcțiunea spre răsărit; terenul cuprins între brațul Kiliei și St. Gheorghe constituie delta Dunării.

În acēstă rupere și împrăstiere de valuri peste deltă, Dunărea pare c'ar încercă să s'ascundă, să fugă de puterea covrșitōre a mării, care o atrage, o chēmă de departe cu strigătul talazurilor ei. De jur împrejur, cât bate ochiul, e o luncă mlăștinōsă acoperită de papură și salcie; brațul Sulina cu malurile petruite s'așterne drept și alb ca o trānbă peste neteđișul acesta

verde, pustiū, nemărginit. Unde și unde veđi pe mal câte un conac de pescari, o hrubă lungă învelită cu malduri de stuh. Câte-o barcă, cu pânzele întinse, se ivesce ca o pasăre din alte lumi, în dunga argintie a apei; cai slobodi, cu căme lungi, es din desigur, scutură din cap. și se uită țintă la noi cu un aer mirat, întrebător. Pustietatea, sălbătăcia acestor locuri neumblate, întinsele păduri de trestie, care-și lăgână în vint vârfurile arămii, tăcerea acăsta adăncă, stăpănitore pe întregul cuprins, tôte fac să te cređi departe de pământ, într-o planetă nelocuită.

VLAHUȚA.

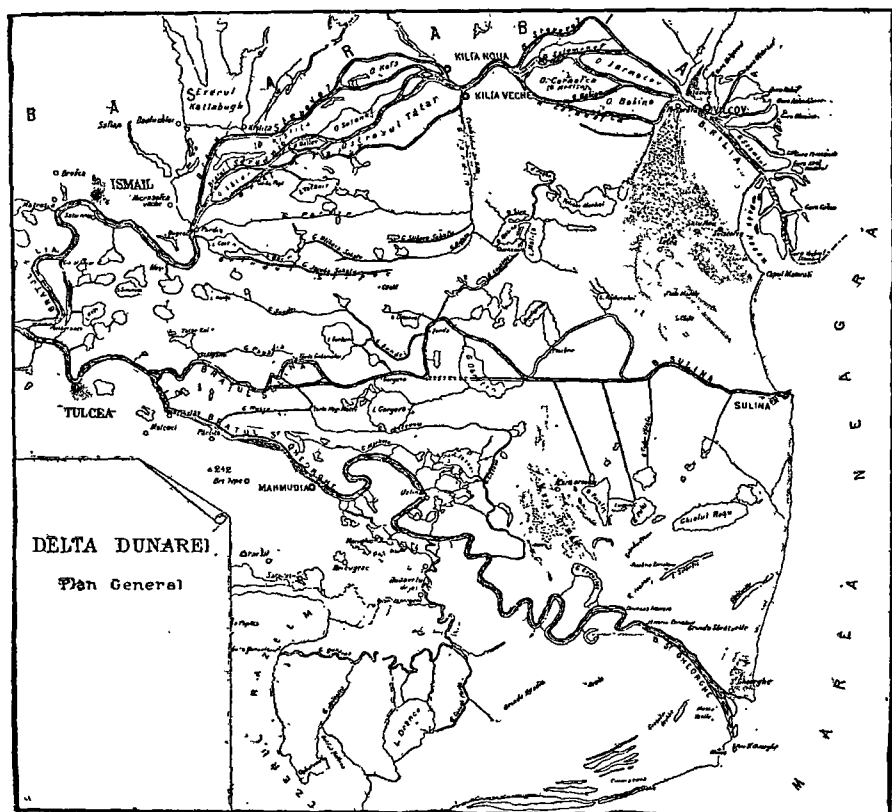

Fig. 29. Harta Deltei Dunării.

Apa se împarte foarte neegal între aceste 3 brațe: brațul Kilia duce 68% din total, pe când St. Gheorghe 25%, iar Sulina numai 7%; cu tôte astea din considerațiuni politice s'a utilizat pentru comunicațiune tocmai brațul Sulinei.

Brațul Kiliei e foarte neregulat și se desface în câte 2—3

brațe secundare, ce ocolesc nenumărate insule. Mai întâi se desface în 3 brațe : brațul Stepovol, brațul Serednic și brațul Tătaru, ce se unesc la Kilia nouă pentru a se desface iarăși de-o-cam-dată tot în trei brațe : brațul Stepovol, brațul Solomonef și brațul Cernofca, cari se reunesc iarăși dar pentru mai scurtă distanță, căci la Vâlcov apa începe să se răsfire prin numeroase guri în mare, între cari găsim mai principale pe cea dispre S, Baba Hasan, cea dinspre SE, Stambulul vechi, și spre E, Stambulul nou. Între România și Rusia hotarul îl însemnează aici brațul Kilia, și anume acel braț secundar unde curentul e mai puternic, iar dintre guri, Stambulul vechi.

Brațul St. Gheorghe e foarte cotit, mai ales când se apropie de mare, dar rămâne unic. La S de Mahmudia se deschide de printre aceste coturi o gârlă, Dunavățul, care merge foarte întortochiat printre bălți și se deschide în lacul Rasim.

Brațul Sulina prezintă trei coturi mari, cari au fost tăiate de Comisiunea dunărenă — constituită din reprezentanții puterilor europene pentru a face și întreține navigabil unul din brațele Dunărei — așa că drumul între Tulcea și Sulina, orașul cel mai de răsărit al țerei, s'a scurtat și s'a făcut mai lesnicios prin canalisarea acestui braț. Așa dar Dunărea se varsă în Mare prin trei guri, considerând și Dunavățul, am putea dice prin patru guri.

Când apa Dunării ajunge prin una din guri la mare, ea se domolesce și din cauză că e mai ușoră se întinde ca un strat galbuș pe deasupra apei mării, pe o suprafață de mai mulți km. în jurul guri. Întinderea apelor Dunării se cunoște ușor prin culórea galbenă turbure, față de cea verde limpede a mării. Când apa se liniștesce, totă turburála (mâl sau argilă foarte fină și nisip) se depune pe fundul mării, formând la gura brațelor nisce bancuri de nisip și insule. Așa s'au născut și nasc mereu insulele de la gura Kiliei ca o deltă secundară, cele câte-vă de la gura St. Gheorghe, și așa s'a născut delta întregă a Dunării, căci la dreptul vorbind, delta e constituită din cele două mari insule dintre brațele Dunărei: insula Letea la N și insula St. Gheorghe la S brațului Sulina.

Delta se prezintă ca un teren (în suprafață de 250.000

hectare.) Înalt numai de 1—2,5 m. d. n. m., acoperit cu un labirint de privaluri, gârle, ezere și lacuri (Fig. 29) cari numai în unele locuri își liberă fața de stufării și păpuriiș. Fundul acestor ezere e une-oră cu 1—2 m. mai jos de cât nivelul mării, dar apa acesteia nu poate inunda în ele, din cauză că în partea de est se ridică două grinduri de nisip: cel de la Letea și cel de la Kara-orman. Apa lacurilor e dulce; numai câte-vă din lungul țermului mării, între Sulina și St. Gheorghe, aș apă sărată, pentru că în acestea adesea inunda valurile furioase ale mării; tot pe aici sunt și câte-vă lacuri împuțite, din cauză că apa n'are comunicare cu alte gârle sau lacuri de la exterior.

Între gârlele mai principale găsim: g. Litcovu, ce nu e alt ce-vă de cât un vechi braț de unire între brațul Sulina și St. Gheorghe. Gârla Sohatu, ce se desface din brațul Kiliei spre răsărit, paralel cu brațul Sulina; ea e urma unui braț, ce se deschide direct în mare la S de Kilia, unde găsim aș o mulțime de lacuri. Ezerile sunt foarte numeroase: Gorgova, Obretin, Ghiolu-Roșu etc. în insula St. Gheorghe; Fortuna, Tatanir, Matia etc. în insula Letea.

Prin mîlul și nisipul depus de Dunăre pe fundul mării și adus de valuri la mal, delta cresce mereu, cam cu 4—5 m. pe an. Nisipul aruncat de mare pe țerm, e purtat în interiorul Deltei de vînturi constituind dunele de la St. Gheorghe, de la Letea și Kara-orman; ultimele două sunt fixate prin păduri de salcie și plop.

Între brațul St. Gheorghe și L. Rasim se întinde un teren aluvionar jos, plin de bălți și brăsdad de foarte multe gârle, dintre cari avem, afară de Dunavățul, pe g. Florea, g. Turcului etc., iar ca ghioluri găsim pe Dranov ș. a.

Din cauza marilor cantități de pește ce se găsesc în bălțile deltei, s'a început o canalizare sistematică a Dunavățului și a altor gârle, pentru a pune bălțile în comunicațiune și a ușura în acelaș timp navigațiunea pescarilor.

Am arătat în alt loc (la Marea Neagră) că de la Prut și până la Mare se înșiră dealungul Dunării și brațul Kiliei mai multe lacuri curioase, cu apă cam sărată: l. Cahul, Kartal, Ialpug și Kogurlui, Katlapug, Kita etc. Lunca în care se găsesc acele lacuri, în mare parte vechiul curs al Dunării, e

numai cu 3—4 m. d. n. m. și constă din aluviuni. Necontestat că marea se întindea odată până la Reni (poate chiar până la Călărași); măreț și nespus de frumos trebuie să fi fost înaltul cap Beștepe (Cinci vârfuri 242 m.) ce delurile Dobrogei trimetău în marea, care acoperea tot lacul Rasim și împrejurimile. Dacă marea și-ar ridica nivelul cu 2 m., sau dacă delta și lunca Dunărei s'ar scobori cu 2 m., marea și-ar reocupa imperiul pierdut și atunci Dunărea s'ar vârsa în mare la Galați printr'o singură gură largă, ca Sena, Loara și Garona Franței.

Tablou de Cursul inferior al Dunării.

LOCALITĂȚI	Nivelul apelor la etagiū	Lățime	Adân- cimea maximă	OBSERVĂRI LA LĂȚIME
Zalankemeny	74 m.	1100 m.		
Belgrad	66.5	1900		
Moldova	54	160	48 m.	
Clisura Cazan	48			
Prigrada		113	53	
Vîrciorova	38	560	25	
T. Severin	34	575	7.5	Ajunge pe unele locuri 950
Calafat	26	750	8.3	Cetatea 1100 m., Ciupercești 1450
Bechet	21.3	675	7.7	Celei 1600, Dasoba 2050,
T. Măgurele	18.3	718	12	Flămânda 2100
Giurgiu	13.2	732	4	Malu Roșu 2600, Oltenița 2000
Călărași	7		(3.1)	
Brăila	1	409	28	Gura Siretului 1000

Origina văii Dunării. Cesiunea formării văii Dunării are două părți

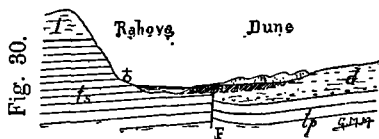
1) De ce Dunărea curge dealungul podișului bulgăresc? și

2) Cum s'a format valea Dunării de-a curmezișul Carpaților la Porțile de fer?

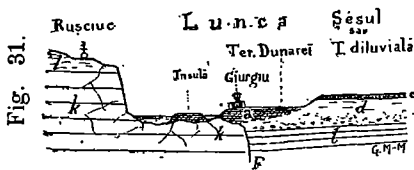
Am mai spus și altă dată, că într-o vreme, nu mult înaintea prezenței ghetarilor în Carpați, se întindea pe unde e șesul Munteniei un golf al mării pontice, pe când în locul șesului panonic, era un lac în care se adunau apele riurilor ce scobora și din spre Alpi și din Carpați; între lacul panonic și marea pontică se ridica m. Banatului separând cele două bazine. Riurile care scobora din Carpați meridionali: Dâmbovița, Oltul, Jiul, Cerna etc., veniau și se versau în golful pontic fie direct, fie prin intermediul uneia din ele ce servia de colector; acest colector a fost Dunărea primitivă, cu isvó-rele cele mai vestice numai în regiunea m. Cernel.

În partea de S a golfului se ridică un mal al podișului bulgăresc, care există pe atunci ca și acum. Și în partea Munteniei fusese terenul tot una cu al Bulgariei, dar într'un timp și mai îndepărtat se rupeseră straturile, o rupere în urma căreia partea dinspre Carpați se scufundase, se formase o falie, și marea venise de-a acoperit partea scufundată. Acastă falie se constată foarte ușor, căci în mai multe locuri dealungul Dunării găsim de partea

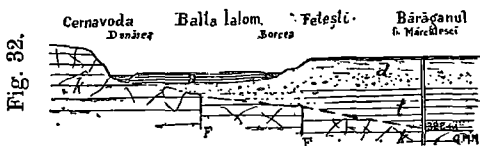
noastră straturî mai tinere față în față și la acelaș nivel cu straturile mai bătrâne din Bulgaria. Fig. 30 arată clar falia între terenurile terțiare la Ra-

Secțiune schematică de-a curmezișul Dunării la Rahova (1).

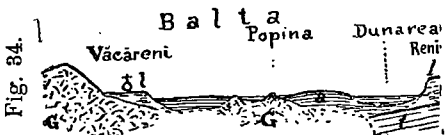
Secțiune dreptul orașului Giurgiu..

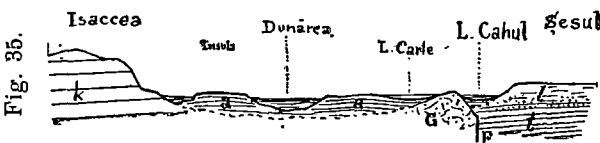
Secțiunea prin B. Jalomitei

Secțiunea văii Dunării la Brăila.

Secțiunea în dreptul Renilor.

Secțiunea văii Dunărei în dreptul Isaceei.

de riurile ce se scoborau din Carpați, precum și din alte cauze, a tot

hova. La Giurgiū găsim argile terțiare foarte tinere și lössul diluvial față în față cu calcarul de la Rușciuc (Fig. 31); Prin puțul de la Mărșulești (Fig. 26 și 32) s'a constatat, că calcar ca cel din malul Dobrogei la Cernavodă se găsește sub Bărăgan la o adâncime de vreo 450 m.; la Brăila (Fig. 33), la Reni (Fig. 34), la Isaccea (Fig. 35) găsim roce foarte vechi pe malul drept, în dreptul lössului și argilelor de pe malul stâng. Neapărat dar că a fost o scufundare a întregii părți din șesul Munteniei față de Bulgaria și Dobrogea. De sigur că riul Cerna, Dunărea primă, ce scoboră din Carpați spre marea pontică după ce primiă pe Jiū, Olt etc., mergea dealungul faliei acestei. Cu timpul însă, acest riū care a avut timpuri de furie, mai ales pe timpul topirei ghețarilor, fiind împins

(1) Explicarea stratelor: *q*=quarțit primar, *k*=calcar crețatic, *G*=granit, *t*=terțiar, *ts*=sarmatic, *tp*=pliocen, *l*=löss, *a*=aluvioni, *F*=falie.

ros din podișul bulgar, surpând malurile podișului și mutându-și cursul din ce în ce spre S. Probă de acesta e, că în multe locuri în lunca Dunării găsim dinocă de apă stânci de pietre asemenea cu cele de dincolo de cursul Dunării (Fig. 30, 34 și 35). *Așa dar mica Dunăre de atunci, ce isvoră cam pe unde isvorăște Cerna azi, și-a fixat cursul dealungul unei falii și cu timpul a tot mâncat din malul podișului bulgar, deplasându-se spre S.*

Falia, care în regiunea Giurgiu-Isaccea e foarte evidentă, nu se mai cunoște la vest de Calafat; aci, la Salcia (Fig. 36) strate de acelaș fel de piatră se văd și de-o parte și de alta a Dunării, iar în clisură stratele de piatră dintr'un perete corespund așa bine cu cele din peretele celalalt, ca și cum ați s'ar fi deslipit unul de lângă altul (Fig. 37). *Nu putem dice dar, că clisurile s'au format tot prin crăparea scârței pământului.* Însă, după cum Cerna scoboră din Carpații Banatului spre marea pontică, așa erau riuri ce scoborau spre lacul panonic; puterea de ródere a primelor eră mai mare ca acelor din urmă, de óre-ce ele scoborau la nivelul mării, iar nu în lac, și póte și

Fig. 36. Secțiunea în albia Dunării la Salcia.

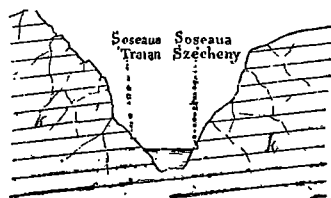

Fig. 37. Secțiune în Clisura Cazan.

din cauză că începuse să se topescă ghețarii din Carpați. Un afluent al Cernei dinspre S, Porețca, rodea și el cu putere stâncile peste cari trecea, preparând ast-fel încetul cu încetul valea Cazanului; la un timp însă un afluent de al Porețcei, ce venia dinspre V, ajutat fiind și de crăpăturile din calcar și alte pietre, a prins apele unui riú cese scurgea spre lacul panonic. Cu timpul valea s'a tot ros până a ajuns ca apa văii să nu mai curgă spre lac ci din contră lacul (când creșcea mare) curgea prin vale spre Porețca și Cerna. Acum eroziunea eră și mai puternică valea a mers repede adâncindu-se, și așa apa din lacul panonic s'a scurs spre marea pontică formând de sigur cascade numeroase, cari au ferăstruit calcarele rezistente ale munților (clisurile), iar pe unde da de pietre mai dure acolo rămăneau stânci în apă, (Porțile de fer). *Așa dar Dnnărea de azi în cursul ei de la Zalankemeny la vale e rezultatul a două riuri: unul ce mergea spre lacul panonic, altul ce curgea spre marea pontică; prin erosiunea intensă a munților s'au format clisurile și prin captarea unuia de către celalalt a născut importantul riú Dunărea.* (Spre înțelegere a se vedeă casul Oltului pag. 122, fig. 40).

Încă o chestiune e: pentru ce Dunărea dealungul luncii ei se alipește de malul drept, după cum se întâmplă și în Pusta? Acesta s'a explicat mai ușor în Muntenia decât în Ungaria, căci riurile ce vin din spre N sunt numeroase și puternice, ele împing apele Dunării dar spre S; deasemenea vîntul dominant e crivățul și când suflă, împinge valurile sub malurile bulgăresci.

Importanța istorică și economică a cursului Dunării e așa de mare, că am putea dice că fără Dunăre noi n'am

fi existat pe aceste locuri. Dunărea a servit lui Traian și coloniștilor ca drum spre Dacia, și tot Dunărea ne-a pus și ne pune în directă comunicare cu occidentul. Nu numai apa ei ne servă ca drum lesnicios, «Dunăre, Dunăre, drum fără pulbere», dar ne deschide loc printre munți pe unde s'aũ făcut șosele și căi ferate, orașe înfloritoare și s'aũ descoperit avuții însemnate. Iar luncile ei roditoare, bălțile potrivite creșterii vitelor, și mai ales delta cu ezeze pline de pesci sunt isvóre de bogăție ca și minele de cărbuni și metale din clisuri. Valórea acestor terenuri din bălți și deltă va crește însă când agricultura le va lua complect în stăpânire, și când vor fi cu totul apărate de inundarea Dunării. Atunci vom avea în bălți și deltă orașe splendide cum aũ ridicat Ungurii în lunca Tisei, transformată prin canale și diguri în întinse câmpuri foarte fertile. Pe când lunca, bălțile, delta și o parte din insule aparțin nouă, Dunărea însă nu ne aparține de cât parțial până în mijlocul cursului. Ea e internațională ca navigațiune și liberă pentru comerț; numai la Porțile de fer se plătesc o taxă la trecere prin canal pentru rescumpărarea cheltuelilor făcute cu canalizarea.

Nici nu se putea visă un dar mai prețios și mai bine-făcător pentru patria noastră—pururea rivnită de atăția megieși puternici, ținta atâtor vise lacome.—Ilénă Cosânzénă, pusă de sórtă în calea zmeilor înviforați, răpiți de frumusețea ei, Dunărea e brăul vrăjit din basme, care încingând trupul mândru al acestei fecióre, încremenesc pe loc brațele vrăjmașe întinse asupra ei... Rémăi uimit când stai să cugești, ce de noróde s'aũ vinturat pe malurile Dunării, și câte frunți încoronate s'aũ oglindit în undele ei, de la Darius până la Domnitorul Carol. N'a fost colț de lume, în care să nu fi străbătut faima «Frumosului Istros», fermecătóarele legende ale acestui minunat fluviu, la care se inchinau atâtea noróde, și-a căruí apă—scrie Sofocle—avea, în credințele celor vechi, darul de a spăla de păcate.

VLAHUȚĂ.

Insulele. În lungul curs al Dunării se înșiră o mulțime de insule, între cari mai însemnate sunt:

1. Insulele din cursul superior: Ostrovul Radno în fața Belgradului, Ostrovul Mare la gura Mlavei, O. Grădiștei și Golubaci la vale de Bazias.

2. Chiar în albia îngustă a clisurii se ridică câte-vă insule, adesea numai niște stânci, ce dau văii aceștia și clisurilor un farmec mai mult. Aci sunt: Tachtalia, Islaz,

Grebăn, Vrănic etc., cărî se distrug mereu pentru înlesnirea circulațiunii, iar la gura Cernei, I. Ada-Kaleh, locuită de Turci, posesiune austriacă izolată și întărită în Dunăre.

3. De la T.-Severin la vale avem: I. Corbu și Ostrovu Mare, locuite; I. Calafatului, I. Copanița la gura Jiului; I. Islazului; I. Berzina, I. Vardin și Boatin lângă Zimnicea; I. Sf. Gheorghe în fața Giurgiului, pe care Genovezii construiseră un castel; Ostrovul Becher la apus de gura Argeșului, Insulele Tilchea veche, mare și mică, I. Strîmbu, Balaban, etc., în lungul Bălței Ialomiței: I. Gâsca mare, la reunirea Dunărei cu Borcea, I. Vaca, Iapa, Chiciu, Popa, și alte numeroase dealungul Cremenei; I. Isacei și în fine insulele din brațele Kiliiei: Kișlita, Cofa, Tătaru, Mezlinov, Iarnacov, Cernofca, etc.

Cele mai multe din aceste insule sunt produse prin potmolirea (aluvionarea) fundului Dunării, acolo unde apele se domolesc sau unde întâmpină vre-o rezistență în cursul lor; se cunosc casuri când, în locul unde s'a înecat vr'un caic sau șlep, a apărut peste cât-vă timp o insulă. Potmolirea brațului Chilia este foarte intensă; Rușii au căutat să facă navigabil acest braț, dar nu le-a succedat din cauza marii cantități de aluviuni ce se depun și faptului că Dunărea își schimbă cursul principal când după o insulă când după alta. Numai insulele din clisură și câte-vă mici din Balta Brăilei sunt de stîncă; se crede, că bifurcarea brațului Sf. Gheorghe ar fi datorită tot unei insule de stîncă, ce eșă afară și care a fost acoperită apoi de aluviuni.

Afluenții Dunării.

Aceștia aparțin la două bazine secundare: al Tisei spre NV și V și al Dunării inferioare la S și E. Linia de separare a apelor acestor două bazine nu coincide peste tot, cum s'ar crede, cu linia de cea mai mare înălțime a munților; ci din contra aceasta se întâmplă foarte rar, numai în m. Maramureșului, a căror creastă separă izvoarele Tisei de ale Prutului și Nistrului. De obicei linia de separațiune este înaintată în interiorul Transilvaniei, din cauză că sunt o mulțime de râuri ce își adună izvoarele în interiorul Carpaților și apoi s'au luptat să străbată zona munților de-a curmezișul spre Dunăre. Linia de separațiune plecând din Ciornahora, trece peste m. Rodna și Călimani printru Câmpul Ciucului și al Gherghiului, peste Har-

ghita, pe culmea délului dintre Târnava-mare și Olt, sue apoi din câmpia Cibinului pe Cindrel, trece prin Surianu, pe Retezatul, pe Godianu, pe la Porta orientalis în culmea Semenicultui și de aci spre Dunăre la Panciova.

I.

Tisa începe ca două isvóre, Tisá albă și Tisa négră, (ciorna și bela T.) din zănógele Ciornahorei, se unesc cu Vizău ce vine dintre m. Rodnei și Toroiaga, și se îndreptă spre NV, dealungul depresiunii dintre m. Maramureșului și Gutin-Vihorlat până la Hust, unde de-abia 'și deschide un drum printre m. Sălăușul mare și Ouașul. În acest drum s'a încărcat din drépta cu Tarașul, Talabor și Agul mare (Nagy Ag), cari scobóră transversal Carpaților, iar din stânga cu Iza care mai jos de isvor intră sub pământ și iese la ivélă tocmai după 18 km.

Istoricul acestei depresiuni, a câmpiei Hustului și a cursului Tisei e fôrte însemnat. Înainte de formarea munților Ouașul și Sălăușul, există aci un riú ce se îndreptă tot spre V, spre lacul panonic, printr'o vale largă și adâncă. Când vulcanii din Ouașul și Sălăușul au erupt—pe la finele erei terțiare,—riul a rămas închis între munții vechi și cei noi formând un lac; cu timpul însă apa a ros pe o parte și riul de munți noi formați și și-a deschis iar drumul spre V, spre lacul panonic, lăsând în urmă un câmp de petriș nisip și argile.

Când ese pe șesul unguresc, mai jos de Sălăușul mare, (N. Szöllös) se dirige spre V, face o mulțime de coturi, și aprópe de Ecsed se desface în brațe numeroase, de mai se pierd în labirintul de mlaștină și bălți ce 'l însoțesc și pe drépta (Szernye) și pe stânga (Ecsed). Dintre mlaștinile Ecsed ese Tur și apoi Someșul unit cu Crasna, iar din drépta primesce pe Borșova și o mulțime de gârle și canale de scurgere din Szernye. Ca să scape dintre mocirle face un cot la N și apoi ia un drum încrețit spre SV până la Csongrad, la gura Crișului, de unde se îndreptă spre S, pe drum tot cotit, până întâlnește pe Dunărea la S de Titel, în fața Slancamenului. În acest curs primesce în drépta pe Latorița ce se unesc cu Ung și Bodrog, tóte vin din m. Vihorlat, și se varsă aprópe de Tokaj; apoi pe Hernad unit cu Sajó ce scobor

dintre ramificațiunile estice ale m. Tatra; mai la vale primesce pe Tarna ce aduce ape din m. Matra și Bükk. De aci la vale numai scursurile neînsemnate ale lacurilor de printre dunele podișului cuman vin de se adaugă apelor Tisei. Malurile ei sunt scunde căci lunca e foarte jósă și lată; numai aproape de Titel, terasa de löss cu pereți verticali galbeni, ce se reflectă în apele galbene ale Tisei (die blonde Theiss), pare ca un înalt podiș, ce se ridică în mijlocul cotiturilor și al bălților.

Cum albia e foarte puțin înclinată—în partea de sus scoboră cu 1 m. la 22 km., în partea de jos 1 m. de-abia la 55 km.—cursul Tisei e foarte leneș, cu cotituri multe. Din cauza cotiturilor lungimea Tisei e de 2 ori mai mare (1200 km.) ca în linie simplă dealungul cursului. Tisa ca și Dunărea are tendința a se deplasa spre V (cam 30 m. pe an) lăsând ast-fel în urmă un loc plin de mocirle, bălți și brațe mórte ca cele din V Debreținului și Temișorei; această deplasare se explică prin acțiunea ce o exercită puternicii afluenți din stânga, puținii dar mult mai voluminoși: Someșul și Crișul aducând toate apele din m. Rodnei și Bihorului, iar Mureșul o bună parte din apele Transilvaniei și m. Metalici.

Someșul (Szames) are un curs și afluenți foarte curioși; el isvorăște sub numele de Someșul mare (Nagy Szames) dintre m. Rodnei și Bârgăului; în drumul lui spre V primesce pe Șieul (Sajo) unit cu Bistrița, iar la Deșiu se unesce cu Someșul mic (Kis Szames). Acesta are două isvóre principale: Someșul cald și rece (hideg și meleg Sz.) între vf. Vlădiasa și vf. Muntelui din Bihoru și curge în sens invers de Someșul mare până la unirea cu el.

În drumul cotit printre délurile Meszes și Ilosva primesce pe stânga pe Almașul și Agrișul iar aproape de câmpie din drépta pe Lăpușul. Tocmai când intră între mocirlele Ecsedului se unesce cu Crasna, ce isvorăște de sub vf. Măgurei.

Crișul rezultă prin reunirea în lunca Tisei a patru riuri ce isvorăsc de pe clina de V a munților Apusenii: Be retěű, mărit cu Erul, ce isvorăște din partea de Nord a m. Rez. Crișul repede, isvorăște din partea de

N a muntelui Vlădiasa, Crișul Negru din partea de V a Curcubetei, și Crișul alb ia naștere dintre munții Zarandului, vf. Găina și Vulcan. La reunirea lor, în apropierea Tisei, naște o mocirlă colosală, Sárrét, care are două părți, Nagy Sárrét, între Beretău și Hortobagy, o scursore ce vine dinspre Nyírség și Kis Sárrét la S de Beretău.

Mureșul (876 km.) își adună isvórele în câmpia Gherghiului (Gyergyó), intră spre V într-o vale strimță dintre Călimani și Harghita, parcurge Transilvania în diagonală pe la S Câmpiei, de la Deva se îndreptă spre V, iar din jos de Arad se desface în două brațe: unul merge direct de întâlnește Tisa în fața Seghedinului; altul, Aranka, o apucă spre SV, și dă în Tisa la S de Zenta. Mai găsim de la Arad pe la N o a treia scursore, Száras, e probabil tot un vechi braț al Mureșului. Pe Mureș vin plute tocmai din inima Carpaților iar de la ocnele din valea lui se încarcă sare.

Strimțorea pe care Mureșul a tăiat în mii de mii de ani între Călimani și munții Ghiurghenului ține cam 50 km. și este în întregul ei de o frumusețe admirabilă. În multe locuri e loc de-abia pentru apa râului, iar șoséua ce acompaniază râul a trebuit să fie săpată în stâncă, sau i s'a făcut loc în albie prin umplutură măestrită. Stâncile de forme deosebite, așezate și grupate caprițios, dau văii un aspect de tot romantic și variat. Ici dăm cu ochii de o grupă fantastică de stânci, mai la vale aflăm o stâncă care stă singuratică ca o sentinelă uriașă, apoi iarăși alta ce pare în tot momentul a cădea în apa râului, iar pe lângă ele se înalță côstele munților, cu prețipisuri acoperite cu brădet. Pe la pôlele acestor stânci Mureșul murmură și spumegă în resfringerea valurilor sale printre bolovanii de trahit, ce-l umple albia... Tabloul e așa de încântător și complet, că această strimțore a Mureșului în privința frumuseței pitoresce este una dintre cele d'întăi regiuni alpine ale țării noastre.

S. MOLDOVAN.

Afluenții Mureșului sunt toți în cuprinsul Transilvaniei și anume: pe dreapta primesc din munții Bihorului pe Arieșul (Aranyos, riú de aur) care are un curs spre E, răsbesce cu greutate culmea Trascăului prin cheile Turdei și ese în câmpia Turdei de se unesce cu Mureșul, luând o dispozițiune simetrică celor două Someșuri. Mai la S primesc pe Ampoiul ce ese din m. Metalici.

Pe stânga primesc pe Târnava rezultată din T. mică

și T. mare (Kis Kükülö și Nagy K.) ce scoboră de pe clina vestică a șirului Hargitei. Mai la vale primesce pe riul Sebeș, din munții care-î poartă numele și pe Streiu din țera Hațegului, unit cu Riul mare ce începe din Zănoștele de S ale Retezatului.

Regiunea dintre Someșul mic și Ampoiul e foarte pitorească din cauză că mai totă e constituită din calcar, pe care apa l'a ros sub fel de fel de forme, dând ast-fel solului un aspect măreț, romantic, și pe unele locuri sălbatic. De-a lungul riurilor se înalță pe dreapta și pe stânga stânci prăpăstioase de forme ciudate, grole și ascuțite, care te înfioră; ele par că se împreună deasupra a-pelor și la vale se închid, încuind riul între munți. Așa sunt cheile: Turdei pe Arieș, Pociovaștei (Tâlvele), Runcului, Poienei, Gâlzii, Turului, Râmețului etc. pe afluenții Arieșului.

Uneori stâncile vin și se pun de-a curmezișul apei care atunci furioasă s'a-runcă peste ele, în cascade uimitoare, prefăcându-se în pulbere argintie, sau când riul se umflă, spuméză rostogolind pietre și bolovanii. Sunt renumite cascadele de la Hurdacate, a Berchișului, a Ponorului de 34 m. înălțime, Scăldătorilor Cetiș numită așa din cauză că apa a ros stânca jos în forma unor colosale căldări ș. a. m.

În păreții prăpăstioși ai văilor se deschid guri de peșteri negre și înfricoșătoare ca: p. Ponorului, cetatea Beliorei, Biseruța, p. Bedelăului etc. toate în văile Arieșului.

Pe unele locuri peșterile s'a rămat în parte și au rămas atunci bolte susținute de nisce stâlpi masivi colosali, ce stau ca nisce portaluri antice, mărețe; așa sunt: Pорта Rimețului, Pорта Smeilor din sus de Vidolm etc.

Riuri subterane sunt numeroase: Ponorul merge 2 km. pe sub pământ prin hrube largi, unde apa forméză lacuri cu pesci și unde lovindu-se de stînci produce un vuet straniu îngrozitor. În apropierea Cetiș e o dolină, în care apele se duc drept în jos; o piatră aruncată cade după 15—20 secunde, în apă ce ese tocmai la Gâlz. Dar foarte interesante sunt isvórele în-termitente din valea Poșagei: unul, Feredeu, curge odată pe zi, altul însă din 30 în 30 minute; diferit, după mărimea basinelui de sub pământ și înălțimea crăpăturii-sifon ce pune basinel în legătură cu exteriorul.

În fine totă suprafața terenurilor calcaróse e corodată de ape, născînd mii de găurele și lăsînd printre ele în relief nisce colți ascuțiți, pe cari de-abia poți merge de ai talpa gróasă la ghete.

Aceste fenomene geografice, ce întîlnim în regiunile calcaróse, caracterizează așa numitele regiuni Karstiene. (Veți cap. Istria).

Între Argeș și Someș se mai întîlnesc așa numitele ape cumpene, isvóre și pârae, cari luînd început într'o curmătură, de la un loc se bifurcă, o parte apucînd spre Someș, și alta spre Arieș.

Timeșul are unele isvóre între Sarcu și Godian, altele sub Semenici; ele curg spre S ca și cum ar fi afluenți a unui riú ce merge la Dunăre. După ce se unesc într'un

câmp deschis și nasce Timeșul, se îndreptă spre N într'o chee strîmtă, din care ese tocmai la Karansebeș într'o luncă largă, se cotesce spre V apoi spre SV, și în fine spre S, de se varsă în Dunăre la Panciova. Fôrte probabil că în cursul sudic urmăzeă o veche albie a Dunării saū a Tisei; sigur că Timeșul odată se aruncă în Tisa. Ca afluenți are pe drépta pe Bistra, ce vine dinspre Pôrta de fer, iar pe stînga primesce pe Poganiciul și Bêrsava, ce scobôră din m. Semenic. Bêrsava parcurge mocirla de la Alibunar și e aprôpe în totalitate canalisată.

Intre Timeș și Tisa mai e un riū, Bega, ce isvorăște din Poiana-ruscă și înainte se pierdeă în mocirlele și bălțile din lunca Tisei, acum e canalisat tocmai dintre déluri, căci pe el se găsește orașul Temișóra.

Un fapt general ce se constată la afluenții Tisei din Alföld: Crișul, Mureșul Bega, Timeș, e că ei înainte de a întilni pe Tisa își îndôie cursul spre SV saū S; Acésta se pôte explica prin înclinarea Alfödului spre S, și prin potmolirea unghiului drept de la confluență.

Canale. Mai bine de 50 de ani sunt de când s'a început canalisarea Tisei și a afluenților săi, atât pentru ca să facă Tisa navigabilă,—și este chiar până la Szolnok — cât și pentru a preveni vătămătoarele inundațiuni, cari răpesc agriculturii o suprafață colosală. In acest scop s'a tăiat direct multe cotituri și s'aū ridicat pe maluri nisce diguri de protecțiune, însă Tisa le-a spart de mai multe ori și și-a reluat vechiul curs, saū a croit altul nou. Inundațiunea nu provine numai din cauza apelor Tisei și a afluenților săi, ci mai mult din cauza Dunării, care curge mult mai repede ca Tisa, și ale cărei ape se grămădesc în sus de Clisure utilizând lunca bănățenă ca un rezervor. Când apele Dunării cresc, ele silesc pe ale Tisei să stea pe loc, ba chiar apa Dunării vine și inundă lunca Tisei. De aceea s'a propus pentru a scăpa de inundațiuni să se lărgescă clisurile Dunării și apoi să se construiască un canal de scurgere a tuturor afluenților Tisei începând de la Sătmar pe lângă pôlele délurilor până la Dunăre.

Canalele cari s'aū făcut în Ecsed, Szernie și Alföld sunt fôrte numeroase; mai importante sunt: C. Beretëului către Criș, C. Nádor în lunca Crișului alb, cele două canale mari ale Begei la S de Mureș, C. Bêrsava și Terza scurg mocirlele de la Alibunar în Timeș.

Un afluent important al Dunării din partea dréptă e **Morava**. Ea rezultă din reunirea, în mijlocul Serbiei, a două riuri: Morava bulgărescă (iujna M.) și M. sêrbescă (zapagna M.), cari deși isvorăsc în apropiere unul de altul — primul în Kara-dagh, ultimul în Șar-dagh — dar curg pe drumuri

fórté ocolite. După reunire curge direct spre N, până la Dunăre, într'o vale largă și fórté populată. Afluenții drepți ai Moravei; Moravița și Resava, ne interesază pentru că parcurg regiuni locuite de Români.

Mlava isvorăște din partea nordică a m. Lisaț și curge în direcțiune NV până la Dunăre.

II

Din m. Banatului se scobor două riuri direct la Dunăre.

Karasul plécă din partea de V a m. Semenici și vine spre SV de se varsă în Dunăre din sus de Bazias.

Nera își adună isvórele în basinul de la Bozovicî, străbate munții Banatului spre V de-a curmezișul culmilor printr'o vale îngustă, și dă în Dunăre lângă gura Karasului.

Dinspre S Dunărea primesce în acest curs pe riul *Pek* ce scobóră dintre Lescobuc pl. și Homolisca pl. și *Porețca*.

Cerna e riul cel mai însemnat din acéstă parte, nu prin lungime saú afluenți, cât prin valea ei romantică, strimță și anevoiósă. Ea isvorăște dintre Godianu și P. Cloșanilor, curge de-a dreptul spre SV, se unesce cu Bela-reca, ce are o mulțime de afluenți dinspre isvórele Timeșului și din basinul Bozovicî. Cerna se varsă în Dunăre între Orșova și Vârciorova, din sus de Porțile de fer.

Cerna curge dealungul unei falii: pe drepta pereții ei sunt de granit și micașisturi, iar pe stânga constău din calcar. Cerna e mult mai bătrână ca Dunărea, ea curgea peste Porțile de fer înainte ca apele din lacul panonic să-și fi deschis drumul prin Clisuri și Cazan. Pe atunci ea avea mai mulți afluenți, pe cari mai târziu i-a prins (captat) Timeșul saú Nera, cari au înaintat cu eroziunea și cu văile lor până între isvórele Cernei, răpindu-í astfel o parte din pârae. Isvórele Timeșului au încă și azi direcțiunea principală spre Cerna, iar curmăturile dintre Bela-reca, Timeș și Nera, sunt fórté jóse (Porta orientalis 515).

Pe teritoriul român Dunărea primesce chiar la graniță pe Bahna, iar la vale de T.-Severin pe Topolnița ce scobóră din platoul Mehedințului. Cursurile de apă mai de la vale până la Jiú, *Blahnița* și *Drâncea*, sunt neînsemnate; ele se perd în mlaștinile din lunca Dunării.

Desnățuiul nasce din unirea mai multor pârae din co-

linele jőse ale Doljuluĩ ce curg spre E, după unire se ındr ptă spre S ŝi dă ın Balta Nedeia din lunca Dunăriĩ.

Jiul, riul principal al Olteniei, ıŝi adună isvőrele sale ın basinul Petroșanilor dintre culmile Vulcan, Parăngu, Retezatul ŝi Surian: Jiul românesc ıea ınceput din z nőgele Retezatuluĩ ŝi ale Sturuluĩ, curge ın prelungirea Cernei, dar ın sens invers; Jiul Unguresc vine dinspre NE de sub Surian ŝi vf. luĩ Petru, se ıncarcă cu Jieșul ce vine dinspre E din z nőgele Par nguluĩ, ŝi merge de se ınt lnește cu Jiul românesc din ȝos de Petroșani (605 m. d. n. m.) Jiul aș  format, ınt ră ınt r'o vale ıngustă, Surducul, improprie nu numai mersuluĩ őmenilor, dar chiar apelor cari sunt nevoite ın timpul viiturilor mari să se ınalșe mult ın sus pentru a-șĩ găsi loc ın vale.

Nic eri n'am văđut desfășurate cu at ta măestrie ın acelaș cadru cele trei podőbe ale p mıntuluĩ: munșii, pădurile ŝi apa, ca ın ac st  trec tőre.

De la vama Păiuș, până la Bumbeső (30 km.) voiajorul nu ınt lnește nici urmă de locuinșe, afară de m n stirea Lainici construită pe o terasă adăpostită a riuluĩ. Păduri de fagi ŝi brađi acoper clinele, ce se ınalșă regulat până la ınălșimi ameiștőre, coronate de prăpăstii de calcare. Ne uităm cu frică ın sus, la st ncile eșite din zid, gata să se rupă ŝi să sepr vale pe noi.

Dar ce sgomot se aude ınaintea nőstr ? Par urletele unei vijelii năprasnice ŝi amestec de glasuri, de bubuituri de tunuri. Aĩ crede că-ı peirea lumei... Este Jiul, puternicul Ji , care se sbate ŝi strigă, sugrumat ıntre două st nci uriașe, căci ın patul riuluĩ sunt numai st nci de o duritate ce-șĩ bate joc de ciocan. Lungile drumuri ale pietrilor, (conuri de dejecție, potmoliri) pe unde descind primăvara avalanșe de zăpadă, distrug nd pădurile, precipit nd blocuri colosale ın ri  de-ı face să sară ŝi să urle, să clocote, s runce ın văzduh clăbuci albi, bulgări de zăpadă. Aceste prundișuri reduc pe une-locuri l r-gimea funduluĩ văii numai la 10 m.

DE MARTONNE.

După ce ese din munșii Jiul, merge de-a curmezișul depresiunii subcarpatice cotındu-se spre V ŝi ın acest cot primesce pe drépta pe Bistriș  unită cu Tismana ŝi Jaleșul, ce scobőr  din m. Vulcani. La Tismana e o cascadă renumită, apa eșind chiar de sub m n stire.

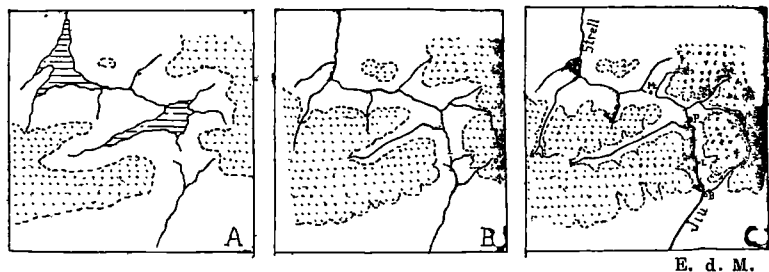
De la confluenș  acestora se ındr pt  spre SSE, primesce pe *Gilortul* ce scobőr  din m. Parıngu, apoi pe *Motru* ce vine din Piatra Cloșanilor, ŝi ın fine pe *Amaradia* din st nga, ce ıea ınceput dintre d luri ŝi ınt lnește Jiul mai sus de Craiova.

Motru și afluenții lui, Coșuștea etc. curg printr-o regiune karstică renumită, din N Mehedințului; mai ales în jurul Băiei de Aramă, Balta și Ponóre abundă fenomenele karstice: peșteri, (Cloșani, Cerna, Balta) doline, (coifuri) din jurul satului Ponóre, riuri subterane cum e Motru sec, Topolnița, Balta etc. și mai ales minunat e podul natural de la Ponóre.

La vale de Craiova Jiul se îndreaptă spre S, face multe coturi în lunca lui cea largă, și se varsă în Dunăre la Bechet, făcând o cascadă de 2 m. la Zaval. De câți-vă ani Jiul și-a schimbat gura principală mutând-o cu vre-o 17 km. mai spre apus, constituind ast-fel o deltă fluvială. O gârlă mică pune în comunicare apele b. Nedeia cu Jiul în sus de bifurcarea lui.

De la Craiova la vale adâncimea Jiului ajunge până la 5 m. și s'ar putea face navigabil.

Un fapt geografic foarte curios e răsbaterea Jiului de-a curmezișul lanțului Vulcar-Paringu. Când privești depresiunea Petroșani de pe vre-unul din vârfurile vecine, nici nu poți presupune o deschidere a apelor spre S; Culmile dinspre V sunt așa joase și curmătura Merișor așa de largă, în cât credem că apele Jiilor fug pe acea deschidere ca și privirile noastre.

E. d. M.

Fig. 38. Schemă de schimbările Jiului, din epoca neogenă (terțiară) A și actuală C. Ce-î punctat e peste 1000 m. H=Hațeg, M=Curmătura Merișor, P=Petroșani, L=Lainici, B=Bumbești.

Și în adevăr odată Jiul a curs pe acolo, pe valea Streiului la Mureș, căci mai întâiul basinal Petroșenilor a fost un lac în care veniau apele din-prejur; în acest lac s'au depus mari depozite de lemn, cari constituie azi importante zăcămintele de lignit de aci. Când s'a format basinal Hațegului, prin mișcările terenului, apele din basinal interior s'au scurs spre N. În acelaș timp însă născându-se depresiunea subcarpatică de la Bumbesci, un riș care curgea spre S a început să rîdă mai cu putere stîncile, căci înclinarea lui eră mai mare. Cu timpul a ajuns și a răpit câți-vă din afluenții Streiului, formînd Jiul așa cum 'l găsim azi. (Fig. 38) Totul a fost finit înaintea topirii ghețarilor căci materialul ros de ghețari a fost scos și depus la Bumbesci și constituie o parte din terasele Jiului.

Oltul e unul dintre riurile cele mai importante ale Daciei, isvorând în Transilvania departe dincolo de munți în m. Gherghiului, Oltul a deschis drum de comunicațiune între cele două țări ce străbate. Oltul și Mureșul sunt riurile cele mai cântate în poesiile populare. (Lungimea lui e de peste 600 km.)

El isvorăște din Hășmașul mare (Nagy Hágymas), din dreptul isvórelor Mureșului, de care e despărțit printr'o colină foarte josă, curge spre S în lungul câmpiilor Ciucului, străbate un prag de munți pe la pólele Budösului, pe care-l desparte de Harghita, parcurge pe la margine Țera Săcuilor, din cotro primesce pe Fekete Ügy (Pârăul negru); de asemenea udă pe la N Țera Barsei și primesce pe această tocmai în momentul de a intra în o vale îngustă între m. Persani și m. Apaței-Hermani. Printre acești munți face un cot spre N, unde primesce pe Vărghiașul în a căruí vale se află renumita peșteră Homorod-Almaș. Când ese din munți primesce pe Homorodul, apoi se alungesce, pe la marginea de N a câmpiei Făgărașului (țera Oltului) până în câmpia Cibinului, unde primesce pe Cibin ce scobóră din m. Cindrel, încărcat cu Hártibaciul (Haarbach). De la unirea cu Cibinul, Oltul se angajează și el într'o vale ca Jiul, vale strimță și prăpăstioasă lungă de 48 km. la început strimță pe unele locuri numai de 100 m, dar care mai la vale se lărgesce de se póte așeză numeroșe sate dealungul ei (Câineni, Sărăcinesci, Racovița etc.). Tocmai aprópe de eșire, în regiunea délurilor, se ridică în drumul apelor câte-vă cóste înclinate, Urzica din m. Coziei, ce-l silescă să facă două coturi, la Cărlige, și să curgă furios într'o albie foarte îngustă.

În interiorul Carpaților aprópe de marginea sudică, Oltul primesce din drépta pe *Lotrul* mărit cu *Latorița*, riuri renumite și pentru frumusețile regiunilor ce parcurg, scobóră cu cascade splendide din zănógele Parângului, și pentru avuțiile din văile lor: lemne și metale prețioșe. În stânga și cam în dreptul Lotrului, găsim riul Groșilor ce ocolesce masivul Coziei.

Drumul înainte pe valca Oltului eră foarte greoiu; trebuiaú 6 și 8 boi pentru a trage povara peste stânci, în cari și ađi se mai cunosc urma rótelor carelor; și de multe ori prin vălurile rari, când Oltul venia furios, luă povara din care

la vale saŭ, carul cu totul, astă-ŭi chiar podurile pe lanŭuri nu sunt sigure. Cu tóte acestea, multă lumă s'a adăpat la apele lui. Pe el în sus a venit o parte din oştile lui Traian spre inima Daciei, şi mai apoi au construit o şoseă; pe aci au năvălit Turcii de mai multe ori în Ardél şi pe aici se făcea marele comerţ cu ţerile maghiare. Aŭ o şoseă pitoréscă şi o cale ferată cu podurile lor de fer, defăiméază valurile tot furióse dar fără putere ale Oltului şi aduc în sălbătăcia văii lui lustrul civilisaŭiunii.

La vale de Călimănesci Oltul curge aprópe direct spre S, domolindu-şi apele, făcând o mulţime de coturi în lunca lată şi lăsând numeroase insule între braţele sale. De la Slatina se îndréptă spre SSE despărŭindu-se mai la vale în două: Oltul, merge tot pe partea dréptă a luncii, iar Siiu alungesce malul stâng al luncei până aprópe de gura Oltului la T. Măgurele, unde Oltul se varsă prin două guri.

Printre afluenŭii Oltului avem mai principalii pe drépta: p. Olănescilor în a cărui vale sunt stânci de gresie róse ca piramide fórté ŭuguiate, pilele; p. Bistriŭei ce scobórá tocmai din m. Căpăŭinei, străbate prin chei cu peşteri reunite, imposantul masiv calcar de la Bistriŭa din care es de-odată numeroase isvóre puternice. Apoi *Olteţul*, cel mai lung afluent al Oltului, isvorásce din m. Parîngu, străbate printr'o chee impracticabilă cu numeroase peşteri, piatra Polovragiului şi curge direct spre S; apoi unindu-se cu Cerna se cotesce spre E ca să întâlnească pe Olt. La S de Olteţu mai găsim un noŭ afluent, Teslui ŭ.

De aici încolo nu mai putem străbate decât cu piciorul; tot muntele e crăpat de sus până jos şi pe fundul acestei tăieturi, între înalŭii păreŭi de piatră, s'asvirle undele, bătându-şi vijelios nahlapii de stânci cu un sgomot asurđitor. De pe fundul acestei prăpăstii ne uităm cu grózá în sus, unde se zăresce un petec de cer sprijinit ca un capac albastru pe crestele ascuŭite ale înalŭtelor ziduri, ce ne îngrădesc în umbra lor vecinică. Pe ici pe colea, pe un colţ saŭ dintr'o crepătură, apar ramurile verđi închise ale unui brăduleŭ, strimb şi chircit, mirat şi el de fiorósa singurătate în care se găsesce, întinđându-şi catenele-ŭ triste, în aşteptarea zadarnică a unei raze de sóre, iar pe alătura în câte-o gaură ascunsă între ŭancuri se aude din când în când filfiitul şi ŭipetele puilor vr'unui vultur, ce de mulŭi ani ŭşi are cuibul acolo.

Cheia Bistriŭei VLAHUŭĂ.

Afluenŭii din stânga, afară de Topologul ce vine tocmai de sub Surul şi Negoitul, nu sunt însemnaŭi întru nimic.

În lungul Oltului avem multe locuri frumoase, dar şi multe probleme geo.

grafice. Mai întâi sunt foarte curioase câmpiile ce se tot înșiră în cursul lui, separate în genere prin munții și vulcanii, ferăstruiți acum de apele Oltului. Am spus în altă parte că m. Harghitei s'a ridicat în timpurile geologice din urmă. Înaintea ivirii lor sigur că delurile Transilvaniei se continuau onduate până la munții orientali; pe atunci există o vale aci, un Olt care curgea

Fig. 39. Cursul Oltului de-a curmezișul Bădăosului. T, terasa Tușnadului.

cam tot în direcțiunea de aci. Când vulcanii au erupt, curgerile de lavă au venit și au umplut în anumite locuri valea închidând sau îngreunind cursul riurilor Apele acestui vechi Olt, au fost nevoite atunci să stea pe loc formând nise lacuri în regiunea Ciucului, în țera Săcuilor și a Bărsei. Cu timpul însă apele lacului Ciucului au ajuns să treacă peste pragul de lavă ce se pusese de-a curmezișul și au început să rodă piatra de curind întărită, și să o care la vale deschidând ast-fel drumul dintr'un lac într'altul. Și aci se cunosc urmele unui curs mai înalt al Oltului, în terasele pe care e construită stațiunea balneară de la Tușnad (Fig. 39). Când lacul cel mai de S și-a deschis drumul la exterior, Oltul s'a restabilit în cursul lui, lăsând fundurile lacurilor ca câmpii netede, cu puțin deasupra albiei Oltului. Același lucru s'a întâmplat cu apele Mureșului ca să iasă din câmpia Gherghiului unde fuseseră adunate de nevoe; probabil ele forma un singur lac cu ale Oltului și apoi s'au separat printr'o culme secundă.

A doua chestiune ce a preocupat pe geografi, e cum de și-a croit Oltul drum de-a curmezișul Carpaților tocmai în regiunea Făgărașului unde munții

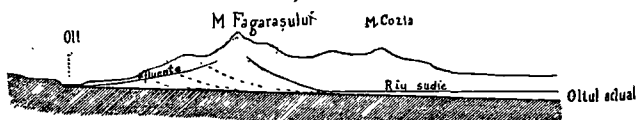

Fig. 40. Captarea Oltului de către un riū Sudic.

sunt cei mai înalți? În adevăr sunt probe, cum că Oltul oarecând curgea peste câmpia josă a Cibinului și peste pârăul alb (Weissbach) sau p. cotit (Krummb.) spre Mureș, ce se găsește de alt-fel la un nivel mai jos ca Oltul.

Sigur că Oltul primea un afluent dinspre S dintre munți, probabil pe Lotru; mai târziu când vr'un riū. ce curgea spre S de m. Coziei, a mâncat catena munților, a prins apele din valea Lotrului și apoi pe Oltul cu totul și le-a tras cu sine peste Carpați în câmpia Munteniei formând Oltul mâniat și turburat.

Oltul nu e navigabil decât pentru vase foarte mici și acesta pe la gura lui. De s'ar regulă cursul lui am face una din arterele comerciale principale ale Munteniei. Mai ales regiunea dintre munți e foarte periculoasă, la Cărlige și în sus de Căineni; totuși plute vin pe dinsul de departe din Transilvania.

Vedea și Teleormanul își au începutul în regiunea delurilor, curg spre SE separate și se unesc tocmai aproape de Dunăre, dar nu se varsă direct în acesta ci merge sub numele de gârla Cama pe partea nordică a luncei Dunării vre-o 60 km. închiidând ast-fel Ostrovul Ramadan până la Giurgiu. Sigur că gârla Cama e un pat vechi al Dunării.

Argeșul își culege isvórele din zănógele Negoiului și curge transversal Carpaților direct spre S, atât în regiunea munților cât și într'a delurilor. Când ese din regiunea delurilor se dirijeză spre SE și aproape de Dunăre face un cot spre E, merge vre-o 40 km. paralel cu Dunărea și apoi se varsă în ea la Oltenița.

Afluenții lui din partea dréptă sunt: Nájlovul și Glavaciocul, ambele rîuri din coline și șesuri. Isvórele de pe stînga, încep saú din munții înalți saú cel puțin din regiunea delurilor. Amintim pe rîul Dó m n e i, ce isvorésce între Ezerul și Buténu, unit cu rîul Tâ r g u l u i ce aduce apele Ezerului.

Dâmbovița isvorésce din zănógele de N ale Ezerului, face un ocol pe la nord în jurul acestui masiv, în dreptul Pietri-Craiului intră într'o chee fóрте strîmtă și sálbatecă, renumită prin posițiunile ei pitoresci, din care ese tocmai la Podul Dîmboviței.

Când ese din regiunea munților, se dirige spre S, apoi la câmpie spre SE aproape paralel cu Argeșul pe care 'l întâlnește tocmai la cotul lui aproape de Dunăre.

Regiunea munților parcursă de Dâmbovița, e renumită prin localități pitoresci: Cheia Dâmboviciórei cu pescera renumită și isvóre puternice, Cheile Ghimbavului cu rîuri subterane, Rudărița, rîu subteran în partea P.-Craiului unde sunt numeroase pesceri, basinul de scufundare de la Podul Dâmboviței etc.

Dâmbovița udă în cursul ei prin șes, Bucuresciul și 'l alimenteză încă cu apă de rîu; s'a propus însă să se aducă apă pentru alimentarea capitalei chiar de la isvórele ei, ceea-ce s'ar fi îndeplinit de nu ar fi fost și considerațiuni strategice.

Ialomița isvóresce din Bucegi, trece și ea prin chei renumite: Ch. Ialomiciórei unde se găsește peștera renumită cu multe bălți și lacuri interne, iar de sub ea ese un isvor fóрте puternic; cheile Tă t a r u l u i, s. a. și curge spre S. Când ajunge aproape de câmpie deviază spre SE și se cotesce din ce în ce spre E parcurgînd Bărăganul în această direcțiune, printr'o vale îngustă și puțin adîncă.

Înainte mergea câțiva km. paralel cu Dunărea și se vărsa la Gura Ialomiței, adică se vărsa direct în Dunăre.

Afluenții Ialomiței sunt toți pe partea stângă, unde semnalăm pe:

Prahova ce curge printr-o vale foarte populată și plină de fabrici. Aproape de câmpie ia direcțiunea, spre E primesce pe *Teléjenul* ce isvorăște de pe clina S a Ciucașului, și mai la vale pe *Cricov* și se varsă apoi în Ialomița, în marginea adevăratului Bărăgan. La izvoarele *Teléjenului* e o vale mare însă secă, v. *Stănei*, în care mai jos apar deodată de sub stâncile de conglomerat numeroase izvoare cristaline.

E de observat că riurile Munteniei, cât timp curg în munți și deluri, au direcțiunea aproape S, transversal lanțului Carpaților; de îndată ce se apropie de șesul Munteniei deviază spre SE, curge perpendicular pe isohipsa de 100 m. și deviază cu atât mai mult cu cât mergem mai spre răsăritul Munteniei, unde găsim Ialomița curgând chiar spre Est. Acesta demonstrează vedit că șesul Munteniei e uniform înclinat spre SE, ba chiar în partea din cotul Dunării spre E, cum se vede mai ales din pâraele ce au începutul lor chiar din zona delurilor sau a câmpiei, cum e: *Călmățuiul* dintre Olt și Vedea, se varsă în Balta Suhaia; *Mostiștea*, oarecând un pârau însemnat al Bărăganului, adică un șir de bălți și mocirle închise prin aluviuni de ale Dunării; și *Călmățuiul* din Brăila ce merge direct spre E, când nu secă în drumul spre Dunăre.

Pe de altă parte, aproape toate riurile, când se apropie sau după ce intră în lunca Dunării, se dirig paralel cu Dunărea, ca și cum ar fi trase de acesta în cursul ei. Acesta se explică prin aluvionarea luncilor la confluență formând grinduri pe cari din vreme în vreme le mai mănâncă pe unele locuri, stabilind guri mai directe. Așa s'a întâmplat cu gura Jiului, a Oltului, Vedei și mai ales cu a Ialomiței care în urma unei inundațiuni a Dunării, a rupt limba de pământ ce o separa și s'a unit direct.

Un alt caracter al riurilor Munteniei e că ele curg ca și Dunărea, ca și Tisa, dealungul malului stâng al luncii lor și acesta din trei cauze: 1) din cauza afluenților cari vin mai ales din stânga riurilor. 2) Din cauza vinturilor dominante de la NE, Crivăț și 3) Conform legii lui Baer.

Siretul (535 km.) ia început în Bucovina, avându-și izvoarele în văile paralele ale muntelui Lungu din marginea lanțului carpatic, face un cot în semicerc pe la Nord și

când a eșit între deluri se îndreptă spre SSE, făcând multe coturi în lunca lui largă, luând Moldova dealungul prin mijlocul ei și aruncându-se în Dunăre între Brăila și Galați. În lungul său drum, Siretul prinde toate apele ce se scurg din Carpați, fiind pentru Moldova ceea ce Dunărea e pentru Muntenia. Siretul poartă plute în josul apei și vase mici. Dacă Siretul ar fi navigabil, el ar fi una din căile cele mai principale ale Moldovei.

Între afluenții lui numărăm:

Suceva, pleacă din inima munților din fața isvórelor Tisei, trece mai întâi spre E, apoi când ese pe podiș se dirige spre SE și se aruncă în Siret mai jos de granița românească.

Moldova își adună isvórele, *Moldova* și *Moldovița*, dintre obcinele Bucovinei și Lucina și se dirige spre SE, primind pe teritoriul românesc pâraul Némțu, și vărsându-se în Siret lângă Roman.

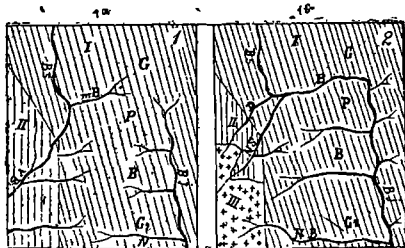
Bistrița își are isvórele în căldările nordice ale m. Rodnei, între isvórele Tisei și Someșului, curge spre SE după o linie ce e prelungirea Tisei, într-o vale scobită în mijlocul Carpaților și în lungul lor, face câte-vă coturi transversale, unul la Dorna și altul la Bicaș, trece câte-va chei înspăimântătoare, (Tóncele etc.) și ese între deluri la Piatra; de aci urmăzează direct spre SE până la Siret. Valea Bistriței e una dintre cele mai frumoase: când chei strâmte și prăpăstioase, când luminișuri largi populate și bogat împădurite. Valea mai e importantă prin lemnăria ce se transportă pe apa sa și a afluenților, precum și aurul ce-l conține nisipurile sale, de unde numele în Bucovina de «Bistrița aurie» (Goldene Bistritz).

Tóncele... Tóncele e cataractul cel mai periculos pe totă întinderea Bistriței. Strânsă între doi munți înalți și stâncoși, printre cari abia răsbate lumina ăleii, ea fierbe din fund și până în față ca și când ar curge pe o albie de foc. Valurile gem cu o turbare nespasă și un popor de stânci ies ascuțite din sinul Bistriței înspumate, din fundul clocotitor și sfîșie în sdrențe totă pânza apei... Ca 'n bolți răsună urletul valurilor între înaltele maluri de piatră. Vai de plutașul care n'ar sci să cârmuiască pluta pe acolo! Când nevoia îl silește să trecă prin Tóncele, el se pregătește ca de război; cercă mai întâiu cârma; își suflecă mânice și-și face semnul crucii. Cum a intrat pluta în Tónce, torentul a și luat-o într'un vâlmășag de spume, și purtată ca o scoică pe crestele valurilor, ea s'acufundă, se ridică, se sfâșie și se

frământă într'o luptă nesfârșită, și e de ajuns o singură greșală de lopată pentru ca dintr'însa să nu mai rămăie de cât țandări. N. GANE.

În drumul ei primesce pe dreapta o mulțime de afluenți, ce plăcă din Transilvania, îmbucătățesc lanțul C. orientali și se adaogă undelor spumegóse ale Bistriței. Avem : Dornă ce isvóresce din clina de N a Călimanilor, se aruncă în Bistrița tocmai unde acesta face primul cot spre NĖ. Négra Șarului și Négra Broștenilor ce isvorésc din Călimani. Bistricióra isvorésc în munții Gherghiului în dreptul isvórelor Mureșului, tae transversal culmea Carpaților, și se aruncă perpendicular în Bistrița. Bic a z ul și Tarcăul sunt mai mici.

Pe stânga primesce în regiunea délurilor un singur rîu mai important Cracăul.

După S. ATANASIU.

Fig. 41. Schemă de schimbările văii Bistriței: 1-a înainte de ridicarea Călimanilor, 1-b actualmente.

Valea Bistriței e una dintre cele mai curióse din tot șirul Carpaților, e o vale longitudinală șirului Carpaților, și care prin două coturi în unghiú drept tae de-a curmezișul și-ruri de munți înalți, făcuți din pietre fórté tari. Studiile geografice aú arătat că Bistrița superióră eră un afluent al unui rîu important din Transilvania, Mureșul, unde mergea după valea Négrei Șarului și numai printr'o erupțiune a vulcanilor din Transilvania ce aú ridicat munții Ca-

limani apele aú fost nevoite să-și schimbe drumul

Atuncí apele Bistriței superióre precum și altele ce se uneau cu Négra Broștenilor, cu Bistricióra, aú tăiat culmea ce legă Giumalău și Rarăul cu m. Dornei și Grințieșului în multe bucăți. (Fig 41). Un fenomen de eroziune póte a făcut ca apele Bistriței centrale să taie Stânișóra și să iasă pe la Piatra în regiunea délurilor Moldovei.

Trotușul ie a nascere din munții Ciucului în dreptul isvórelor Oltului, curge spre SE tăind de-a curmezișul și culmea Tarcăului și a Berzunțului. Când ese între déluri primesce în stânga pe T a s l ă u l, ce curge într'o depresiune subcarpatică fórté caracteristică; pe dreapta numără ca afluenți pe: U z u ce vine tot din munții Ciucului, pe Oituz care isvoréscé aprópe din țera Săcuilor și taie culmea munților de-a-curmezișul.

Putna isvorăște din munții Vrancei, curge cu multe cotiri spre E, primește pe *Sărata* din o depresiune subcarpatică și aproape de lunca Siretului primește pe *Milcov*, pâriiașul ce a fost mult timp despărțitor de frați.

Rîmnicul Sărat isvorăște tot din munții Vrancei, când ajunge în regiunea delurilor face un cot spre S și apoi se întorce spre NE de întâlnește Siretul.

Buzăul isvorăște în Transilvania, din văile prăpăstioase nordice ale Ciucașului, cotesce pe la întorsura Buzăului, taie lanțul Carpaților curgînd spre SSE, primește pe *Bâsca* (mare și mică) ce vine tot din Transilvania, se cotesce spre E, primește pe *Slănic* când iese în regiunea delurilor, face un cot pe la S paralel cu al Rîmnicului și se aruncă în Siret unde începe lunca foarte lată a acestuia. Direcțiunea Rîmnicului și Buzăului arată că câmpia Munteniei e înclinată de această parte spre NE.

Siretul curge în această parte aproape de malul N al luncei, probabil nu numai din cauza isbirii apelor Rîmnicului și Buzăului, ci și din cauza generală a înclinărilor solului.

Afluenții de pe partea stîngă a Siretului, afară de unul singur, *Bêrladul*, sunt neînsemnați cu totul. Bêrladul strînge prin arcuirea sa toate apele Moldovei de SE, între care semnalăm pe dreapta: Studineț, Tutova și Berheciu, cu Zeletinul, pe stînga: Vaslui și Crasna.

Siretul nu e navigabil dar plute scoboră pe el și pe afluenții lui, chiar pe Bistrița cea stîncosă și furiasă.

Prutul isvorăște din Galiția, pe clina nordică a Ciornahorei în dreptul isvîrelor Tisei și curge în munți spre N tăind de-a curmezișul numeroasele șiruri paralele lanțului principal; cum ese pe podișul Galiției se cotesce și ia direcțiunea spre E până la Rădăuți, apoi spre SE și în fine spre S, dînd de Dunăre la cotul din NV Dobrogei, între Galați și Reni. Prutul e al treilea riș lung al Daciei, (după Tisa și Mureș) și din cauza slabei înclinări a luncei sale e nevoit ca și Tisa să facă numeroase coturi.

Prutul e riul pe ale cărui țermuri n'a înflorit nici un oraș, și din câte scaldă pămîntul românesc, e singurul pentru care blîndeale doine ale poporului n'au găsit nici o vorbă de bine. E tristă la vedere apa lui lată, molăe,

vecinic întunecată, triste sunt și văile pe cari le străbate, triste sunt și amintirile pe cari ni le deșteaptă. Pe aici s'au repezit pustiițorele hórde de barbari asupra Europei.....

VLAHUȚĂ.

Basinul lui e foarte restrâns, din cauza Siretului și a Bârladului îi rămâne puțină afluență și numai din centrul Moldovei. El primește în cursul superior pe Ceremuș, compus din Ceremușul negru și Ceremușul alb. Direcțiunea acestor două pâraie e la început longitudinală și paralelă Carpaților și se deschid înspre N. După unirea celor două isvóre, Ceremușul se dirige spre NE, tăind de-a curmezișul lanțurile laterale ale Carpaților și se varsă în Prut, la intrarea acestuia în Bucovina.

În Moldova primește pe Jijia, unit cu Meletin, ce curge aproape paralel cu Prutul, intră în lunca acestuia, se unesc cu Bahluiul ce vine dinspre NV și mai merge o bucată tot paralel cu Prutul, pe sub malul de apus al luncii. Mai la vale Prutul primește mici afluenți: pe Prutețul și Elanul.

Din drépta Prutul ca și Siretul, nu primește nici un afluent mai însemnat, cităm pe Sărata, ce vine în o direcțiune paralelă cu Bârladul.

Pe Prut nu plutesc până acum de cât vase mici și plute; acum este o comisiune instituită pentru regularea acestui curs. La gura Prutului în drépta se întinde în lunca largă lacul Brateș, bogat în pești și în raci; în lungul luncii mai sunt câte-vă lacuri dar neînsemnate, ca Fălcu etc.

Nistrul isvoresce din Carpații Păduroși ai Galiției centrale. Albia lui săpată mai adânc ca a Prutului e și mai puțin înclinată, așa că apele lui se plimbă prin nenumărate coturi, mai mari și mai complicate ca ale Prutului și chiar ca ale Tisei. Cursul lui de la Zalescic până la liman e aproape de 3 ori mai lung decât cursul direct. El curge spre E paralel cu Prutul superior și apoi se dirige spre SE până la gura lui în liman.

Afluenți are puțin și numai în regiunea centrală a Basarabiei, îndreptați și asemenea dispuși ca afluenții Prutului. Notăm pe: Răut cu Copăcianca și Cobolța în direcțiunea SE care, după ce se unesc într'o regiune josă plină de bălți, face un cot spre NE și apoi revine iar la direcțiunea

de SE până în Nistru. Bîcu și Botna curg prin centrul Basarabiei în văi paralele drepte spre SEE. Din partea stîngă Nistrul primește mai mulți afluenți neînsemnați.

Apele din sudul Basarabiei se adună în riuri ce curg spre S, între care avem Cahul, Jalpug, Cătalpug, Kirghij-Chitai și cel mai însemnat riul Galben-Cogălnic, ce vine tocmai dintre Prut, Bîcu și Sărata, și se varsă în lacurile și limanurile cu același nume.

Afluenții, ce Dunărea primește pe dreapta, scoboră din Balcani prin văi adânci, scobite în podișul bulgar. Cei mai importanți sunt:

Timocul rezultat prin reunirea T. negru și alb (țârni și beli T.) curge spre N într'o vale dintre Golubinie planina și Zaglavatca pl. și când iese pe podiș se dirige spre NE vîrsându-se în Dunăre între coturile ce le face în jos de Severin. *Lom*, *Ogast*, și alții mai mici curg în aceeași direcțiune.

Iskerul e cel mai însemnat riū al Bulgariei; el nasce într'o depresie mare dintre Rilo-dagh și Balcani, taie pe aceștia de-a curmezișul, ca și Oltul pe Alpii Transilvaniei, și se îndreaptă apoi spre NE vîrsându-se în Dunăre în fața gurii Oltului.

Vid e interesant prin faptul că parcurge teatrul războiului din 1877-78.

Osmă, *Iantra*, *Lom* etc. sunt riuri ce scobor din Balcani pe drumuri foarte cotite, ca și cum caută o depresiune în mijlocul Bulgariei; unele din ele se pierd până la Dunăre, le înghite pămîntul.

Riurile Dobrogei sunt foarte neînsemnate; nici ploî nu sunt tocmai multe în această parte, dar nici teren larg nu e pentru nascerea riurilor mari.

Mai însemnate sunt: *Taița* ce isvorăște dintre d. Greci și d. Isacei, curge spre SE primește pe *Telița* dinspre N și se varsă în laguna Rasim prin intermediul lacului Babadagh. Mai la S. avem pe *Slava* ce se varsă în lacul Smeica al lagunei Rasim.

Spre Dunăre merg pârae și mai puțin însemnate care mai totă vara sunt seci. Cităm pe *Cerna* ce scoboră din d. Cernei la S de Greci și *Picineaga* mai la S.

LACURI.

Afară de lacurile din lunca Dunării și altor cursuri de apă și limanurile de la marginea mării, găsim în interiorul Daciei și alte lacuri ce aparțin la diferite categorii.

I. Lacuri alpine. a) Lacuri de ghețari (Meeraugen, ochiuri de mare), din cauză că apa le e albastruie, în zănoagele foștilor ghețari ca: lacul Bucura în munții Retezat din care iese Jiul românesc, lacul Mândra (Roșiile) din care iese Jiețul și Gâlcescu, din care plcă Lotru, toate în Parîngu; lacul Capra, din care plcă Argeșul, și Bulea, în munți Făgărașului; Iezerul în munți Iezerului. Lacul Sîriului, în Siriu și ezerul Necrilescă din munții Apusenii, deși probabil nu datorite ghețarilor, le punem, din cauza regiunii unde se găsesc, la un loc cu cele de ghețari.

După două césuri de suit trăgănat eșim deasupra, în lumina veselă de pe «Fetele Siriului». Stă sórele la nămezi. Peste înaltul cuprins domnesce o liniște Dumnezeiască. Uimiți ne uităm în apa lucie, în adâncul albastru al acestui crâmpei de cer încopcit în stânci la piciórele noastre, și-o clipă trăim în basme. Aici, spun ciobanii că vin vulturii primăvara, de bea apă ca să întinerescă, aici își învață puii să sbóre, de-asupra acestei oglinzi fermecătoare mijesc de somn cu aripile întinse trușaii regi ai înălțimilor.

VLAHUȚĂ.

b) Lacuri în cratere vulcanice: S-ta Ana din munții Būdös (Fig. 10) e unicul în cuprinsul Daciei, deși regiunea vulcanică vechiă e fórte întinsă.

c) Lacuri provocate prin surpări de munți: lacul Roșu pe Bicaz, sau lacuri provocate de ómeni pentru îngrămădirea apei ce servă la transportarea butucilor de brađi: Lacul Vidrei, Lacul Voinesei pe Lotru, Lacul Rudăriței, Lacul Sebeșului, și pe toate riurile unde se explótază păduri.

Lacul Roșu este al doilea lac mai însemnat (primul e lacul S-ta Ana) al Carpaților noștri de la răsărit. El are o lungime de 2.200 m. și e cam de 150 m. de lat, fiind aședat la o înălțime de 995 m. peste nivelul mării. În apa lui se află mare mulțime de păstrăvi. Lacul roșu nu este vechi; el s'a format în timpul mai noú, după credința ómenilor de pe Bicaz la anul 1838, probabil prin surparea únui dél, tăindu-se prin acesta apa Bicazului și formându-se ast-fel lacul. Pădurea ce s'a aflat în acest lac, a fost

năpădită de apă, din care și acum se ridică peste suprafață, printre alge (lâna bróscei) vârfulurile brađilor uscați, presentându-ne o privire óre-cum înfiorătoare.

S. MOLDOVAN.

II. Lacurî de stepă saú lacurile sárate răspândite pe Bărăgan și în Pusta ungurésă.

a) Lacul Amara, Fundata, Tătaru lângă lalomița; Ianca, Lutu alb, Iazu, Balta albă în regiunea riului Buzău, lacul Dulce și lacul Sărat lângă Brăila.

b) Câte-vă scursori din regiunea Bărăganului și Burnasului ca Colintina, Mostiștea, Călmățuiul din Teleorman și Călmățuiul din Brăila, din cauza puținei înclinațiunii a albiei lor și prin potmolirea deschiderii în lunca Dunării, se transformă într'un lanț de lacurî care față de lipsa de apă și seceta ce domnesce în aceste deșerturi, aduc mari servicii locuitorilor și variațiune în regiune.

Fapte în legătură cu hidrografia.

Disponerea cursurilor de apă ale Daciei ne complectéză ideea despre acéstă bucată de pămînt. Vedem acum mai clar că Transilvania e un podiș înalt; de acolo plécă tóte rîurile însemnate ale Daciei: Someșul, Mureșul și Oltul. Aceste ape înconjurate de șirurî de munți par a se adună în mijlocul Transilvaniei, dar de-odată deschid drumurî în trei părți ale lumei, de-a curmezișul lanțurilor de munți, drumurî ce aú fost urmate și de om, pe plute în jos, pe șosele în sus. Asemenea acestora, alte rîurî mai mici, Jiul, Buzăul, Oituzul, Trotușul, Bistricióra, caută a pătrunde în inima Transilvaniei; și ele deschid drumurî largi, pe unde în tot timpul s'a întreținut legătura strînsă între Românii de dincóce și de dincolo de Carpați; în aceste văi, mai mult chiar decăt în centrul Transilvaniei, s'a păstrat neștirbit némul românesc. Tot aceste văi însă aú servit de drum și unor popóre ce căutaú să ne hrăpescă avutul; Turcii și Tătarii aú intrat pe Buzău și pe Olt până departe în inima Ardélului.

De eșim afară din zona munților, constatăm imediat o deosebire ca și pe basa orografiei între regiunile limitrofe. În Muntenia rîurile curg cât sunt între munți și délurî, spre S; cum es în șes se îndóe spre SE și cu atát mai mult cu cât ne apropiem

de Dobrogea, arătând o înclinare a terenului spre SE, în Bărăgan ele curg chiar spre E; văile lor sunt foarte puțin adânci. Din contră în Moldova și Basarabia râurile: Siretul, Prutul, Nistrul curg aproape paralel spre SEE, în văi scobite relativ adânc. Pe când Siretul primesce toate râurile din munți și deluri, regiune deosebită de restul Moldovei și Basarabiei, și chiar o bună parte din Moldova centrală, Prutul și Nistrul nu au ca afluenți decât câte-vă râuri neînsemnate, sărăcăcioase. Râurile Moldovei și Basarabiei însă ne semnalază două perechi de depresiuni corespunzătoare: prima la Nord, de-o parte depresiunea Bahluiului, de alta Răutul; a doua la sud de-o parte depresiunea Bârladului, de alta valea Galbenului-Cogălnic cu afluenții lui. Așa dar nu numai forma delurilor tăiate dintr'un podiș, dar și dispozițiunea râurilor arată că aceste țări sunt surori nedespărțite, fasonate în acelaș fel, și e natural să fie locuite de acelaș popor și sub acelaș sceptru; contra legilor firei și contra dreptăței omenesci a venit o mână dură pentru a desprinde pe o soră de alta.

Șesul unguresc, ce are multe caractere comune cu cel muntelesc, prezintă aproape aceeași dispoziție de ape; din cauză că acolo lunca e mai largă și începe aproape de la pârâiele delurilor râurile se amestecă unele cu altele; în genere se observă și acolo o deviere a râurilor spre stânga ca la cele din Muntenia, iar cu Bega și cu Timeșul se întâmplă tocmai ce am văzut la Vedea și la Ialomița. Acolo însă inundările sunt prevenite prin canalizare, nu ca în bălțile noastre; de asemenea sărăcia de ape în șesuri și pe nisipuri e compensată de stratele aquifere de desubt, cari au făcut din acele mocirle o regiune foarte populată, cu orașe mari industriale și agricole. La noi, pe Bărăgane ducem încă dorul apei și rarele sate, ce s'au construit în timpurile din urmă, sunt în pericol să piară de sete.

«Câmpia Ialomiței s'așterne tăcută, netedă, uscată,—vast oștrov pe uscat, însetat în mijlocul atâtor ape ce împodobesc pământul României. Dorme sub șuierul vînturilor deșertul larg nemărginit al Bărăganului. De mii de ani visază râuri limpezi și lacuri sclipitoare; în zilele senine de vară, visu-î se resfrânge în undele aerului, și leagănă peste lanurile și bălăriile uscate ale pustiului acele ape vrăjite, amăgitoare, ale «mirajelor» așa de frumos denumite de popor «apa morților». VLAHUȚĂ.

Să sperăm că vom trăi să vedem pe acele câmpii țâșnind apa în sus din sute de fântâni și pe întinsul pustiū ridicându-se palate mărețe; o nereușită nu trebuie să ne descurajeze. Afară de această cursul râurilor noastre paralele și în pieziș șesului se potrivesc perfect pentru irigarea (udare prin canale) pământurilor noastre cultivabile din șes, pentru a preveni secetele.

Cursul Siretului, Prutului și Nistrului începătoare din țările leșesci arată drumul pe care s'a propagat mult timp cultura din țera leșescă și nemțescă; cât despre Dunăre, cine nu simte încă marea ei influență asupra țerii și poporului nostru? Dar să privim afluenții ei și vom pricepe deosebirea între cele două ținuturi din care și-î adună. La noi râurile se urmăză regulat cu o ore care lege, dincolo în Bulgaria sunt numai cursuri nedecise, sucite, par'că staū la îndoială pe unde s'o apuce, pe unele locuri se ascund de lumina ȝilei și apoi să ȝici că nu e legătură între popor și locul pe care-l locuesce!

SCURTA VEDERE GEOLOGICA ȘI PALEOGEOGRAFICA.

(Veđi harta geologică de la fine).

Pământul Daciei n'a fost tot așa de când s'a închezat el și până în ȝilele noastre, el are o istorie foarte lungă și complicată cu multe peripeții, și ca să ne dăm sémă de aspectul și relieful lui acum, e bine să scim fazele prin care a trecut în timpii geologici, depărtați cu mult înaintea aparițiunei primului om pe suprafața pământului. Vom avé ocasiune să vedem chiar că acele schimbări, așa de vechi, nu numai că au determinat relieful solului Daciei, ci au exersat și o mare influență asupra locuitorilor ei.

Nu putem să spunem, care o fi fost în primele timpuri ale istoriei pământului, aspectul bucăței acesteia, ce ađi numim Dacia; dar putem deduce cu mult temeiū că munții Daciei, Carpații și ramificările lor, nu s'au ridicat dintr'odată deasupra câmpiilor, și deasupra suprafeței mărilor, și găsim multe semne ce ne spun că munții Daciei s'au ridicat tocmai în ultimile timpuri geologice. Marea a stăpănit mult timp aprópe întregă suprafața Daciei; pe unde ađi sunt câmpii întinse și deluri înalte, chiar pe

unele locuri a șirului înalt al Carpaților, se întindea luciul mării din care s'a depus totă acea variațiune mare de pietre, ce constituiesc munții, delurile și basa câmpiilor. Epoca, modul de formațiune și chiar natura pietrilor Carpaților sunt aceleași cu ale Alpilor și Balcanilor, cu cari se leagă și orograficesce, și istoria acestor trei lanțuri de munți este aproape asemenea; cât privește Dobrogea și Basarabia de N, ele au cu totul alt trecut geologic, iar pietrele din cari sunt constituite mai n'au corespundătoare în Carpați, deși sunt așa de aproape unele de altele.

În trecutul pământului distingem 5 ere: o eră, când pământul, din liciid cum fusese, de abia se întărise și prinsese o pojghiță solidă, constituită din pietre cu minerale cristaline în compozițiunea lor; dar atmosfera eră așa de grea, încărcată cu fel de fel de aburi, și așa de caldă din cauza căldurii ce venia din materia încă liciidă de sub scorța pământului, că viața nu putea să se desvolte, nu puteau lua început animalele și nici vegetalele cresce. Acestă eră o denumim *străveche* (arhaică) sau *azoică* (fără viață) căci pământul eră fără viață pe el. Pietrele ce s'au format atunci sunt toate cristaline, compuse din minerale ce se disting unele de altele ușor, așezate însă în straturi unele peste altele, așa că se pot desface în lespezi late și subțiri; de aceea se numesc șisturi cristaline, de ex: gneis, micașisturi, șisturi talcoase, șisturi cloritoase, cuarțite etc. Acestea și cu pietrele eruptive la fel cu granitul, formeză temelia ori-cărei porțiuni de pământ, așa că ori unde am sfredeli pământul o să dăm la o adâncime mai mare sau mai mică de aceste pietre.

O a doua eră începe cu aparițiunea primei vietăți, ce a trăit și s'a dezvoltat pe suprafața pământului său în ocene, mări, fluvii și lacuri; acestea se formase prin condensarea apei din atmosferă și strângerea ei în depresiunile născute pe suprafața pământului prin cutările scorței, ce se strângea întocmai ca cōja unui măr când începe să se usuce. Animalele acestei ere primare sau palæozoice (viață veche) erau la început animale inferioare cu sânge rece, iar pescii erau toți cartilaginoși. Către sfârșitul acestei ere temperatura și umiditatea eră așa de convenabilă în atmosferă, încât vegetațiunea a luat o dezvoltare foarte mare; atunci s'au dezvoltat copaci considerabili, cari ne furnizează azi trunchiurile lor carbonisate sub formă de cărbune, ca cel mai bun și necesar combustibil. Pietrele, ce s'au format în acest timp, sunt: cuarțite, gresii, șisturi argiloase, calcare și marmure, dolomi, conglomerate; cărbuni, etc; ele au fost depuse de apă, fie prin așezarea elementelor, fie prin ajutorul animalelor cari au avut materii minerale dure în organismul lor.

O a treia eră e caracterisată prin aparițiunea animalelor cu sânge cald, dezvoltarea mare a reptilelor cu făptură și de paseri și de pesci, și mai ales prin dezvoltarea unor cefalopodi, numiți *amoniți*, ce samănă cu nautilii de azi, și a *belemnțiilor* ce samănă cu sepiile. Către sfârșitul acestei ere, numită meozoică sau secundară (viață mijlocie) amoniții și belemnțiile se sting. Pietrele, ce s'au format în mările din timpul acestei epoci, sunt de natură variată

predomină însă calcare, marne, conglomerate, şisturi argilose, argile etc. ce aparţin la trei sisteme: triasic, jurasic şi cretacic

O a patra eră e cea terţiară, ce se caracterisează deja prin animale înrudite cu cele ce trăesc azi. La început s'a dezvoltat mult un fel de foraminifere rotunde şi turţite în forma banilor, *numulitii*; mai apoi predominară un fel de melci lungi şi învârtiţi în spirală, *ceriţi*; pe la sfârşit apar animale de uscat ca: elefanţi, cai, rumegătoare maimuţe etc. şi pöte şi omul. Pietrile ce s'aü format în timpul acestei epoe sunt: conglomerate, gresii, nisipuri, gips, argile, marne, sare, lignit etc. depuse din mare sau din lacuri; ele aparţin la două sisteme: palæogen, cât aü ţinut mumiliţii şi neogen de la stingerrea acestora şi până la sfârşitul erei,

În fine ultima eră e cea cuaternară, de când se constată pozitiv că a existat *omul*; e caracterisată nu numai prin apariţiunea acestei fiinţe superioare, ci şi prin o variaţiune mare a temperaturii atmosferii; atunci zăpada, ce cădea la munţi înalţi, formă gheţari a căror întindere a variat de mai multe ori. Omul a început încetul cu încetul să domesticască animalele şi să se civiliseze; la început el trăia încă împreună cu animalele, dintre care unele aü dispărut azi, ca mamuţi (un fel de elefanţi) etc. În această epocă s'a depus pietriş mult, cărat de apele ce resultaü din topirea gheţarilor, şi loess mărunţ, praful şi nisipul ce'l rodeau gheţarii din pietrele peste cari treceau în scurgerea lor la vale; aceste formaţiuni se numesc pleistocenice sau diluviale, pentru a se deosebi de cele ce se depun azi şi cari se caracterisează prin depunerea de aluviuni: măr şi pietriş, formarea dunelor de nisip etc.

În toate timpurile geologice aü existat crăpături în scörta pămîntului, prin care se ridicau lăvele topite în sus, spre exterior; unele eşeau afară formând vulcani şi năşteau pietre ca: porfir, basalt, trahit, dacită etc.; altele rămăneau închise în gurile dintre straturile de piatră şi se întăreau acolo ca granit, diorit, sienit, ditroit, banatit, serpentină etc. La contactul lavelor topite cu pietrele sedimentare năşteau pietre metamorfosate, un fel de şisturi cristaline: micaşist, şist cloritos, şist talcos, şist amfibolic, şist argilos, cuarţite etc.

Formaţiuni, cari aparţin erei primare şi celei secundare de la început până în cretacicul inferior, se găsesc grupate cam împreună, constituind temelia edificiului munţilor şi apar ca un fel de insule ce se înalţă printre formaţiunile mai noi, secundare şi terţiare. Aceste insule, denumite după nemţeşte *Klippe*, se înşiră dealungul Carpaţilor înalţi din distanţă în distanţă, constituind puncte de sprijin formaţiunilor mai noi. Aşa bună-öră găsim câte-vă Klippe de calcar jurasic în munţii Maramureşului, în regiunea polaninelor din apusul pol. Svidoveţ. De la Svidoveţ şi până la isvörela Tisei întâlnim o altă Klippă constituită de şisturi cristaline şi roce eruptive vechi în cari predomină granitul; la marginea de răsărit a Klippei se constată nisce conglomerate şi calcare triasice. O a treia Klippă o constituie munţii Rodnei, care se întinde spre SE de ambele părţi ale Bistriţei în munţii Dornei-Grinţiesu şi munţii Giumălău-Stănişöra. Această Klippă constă tot din şisturi cristaline diverse şi pe câte-vă locuri în mijloc chiar se constată formaţiunile carbonice, iar în partea de NE triasice, continuarea celor, din Ciornahora. Masivitatea şi înălţimea

munților Maramureșului, Rodnei și Bistriței e datorită tocmai felurilor de piatră din care sunt compuși, în mare parte de granit, ce nu s'au ros ușor de ape; iar acolo unde puterea apelor a învins tăria pietrilor, acolo au născut tablourile sălbatice, chei cu stânci și cu păreți prăpăstioși, cum sunt ale Bistriței. Aceste Klippe țin până la Ciuc, dar se îngustă din ce în ce până dispar cu totul. Aci în munții Gherghiului găsim ditroitul ce aparține Klippe, iar de partea de răsărit, vedem că creșta imponentă a Nagy Hagymas-ului și Nemerei e constituită din calcar jurasic. În interiorul acestei Klippe sunt câte-vă basinuri cu formațiuni cretacee mai noi.

O altă Klippă cristalină, mult mai mare ca cele de până acum, începe cu munții Făgărașului și se continuă neîntrerupt până la Dunăre, ba mai departe până în Timoc și Moravița. Ca și insula de sus și acesta constă din șisturi cristaline foarte variate, mult cutate și cu sămburi colosali de granit ce se ridică ca un fel de fundament întregului complex de pietre. Munții Bucegi și Piatra Craiului precum și o parte din munții Buzăului, care din punctul de vedere orografic sunt un punct de tranziție între Carpații Orientali și Alpii Transilvaniei, îi găsim și din punctul de vedere geologic, tot ca o regiune de tranziție la Klippele cristaline; ei constau parte din șisturi cristaline ca munții Léotei, parte din calcare jurasice (Piatra Craiului) și parte din conglomerate cretacee superioare (Bucegi, Ciucașul); aci găsim și basinuri pline cu formațiuni mai noi. Între Klippa Făgărașilor și a Gherghiului se mai interpun câte-vă mici Klippe, în munții Apaței-Perșani, ca trăsături de unire.

La V de Olt, intervine în constituțiunea mării Klippe a Alpilor Transilvaniei, nisele bande de calcar jurasic în parte marmorisate: cea de la Bistrița, de la Polovragi, de la Tismana, care dispar la marginea zonei munților. Altele mai din centrul zonei, care încep în valea Jiului se continuă aproape neîntrerupt în direcțiunea SV dealungul Cernei până la Dunăre, ba se continuă și peste Dunăre în partea de E a munților Miroci. O altă bandă de formațiuni primare și mezozoice începe din V munților Sarcu și merge direct spre S de se unesc cu prima bandă, a Cernei. Între aceste două bande se constată o falie, falia Cernei, și o alta între m. Sarcului-Cernei și Semenicul-Sretinie.

Munții Banatului, de și separați prin falii de restul Klippe, aparțin totuși acestuia; la șisturile cristaline se adăogă aici nisele basinuri de roce primare și două bande de calcar mezozoic străbătute de banatită, care se continuă și în Serbia, Poiana ruscă nu e decât continuarea pietrilor din munții Sebeșului. În interiorul acestei Klippe se constată în m. Lotrului, Jiului și Banatului basinuri cu formațiuni terțiare tinere Brezoî-Titești, Petroșani, Bozovici etc.

Munții Apusenii, mai ales munții Bihorului, jocă și ei tot rolul unei Klippe cristaline, cu câte-vă mici Klippe în N în munții Rez, Bükk și Lăpușului ca legătură cu Klippa munților Rodnei și Svidoveț.

Pe aceste Klippe vine și se aranjează o zonă de fliș, gresie carpatică ce aparține cretaceului superior și paleogenului. Această zonă constituie munții Maramureșului și ai Bucovinei, Carpații Orientali la E de Bistrița și Ciuc, munții Buzăului, formațiunea de E din munții Perșani-Hermani, și dispare spre SV

la Dâmbovița. Pietrile din această zonă sunt cutate foarte mult și direcțiunea cutelor e ca a șirurilor de munți de la NV spre SE, dispunându-se în jurul Klipelor, după cum o pânză întinsă peste nisce țărui, s'ar dispune în jurul acelor țărui, când am trage-o de un capăt și am vrea să învăluim țăruii cu totul.

Zona acesta se opresce brusc la marginea regiunii munților, fiind ruptă printr'o falie. La cotul Carpaților culele de fliș se resfiră ca degetele și dispar sub alte formațiuni cari le acoperă. La V de Dâmbovița mai găsim flișul numai în basinal Brezoi-Titești și regiunea delurilor, ca o bandă îngustă până la munții Bistriței unde dispare complet. În afară de această zonă de fliș din interiorul munților înalți, găsim câte-vă mică Klippe de fliș în zona delurilor: la Bacău, în Prahova, în Vâlcea și Gorj, cari sunt la rândul lor nisce puncte de sprijin pentru culele și formațiunile mai noi.

Și în jurul Klipsei din munții Apusenii se dispune o zonă de fliș pe la răsărit și se arcuesce spre apus. Această zonă se continuă spre N și NE prin munții Lăpușului de îmbracă Klippa cristalină a Rodnei și Svidoveț și pe partea de apus.

În partea interioară zonei flișului se înșiră o zonă vulcanică din Gutin-Vihorlat, prin Călimani-Harghita până în munții Perșani, în N munților Bihorului și în munții Apusenii și prin delurile Banatului. Munții cari constau din fliș și pietre vulcanice sunt tocmai aceea la cari am găsit caracter muntos-mijloci; iată dar pentru ce există două caractere în munții Carpați, pentru că ei sunt constituiți din pietre și în mod deosebit.

Așa dar, *munții înalți Carpați constau din 3 unități: un șir de Klippe vechi cristalină, (paleozoice și mezozoice), o zonă de fliș ce învăluie Klippele vechi pe la exterior, o zonă vulcanică ce se dispune la interiorul arcului carpatic.*

La exteriorul Carpaților, în tot lungul lor din Galiția și până la Mehedinți, urmărește o zonă de formațiuni terțiare neogene, e zona delurilor, ale cărei cule merg într-o cât-vă paralel cu culele flișului și se pierd ca și acestea resfirându-se ca degetele. În Oltenia și flișul ia parte la constituțiunea delurilor lăsând munții înalți numai pe sîma Klipsei cristaline.

În Bucovina, Moldova de E și Basarabia sunt reprezentate formațiuni neogene mai tinere ce se întind pe tot platoul podolic, acoperind ca o placă orizontală un fundament de formațiuni primare (siluriene) necunoscute în Carpați și cretacice.

În Muntenia, la cotul Carpaților s'a dezvoltat mai mult formațiuni neogene mai vechi dar pe o lățime îngustă, iar în Oltenia începînd de pe la Dâmbovița sunt dezvoltate iar formațiuni neogene mai tinere cari ocupă o suprafață cu atât mai mare cu cât se apropie de Porțile de fer, totă zona delurilor.

În Transilvania găsim dispuse ca într'un basinal formațiuni terțiare neogene ce acoperă cu partea lor superioară o parte din curgerile de lavă vulcanică. Printre straturile acestor formațiuni neogene din Transilvania precum și pe unele locuri în Moldova și Muntenia de E, se găsește un strat de *pala*, (tuf vulcanic dacitic) piatră întărită din praful de lavă ce vulcanii ridică în timpul erupțiunii. Delurile Banatului sunt constituite din formațiuni terțiare

cele mai tinere, foarte înguste ca și delurile. Iată dar rațiunea zonei delurilor constituită în totalitate din formațiuni terțiare neogene.

Deosebirea ce am făcut-o între delurile din dreapta și stânga Siretului are o cauză geologică; de asemenea geologia explică pentru ce zona delurilor e îngustă în regiunea Buzăului și pentru ce ele se lătesc ajungând în Oltenia. Nu mai puțin deosebirea între delurile Moldovei și Munteniei are explicare: acelea provin din strate orizontale, acestea din straturi foarte cutate. Iar caracterul de podiș al Transilvaniei reese tocmai din cauza formațiunilor care s'au depus într-o regiune dintre Carpații înalți.

În fine șesurile Munteniei și Ungariei: al Ciucului, Bârsei, Oltului și câmpurile depresiunilor subcarpatice nu sunt decât continuarea necutată a formațiunilor terțiare acoperite de depozite diluviale orizontale peste care pe unele locuri se întinde nisipul sburător, sau mărul adus de ape.

În partea dreaptă a Dunării până la Cerna-Voda—Constanța avem podișul bulgar, constituit din calcare cretacice la bază și formațiuni neogene superioare, cu totul deosebit de cum sunt regiunile carpatice.

Dobrogea de N e un punct isolat în această regiune; în ea se găsesc formațiunile apropiate toate, de la cele primare până la cele terțiare neogene; ele sunt asemenea cu cele din Crimeea și Caucas, stâncile de granit din lunca Dunărei se îndreaptă către cele din Nistru și samănă cu ele.

Acum putem să reconstituim întru cât-vă istoria geologică a Daciei.

Pe la sfârșitul erei mezozoice mările cretacice se întindeau departe în N, până în Galiția și Podolia și până în Balcani; din această mare se ridicau numai Klippele, acele câte-vă insule cristaline ce constitue munții cu caracter alpin, iar în apus se crede că există la malul mării o catenă de munți ce mergea spre Fruscagora și Alpii Dinarioci, munți ce au dispărut aproape complet, și din care au rămas urme în munții Apusenii ai Transilvaniei și Banatului. În partea de S se ridicau munții Balcani, iar spre răsărit era un lanț însemnat ce unia Dobrogea de N cu lanțul Crimeei și Caucasului pe locul unde e azi marea Neagră; insula Șerpilor indică direcțiunea acelei vechi catene.

Pe la sfârșitul epocii cretacice s'au făcut mari schimbări în această parte a globului. Atunci s'a rupt terenul dintre Carpați și Balcani de s'a înălțat podișul bulgar și s'a scufundat partea românească; marea s'a retras din partea Balcanilor și din partea Podoliei, dar a rămas în regiunea Carpaților și din ea s'a depus flișul carpatic. Această mare avea multe golfuri în uscatul de atunci, unul e reprezentat prin basinul Brezoi—Titești din valea Oltului. Marea flișului a durat până pe la mijlocul erei terțiare, când mișcări puternice s'au întâmplat iar în Carpați.

O mare parte din depozitele flișului au fost scoase de sub apă și a început atunci să se deseneze conturul Carpaților actuali la care flișul nu formă decât nise deluri mici.

Marea, care a succedat acestor mișcări, a fost o mare întinsă în legătură cu marea Mediterană de atunci, prima m. Mediterană. Ea se întindea de la pôlele podișului Podoliei și dealungul Carpaților până în Oltenia, trimetând o

mulțime de golfuri printre cutele de fliș, ce se născuse cu ridicarea fundului mării, de asemenea un golf mare înaintă de pe la N în Transilvania, lăsând dar numai arcu carpatice înalt afară din apă. În urma acestor mișcări scârțâ pământului s'a crăpat mai ales la marginea internă a Carpaților și prin acele orăpături s'a ridicat lavă topită, constituind un șir de vulcani dealungul Carpaților: Vihorlat—Gutin—Harghita—Metalici. Incetul cu incetul munții și fundul mării se ridică de sub apă, iar marea se retrage lăsând o mulțime de limanuri și lacuri pe la margine. În aceste limanuri s'a depus prin evaporarea apei, marile depozite de sare ce găsim în Galiția, Moldova, Muntenia de E și Transilvania. Dar prin aceste ridicări continue ale fundului mării, partea de apă din răsăritul Carpaților, formați acum, s'a separat de restul mării Mediterane și a format o mare aparte pentru sine, mai dulce ca cea Mediterană și care se întindea peste tot platoul podolic și moldo-basarabean, peste Muntenia și Oltenia, pe unde sunt acum colinele și șesul. Acesta mări, numită sarmatică, i-a succes să acopere iarăși podișul bulgar până la pôlele Balcanilor, înconjurând însă munții Dobrogei de N. Din Transilvania însă a fost respinsă aproape cu totul, rămânând numai în depresiunile Hațegului Mehădiea și Bozovici, de pe atunci Transilvania constituia un platoș înalt între lanțurile Carpaților. Dar și în acest timp se întâmplău mișcări în scârțâ globului și marea care devenia din ce în ce mai dulce s'a retras de pe podișul moldo-basarabean lăsând o placă de depozite sarmatice ce puțin s'a mai deplasat apoi, rămânând aproape orizontală. În Muntenia și Bulgaria domină încă marea dar și aci se retragea din spre V spre E, lăsând și aici în Oltenia și Bulgaria de apus o placă sarmatică.

O mișcare bruscă la finele epocii sarmatice a produs iar o falie, probabil pe urmele celei vechi, în cuprinsul Munteniei, ridicând podișul Bulgar, iar placa sarmatică din Oltenia și Muntenia de V s'a aplecat puțin spre SE. Tot cu această ocaziune o parte din m. Dobrogei, Crimeei și Caucasului s'a scufundat rămânând insula Șerpilor ca mărturie în mijlocul mării. Marea ce a urmat acestei mișcări, era o mare dulce ce se întindea din Carpați până la Caspica, era un colosal Pontus euxinus. În ea curgea o Dunăre mică din m. Cerna pe la marginea podișului bulgar, cam prin mijlocul Burnasului și Bărăganului de azi.

Ast-fel de scufundări au avut loc și în marginea de S și E a Transilvaniei, unde au născut lacuri dominate de șirul de vulcani. Iar în Ungaria scufundarea terenului a ajuns maximul său și în locul caterii de munți ce lega odată Rodna și m. Apusenii cu Alpii Dinarici și m. Bakony, s'a născut un lac mare, lacul Panonic. Pe la sfârșitul epocii terțiare s'a deschis strâmtoarea Dardanelor și Bosforul, o parte a apelor pontice a fugit spre S, iar în loc a venit apă sărată născând m. Neagră. Cu deschiderea Bosforului apa s'a retras din Muntenia de răsărit și Moldova de S lăsând câmpii întinse care au început să fie brăsdate de ape. Atunci s'a ros și Porțile de fier și clisurile, iar apa lacului panonic s'a precipitat către golful lacului pontic născând Dunărea de azi și lăsând în urmă întinsul șes unguresc; tot în timpul acestor mișcări s'a ridicat Carpații, așa cum sunt azi, născând și cele depresiuni sub-carpatice de la marginea lor.

În tot acest timp vulcanii Transilvaniei scoteau lavă pe craterele lor, a căror îngrămădire în văile de atunci închidea cursul riurilor existente, ce cu multă casnă își deschideau apoi drum mai departe. Cu aceste ultime mișcări s'a înlesnit deschiderea cursurilor Jiului și Oltului spre S, nascând astfel rețeaua hidrografică cam cum o avem azi. Văile s'au săpat mai adânc în terenuri ce nu mai eră să fie mișcate din loc; în fine o climă rece începe în aceste părți; munții se acoper de zăpadă perpetuă, ghețarii se întind în văile munților mari și rod pietrele nascând zănoși splendide. Raze calde de soare vin iar ca să topescă mantaua albă, riurile cresc peste măsură, pe unele locuri rod pe alte locuri umple, și cu pietrișul ce cară la vale formeză un strat gros pe șesul român unde crează o deltă spre golful m. Negre. Vânturi puternice suflă din spre NV cari aduc lössul de-l împrăstie peste șesul României și delurile Moldovei, care löss acoperă asperitățile terenului și fixează cursul riurilor în câmpii, în timpul unei clime foarte uscate și secetoase de deșert. De la depunerea lössului și până azi pământul nostru și al Ungurilor încă au suferit mișcări, iar cutremurile dese ce se resimt între Focșani și M. Négră sunt o probă că straturile pământului încă nu s'au așezat complect, chiar în timpurile de față sunt în mișcare.

Și toate aceste schimbări de necreșut au fost puse la cale de A-tot-puternicul creator pentru a înfrumuseța pământul pe care eră să se întindă Românii, cu munți înalți și frumoși, cu deluri bogate în minerale utile, cu șesuri netede bune pentru agricultură, cu vulcani cari să scotă din înima pământului metalele cele mai nobile; și ast-fel Românul fericit să aibă timpul a preamări pe Dumnezeu care în puterea lui cea mare schimbă munții și mările după voe.

C L I M A.

După pozițiunea sa geografică România și întreaga Dacia ar trebui să aibă o climă temperată dulce, însă situațiunea ei cu totul în interiorul continentului, relieful său așa de variat: cu un lanț de munți înalți ce separă o parte din Dacia la centrul Europei, o alta către Orient în continuitate cu Rusia meridională; cu podișuri brăsdade de lunci largi paralele și câmpii joase pe la periferie, dispozițiunea văilor spre S, spre E sau V, etc., toate acestea influențază mult manifestările meteorologice și aduc ore-cari modificări în clima ce am deduce-o numai pe datele geografice. Factorii principali, cari trebuiesc considerați în stabilirea climei unei regiuni sunt: mersul temperaturii, regimul ploilor și vânturile; pe lângă acestea, seninătatea cerului ori inversul ei, nebulositatea,

cantitatea de apă conținută în aer (starea higroscopică) și alte fenomene meteorologice, pot da ôre-carî note caracteristice pentru climă.

Temperatura. Prima cauză care face să varieze temperatura în două puncte ale unei regiuni este înălțimea; în Transilvania s'a constatat că pentru fie-care sută de metri în sus temperatura scade cu $0^{\circ}.5$, vara mai mult, érna mai puțin; cam aceeași valóre s'a constatat și pentru Muntenia. Urméză dar, că în socotéla temperaturéi și în genere a climei unei țéri, trebuie să ținem samă pe lângă latitudine, de înălțimea regiunii deasupra nivelului mării. Din punctul de vedere al ôrografiei și nivelului general am deosibit în ținutul dintre Nistru și Tisa următórele regiuni: Carpații, Podișul transilvan și Maramureșul, Podișul moldo-basarabén, délurile Olteniei, délurile Dobrogei, șesul Munteniei, Bugécul și Pusta unгурéscă.

Temperatura medie anuală a munților înalți nu e cunoscută, dar nu e mai jos de 0° , (probabil $2-3^{\circ}$) căci nicăeri în Carpați nu există zăpeđi perpetue; zăpada căđută iérna, se topesce complect în vara viitóre. Numai prin crăpăturile munților, ferite de sóre, prin peșteri și doline adânci, se menține zăpada de la un an la altul, formând sloi de ghiață saű ghețari în miniatură (peștera de ghiață de la Scărișóra, din Bihor).

Mersul temperaturéi e însă mult mai regulat ca în vale; depártarea mediilor lunare extreme (la Sinaia) e de-abiă de 30° ; minimul absolut e de -28° .

În Transilvania cu Maramureșul temperatura medie anuală e $8^{\circ}.3$; în Moldova, Basarabia și Bucovina $8^{\circ}.4$; în Oltenia $9^{\circ}.5$; în Dobrogea $10^{\circ}.5$; în șesul Munteniei și pusta unгурéscă $10^{\circ}.5$; ceea-ce ne dă ca *temperatură medie anuală a Daciei, afară de munții înalți*, $9^{\circ}.5$. Cum vedem nu e mare diferență între temperaturile medii a diferitelor regiuni; totuși constatăm că cea mai mare căldură domină în regiunea de S a Daciei, pe întinsele șesuri ale Bărăganului, a Pustei și Dobrogei.

Pentru a căpétă o idee mai precisă de răspândirea căldurii pe suprafața Daciei, trebuie să cercetăm o hartă cu isoterme anuale (1) (veđi harta clima-

(1) Isoterme anuale = curbe ce unesc tóte localitățile, cari aű aceeași temperatură medie anuală.

tologică). Constatăm atunci că cea mai înaltă temperatură domină pe șesuri unde ajunge în Pusta, până la 11°, nu pentru că ele sunt mai spre S, căci isoterma de 10° o vedem suindu-se până la latitudinea Bucovinei, ci pentru că sunt deschise spre S, netede ca relief, departe de mare și fără văi adânci și adăpostite dinspre N de șisuri de munți. Pe văile mari — Dunărea, Mureș Oltul, Crasna, Someș, Tisa, Jiū etc. — o temperatură mai ridicată înainteză în regiunea delurilor și a munților; din contră, delurile și ramficările munților fac să scadă temperatura. Pe podișul Transilvaniei repartițiunea temperaturii e aproape uniformă, în câmpie e mai răcoroasă cu 1°. Destul de uniformă și scădută e temperatura pe uniformul podiș moldo-basarabén; la îmbinarea delurilor Moldovei cu munții temperatura e însă mai scădută.

Considerând temperaturile medii pe anotimpuri constatăm ceva caracteristic întregii Dacii: *veri foarte căldurose și erni foarte frigurose*.

	Muntenia	Pusta	Oltenia	Dobrogea	Moldova	Basarabia	Bucov.	Transil.
Primăvara	9°6	10.9	10°3	9°5	8°8	7°6	8.5	8.1
Vara	20.4	22.7	21.2	21.4	19.6	17.8	19.5	19.3
Tôamna	10.5	13.	11.4	12.9	9.7	8.1	10.6	10.6
Erna	-2.3	-1.6	-0.9	0.4	-3.1	-1.6	-4.8	-4.5

Pe când primăvara și tôamna—care peste tot e mai caldă ca primăvara—nu se depărtază mult de media anuală, între vară și iernă—mai ales între luna Iunie și Ianuarie—găsim diferențe foarte mari, ce ajung în Muntenia în mediu până la 40°. (Iulie 30°, Ianuarie -8°). Transilvania, Moldova, Bucovina, mențin aproape aceeași diferență, căci deși verile sunt mai moderate în schimb ernile sunt mai reci.

În câmpia Munteniei și pusta Ungariei căldurile verii, a lui «Cuptor», ridică termometrul de obicei până la 40° iar frigul—gerul Bobotezii—îl scoboră până la -25°.

Maximum și minium de temperatură observate în diferite regiuni ajung temperaturi cu totul extreme:

	Media pe an la						
	Muntenia (Giurgiu)	Pusta Ung. (Seghedin)	Bucovina (Cernăuți)	Basarabia	Bucuresei	Sibiu	Odesa.
Max.	43°.	38°.	37°.	42°	35°.	31°.	34°.
Min.	-36	-23	-35	-28	-16	-20	-17°.

Oscilațiunile termometrului cuprinde dar cam 70—80° iar media lor 50—55°.

Caracteristic Daciei e și trecerea bruscă de la iernă la vară și vice-versa: iernă se continuă, cu înghețurile ei târzii, cu zile reci și cu fulguri de zăpadă, până în Aprilie, când temperatura se urcă brusc și la finele lui Mai încep căl-

durile tropicale; iar toamna deși întru cât-vă plăcută și ale cărei zile calde se continuă une-oră până în Decembrie, succede brusc veri și de se întâmplă la început câte-vă zile reci, atunci iarna vine de-odată.

În mai puțin de o lună, zilele mai scurte, foile ofilite ce cad cu grămada nopțile senine și înghețate, ne arată aspectul câmpiei cum se schimbă ca prin farmec. Orașul de asemenea, se transformă se îndoe asupra lui însuși, se golesc bulevardele, unde cafenelele sau tarabele încetăză de-a umplea trotuarele și marea sobă de faianță, care va arde timp de 4 sau 5 luni, se aprinde în fie-care familie. Pe timp de 65 zile solul se va acoperi cu zăpadă și numărul zilelor de îngheț întrece 110.

De MARTONNE.

Temperaturi așa depărtate în aceeași regiune și treceri așa de brusce de la una la alta, nu se găsesc decât în regiunile din *mijlocul continentelor* deschise, unde nu sunt mări cari cu curenții lor să îndulcăză șesurile și nici munții cari să modereze verile. Marea Negră fiind o mare închisă și lipsită de curenți nu are tocmai mare influență asupra climei noastre; doar iarna la malul mării clima e mai dulce.

Zilele de vară, cu temperatură medie peste 20°, ajung în câmpia Munteniei și Pusta până la 90 pe an (Armășesci pe Bărăgan a avut 115 zile cu temp. 25°); pe când în Franța pe aceeași latitudine de-abia sunt 40—50 zile cu temp. 20°. Zile sub 0°, foarte multe la munte bine înțeles (Sinaia, Sibiu 55—65), sunt împuținate la malul Mării Negre numai la 20—30; în câmpii zilele sub 0° sunt 30—40. Mijlocia iernei în Muntenia e —2°, (Sinaia —5°) pe când la Marea Negră 0,4; în cursul zilei temperatura variază la câmp cu 11°, pe când la mare numai cu 7°.

Caracteristic Ungariei și centrului Europei sunt răcirile brusce cu îngheț și une-oră cu zăpadă ce se întâmplă între 10 și 15 Maiu, din care cauză sfinții din aceste zile (12, 13, 14 Maiu) s'au numit sfinții de ghiață (Die Eisheligen). Ast-fel de răciră brusce s'au mai constatat și în alte luni.

Caracteristic pentru clima unei regiuni e și timpul de înmugurire, înflorire și înfrunzirea plantelor, precum și cel necesar pentru cocerea cerealelor și fructelor, cari întrebuintăză în tot-deauna o anumită cantitate de căldură. Căldura fiind mai mare în partea sudică, urmăză dar că aceste fenomene ale vegetațiunii să se întâmple mai de vreme aci: înflorirea liliacului în lunca Dunării și Tisei se face cu 36 zile mai de vreme ca la Dorna. Înfrunzirea e în lunca Dunării cu 6 zile mai de vreme ca pe șes, și cu 7—15 ca în podișul moldo-basarăben și Transilvania, cu 20—30 zile mai de vreme ca la munți. Cocerea grâului are loc în Muntenia și Alföld în 100—105 zile iar în Moldova de N și Bucovina trebuesc 110—115 zile cu temp. de 6°.

Țilele lungi căldurose de vară mai au caracteristic o înăbușelă insuportabilă, provenită dintr'o presiune atmosferică mică; apoi vârtėjuri ce înalță suluri de praf precum și cerurile senine ce ne aduce aminte de cerul albastru al Italiei și regiunile Mediteranei. În Muntenia, Oltenia cu Banat și Pusta numărul Țilelor senine e aproape jumătate din Țilele anului, iar ceruri înorate complet nu se văd decât iérna.

Regimul ploilor. În tot cuprinsul dintre Tisa și Nistru se constată trei període importante: una de abundență în ploí, pe la finele primăverii și începutul verii (Maiú—Iunie au 20 de Țile de plóe din 76 anuale); și două de secetă, la începutul tómniei (Septemvrie—Octomvrie, 9 Țile) și iérna (Ianuarie și Fevruarie 11 Țile).

În privința cantității de apă cădută avem: Maiú—Iunie 28%, Septemvrie—Octomvrie 14% și în Ianuarie—Fevruarie 10% din apa ce cade în tot anul; în Alföld Maiú—Iunie 25%, Septemvrie—Octomvrie 14%, Ianuarie—Fevruarie 11%. În Banat, Basarabia și Bucovina puține variațiuni. Său mai amănunțit:

	Primă- vara	Vară	Tómna și Iérna	L.	F.	M.	A.	M.	I.	I.	A.	S.	O.	N.	D.	Total	
România	17cm.	20cm.	12cm.	11 ₅	sau	37	30	40	56	67	95	66	42	39	49	43	44mm. 608
Alföld	16 »	22 »	14 »	12 ₅		42	32	41	46	73	87	70	61	39	48	55	52 » 646

Regimul acesta are părți comune cu *regimul continental* ce domnesce în Rusia meridională: ploí vara și uscăciuni iérna, numai că la noi uscăciunea de tómnă e mai de vreme și mai intensă ca cea de iérnă, iar timpul ploios vine cu o lună mai de vreme. Transilvania de N, Bucovina și Basarabia au aproape tótă vara ploioasă iar érna uscată, apropiindu-se dar și mai mult de regimul continental al Rusiei. Dacă ploile la noi ar cuprinde o lună din primăvară mai mult, seceta ar începe cu o lună mai de vreme, am cădea atunci în regimul caracteristic regiunilor *mediterane*; în unii ani Pusta, Transilvania și chiar Muntenia satisfac acestor cerințe, intrând ast-fel în cercul regiunii mediterane.

Apa ce cade pe pămînt se socotesc în c. m. adică grosimea stratului ce s'ar fi format dacă nu s'ar fi evaporat în atmosferă sau infiltrat în pămînt.

În medii diferitele regiuni primesc:

Oltenia 75 cm., Muntenia 62 cm., Dobrogea 51 cm., Moldova 55 cm., Basarabia 46 cm., Bucovina 64 cm., Pusta 65 cm., Transilvania 67 cm. În total în România cade mai puțină plóie (61 cm.) decât în Ungaria și Transilvania,

dar și în România cade mai multă la deluri decât la câmp (vezi harta climatologică). De obiceiul maximul cantității de plöie anuală într'o localitate trece de 150 cm.

Regiunea munților primesce până la 120 cm., câte-vă localități din regiunea delurilor primesc de asemenea până la 120 cm.; în genere regiunea delurilor primesc 70—90 cm., pe când șesurile, Dobrogea și Basarabia de-abia primesc 40 cm., și pe unele locuri nici atât; ceea-ce e interesant de sciut e că în Pusta cade mai multă plöe ca în Bărăgan, iar timpul de secetă nu se observă din cauza evaporării mari a bălților și mociurelor.

Regiunile ploioase, după cum se vede și pe hartă, stău în strânsă legătură dar cu orografia și cu temperatura, având 3 nuanțe corespunzătoare celor 3 regiuni principale: munți, deluri și șesuri.

Ploile de vară, pe lângă că sunt puține și rare, vin adesea foarte repede cu furtuni teribile, cu grindină și răcelă ce strică mult agriculturii. Aă fost ploii cari aă dat 32 cm., de plöe în 4 ore (la Cara-omer în Dobrogea) și una, absolut excepțională, a dat 20 cm. în 20 minute (la Curtea de Argeș); ast-fel de exemple sunt foarte rari în Europa întrégă, unde media ploii ce cade într'o ȝi e apröpe 10 cm.

Periödele de secetă sunt une-orii foarte lungi și acésta tocmai în Iulie și Septembrie, spre dauna agriculturii și a avuției țerii. Aă fost timpuri și locuri când timp de 60 de ȝile, în Dobrogea chiar 100 ȝile, n'a căđut pic de apă. Media secetei e de 26 ȝile.

În cantitatea de ploii dată mai sus s'a socotit și zăpada, topită însă; grosimea ei variază foarte mult chiar în aceeași regiune, fiind spulberată de vînt, ajunge totuși une-orii la câmp 50 cm., întrerupënd circulațiunea pe străđi și pe căile ferate. La munți ea se topește tocmai în Iulie și August și adesea apucă zăpada cea nouă pe cea veche. Grosimea anuală ajunge 90 cm., timpul cât stă pămîntul acoperit cu zăpadă e apröpe 50 ȝile pe an.

Intr'o periödă de 100 ani s'aă găsit în România:

- 3 foarte secetoși, când nu plouă nici $\frac{3}{4}$ din media anuală (de 61 c. m.)
- 58 secetoși când plouă $\frac{3}{4}$ sau peste $\frac{3}{4}$
- 24 ploioși » » mai mult de cât media anuală.
- 15 foarte ploioși când plouă cu $\frac{1}{4}$ mai mult de cât media anuală.

Resultă dar din acésta, că România *nu are tocmai o climă ploioasă*, ci din contră sunt mai mult de jumătate

anî secetoşi; în schimb numărul anilor foarte ploioşi e mult mai mare ca numărul anilor foarte secetoşi.

O dată importantă pentru clima ţării este şi timpul de îngheţ al apelor. Lăsând de-o parte micile riuri cari stau îngheţate totă ierna, şi considerând numai Dunărea, constatăm că deja în Decembrie ea pörtă sloi, aşă că navigaţiunea se întrerupe, vasele şi vapórele trăgând la adăpost, şi e destul să sufle crivêţul rece pentru a o îngheţă. Îngheţul începe întâi în bălţi şi pe locurile unde este desfăcută în mai multe braţe; când se desghetă produce foarte mari stricăciuni vaselor. Cel mai scurt îngheţ observat la Brăila a fost de 12 zile, iar cel mai lung de 96; din 60 anî numai 13 anî se sciū în care Dunărea n'a îngheţat, dar şi atunci a purtat sloi. Aceste fapte contribuiesc şi mai mult de a stabili o apropiere între România şi Rusia meridională. Nistrul şi celelalte riuri ale Rusiei meridionale îngheţă în Decembrie şi se desghetă în Martie; spre N rămân îngheţate cu 3—4 săptămâni mai mult.

Vînturile. Trei vînturi predomină în ţera românească: Crivêţul de la ENE, Austrul din VSV şi Băltăreţul de la SE. Configuraţiunea terenului introduce multe modificări în direcţiunea vînturilor ce bîntuesc o regiune; aci nu mai găsim relaţiune cu regiunile orografice, ci mai mult cu deschiderea văilor, cu direcţiunile hidrografice (veđi harta climatologică). Roza vînturilor arată la Bucureşti: 28% N; 48% E, 14% S şi 29% V din direcţiile tuturilor vînturilor ce suflă într'un an.

Crivêţul e vîntul cel mai violent; viteza lui mijlocie e de 5 m. pe secundă iar maximum a întrecut 25 m. Când suflă vara, aducând aerul cald din stepele Rusiei meridionale, face să se ridice termometrul până la 35°, când din contră suflă ierna aduce friguri mari din Siberia şi face să îngheţe Dunărea, scoborând termometrul brusc de la +10° la -10°; în fine el e un vînt ploios prin excelenţă, căci scădend temperatura aerului prin suflarea sa, scobóră capacitatea higrometrică a atmosferei, şi determină ploaia. Cu tóte că suflă dinspre NE totuşi frigul cel mai scăđut nu corespunde acestui vînt, ci vîntului de V sau pe timp calm.

El se nasce din cauza unei rarificațiuni (depresiune, ciclon) a atmosferei în regiunea Mării Mediterane, și existența în acelaș timp a unei desimi (presiuni mari, anticiclon) a aerului în Siberia și Rusia centrală. Aerul dintr'această parte mergând să înlocuiască pe cel din Mediterana constituie vîntul a cărui direcțiune variază între NE, ENE, și E aducînd după intensitate, direcțiune și timp, rēcělă bruscă, și umiditate, orî călduri uscate. Într'un an sunt 20 zile când crivēțul suflă cu iuțela de 20 de m. pe secundă.

Austrul e tot așa de obișnuit ca și crivēțul, fără să putem distinge dacă vr'unul din ele predomină în cutare loc, sau în cutare lună. Iuțela lui a ajuns la Bucuresci 22 m. pe secundă. Adesea el suflă cald, fiind o continuare a valurilor siroccoluī, care ajunge până'n Pusta și Banat. El nasce însă cu totul din alte circumstanțe de cāt crivēțul.

Se scie că pe Océnul Atlantic din cauza încălđirii aerului la contact cu apa, nasce un centru de depresiune (ciclon) care se deplaséză spre Europa. Acest ciclon urméză două drumuri: sau prin Mediterana spre M. Egee și atunci determină crivēțul; sau peste Italia și Austro-Ungaria, venind să se piérdă peste M. Négră. Ultimul drum îl urméză numai când presiunile din Rusia au dispărut și predomină numai presiuni în V. Europei; în asemenea condițiuni nasce Austrul, a cărui direcțiune pôte fi între VSV și SVS. Puterea acestui vînt ajunge mare numai după ce a trecut peste Ungaria și Moldova și ajunge deasupra Mărei Negre. În regiunea Dobrogei de N ajunge fôrte violent, până la 25 m. pe secundă.

Băltărețul suflă dinspre SE, dinspre Baltă și mare, aducînd adesea aerul încărcat cu vaporî carî dând de regiunile reci ale munților și délurilor se transformă în picături și plouă. Băltărețul este vîntul cel mai cald și suflă mai ales din Aprilie până în Octomvrie; el acompaniază austrul precedându-l sau urmându-l, și prin căldura sa dă regiuniī o nuanță mai meridională.

Cu aceste vînturi stă în legătură întréga climă a României și a Daciei.

Fără crivēț România n'ar fi țera cu climă extremă ce constatarăm; fără el n'ar există ploile de primăvară și vară; fără de austru acele veri uscate și ardētore n'ar avea aparența de semi-mediterane.

Cu tôte acestea vînturile puternice caracteristice pentru Basarabia, șesul Munteniei, Dobrogei și Pusta ungurésă nu rămân constante ca direcțiune în tôte locurile: La Sinaia, Calimănesci, Câmpu-Lung predomină vînturile

de N și S, din lungul văilor ; la Calafat, Turnu-Măgurele și Giurgiu cele de E și V în lungul Dunării; la T.-Severin din NV și NE, deasemenea în lungul Dunării; la Roman S și N, dealungul Siretului; la Comănesci NV și SE; Focșani N; Craiova, Calafat etc. NE și NV; T.-Ocna N după valea Trotoșului; Dorohoi NV—NE. În Bucovina și Basarabia domină un vînt de NV (până la 50% din vînturile obișnuite, care nu e altul de cît austrul deviat prin prezența Carpaților. Pe cînd în partea de S a Basarabiei domină băltărețul; în partea centrală a Basarabiei predomină crivățul în direcția N. În Pusta vîntul predominant e austrul care vine din SVS; el ridică furtunile colosale în timpul veriî care fac să se asemene și mai mult acest șes cu al Munteniei.

Pe întinsele șesuri însă în zilele căldurose și liniștite de vară apar acele numeroase virtejuri, ce ridică colóne de praf de se împreună cu noriî; adesea se transformă în adevărați cicloni, cari ridică acoperișuri de case, căpițe de fin și chiar persóne.

Din tóte aceste date relativ la temperatură, ploî și vînturi rezultă dar că Dacia are o climă continentală cu extreme fôrte depărtate și cu o nuanță mediteranénă mai pronunțată spre SV, și anume: ierni lungi reci și bogate în zăpadă, cu primăvară scurtă, variabilă cu multe perióde de înghețuri, cu veri calde către sfârșit secetóse, și cu tómnne de obicei frumóse dar cu rēceli timpuriî.

DUPĂ HEPITES, DE MARTONNE și SUPAN.

FLORA

A se vedeă harta vegetațiunii.

Pe teritoriul Daciei nu cresc peste tot locul aceleași feluri de plante, căci clima care este factorul cel mai important ce influențéază asupra felului plantelor dintr'o regiune și determină chiar și forma ce trebue să o ia vegetațiunea, nu este aceeași — după cum am văduț — în tóte părțile. Din acéstă causă vegetațiunea Daciei se póte împărți în 3 zone deosebite după clima regiunei orografice în care s'a dezvoltat:

Sub un cer adesea limpede și de un azur transparent larg și profund, luminat de sôrele viû al orientului, se vîd munți înalți ale căror șale pîrtă numeroase plaiuri alpine și din cari pornesc deluri acoperite cu întinse păduri și codri; la pôlele acestora se întind câmpii și șesuri imense îmbrăcate cu verdéța liveșilor și a holdelor de cultură; numeroase riuri ce, de la munți până la Dunăre, irig tîra cu apele lor abundente și în lunca cărora apar numeroase zăvoaie ce fac contrast cu verdéța câmpiilor și pădurilor prin argintile foi ale sălcilor și plopului de luncă; ape, lacuri sau bălți, adesea de întinderi ce se pierd dinaintea vederii, însoțesc Dunărea în albia sa până la mare și pe limonul cărora cresc întinse și numeroase stufuri de trestie, papură și rogoz, adăpost al unui mare număr de cîrduri de păsări aquatice; urmază și câte-vă dune și nisipuri sterpe și în fine marea.

GRECESCU.

I. Zona alpină ocupă numai vîrfurile și cîmele munților de pe la înălțimea de 1.700 m. în sus, cum sunt vîrfurile munților: Ciornahora, Rodna, Călimani, Căhlău, Ciucaș, Bucegi, Făgăraș, Parîngu, Lotrului, Retezatu etc. Vegetațiunea acestei zone este alcătuită numai din erburî scurte și foarte dese, ce acoper întocmai ca un covor cîmele pleșuve ale acestor munți; ele forméză acele frumoase plaiuri alpine așa de mult căutate în timpul verii de către turmele de oi și așa de plăcute ochiului prin marea variațiune de culori.

Nici arborii nu lipsesc cu totul din această regiune, însă din cauza vînturilor puternice ce suflă acolo, ei nu s dezvoltă de loc, ci au rămas piperniciți și forméză ast-fel nisce păduri pitice, numai de-o palmă, alcătuite din sălcii, afini, rhododendroni, azalea, etc.

Pe stînci și pe piscurile cele mai înalte, pe stratul de muschiu se prind prea puține plante: gențiane, flórea reginei, etc.

Plantele din această zonă trebue să facă flori și fructe într'un timp cât se pôte de scurt, de óre-ce frigul, ce domnesce acolo mai tot anul, nu lasă plantelor ca să se desvolte și să se reproducă decât un timp foarte scurt, începînd de pe la finele lui Maiu până la mijlocul lui August.

II. Zona pădurilor. Pădurile încep imediat de sub zona alpină, ele acoper cîstele munților și delurile ca o mantă ce-și schimbă fața și cu anotimpul și cu înălțimea, și se întind până în regiunea câmpiilor, unde pe măsură ce înaintéză se răresc, se împrăstie și în cele din urmă dispar cu totul, lăsând câmpiile Tisei, Dunării și cele din vecinătatea mării, lipsite cu totul de această podóbă.

Tóte aceste păduri sunt, ca tóte cele din zona temperată, prevădute cu numeroase poene și marea lor majoritate au vegetațiunea întreruptă în cursul iernii.

După felul arborilor ce alcătuesc pădurile, putem împărți această zonă în următoarele 3 regiuni:

a) **Regiunea coniferelor** începe imediat de sub plaiurile alpine prin nise arbori mici la început, cari se tirăsc pe pământ: jip (*Pinus mughus*), jn épă n, apoi cu cât nescoborim vedem încheindu-se păduri de molift și mai în jos de brađi, ce îmbracă cóstele munților cu o mantă vecinic verde și care se lasă în jos până la altitudinea de 1.200 m., iar în locurile umbróse până chiar la 600 m. Acestea sunt pădurile cele mai prețioase, de óre-ce dau lemnele cele mai bune de construcțiune și sunt fórté puțin amestecate cu alte feluri de arbori; cum sunt, rar de tot, Tisa și Larix.

b) **Regiunea fagului.** Pădurile de fag se întind, în continuarea celor de conifere, până aprópe de pólele délurilor. Din pricină că fagul are o períódă de vegetațiune lungă, el nu se póte desvoltă decât într'un climat maritim sau apropiat de el, de aceea el e caracteristic numai Europei apusene și centrale; prin urmare și în Dacia îl vom găsi mai mult în partea sa vestică. În adevér pe când în partea de E prin Dobrogea, și Basarabia el este fórté rar și înlocuit în mare parte cu un alt arbore, mestécă nul, căruia îi priesce clima continentală, în partea de V prin Muntenia, Oltenia, Banat și Transilvania găsim masive fórté mari de fagi și din potrivă mestécă nului pe aicea e mai rar și cu înfățișarea mai modestă. Ca consorți ai fagului găsim: carpenul, paltinul, frasinul etc.

c) **Regiunea stejarului** începe de la pólele regiunii délurilor de unde se sfărșesc pădurile de fagi, și se continuă spre câmpie, dar pe măsură ce înaintéză fie spre Tisa, Dunăre sau Mare, pe aceeași măsură se răresc, formând numai ici și colo petece de păduri isolate numite dumbrave și în cele din urmă cedéză locul stepelor. Cum se vede după harta vegetației pădurile urméză sau văile rîurilor umede sau ramificările délurilor pe cari precipitățile atmosferice sunt mai abundente. Platoul Debreținului și părți din șesul Munteniei aparțin încă pădurilor deși pâlcurile de copaci sunt fórté rari; și dacă ar fi să ne luăm după numiri și cântecele populare, atunci deducem

că nu demult în Nyírség (mestcăniș) și Teleorman (pădure rea) se întindea mantaua verde a pădurilor. Pădurile din această regiune sunt formate, se înțelege, în cea mai mare parte din diferite specii de stejar (*Quercus*), însă în multe locuri se mai adaogă și numeroși conșorți ca: ulmi, carpeni, tei, arțari, jugastri, frasinii, meri și peri sălbateci, iar în unele locuri chiar și nucii.

Pe la marginile acestor păduri se dezvoltă o vegetațiune specială, formată din o mulțime de arbuști spinoși ca: porumbarul, păducelul, măcieșul, rugul de mure etc., constituind așa numitele mărăcinișuri, cari cu spinii lor se apără foarte bine contra vitelor.

Acastă regiune coincidând cu partea cea mai favorabilă pentru stabilirea omului, de ore-ce aicea se găsesc cele mai bune câmpuri pentru agricultură, aicea prosperă viața de vie și arborii roditori, precum și drumurile cele mai ușore sunt tot în această regiune. Pădurile ei au suferit tocmai din această cauză tăerile cele mai numeroase, aproape au fost devastate de omeni pentru a-și întinde culturile, pe când celelalte regiuni din zona pădurilor au rămas aproape intacte.

Tot ca vegetațiune forestieră, însă nefăcând parte din nici una din regiunile enumerate și având caracterele lor speciale, sunt și așa numitele păduri albe: a) Arinișurile ce cresc din distanță în distanță pe aluviunile râurilor și sunt constituite în cea mai mare parte din arini pe lângă cari se mai adaogă sălcii și plopi. b) Zăvoiurile ce cresc în luncile tuturor râurilor și se întind până la vărsarea lor, ele sunt alcătuite în cea mai mare parte din numeroase feluri de sălcii.

III. Zona stepelor ocupă câmpiile Daciei și anume: la V găsim Pusta Ungariei ce se întinde până la pôlele munților Apuseni; la S găsim pe lângă Dunăre o bandă de stepe din care cea mai mare dezvoltare o are Baraganul din Ialomița; în spre E această bandă se legă cu altă câmpie, Bugécul din S Basarabiei.

În ceea-ce privește aspectul și vegetațiunea, această zonă e complect asemenea cu stepele ruso-asiatice, adică e formată din câmpii aproape plane sau preă puțin ondulate, acoperite numai cu puține feluri de erburii scurte și cari în timpul veriî aproape se usucă.

Tot vegetațiune stepică mai găsim și în partea de N a platoului Transilvaniei și în câmpiile de prin centrul și S Dobrogei.

Lipsa de păduri — ceea-ce tocmai caracterisază această zonă — nu se datorește temperaturii, care n'ar fi favorabilă acestei forme de vegetațiune; ci în primul rând se datorește faptului că lipsesce cantitatea de apă necesară pentru dezvoltarea pădurilor. În adevăr această regiune primesce cele mai puține ploii și mai cu samă în timpul verii seceta e așa de mare încât pământul e uscat și crăpat până la adâncimi mari. În al doilea rând vii vânturile, cari și ele în această zonă sunt foarte puternice, încât vara usucă totul, iar iarna desvelind pământul de zăpadă, face ca puținele plante ce mai rămân să înghețe.

În astfel de condițiuni se înțelege că pădurile nu se pot dezvoltă, căci cine să mai samene arborul odată uscat? Aicea nu se pot dezvoltă decât său plante ce fac repede semințe în primăvară, iar vara se pot uscă, cum sunt de pildă cerealele, său plante cari aū în pământ o tulpină cărnoasă său rădăcinii foarte lungi.

Cu toate acestea vegetațiunea lemnosă nu lipsesce cu totul; prin unele locuri, cresc mărăcinișuri formate din aceleași plante și cu aceleași caractere ca și în zona pădurilor; și chiar uni arbori se adaptază la această climă ca: salcâmul, plătica, ailantul și dudul.

În zona stepelor mai găsim răspândită încă o formă de vegetațiune, anume: stufăriile ce se dezvoltă acolo unde solul prezintă mică depresiuni în care apa aprópe stagnează, cum este pe valea multor râuri din regiunea șesului de pildă: Călmățuiul Mostiștea, Colentina etc., dar mai cu samă în lunca Dunării și în special în baltă (regiunea dintre Călărași și Brăila) și deltă, aceste stufări ajung de forméză adevărate păduri de: trestie, papură, piperig, etc.

Pe lângă stufări, în lunca Dunării se mai dezvoltă și salcia (răchita) formând păduri întinse ce acopăr nenumăratele însule din albia ei, păduri cari în timpul inundațiunilor sunt aprópe acoperite de apă, iar în urmă trunchiurile lor rămân acoperite cu măr, ceea-ce le dă un aspect urât.

Ceea-ce mai caracterisază această vegetațiune este și vigórea cu care cresc plantele aicea; în 3—4 ani pădurile de sălcii sunt

dejă formate și într'un singur an, stuful ajunge la 2—3 metri de înalt.

Pentru a termina, vom mai adăogi încă următoarele: prin Banat, Oltenia și prin sudul Dobrogei, unde clima este ceva mai dulce, amintindu-ne puțin clima mediteranénă, găsim și unele feluri de plante caracteristice regiunii florale a Mediteranei (Liliacul, Iasomia, Smochinul în Banat și Dobrogea, în Pusta chiar o speță de nufăr, Lotos, ce crește în Egipt și peste 150 de alte plante) amestecate printre plantele Europei centrale și stepelor ruso-asiatice. În zona pădurilor doar numai marele număr de varietăți de stejari e un indiciu de o floră meridională.

F A U N A.

Fauna Daciei — ca și a întregii Europe centrale — este saracă în specii, dacă o comparăm cu fauna vre-unui ținut de prin celelalte continente; și acesta din pricina omului care a substituit animalele domestice — multe originare de prin alte părți ale globului — animalelor sălbatice ce ocupau aceste ținuturi.

Pe unele din acestea le-a distrus pentru că erau vătămătoare, cum de pildă au fost bisonii ce locuiau în număr mare prin pădurile ce se întindeau din Alpi până în Balcani; pe altele le-a distrus din lăcomia pentru câștig, cum au fost castorii ce mai înainte locuiau pe marginile mai tuturor râurilor principale din Europa centrală.

În privința distribuirii acestor animale, putem observa că deși grație mișcării sunt mai puțin legate de natura solului și climă, totuși munții au o faună deosebită, căci cu pădurile ce îmbracă laturile lor, ei constituiesc nisce adevărate insule cu o climă mai rece în mijlocul șesurilor arse de soare; iar acestea împreună cu numeroasele bălți, ce se găsesc pe marginea Tisei, Dunării sau a Mării, adăpostesc feluri de animale deosebite de cele de la munți.

Mamiferele ce locuiesc în Dacia sunt în general de talie mică și sunt de puține feluri. În regiunea montană din acest grup de animale mai caracteristice sunt: ursul, capra sălbatică, râsul, pisica sălbatică, cerbi, căprioarele etc. pe când la șes mai obișnuite sunt: șorecii de câmp, epurii, hâr-

ciogul (hamster) etc. iar dintre animale domestice bivolul este foarte caracteristic șesului. De observat este, că la șesuri felurile de animale sunt mult mai puțin numeroase ca la munți; în schimb însă se găsesc tot-deauna în număr considerabil.

Sunt însă și o mulțime de alte mamifere pe cari le întâlnim și la șes și la munte cum sunt: mistrețul, lupul, vulpea, bursucul (viezurile), ariciul, sobolul (cârțița), liliacul, veverița, iar pe lângă locuințele oamenilor s'a stabilit: dihorul, nevăstuica etc.

Paserile sunt mult mai numeroase ca mamiferele și sunt chiar și de mai multe feluri. Majoritatea acestor paseri sunt migratoare, din cauza climei care face ca în tot timpul iernei pământul țării noastre să fie acoperit de zăpadă și prin urmare mijlocele lor de trai să fie nule.

La munți paserile mai caracteristice sunt: răpitoarele mari ca: gipaetul, vulturul pleșuv, pajura, bufnița etc. precum și găinușa și cocoșul sălbatic.

Dintre paserile caracteristice șesului avem: dropia (ce trăesece numai în stepă), prepelițele, potârnichele, ciorile precum și numeroase picioroage ce trăesc pe marginea bălților și heleșteelor ca: berzele, becații, nagății, sitarii, etc.

În numeroasele bălți de prin lunca Tisei, a Dunării precum și prin cele de la marginea mării, trăesc foarte multe palmipede ca: rațe sălbatice, gâsce sălbatice, pelicanii; apoi numeroase picioroage ca: flamanții, bătălanii, etc.

«Din desigură întunecoasă de sălcii ies liște și gâsce sălbatice momite de sora. Sitarii vineți și becațele cu cioc alb și subțire se plimbă fără frică pe lângă vapor. Încet vâslesc din aripi pe deasupra noastră gușatii pelicanii».

A. VEAHUȚĂ.

Balta vesel clocoteste de-un concert asurzitor, și din ochiuri se înalță cârd de rațe ca un nor. Printre stuhul ce se mișcă iat'o luntre vinătoare! Șerpii lungi se încolăcesc sub a nuferilor floare; rațele prin moșunoaie după trestii se ascund, și pe sus nagății tipă, liștele dau în fund. Răspândind flori de mărte luntrea cea de arme plină, când la umbră se dosesce, când s'arată la lumină; iar pe mal în liniștire un bătălan, pășind încet, zice: «nu-î peirea lumii... vânătorul e poet!».

ALECSANDRI.

Pescii. În apele României trăesc ȳre-o 80 de specii de pesci dintre cari cea mai mare parte, ȳre-o 60, sunt stabile, adică trăesc tot timpul vieții lor în aceeași regiune.

Acestea sunt distribuite cam în chipul următor: în pâraele repezi de la munte sunt caracteristici: păstrăvi, svârlugile etc; în gârlele și râurile din regiunea delurilor predomină mréna, clénul, mihalțul etc.; iar în cursurile de jos ale râurilor mai mari cum e: Jiul, Oltul, Argeșul, Ialomița, Siretul, Prutul, Dunărea și bălțile ei de revărsare se găsesc foarte numeroși crapeți pe lângă care mai găsim: șalăi, somni, lini, etc.

Restul speciilor de pești ce mai trăesc în apele noastre sunt migratoare, adică își schimbă locul când trebuie să-și depue ouăle. Ast-fel sunt: accipenserii (morunul, nisetru, cega, viza, păstruga), din care unii trăesc în mare, iar alții la gurile Dunării și primăvara, când trebuie să-și lase icrele, se urcă în sus pe Dunăre până la Presburg și Viena. Scrumbiile, trăesc de obicei în mare, însă primăvara intră în cârduri numeroase în Dunăre; chefalii intră în fie-care vară în limanurile și lagunele noastre litorale.

Vedere generală asupra geografiei fizice.

Acum, după ce am străbătut pământul de la Nistru până la Tisa și Dunăre; după ce am văzut sbârciturile feții lui, cu nemăratele dungă ridicate și scrijilituri adânci săpate de apă, mantaua în care se îmbracă, felul aerului ce-l acoperă și viața ce s'a dezvoltat pe el; după ce am cercetat ce e în inima lui și frământările ce a suferit în timpii depărtați; acum să vedem dacă tot ce am întâlnit în acest ținut se lăgă una cu alta și se încheagă la un loc pentru a constitui o individualitate complectă.

Crestele stâncóse de pietre dure și de origină foarte veche, acoperite în cea mai mare parte a anului cu zăpadă, se întâlnesc în acele regiuni ce constituiesc klippele Carpaților; m. Rodnei, Maramureșului și Alpii Transilvaniei; tot în aceste regiuni se arată zănoagele și ochiurile de mare fermecătoare, cari spun că nu de mult acolo au fost ghețari. Pe urmele lor se întind plaiuri de ierbă și arborasi piperniciți, căci deși plouă mult, dar frigul e așa de mare, că dacă temperatura medie anuală ar scădea cu 4—5° am avea iarăși zănoage pline de zăpadă perpetuă, iar ghețarii s'ar întinde prin văile munților majestoși ca nise respectabile plete sure; atunci Carpații nu s'ar deosebi întru nimic de Alpi.

Peste aceste klippe carpatice, ce sunt basa munților și sunt primele jalóne a direcțiunii Carpaților înalți, se aplică o mantă de fliș, arcuită așa cum e zona munților.

În această zonă nu numai că plóea e suficientă, prea multă chiar, dar și temperatura e favorabilă, așa că totul e acoperit cu o pătură pururea verde, pădurile de brađi. E de observat că marginea superióră a pădurilor se opresce tocmai la înălțimea unde altă dată scobórau ghețari, iar limita inferióră a bradului coincide cu marginea zonei munților și cu marginea unei importante zone de plóie. În Moldova, unde predomină munții de fliș, mantaua de conifere e continuă, uniformă și netedă ca și munții și pietrele ce-í constituie fundamentul; acolo însă unde vedem o variațiune în aspect, o întrerupere a pădurii sau luminișuri mari și dese, ori, unde dintre vârfurile brađilor apar piscuri de piatră, acolo să ne așteptăm a găsi klippe fantastice, de calcare sau de alte pietre vechi, ca în Céhlău, Hăghimașu, Ciucașu, Bucegi, m. Apusení. Pădurea urmăzează încreșturile terenului, sue pe culme, scobórá în văile largi, și ia o deosebită desvoltare, variațiune și bogăție când intră în vre-o vale veche, căci acolo vegetațiunea stăpănesce de mult terenul; așa e în V. Oltului, Tisei, Bistriței etc.

Când însă munții se dau la o parte și lasă loc la depresiuni largi și câmpii întinse (Ciuc, Tisa, Bârsa), imediat constatăm că plóea se împuținează, temperatura crește, pădurea de brađi lasă ochiuri mari libere, sau acoperite de fag, iar de săpăm pămîntul, găsim că e format din argile, pietrișuri și nisipuri tinere.

Maí la vale, în regiunea délurilor, domină peste délurile Munteniei numai fagul, iar pe podișul Moldovei mestécănul, însă numai până la o anumită zonă de plóie și temperatură; peste coline și șesuri găsim numai stejarul ce trimite nisce bande lungi dealungul cursurilor de apă principale. Sub pădurile amestecate de fag și mestécăn solul depus din mări vechi e fórt variat și frămîntat, iar pe unde vedem de-odată pădurea întrerupându-se și vegetațiunea ofilită, să ne așteptăm la isvóre sărate, stînci de sare și vine de petrol.

Acolo unde însă terenul e șes și deschis în tóte părțile, în cât vîntul póte suflă cu tótă furia lui; unde pămîntul e prósăpat depus și fórt permeabil, iar stratul aquifer fórt adânc; acolo unde solul e de așa natură geologică, în cât apele sărate se adună în ochiuri caracteristice; acolo unde norii sunt spulberați

de suflarea vîntului său ridică și duș în alte părți din cauza căldurii prea mari a aerului; acolo să nu ne așteptăm ca pămîntul să aibă fața atractivă cu văi încântătoare, ori mantie frumousă, ci deșert și monoton o să ni se presinte ochilor noștri. Așa e Bugécul, Baraganul și Pusta, așa e câmpia Transilvaniei.

Pe când solul de la déluri a fost mereu frământat și deslocuit, născînd cîte de ale straturilor și acele depresiuni de la marginea Carpaților, pe când apele au ros acolo văile adânci prin care s'au dat la ivelă bogății prețioase, ce s'au adunat și au rămas închise în formațiunile salifere; solul câmpurilor s'a așezat încetul cu încetul strat peste strat. Liniștea de care s'a bucurat de la facerea lui, clima călduroasă și vegetațiunea ce născă și mu-reă în vară, a format la suprafață un strat bun pentru agricultură, să compenseze prin producțiune și prin valoare, ceea-ce-î lipsește din atracțiune și frumusețe. Ca o bătătură întinsă la pôlele délurilor m. Apusenî, Basarabiei și Munteniei se dispune șesul lat încins de un brîu de oțel solipitor, Tisa cu Dunărea, limită fixată de întîmplările geologice, pentru a separa lumea de dincóce de cea de dincolo de ea.

Ocolită de ape largi, către care merg riuri ce plécă de la centru, Dacia ni se arată dar ca un tot complet în alcătuirea lui fizică, unde toate circumstanțele fundamentale și atmosferice au conlucrat să nu lipsescă nimic, nici ca frumusețe nici ca bogăție.

Alcătuirea unitară și armonioasă a pămîntului locuit de români e un semn caracteristic și un argument mai mult, că unitate și armonie trebuie să domnescă și în privința populațiunei ce locuiesce acest sol.

GEOGRAFIA POLITICĂ

RESUMAT DIN FASELE ISTORICE A ȚĂRILOR ROMÂNE.

Ținutul întreg, pe care 'l locuiesc ađi Români, pórta numele istoric de Dacia, de la un popor, Daci, ce-l stăpânéu pe la începutul erei creștiné. Inaintea acestora pămîntul dintre Tisa și Nistru aparținuse altor némuri și se constată că din timpurile preistorice, acest mănós și bogat ținut eră locuit de ómení ce avéu instrumente de piatră și de óse, trăiaú în locuințe primitive, cunoscéu focul, cerealele și domesticise animalele. Urme de acești locuitori necunoscuți s'aú găsit: la Celei și Vodastra (Romanai), în valea Dâmboviței (Bucuresci), în valea Mostiștei (Ilfov), la Cucuteni (Iasi), în Bucovina, în Transilvania, Banat etc. și póte multe din movilele răspândite pe întinsele șesuri sunt opera acestor némuri necunoscute.

Istoria veche. Când și cât vor fi trăit áceste némuri aci nu avem nici o putere de a socoti, căci prima descriere geografică și istorică a acestor țări o face HERODOT (în al 5-lea sec. a. Ch.) care amintesc că ținutul udat de Ordissos (Argeș), Tiarantos (Siret?), Porata saú Pyretus (Prut), Tiras (Nistru) și Tanais (Don) eră cutreerat de *Sciți* popor nomad, iar ținutul udat de Maris (Mureș) eră locuit de *Agatirși*, popor stabil; între Maris și Istros locuiaú *Sigini*. Tot el istorisesc că DARIUS I regele Perșilor a venit (513 a. Ch.) cu răsboiú contra Sciților celor prădători de la gurile Dunării și póte pentru prima dată apele acestui lat fluviú aú fost înfruntate de un pod de vase, cam pe la Isaccea de ađi.

Încă dinainte de Herodot se desvoltase pe malurile Mării Negre númeroase colonii și orașe comerciale grecesci, altele feniciene pe cari le-a vizitat HERODOT, între care se semnaléază în cuprinsul nostru: Tomis (Constanța), Istropolis (Kara-harman pe malul lacului Sinoe), Callatis (Mangalia), Odessus (Odessa), Ofiuza (Ak-

kerman) întemeiat de Fenicienî. După descriile lui HERODOT Marea Négră înaintă departe în uscat până aproape de Isaccea, iar cetatea Istropolis arată că Marea eră deschisă, lacul Rasim nu există.

Maî târziu se amintesc în istorie de un alt popor prin părţile şesului Munteniei, *Geţii*, ce ar fi venit din drépta Dunării, să se adăpostescă în stânga ei. ALEXANDRU MACEDON a venit (335 a. Ch.) contra lor cu resboiū şi a găsit în aceste părţi un lan de grâu şi o cetate de lemn, Cetatea de Flote (?). Cam în acelaş timp cu *Geţii* au venit şi *Dacii* cari s'au aşezat în partea muntósă transcarpatină, unde au întemeiat în scurt timp un regat puternic ale cărei limite erau Tisa, Dunărea şi Nistrul.

La răsărit de Daci locuiau *Sarmatii* a căror nume s'a dat unei formaţiuni geologice terţiare. În nord locuiau *Carpii* de la cari probabil vine numele munţilor Carpaţi.

Poporul dac, despre care se istorisesc fapte foarte interesante, avea o religiune stabilită şi o organizaţiune solidă în Stat. Deşi încă primitiv, Dacii nu erau tocmai barbari în moravurile lor, ba încă sub REGELE DECEBAL ajunsese la un grad ore-care de sciinţă şi disciplină, încât devenise, mai ales prin curagiul lor, periculoşi pentru imperiul roman.

Cetăţile lor, cea mai mare parte de lemn, erau numeroase mai ales în Banat şi Transilvania: Sarmisegethuza (ruinele sunt lângă Grădişte din ţera Haţegului) eră capitala Daciei, Acidava (locul Devei), Bersobim şi Tapae (Banat), Petrodava (în apropierea P. Némţului), Buridava (în jos de R.-Vâlcei), Dacidava, Napoca (Cluj), Porolissum (Mojgrad), Tierna (lângă Orşova), Daciporata (la gura Prutului) Piroboridava (pe Prut), erau cetăţi însemnate ale Daciei. De-abia pornit spre mărire, regatul dac luă sfârşit, din cauza neastâmpărării lui, prin marele imperator roman TRAIAN.

Cele două răbõe ce au avut loc între TRAIAN şi DECEBAL sunt pline de chibzuinţă şi vitejii şi dintr'o parte şi dintr'alta, mai ales că pentru Daci a murl în resboiū eră o fericire, şi decât să cadă prinşi mai bine se omorau singuri, se otrăveau. Romanii au urmat în primul resboiū drumul prin Banat trecând Dunărea pe la Viminacium (pe locul satului Costolaci, Serbia) înaintară spre Bersobim (Jidovin, pe riul Bârsava, ce-i păstrează numele) mergând în sus pe Tibiscum (Timeş), apoi pe Bistra până aproape de Sarmisegethuza. În drum venind soli de la DECEBAL, se încheie pace şi TRAIAN revine la Roma cu numele de TRAIAN DACICUL.

DECEBAL însă nu avea linişte deloc, îşi atrage urgia lui TRAIAN, care în primăvara anului 105 d. Ch. se îndreptă spre Dacia pe alt drum, un drum săpat în piatră dealungul clisurii Cazan, care se vede şi azi pe malul drept unde în sus de Orşova există încă o piatră comemorativă, Tabula Traiana. Armata romană trece Dunărea pe «podul lui Traian» construit de APOLODOR

DAMASCINUL, primul pod fix construit pe Dunăre, în fața orașului Drubetis (lângă Turnu-Severin), unde se vede încă și ați ruinele picioarelor colosale. De aci TRAIAN merge spre gura Motrului la cetatea Amutria pe Gil (Jițu) ocolesce delurile și o iea pe Aluta (Olt) în sus pe drépta, trece pe la Arutela de la gura Lotrului și pătrunde în inima Daciei. Daci! da! foc Sarmisegethuzel, DECEBAL și cu nobilii se otrăvesc, iar TRAIAN se întorce la Roma deplin învingător, cu trofee numeroase și o colosală avuție în aur și pietre scumpe. Senatul Roman înalță în onórea lui TRAIAN o columnă pe care e sculptat tot mersul războiului și unde se pot învăța multe despre poporul dac.

După înfrângerea Dacilor, TRAIAN luă măsur! de a se colonisa această provincie nouă și se aduse coloniști din toate părțile lumel. Din amestecul acesta al coloniștilor roman!, culți, cu poporul dac, vitéz, a eșit mai târziu **poporul român**, care timp de 18 secole s'a menținut pe locurile lui DECEBAL.

Sub dominațiunea romană Dacia a ajuns la o stare înfloritoare foarte înaintată: Cetăți renumite ca Apulum (Alba Iulia), Ampelum (Zlatna pe Ampoiu), Malva (Celei), Antina sau Romula (Romanați), Caracal, T-Severin s'a! zidit la adăpostul număróselor castró romane ce apărau țera de năvăliri din afară. Minele de aur de la Alburnus (Abrud), Roșia, salinelle de la Uióra și altele au fost exploatate mereu; la Roșia se ved și ați săpăturile uriașe romane, numite Cetatea. Băi au fost construite mai la toate apele minerale: la Mehadia (Haculesbad), la Bivolari pe Olt etc. Contra barbarilor și din apus și din răsărit au ridicat valuri: valul lui Troian în Basarabia, valuri romane în Dobrogea și Banat etc. iar pentru a înlesni comunicațiunea au construit șosele, ca cea de pe malul Oltului de la Malva (Celei) până în Transilvania, cea de la Bumbesti peste Vulcan etc.

Dacia Traiană se întindea însă numai asupra Banatului, Olteniei și Transilvaniei. Moldova, Muntenia, Basarabia și Dobrogea (Sciția nouă) erau sub paza Romanilor și constituiau o parte din Moesia interioară. Imprejurimile erau locuite de Daci! liberi, peste cari au venit *Gothi* cari amărau zilele împăraților roman!. De aceea AURELIAN găsesce cu cale (la 270 d. Hr.) să retragă armata din Dacia și să distrugă podul de peste Dunăre. Poporul legat strâns de câmpiile întinse și mănóse, destul de bogat prin minele de aur din m. Metalic!, adăpostit de înaltele șiruri de munți, a rămas pe locurile strămoșilor lor, de la cari ne-au transmis până ați numirile vechi, iar noi urmașii lor am fost și suntem proprietari tocmai a locurilor celor mai prețioase cu metale, sare, păduri și a câmpurilor bune de agricultură.

Regiunea dintre Morava și Isker, unde s'a! retras armata și

funcționarii romani s'a numit Dacia Aureliană. În ea s'a dezvoltat multe cetăți ca : Singidunum (Belgrad) Viminacium, etc.

Partea din V se numea Moesia superioară, cea din E, Moesia inferioară. Dealungul Dunării erau încă din timpul lui Traian cetăți întărite și castru legionare ca : Durastorum (Siliștriu), Troesmis (Iglița), Axiopolis (Cerna-Voda), Arrubium (Măcin), Adam-Clisi (în Dobrogea de S), Turris (T. Măgurele), Dinogetia (Gherghina lângă Galați) Noviodunum (Isaccia) etc. Tocmai mai târziu CONSTANTIN CEL MARE a mai construit un pod peste Dunăre la Malva (Celei, Romaneti).

De la 270 nu se știe nimic despre poporul daco-roman până în sec. VII. El trebuie să fi trăit în continuu și compact în m. Transilvaniei, Banatului și mai ales în m. Serbiei. Se știe numai atât că *Goții* au făcut dese năvăliri în Dacia, și într-una din ele a îngropat la Pietrôsa renumitul tezaur, *Cloșca cu puri*, găsit în Țările noastre. Mai târziu au venit în șesul panonic *Hunii* cari sub ATILA († 453) merg până aproape de Roma. La serbările date cu ocazia nunții lui ATILA a fost și un PRINȚ ROMÂN cu o cetă de ostași români, dar unde o fi fost țera lor nu se spune.

Apoi vin *Gepizii* ce constituie un stat în Panonia, Banat și țera Crișului; în urma lor vin *Avarii* ce țin în stăpânire Dacia timp de două secole, până la 797. În acest timp Românii trăiau în munți, unde de nevoie începuse a se îndeletnici cu crescerea vitelor. Peste ei în munți au venit *Slavii* (în sec. VI), goniți de Huni și Avari, și au conviețuit împreună, contopindu-se cu totul în elementul român.

De la ei datăză numirile a o mulțime de râuri și munți: Jijia, Putna, Ialomița, Bistrița, Cerna, Târnovu, Gorjiu, etc.; de la ei ne-au rămas în limba noastră o mulțime de cuvinte cu rădăcină slavă și tot de la ei a rămas în firea noastră acea sentimentalitate dulce și liniștită, caracteristică poporului român. Dar poporul român trebuie să fi fost foarte înaintat în experiența vieții, dacă el a putut să înghită complet un popor, de la care n'a rămas de cât semne de vorbire și de port.

O parte din Slavii însă trecură Dunărea, ocupă cetățile românești de pe malul drept și nevoiesc pe Români, mai ales când vin și *Bulgarii*, să se împartă: unii apucă spre Pind și sunt strămoșii Arumânilor, alții trec Dunărea în Temišoara și alții merg mai departe pe cóstele Dalmației și în Istria. Despre cei cari se vorbește întâiu în istorie sunt cei din Pind; cei din Dacia sunt

menționați pozitiv de-abia prin secolul XII însă întinși departe spre N în Galiția și organizați ca un popor de mult stabil.

La finele secolului al VII *Bulgarii*, după ce avuseseră un Stat în Basarabia, năvălesc în Moesia inferioară ocupată deja de Slavoni, și se slavisează și ei. Influența Bulgarilor se întindea și peste Dunăre dincăce, și în acest timp locuitorii Daciei traiane au fost nevoiți să urmeze ritul și cărțile bulgare în rugăciunile lor. Și după ce regatul bulgar dispărură, limba slavonă și cărțile rămaseră încă în biserica noastră (7 secole) până pe la 1640.

După Bulgari vin în Dacia *Ungurii* (830), care înființază un stat între Nipru și Siret, Ateluzu; dar Bulgarii și Pecinegiul distrug Ateluzu și împrăstie pe Ungurii, dintre cari unii fug în m. Moldova și prin pasurile Oituz, Trotuș etc. trec în Transilvania orientală; din aceștia se trag *Săcuții* din colțul de SE al Transilvaniei și cei din jud. Bacău, Roman etc. După mai multe cutreerări prin Europa centrală, Ungurii vin (896) și se stabilesc între Dunăre și Tisa pe șesul panonic, de unde cu timpul înaintară spre Transilvania și Banat, supunând principatele române a lui GLAD în Banat, MENUMORUT în țera Crișului, GELU și KEAN în Transilvania.

După Ungurii vin în partea de răsărit a Carpaților *Pecinegiul*, al căror nume îl poartă un pârâu și un sat din Dobrogea, iar nisece triburi înrudite cu ei, *Uzii*, dați numele lor pâraelor Uzu și Oituzu.

De asemenea *Cumanii* stăpânesc mult timp (1100—1240) Muntenia, Cumania neagră, și o parte din Moldova și Basarabia, Cumania albă, de la care popor au rămas multe nume de oameni și localități: Comana (Ilfov), Comarnița, Vadul Cumanilor (Olt) etc. Peste Cumanii vin *Tătarii*, cari alungă pe Cumanii tocmai în Ungaria. Tătarii sub BATUCHAN (1241) trec în Transilvania și Ungaria, unii scobor spre Bucegi, ce poartă numele șefului lor BUCEG, alții merg spre Făgăraș și sunt bătuți de BASARAB-BAN, iar alții prin Moldova năvălesc asupra Cumanilor. Apoi Tătarii se retrag în ținutul dintre Nistru și Don și continuă a invada țările noastre până în secolul XVII. În acest timp de restriște sigur că Românii și Slavii se organizează și ei într-o cât-vă, pentru a înfruntă cel puțin pe ordinele mici, ba mai mult, în secolul al XII Slavi și Românii aveau pe delurile Moldovei orașe ca Tecuciul, Haliciul mic (Galați) precum și un mic stat, Bêrladul, ce se întindea din Siret până la Marea Neagră.

În secolul al XIII însă se știe pozitiv că au existat voievodate

românesci în Oltenia și Muntenia, anume: Chinezatele lui ION și FARCAS, iar mai în munții se găsiă țera lui LYTWoy în Vâlcea-Gorj și SENESLAU în Argeș-Muscel; asemenea existaă Chinezate românesce în Vrancea, Bucovina, și Galiția, Tighiciul peste Prut, iar peste munți două ducate mari, al Făgărașului și Maramureșului. In exteriorul acestora, Ungurii puseră stăpânire directă sau indirectă încă din secolul XI, sub ȘTEFAN SFÂNTUL peste tot ținutul din V Carpaților.

In tot acest trecut amar al Românilor, strălucesce însă un punct; înființarea statului româno-bulgar (1186—1189) de-a drépta Dunării, sub frații români ASAN și PETRU, a cărui mărire culminează cu IONIȚĂ, ce se încoronază ca împărat al Românilor și Bulgarilor (1204). Sub influența acestui imperiū se organiză dincoace de Dunăre micile state ale lui Lytway și Seneslau, care împreună cu Banatul Severinului și Oltenia întrégă deveniseră vasale Ungurilor. In acest timp (1290) apare de peste munți NEGRU VODĂ ce pune basă statului român în Muntenia. Unii învățați admit că legenda despre Negru Vodă ce ar fi zidit cetatea lui Negru de lângă Câmpu-Lung din Muscel, privesce pe IONIȚĂ-VODĂ dintre *Românii negri* ce locuiaă Cumania neagră.

Istoria medie a Românilor. Pe la sfârșitul sec. al XIII se pune bazele unui principat român în Oltenia și Muntenia, care se întinde sub BASARAB CEL MARE spre Dunăre iar ALEXANDRU BASARAB coprinde întrégă Muntenia. In acest timp s'a zidit mănăstirea Tismana din județul Gorj. Sub MIRCEA CEL BĂTRÂN Muntenia capătă o vață foarte mare în ochii vecinilor. După luptele de la Kosova Turcii dărimase imperiul Bulgar și devenise vecini cu noi; MIRCEA bate însă pe Baiazet la Rovine (1398), își întinde stăpânirea și pe malul drept al Dunării, peste Dobrogea, peste ținutul Bêrladului și Sudul Basarabiei, care de atunci poartă numele familiei domnitoare. MIRCEA e fondatorul mănăstirii Cozia de pe malul Oltului (Vâlcea).

După mórtea lui MIRCEA se pierde o parte din teritoriul larg al Munteniei, care de alt-fel devine vasală Ungariei și tributară Turciei. In acest timp însă un nobil român din Transilvania, IOAN CORVIN DE HUNIADE mare general, bate pe turci ăla Pórta de fer răsbură înfrângerile de la Varna, Nicopol și câmpul Mierlei și ridică regatul ungar la o mare strălucire, spre dauna tocmai a nemului românesc.

In același timp se întâresce pe bazele puse de DRAGOȘ princi-

patul Moldovei de către BOGDAN, venit din Maramureș, pe care însă o liberăză de vasalitatea Ungurilor. În scurt timp țera Moldovei se întinde până la Brăila, Mare și Nistru iar sub ALEXANDRU^{CEL} CEL BUN chiar o parte din Galiția cu orașul Cămenia, făcea parte din Moldova.

De aci încolo istoria e plină de numeroase lupte între frați, iar Țera Românească cade din ce în ce și se închină când Turcilor, când Ungurilor iar Moldova de obicei Polonilor și Turcilor.

Totuși în timpul lui ȘTEFAN CEL MARE se menține teritoriul Moldovei până la mare, ba ia în stăpânire de la MATEI CORVIN și 2 cetăți în Transilvania Ciceiu și Cetatea de Baltă, iar PETRU RAREȘ, în urma luptei de la Feldiôra cu FERDINAND al Germaniei, ocupă și cetatea Bistriței. Numele lui ȘTEFAN și vitejiile lui contra Turcilor la Rahova, etc. au ajuns departe în Occident și-a atras multe laude. Mai târziu ȘTEFAN pierde Cetatea Albă (Ak-kerman) și Chilia dar își pune granița de sud Milcovul. El a ridicat o mulțime de biserici între cari mt. Putna, unde i se află și mormîntul."

După Ștefan cel Mare țările decad, iar pe la jumătatea sec. XVI începe să se simtă în Muntenia influența bisericii grecesci, mai ales pe timpul lui NÉGOE BASARAB care a zidit mănăstirea Curtea de Argeș; cu încetul mănăstirile române și averile lor cad în mâinile străinilor, cu deosebire Greci. În aceste timpuri Genovezii și Venețienii construiesc mai multe cetăți pe mare și Dunăre pe urmele vechilor orașe grecesci : Heraclea la lacul Rasim, Giurgiū etc.

O epocă strălucită naște cu urcarea pe tron a lui MIHAI VITEZUL (1593—1601). Acestui mare erou al Românilor i-a succedat să întrupeze pentru un moment idealul național al Românilor, unind Muntenia cu Transilvania, după lupta de la Șelexburg (lângă Sibiu) cu ANDREI BATORI, și cu Moldova, după lupta de la Verbia (în Dorohoi) cu IEREMIA MOVILĂ. Bătut însă la Mirăslău de armatele unguresci și la Teléjen de oștile moldovenesci, și apoi prin uciderea eroului apune stéua ce ar fi dus poporul român de mult la mărire.

Istoria nouă. În secolul al XVII țările române, deși copleșite de sfetnicii Greci, intră într'o epocă de aur, mai ales sub MATEI BASARAB și VASILE LUPU, când și limba slavonă e scosă din biserică, și se fac o mulțime de instituții de cultură. Biserica frumoasă Trei-Erahi din Iași e făcută de VASILE LUPU.

E de mirat însă, că pe când puterea Turcilor creștea foarte mult spre Ungaria și Germania,—transformând mai târziu Ungaria în pașalic turcesc, și ajun-gând până la porțile Vienei,—țările române își păstrează încă autonomia lor. Dar

domnia Fanarioților, un flagel mai rău de cât o stăpânire turcască, cade asupra Românilor timp de un secol.

În acest timp încep a se desfășura numeroase războaie între Austriaci, Ruși și Turci cari schimbă mereu situațiunea politică a Europei Orientale. După lupta de la Mohaci (1526) Turcii luase în stăpânire totă Ungaria până în Carpații Maramureșului și Tatra; Țările române rămân însă numai ca vasale Porții. După tratatul de la Karlowitz (1699) Austria capătă Transilvania și Ungaria; în 1718 în urma păcii de la Pașarowitz Austria ieă și Banatul și Oltenia, pe care o înapoiază Munteniei tocmai în urma păcii din Belgrad (1739). În timpul războiului din 1769 țările române fac închinare și supunere orbă țarului Rusiei; prin nelitirile Austriei însă, și în urma tratatului de la Kuciuk-Kainargi (1774) țările scapă de Rusia, dar un an mai târziu Turcia vinde Bucovina Austriei (la 1775). După înfrângerea Turcilor de la (1789) la Mărtinești, Austria ocupă Muntenia iar Rușii Moldova, din cari se retrag la 1791. Un moment și mai critic în istoria țărilor Române a fost epoca lui NAPOLEON BONAPARTE, care convenise cu Rușii împărțirea peninsulei Balcanice: Țările române și Turcia să trecă Rusiei. Rușii se împacă însă cu Turcii și într'un tratat semnat la București (1812) aceștia cedeză Rușilor Basarabia, mai bine de jumătate din teritoriul Moldovei.

Revoluțiunea lui TUDOR VLADIMIRESCU a avut de efect reîntroarea domnilor pămîntenți, dar după pacea de la Adrianopole (1829) Rușii ieau sub administrațiunea lor Țările române timp de 6 ani. Regulamentul lor organic a funcționat și influența rusescă s'a exersat în țară și după aceea, până la revoluțiunea din 1848, care a pus în fierbere și țările române toate, cum puseseră Europa întreagă. După războiul Crimeei (1854) și tratatul de la Paris (1856) se ridică protecțiunea Rusiei asupra Țărilor române și se restituie Moldovei trei județe din Basarabia: Cahul, Bolgrad și Ismail; NAPOLEON III susține și unirea Țărilor române sub un prinț străin european. Autonomia și unirea se face puțin după aceea sub domnitorul român ALEXANDRU ION CUZA (1859), nascînd **Principatele Unite**, iar sub conducerea înțeleptă a **PRINȚULUI CAROL DE HOHENZOLERN** și în urma victoriosului război din 1877—78 se obține Dobrogea și Gurile Dunării în schimbul județelor basarabene, iar la 1881 se proclamă **Regatul Român** sub primul și înțeleptul său **REGE CAROL I.**

Când răsfoim cartea, cu multe file negre și multe lip-suri, în care e cuprins trecutul poporului român și al țărilor ce locuiesc, nu putem rămâne reci de amarul și sbuciumările, ce acest nobil nēm și acest pămînt frumos a suferit în desfășurarea timpurilor, și cu durere ne întrebăm de cauza acestor fapte. În toate acestea găsim că pozițiunea și felul pămîntului au avut o mare influență, ele au determinat istoria nēmului român. Șesul și delurile au fost în toate timpurile, chiar de la Alexandru cel Mare, bune de agricultură și crescerea vitelor, de aceea de la Sciți și până la Tătari găsim mereu popóre cutreerându-le, lăsând în urmă pustiu și sânge. Cuibul mai ferit al Transilvaniei, cu averile bogate din munții Apusenți, au atras popórele de la Agatirși și până la Unguri și le-au fixat pe loc. Acestor câmpii și acestor munți prețioși datorim și noi faptul că ne mândrim cu strămoși din ginta latină.

Dar tot aceste câmpii întinse ca o masă au fost teatrul nenumăratelor războaie dintre popórele megieșe.

Văile largi ale munților Apusenți au deschis drum mai ușor popórelor din Pusta panonică să cótropéscă ținutul Daciei romaue; în schimb munții Făgărașului, ai Lotrului și ai Cernei, cu basinurile interne lanțurilor de munți, au fost culcuș adăpostit nēmului românesc. Pe văile strimte ale Oltului și Jiului nu se incumetau barbarii și acolo Români au trăit mai liniștiți, organizând de timpuriu mici State.

Oltenia cu delurile și văile ei largi, regiune deosebită fizicește de Muntenia câmpoasă, a fost și istoricesce deosebită mult timp. Cumanii nu depășesc Oltul; în acel timp ea ține de Banatul Temišórei cu care împarte munții Cernei. Și chiar după ce se întăresce Statul român, Oltenia rămâne un banat cu capitala sa. Când Austria ieă în stăpânire ținuturi românesce, ieă Transilvania, iar dincoace se opresce la Olt.

Popórele cari s'au întins asupra Munteniei veneau săă din S de peste Dunăre. (Geții, Dacii) saă dinspre răsărit, dinspre Bugéc, (Slavii, Cumanii, Pecenegi etc.); iar mai târziu tot din S (imperiul româno-bulgar, și apoi Tur-

ciî) și din E (Rușiî) s'a exersat influențele altor puterî asupra Țerii muntenescî. După cum fisicesce Muntenia ca și Bulgaria aparțin aceleiași basin, Dunărea, și în cursul timpurilor nu odată Bulgaria și Muntenia aû avut interese comune (Imperiul Asanizilor etc.); dar după cum aspectul Bul gariei e deosebit de al Munteniei, tot așa și desvoltarea politică a Bulgariei e diferită de a Munteniei.

Dar Moldova, care ca constituție și aspect al reliefului e cu totul deosebită de Transilvania și Muntenia, s'a desvoltat și politicesce ca o țeră isolată, în dușmănie chiar cu surorile ei. Pe când némul moldovén se întindea pe tot platoul Rusiei meridionale, de la Siret la Don, în care cuprins găseă țera tot-deauna asemenea ei, el nu se putea împacă cu munténul și se opreă la un pârâias, Milcovul.

Pe valea Dunării s'a ținut mereû legătura locuitorilor din Oltenia, Banat și Serbia. Descălicarea în Muntenia s'a făcut pe la Bran, saû prin valea Oltului, în Moldova pe valea Bistriței și a Moldovei; iată dar influența vâilor asupra istoriei popórelor!

Dar atâtea necazurî nu aû fost fără nici un efect bun asupra nóstră. Din contra, în acest contact de nevoie cu popóarele barbare, ne-am oțelit și noi, firea nóstră s'a modificat după fie-care circumstanță și de la o vreme viața nu ni se mai păreă un chin. La firea nóstră plămădită din topirea a două ginte: Romanî și Daci, s'aû adăogat caractere slave și influențe de-a tuturor popórelor cu carî am venit în atingere. Amestecul nu degeneréză, ci din contră el înalță și întăresce firea unui popor, de aceea și noi când am avut pas, ne-am ridicat dintr'odată la înălțimea popórelor cu civilizațiune veche. Să fim mândri dar de origina nóstră dacă și romană, să ne lăudăm cu sângele slav ce s'a altoit în vinele nóstre și să nu ne rușinăm de faptul că am convețuit cu popóarele barbare ca Avari, Gepizi, Cumanî etc, de la carî póte am imprumutat câte ceva din firea lor. Și mai mult de cât tóte să ne iubim pămîntul strămoșilor noștri pe care ei și noi l'am hrănit cu sânge.

POPULAȚIUNEA.

Numărul. De la 4.000.000 de locuitori, câți existau în cele două principate românesce la unirea lor (1859), numărul locuitorilor a mers neconținut crescând, așa că astăzi regatul român e locuit de mai bine de 6.082.000 de suflete; din care 81% sunt săteni, iar 19% orășeni.

Desimea acestei populațiuni este în mijlociu de 46 de locuitori la 1 km. $\square$. (Fig 42) Pe când în regiunea munților, prin Dobrogea, bălțile Dunării și Bărăgan, populațiunea este foarte rară; în regiunea delurilor, a șesurilor,

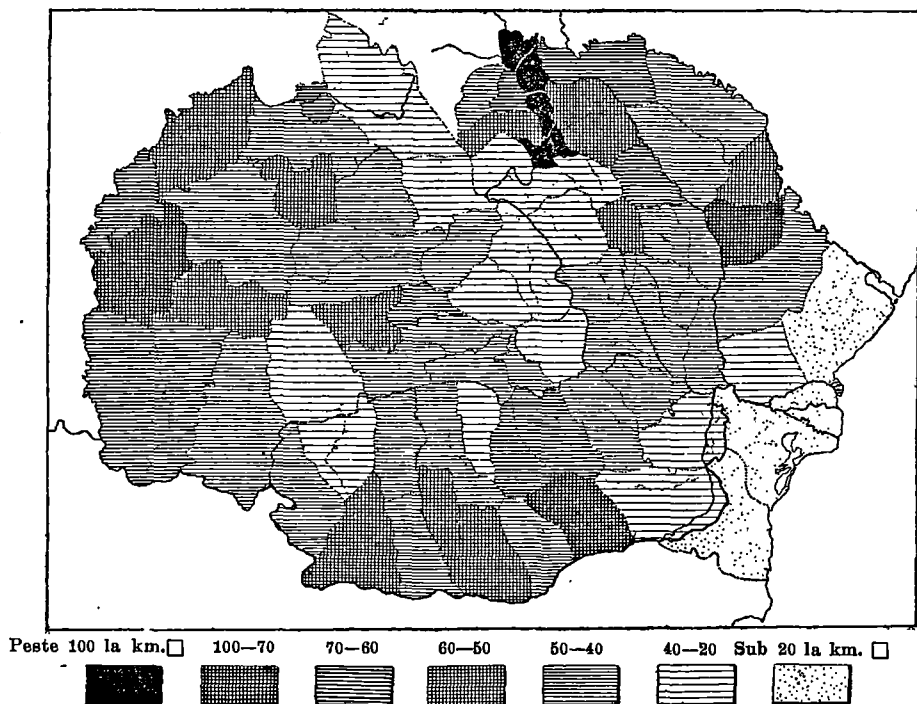

Fig. 42. Desimea populațiunii în regiunea dintre Nistru și Tisa.

și mai cu samă prin văile largi ale riurilor și apropierea orașelor mari, ea este mai desă.

Privită în comparațiune cu desimea populațiunii altor

State din Europa; desimea populațiunii din România este mică, încât pe teritoriul țării noastre ar putea să mai locuiască cel puțin încă pe atâția Români.

Naționalitățile. Deși nu s'a făcut o numărătoare precisă a diferiților locuitori de națiune deosebită decât cea română, totuși se poate spune, cu ôre-care aproximațiune, în privința numărului, că naționalitățile ce alcătuiesc populațiunea României sunt următoarele:

Românii în număr de vre-ô 5.500.000, alcătuiesc marea majoritate a locuitorilor, formând 92% din totalul populațiunii. Ei locuiesc mai cu samă în comunele rurale, ocupându-se cu agricultura. Proporțiunea lor la sate se ridică până la 98%, pe când la orașe proporțiunea scade până la 70%, fiind-că sunt amestecați cu străini; mai cu samă în orașele din N Moldovei proporțiunea lor scade și mai mult, ajungând chiar mai mică decât a străinilor cum este în orașele : Dorohoiu, Fălticeni, Botoșani, Bacău, Piatra, Iași.

Evreii sunt după Români poporul cel mai numeros, numărul lor trece peste 270.000, adică 4.6% din totalul populațiunii. Ei trăiesc mai cu samă prin orașe, de ôre-ce aședarea la sate le este interdișă. Ei nu-s răspândiți uniform în totă țera, ci mai mult în Moldova, unde se află 193.000, sau 72% din totalul lor, pe când în Muntenia — afară de orașul București, care singur are mai mult de 40.000 de Evrei—ei sunt foarte rari. Ocupațiunea lor principală este comerțul, deosebindu-se prin acesta și mai mult de populațiunea autohtonă, și formând un tip etnografic cu totul deosebit.

Ungurii. Nu se cunósce bine numărul lor, dar probabil că trebuie să fie în totă țera aprópe 100.000. Un grup din aceștia, vre-o 50.000, numiți Ciangăi, se găsesc prin județele Bacău și Roman, formând sate întregi de agricultori, pe cari numai religiunea lor, catolică, îi mai deosebesce de Români. Afară de aceștia cari sunt veniți în țera la noi de foarte mult timp, se mai găsesc prin orașe și mai cu samă în București, un număr însemnat de Unguri, emigrați din Ungaria în timpurile actuale.

Bulgarii sunt aședați într'o mulțime de sate înșirate,

mai tóte, dealungul Dunării, începând din Dolj, până la Călărași (Ialomița) și având un maximum de densitate în Ilfov. Se mai găsesc de asemenea Bulgari și în următoarele comune urbane: București, Brăila, Ploesci, Buzău; numărul lor însă nu se cunoște în mod exact. Această populațiune având însă aceeași religie și aceeași ocupațiune (agricultura) ca și Românii, sunt pe cale de a fi asimilați cu totul, acolo mai cu samă unde sunt amestecați unii cu alții; pe când în satele unde se găsesc numai Bulgari, asimilațiunea se face mult mai greu. Ei sunt veniți la noi pe la începutul secolului al XIX și chiar mai înainte, din cauza apăsărilor la care erau supuși din partea Turcilor, în țără la ei.

Turcii (Tătarii), în număr mai bine de 40.000, se găsesc în masă compactă în Dobrogea și în special în jud. Constanța, care singur numără aproape 35.000. În județele de pe marginea Dunării: Brăila, Ialomița, Ilfov, Vlașca, Teleorman, Romanați și Dolj se mai găsesc de asemenea răspândiți puținii Turci.

Printre celelalte naționalități, care au mai puțin reprezentati pe teritoriul României, mai sunt: Germanii, răspândiți prin câte-vă comune rurale din N Dobrogei și prin unele orașe, ca industriași și comercianți; Armenii, un popor de mult instalat în România, ați aproape asimilat complet cu Românii, ei sunt în mare parte comercianți; Grecii, instalați ca negustori, mai cu samă, prin porturile Dunării; Țiganiile răspândiți în totă țera, mulți din ei ducând o viață nomadă, iar alții formând sate de plugari.

Mișcarea populațiunii. Nu este destul să știm despre un popor, num a care este numărul indivizilor ce-l compune, desimea lor și naționalitățile ce sunt amestecate cu el, ci trebuie să mai știm și dacă acel popor tinde să devină mai numeros cu timpul, să stagneze sau chiar să se împuțineze; căci mai cu samă pentru popóarele mici, creșterea continuă a populațiunii este o cestiune de existență.

Acest lucru îl putem ști, dacă examinăm numărul născuților și al morților din mai mulți ani consecutivi. În România se nasc anual, în mijlociu, 42 de copii la fie-care 1.000 de locuitori; la țără se nasc mai mulți de 42‰, pe când la orașe mai puțin de 42‰. Acesta din cauză că la orașe condițiunile de trai sunt mai grele ca la țără, ceea ce face ca și numărul căsă-

toriilor să fie mai mic, și prin urmare numărul născuților va fi și el mai scăzut. În comparațiune cu celelalte țări din Europa, România nu e întrecută în privința mulțimei născuților decât de: Rusia, Serbia și Ungaria.

Din nefericire însă în România, mor anual, în mijloci, câte 30 de locuitori la fie-care 1.000, din cari copii până la 5 ani, alcătuiesc aproape $\frac{1}{2}$. La țără mor mai puțin de 30‰ de ore-ce viața de țără e mai igienică, pe când la orașe mor mai mulți de 30‰, căci viața din orașele mari mai cu samă, e puțin igienică. Trebuie de adăogat, că în spitalele din orașe mor o bună parte din locuitorii de la țără.

Comparată cu celelalte țări ale Europei, România nu e în trecut în privința mulțimii morților, decât numai de Ungaria și Rusia.

Dacă scădem acumă cifra morților din acea a născuților, vom avea cifra cu care a crescut populațiunea țării într'un an de zile, adică vom avea, creșterea anuală a populațiunii, care pentru România vedem că este, în medie anuală, de 12 locuitori la fie-care 1.000; ceea ce nu e mult, dacă comparăm creșterea populațiunii României cu a celorlalte țări din Europa. Această creștere mică a populațiunii, se datorește, după cum se vede, marelui număr al morților, în special a copiilor până la 5 ani. Acest lucru provine din cauza relei stări sanitare a populațiunii rurale, care încă nu e încă bine pătrunsă de binefacerea igieniei.

Dacă facem acumă comparațiune între creșterea elementului orășenesc și cel țărănesc, vedem că țărani sunt acei ce contribuiesc mai mult la înmulțirea numărului românesc, de ore-ce ei se nasc mai mulți și mor relativ mai puțin.

Privind în general însă populațiunea orășenescă într'un timp mai îndelungat ni se arată că ea a crescut mult mai repede decât cea țărănescă; acesta se datorește faptului că o bună parte dintre țărani s'au așezat prin orașe, cum se întâmplă în toate părțile, căci orașele au o putere de atracțiune pentru populațiune.

Starea culturală. Starea culturală a unui popor ore-care se apreciază nu numai după gradul de instrucțiune ce'l posedă, în mijloci, indivizii ce compun acel popor, ci și după sentimentele pe cari le nutrește.

Gradul de instrucțiune ce posedă poporul român este inferior, dacă'l comparăm cu acela al popoarelor din apusul Europei, căci pe când acolo, aproape toți locuitorii știu să scrie și să citească, la noi în România numai 22% din locuitorii ce au trecut de vîrsta de 7 ani, știu să scrie și să citească.

Această stare de lucruri se datorește faptului, că la noi nu au început să funcționeze școli pentru masele populare, decât de un timp puțin depărtat de noi, de la 1864, când tot-odată s'a decretat învățămîntul primar gratuit

și obligator pentru toți cetățenii României. Până atunci puținele școli primare, înființate sub Regulamentul Organic, erau cu totul insuficiente.

Pe lângă aceasta, se mai adăogă și faptul că numărul școlilor primare este cu totul nesuficient, pentru a putea primi în ele pe toți copii în vîrstă de a urma la școală. În adevăr în timpurile actuale, din aproximativ 600.000 de copii de la țară, în vîrstă de a urma la școală, nu au loc decât vre-o 250.000, în cele 3500 de școli rurale, iar restul forțamente rămâne fără școală.

Dar nici acele 250.000 de locuri, de cari dispun școlile primare rurale, nu s'pline în tot cursul anului, căci părinții se bucură mai mult la ajutorul ce l'capătă de la copii lor la munca agricolă, decât la instrucțiunea ce ar căpăta-o la școală. În fine, tot în desavantajul instrucțiunii mai este și faptul că, mulți din absolvenții școlilor primare nu mai cetesc de loc după ce termină școala. Încât și puținul ce l'au învățat îl uită cu încetul.

Dacă masele populare de la țară, stau rău în ceea ce privește instrucțiunea, în schimb însă, pătura mai bogată a societății posedă o instrucțiune alésă, ce o capătă acum prin școlile secundare și superiøre din țară, iar în timpurile mai vechi o căpăta prin școlile de prin străinătate.

Instrucțiunea secundară și superiöră, a cărei baze s'au pus la 1864, odată cu a acelei primare a luat o desvoltare foarte mare în comparațiune cu cea primară, și a fost până în ultimul timp tot gratuită. Adî ea se dă în vre-o 100 de școli secundare, din care: 68 de băeți și 38 de fete; și 2 universități: una în Bucuresci cu 5 facultăți și alta la Iași cu 4 facultăți.

Pe lângă acestea mai sunt o mulțime de școli speciale, precum: 2 școli de belle-arte, 2 conservatoare de muzică și declamație, 1 școală de ingineri, 1 școală veterinară, 1 școală de silvicultură, 3 școli de agricultură (2 elementare și 1 superiöră), 6 școli militare (una inferiöră, 2 școli de ofițeri, 1 școală de marină, 1 școală de equitație și 1 școală superiöră de răsboi); în fine, mai multe școli elementare de meserii.

Dar pe lângă școlile superiøre și secundare, care sunt

relativ destul de numeroase, ceea ce ne mai arată că în păturile bogate ale societății cultura a prins rădăcinii adânci, mai este și faptul că s'aŭ dezvoltat o mulțime de așe-
dăminte culturale, cari toate fac progrese însemnate. În fruntea acestora stă: Academia română, compusă din cei mai de samă. învățați ai întregii românimii, apoi: Ateneul român, Societatea istorică, Societatea geografică, Societatea medicilor și naturaliștilor din Iași, Societatea de științe, Societatea de chirurgie, Societatea politehnică, Societatea de medicină veterinară, Progresul silvic etc. Toate aceste societăți sunt frecventate de numeroși membri și ast-fel cercul cunoștințelor utile se lărgesce neconținut. Apoi dacă mai adăugăm faptul, că în orî-ce ramură literară sau științifică și chiar în arte, Românii aŭ dat specialiști de o necontestată valoare, putem spune fără a greși, că pătura bogată din România e în adevăr cultă, și se deosebesce în această privință în mod fundamental de masele populare de la țără.

Dacă acuma, privind în general întreg poporul român din punctul de vedere al gradului de instrucțiune, nu putem dice că e un popor cult, comparabil cu popoarele apusene; avînd însă în vedere și celelalte calități intelectuale ale sale, cari sunt aceleași ca și la restul popoarelor latine din Apus, precum și începuturile culturale de până acuma, putem prevedea că pentru viitor, poporul român e capabil de cea mai înaintată civilizațiune. În adevăr, toți străinii ce aŭ călătorit prin România, recunosc țeranului român, o inteligență ascuțită, o imaginațiune bogată și o vioiciune de spirit cum nu se vede la orî și ce popor, și despre care avem dovadă în producțiunile minții poporului, cum sunt: anecdotele, basmele (peveștile) poeziile populare, cîntecele etc.

Lenea, nepăsarea și lipsa de inițiativă, caracteristice popoarelor orientale se observă într'o măsură mai mică și la poporul român, însă acesta se datoresce contactului îndelungat ce l-a avut cu Turcii—popor oriental—cât și faptului că mai înainte de totă munca lui beneficiau numai stăpînirea, bôerimea și negustorii străini (Turci). Se

înțelege, că acuma când aceste cauze au dispărut și când instrucțiunea se răspândește tot mai adânc în masele populare, aceste defecte vor dispărea și ele.

În fine numeroasele și mai ales bogatele, aședeminte de bine-facere (spitale, aziluri etc.) ce posedă Țera românească, ne arată cât de adânc este înrădăcinat în poporul nostru, sentimentul de milă pentru aprópele său.

De la cea d'întăi vorbă, de cum îți dice «bună ziua» simți că ai aface cu un om de ispravă, gata să-ți dea un sfat bun, o mână de ajutor dacă e nevoie și asta fără socotelii negustoresci, fără nici un gând de răsplată, mulțumit că i-ai adus prilej să facă și el un bine.»

A. VLAHUȚĂ

EXPLICAREA NOȚIUNILOR DESPRE CONFESIUNI.

Când primii ómenii au apărut pe suprafața pămîntului, au rămas extaziați în fața măreției naturii și asistând la desfășurarea fenomenelor naturale, cari în unele cazuri erau favorabile lor, în altele nu, ei și-au închipuit că toate acele fenomene sau lucruri cari îi impresionă mai mult, sunt însuflețite, și anume că o putere mai mare decât a lor residă în ele.

Adorarea dar a fenomenelor naturale și a diverselor lucruri, pentru a le face favorabile lor, a fost cea d'întăi religieune ce au avut-o ómenii și este și azi religieuna popórelor celor mai puțin civilisate.

Acéstă religieune este deosebită de la un trib la altul și pórtă numiri deosebite, așa: religieuna Negrilor se chiamă: fetișism; religieuna popórelor mongolice din N Asiei se chiamă șamanism, etc. Am putea numi acest fel de religieune, cu toate variațiunile sale, cu o singură numire, religieune păgână.

Cu încetul ómenii au personificat acele puteri nevădute, închipuindu-și că există mai multe ființe supreme (deși) asemenea ómenilor, înzestrate însă cu acele puteri extraordinare, și având numai sediul în obiectele, la cari mai înainte se închinau. Aceste ființe erau acuma pentru ómeni, acele ce diriguiau fenomenele naturii și ei în loc să se mai închine mării, se închinau lui Neptun (deul mării), în loc să se închine fulgerilor, se închinau lui Jupiter etc..

Se înțelege că acești zei erau deosebiți la diversele popoare, după imaginațiunea fie-cărui popor, așa încât fie-care își avea religiunea sa proprie, cum s'a întâmplat cu mai toate popoarele vechi ca: Egiptenii, Asirienii, Fenicienii, Grecii, Romanii, etc. Astăzi acest fel de religiune este răspândită mai cu samă în E Asiei și în India, unde găsim 2 ramuri mai importante: Budismul profesat de Chinezii și Japonezii și Brahmanismul (Hinduismul) profesat mai mult de Indieni. Numărul adeptilor acestor religiuni trece astăzi peste 650.000.000 de suflete. În general, putem numi toate aceste soiuri de religiune în care se admite existența mai multor zei, cu un singur cuvânt: **religiuni politeiste.**

Mai în urmă omenii din elita inteligenței diverselor popoare vădând că între fenomenele naturii există o legătură foarte strânsă, unele determinând pe altele, au fost conduși la admiterea unei singure ființe supreme, a-tot știutoare și a-tot făcătoare, care ar dirige singură toate fenomenele naturii. Ast-fel s'au născut **religiunile monoteiste**, care s'au răspândit apoi din ce în ce mai adânc în masa diverselor popoare.

Cel dintâiu popor care s'a închinat unui singur Dumnezeu, a fost poporul israelit, religiunea lui se numește Mosaism. Mai în urmă a apărut o nouă religiune monoteistă, Creștinismul, cea mai perfectă dintre toate menită să devină o religiune universală; ea a fost adoptată cu încetul de toate popoarele din Europa și răspândită apoi și mai departe în celelalte continente.

Mai târziu prin sec. al VII după Chr., a mai apărut o nouă religiune monoteistă, Islamismul (Mahometanismul), care și-a făcut adepții, mai cu samă printre popoarele din V Asiei și N Africii.

Religiunile monoteiste sunt actualmente cele mai răspândite dintre toate, având ca adepți mai bine de $\frac{1}{2}$ din populațiunea întregului pământ. În special Creștinismul este cel care numără cei mai mulți adepți, peste 550.000.000 și este în același timp religiunea popoarelor celor mai civilizate.

Prin sec. al XI după Chr., creștinii neînțelegându-se asupra modului de administrațiune bisericească, s'au divizat în 2 părți, cei de la răsărit au format, Biserica creștină ortodoxă, iar cei de la apus au format, Biserica catolică. Din aceștia din

urmă, prin sec. al XVI s'au deslipit încă o parte și au format Biserica protestantă.

Fie-care din aceste 3 ramuri principale ale Creștinismului: sunt profesate adî, cam de acelaș nēm de popóre, afară de mici excepțiuni, ast-fel: Ortodoxismul e profesat în mare parte de popórele slavice; Catolicismul de popórele latine; iar Protestantismul de popórele germanice.

Confesiunile în România.

Cea mai răspândită religiune de la noi din țără și care se practică nu numai de totalitatea Românilor, ci și de Bulgari, Sêrbî și Greci este, religiunea creștină ortodoxă. Ea este recunoscută ca religiune de Stat în țera noastră.

Numêrul adeptilor ei este aproximativ de 5.500.000, sau 92% din întreaga populațiune a țerii.

Religiunea noastră este aceeași ca și a tuturor celorlalți Români din Dacia, precum și cu a celor mai multe dintre popórele din Orientul Europei care ne înconjură ca: Rușii, Rutenii, Bulgarii, Sêrbii, Grecii etc. și cu care formăm împreună, grupa popórelor ce aparțin Bisericii răsăritene.

Însă numai atât avem comua cu ele, credința noastră, încolo în administrațiunea bisericii noastre, adică în ceea ce privesce păstrarea credinței strămoșești și în supravegherea celor însărcinați cu răspândirea învățăturilor Mântuitorului (clericii), noi suntem cu totul independenți de celelalte popóre, ce au aceeași religiune ca noi. Biserica română se dice că e autocefală.

Pentru ușurința administrațiunii bisericești, țera noastră e împărțită în 8 eparhii și anume:

Eparhia Moldovei și Sucevei, cuprinde județele: Dorohoiu, Botoșani, Suceva, Némț și Iași. Reședința este la Iași.

Eparhia Romanului, cuprinde județele: Roman, Bacău, Tecuci și Putna. Reședința este la Roman.

Eparhia Hușilor cuprinde județele: Fălciu, Vaslui și Tutova. Reședința e la Huși.

Eparhia Dunării de jos, cuprinde județele: Brăila, Covurlui Tulcea și Constanța. Reședința e la Galați.

Eparhia Buzăului cuprinde județele: Buzău și R. Sărat. Reședința e în Buzău.

Eparhia Ungro-Vlahiei, cuprinde județele: Ialomița, Vlașca, Prahova, Ilfov, Dâmbovița, Muscel și Teleorman. Reședința e în București.

Eparhia Argeșului, cuprinde județele Argeș și Olt. Reședința e în Curtea de Argeș.

Eparhia Nouului Severin cuprinde județele Olteniei: R.-Vâlcea, Gorj, Romanați, Dolj și Mehedinți. Reședința e în R.-Vâlcea.

Două din aceste eparhii: a Ungro-Vlahiei și a Moldovei sunt ridicate la rangul de Mitropolii și au în fruntea lor câte un mitropolit, iar celelalte 6 sunt Episcopii și au în fruntea lor câte un episcop.

Mitropoliții și Episcopii au îndatorirea să supravegheze fie-care pe clericii din eparhiile lor, ca ei să-și îndeplinescă sfânta lor misiune cu totul în conformitate cu învățăturile Mântuitorului, și a face ca buna rânduială să domnască în toate bisericile.

Însă autoritatea supremă care hotărăsește toate chestiunile privitoare la religie este Sf. Sinod al Bisericii române, o adunare formată din cei 2 Mitropoliți, cei 6 Episcopi și din 8 Arhiepiscopi — cari ajută pe Mitropoliți și Episcopi în funcțiunile lor administrative — presedată de Mitropolitul Ungro-Vlahiei.

Acastă stare a Bisericii române durează numai de la 1864, până atunci șeful suprem al Bisericii noastre era Patriarhul din Constantinopol; Biserica noastră era pe atunci tot una și în privința administrativă cu întreaga Biserică de răsărit.

Celelalte confesiuni au mult mai puțini adepți și aceștia aparțin mai cu seamă naționalităților străine ce trăiesc în România, ast-fel Catolicismul și Protestantismul sunt practicate în țară la noi mai cu seamă de Unguri și Germani, numărul adepților acestor 2 confesiuni este de 170.000 sau 3% din totă populațiunea țării; Mosaismul, practicat de Evrei este, după religionea ortodoxă, cultul cel care numără cei mai mulți adepți la noi în țară, 270.000 sau 4.6% din totalul populațiunii; Islamismul practicat de Turcii și Tătarii de prin Dobrogea, numără abia vreo 43.000 de adepți; în fine Rițularmên (o ramură

a religiunii ortodoxe) numără și el câte-vă miî de adepți în țără la noi.

Practicarea nu numai a acestora, dar a orî-cărei confesiuni, este absolut liberă la noi în țără. Nimic nu împedică pe nimeni de a se închină lui Dumnezeu în orî-ce mod ar dori; nici legile țării. — cari garantéză absoluta libertate a orî-cărui cult — nici populațiunea care este foarte tolerantă din acest punct de vedere.

EXPLICAREA NOȚIUNILOR DESPRE FORMELE DE GUVERN.

Din momentul ce ómenii s'au înmulțit pe suprafața pămîntului, și diferitele hórde până atunci neorganizate au venit în atingere unele cu altele, s'a simțit absolută necesitate de a fi organizate. Căci să ne închipuim ce s'ar fi întîmplat cu o ast-fel de societate în care fie-care trăia după capul său, când ar fi fost amenințată de invaziunea unei alte hórde străine, sau când hrana ne mai fiind suficientă trebuia să emigreze? De sigur că atunci bătrânii împreună cu cei mai deștepți și mai voinici, adunându-se și discutând, luaū o hotărîre căreia trebuia să se supună întréga hórdă. Cu aducerea la îndeplinire a acelei hotărîri eră însărcinat tot-deauna cel mai energic dintre toți.

De aci înainte, orî de câte orî s'ar mai fi întâmplat ceva analog, sau orî-ce altă nouă nemulțumire s'ar mai fi produs, se proceda la fel. S'a stabilit ast-fel încetul cu încetul, necesitatea unei autorități permanente, guvern, a cărui scop să fie liniștea și bunul mers al societății sau a Statului.

Formele de guvern. Când autoritatea supremă se exercită de către un singur om, atunci Statul poartă numirea de monarhie.

Șeful suprem (monarchul) póte guvernă după bunul său plac, fără a ține sémă de nici o lege tratând pe supușii săi ca pe nisce obiecte, atunci avem un Stat despotice (despotism), cum sunt unele triburi prin Asta și Africa.

Când însă monarchul exercită autoritatea sa după nisce anumite legi, cărora se supune și el, atunci avem un Stat autocratic, cum e Rusia.

Când monarhul împarte autoritatea sa cu aleșii poporului, atunci avem un Stat constituțional, cum e România, Spania, Italia, Germania etc.

Monarhiile pot să aibă următoarele ranguri: ducat, principat, regat și împărăție. Suveranul unui Stat poate, în unele cazuri, să fie ales de supușii săi, atunci monarhia se zice că este electivă, cum a fost în țările române mai de mult, înaintea Suveranului actual. În cele mai multe cazuri însă, autoritatea Suveranului se transmite de drept succesorilor săi, atunci monarhia se zice că este ereditară.

În cazul când autoritatea supremă aparține mai multora, care însărcinează apoi cu exercitarea ei pe un timp mărginit pe unul dintre ei, atunci Statul poartă numirea de Republică. Republica se zice, democratică, când autoritatea supremă aparține întregului popor, fără deosebire de clase, cum e de ex. Franța, Elveția, Statele-Unite; și aristocratică, când numai un număr restrâns de oameni—de obicei bogății—au drept la conducerea Statului. Numai ei aleg pe cel ce trebuie să exercite autoritatea supremă, care în tot-deauna e unul dintre dâșii; așa au fost de pildă: rep. grecescă antice, feniciene, romană, rep. italiene medievale, etc.

Oricare ar fi forma de guvern a unui Stat, când autoritatea supremă, reprezentată prin legi, se exercită la fel în toate părțile țării, atunci Statul se chiamă că e unitar, cum e de ex. România, o monarhie unitară; Franța, o republică unitară.

Sunt însă unele State provenite din fusionarea altor State mai mici, în scopul de a se apăra mai ușor și de a-și proteja interesele mai bine; aceste State se chiamă federative. În ele autoritatea supremă nu se exercită la fel în toate părțile, căci fie care Stat caută să-și păstreze regulile sale, după care să se guverneze; cum e de ex.: Austro-Ungaria, Germania, etc., care sunt monarhii federative; iar Elveția, Statele-Unite etc., sunt republice federative.

Forma de guvern a României.

România din acest punct de vedere, este o monarhie constituțională, unitară și ereditară având rangul de regat.

În rangul acesta România se află numai de la 1881, până atunci ea avea rangul de principat.

Normele după cari se guvernează actualmente țera noastră, sunt cele stabilite prin Constituțiunea de la 1866 și modificată la 1879 și 1884.

Aceste norme însă nu se aplică decât numai pentru România de dincóce de Dunăre. Dobrogea este guvernată și ađi încă, după alte reguli cuprinse într'o lege numită «legea de organizare a Dobrogei.»

Și înainte de 1866 țera noastră a fost monarhie constituțională și anume în două rânduri: pentru prima órá în intervalul de la 1832—1848, când cele două principate române, neunite încă, se guvernau după Regulamentul Organic; și a doua órá, un timp scurt din domnia principelui Cuza.

Iată cari sunt punctele principale cuprinse în Constituțiunea României:

Se asigură libertatea individuală a orî-cuî, precum și libertatea de a gândi, scrie și întruni. Se desființază tóte clasele sociale ce existaū până atunci și se proclamă toți cetățenii egali înaintea tuturor legilor avênd cu toții aceleași datorii și aceleași drepturi. Străinii ce vin în țeră, nu se pot bucura de aceleași drepturi ca și Românii decât cu aprobarea aleșilor națiunii.

Stabilește apoi că proprietatea, domiciliul și scrisorile sunt inviolabile, nimeni nu se póte atinge de ele fără răspundere. Se face excepțiune pentru casurile de utilitate publică, când cine-vă póte fi expropriat fără voia sa, însă în urma unei juste despăgubiri.

Maî stabilește apoi, obligativitatea serviciului militar, precum și obligativitatea și gratuitatea învățămîntului primar.

Din acestea se vede că România este una din cele maî liberale țări din Europa, putêndu-se compara cu orî-ce altă țeră din acest punct de vedere.

În fine, se maî stabilește prin Constituțiune de cine și cum vor fi exercitate puterile constitutive ale Statului.

Puterea legiuitoare aparține Suveranului și poporul. Poporul delégă în deplină libertate din sînul său pe acei cari vor tre-

bui să discute, să aprobe sau să respingă legile. Odată aprobate de aleșii poporului, legile trebuiesc sancționate și de Suveran; fără de acesta nici o lege nu poate avea putere la noi în țară.

Aleșii poporului, formează două corpuri: Camera deputaților și Senatul, cari se întrunesc regulat în fie care an la 15 Noembrie. Durata lor este: de 4 ani pentru Cameră și de 8 ani pentru Senat, jumătate din Senatori se reînnoesc, prin tragere la sorți, la fie-care 4 ani.

Puterea judiciară se exercită în chipul următor:

Micile neînțelegeri dintre locuitorii de la țară se judecă de către *judecătoriile comunale*, ce se află în fie-care comună rurală și sunt compuse din primarul comunei și 2 jurați luați dintre locuitorii acelei comune.

Pentru judecarea micilor abateri de la legile țării și a micilor neînțelegeri dintre orășeni sunt *judecătoriile de pace*, situate prin satele mai importante, orașele și orașe.

Pentru judecarea abaterilor mai mari de la legi, sau a neînțelegerilor mai mari dintre locuitori sunt *tribunalele*, în număr de 32 situate în fie-care capitală de județ.

Cei nemulțumiți cu hotărîrea tribunalelor pot să se adreseze *curților de Apel*. Acestea sunt în număr de 4: la Iași, Galați, București și Craiova.

În fine, pentru a observa dacă legile se aplică întocmai de către Curți și tribunale avem *înalta curte de casație și justiție* din București.

Pentru judecarea crimelor și delictelor mai grave sunt *curțile cu jurați* în fie-care capitală de județ. Ele sunt formate din 3 judecători, asistați de 12 cetățeni cari singuri hotăresc vinovăția celui acuzat, iar judecătorii aplică pedepsa prevădută de lege.

În fine, pentru judecarea militarilor avem *tribunale militare*; pentru judecarea preoților avem *consistorii*; pentru comercianți *tribunale comerciale* etc.

Puterea executivă, adică aceea ce este însărcinată cu punerea în aplicare a legilor și cu executarea hotărîrilor judecătorești, aparține Suveranului, care este ajutat în exercitarea ei de către cei 8 miniștri: de interne; de justiție; de culte și instrucțiunea publică; de finanțe; de lucrări publice; de război; de domenii, agricultură, comerț și industrie.

Armata. Menirea principală a acestei instituțiuni este apă-

rarea integrității teritoriului nostru contra dușmanilor din afară, însă în timp de pace ea servește și ca un accesoriu al puterii executive.

Armata noastră *activă*, ce cuprinde pe toți tinerii aflați la un moment dat sub drapel, numără în timp de pace: mai mult de 125.000 de soldați, vre-o 3.500 de ofițeri, 12.000 de cai și vre-o 400 de tunuri. În timp de război numărul soldaților se poate ridica peste 200.000.

Armata activă se compune din: 34 regimente de dorobanți; 8 batalioane de vânători; 17 regimente de cavalerie (11 de călărași și 6 de roșiori); 12 regimente de artilerie de câmp; 2 regimente de artilerie de cetate; 2 regimente de geniu; 3 escadrone de jandarmi călări; 4 escadrone de tren; 2 companii de jandarmi pedestri, etc.

Afară de armata activă mai putem face apel și la *miliții*, ce cuprind pe omenii în vârstă de 30 — 36 de ani; iar în cas de invasiune, toți cetățenii până la vârsta de 46 de ani sunt datorți a purta armele, constituind *glătele*.

Comandant suprem al întregii armate este Suveranul.

Pentru ușurința comandamentului și administrațiunii militare armata noastră e subdivisată în 4 corpuri și 1 divizie activă. Corpul I are reședința la Craiova; Corpul II la București; Corpul III la Galați și Corpul IV la Iași. Divizia activă are reședința în Constanța.

Fortificațiuni. Pentru apărarea și mai sigură a țării s'au construit locuri întărite, pe unde inamicul să nu poată trece cu nici un chip în următoarele puncte ale ei: a) pe linia *Focșani-Nămolbasa-Galați* cu scopul de a opri orîce invasiune ce-ar veni dinspre Nord și b) *împrejurul Bucureștilor* pentru a apăra capitala de o ocupațiune străină.

ÎMPARTÎREA ADMINISTRATIVĂ.

Pentru înlesnirea administrațiunii, România e subîmpărțită în 32 de județe.

Următorul tablou ne arată întinderea, populațiunea, capitala și populațiunea capitalei fie-cărui județ.

No.	DISTRICTELE	Suprafața în km. □	Populați- unea totală	CAPITALA	Populați- unea Capita- lelor
1	Dorohoï . . .	3.822	163.000	Dorohoï . . .	13.000
2	Botoșani . . .	3.148	175.000	Botoșani . . .	32.000
3	Sucéva . . .	3.421	133.000	Fălticeni . . .	10.000
4	Iași	3.121	194.000	Iași	78.000
5	Némț	3.998	150.000	Piatra	17.000
6	Roman	2.091	112.000	Roman	14.000
7	Vaslui	2.294	114.000	Vaslui	9.000
8	Fălciu	2.208	96.000	Huși	15.500
9	Bacău	3.973	197.000	Bacău	16.000
10	Tecuci	2.547	125.000	Tecuci	13.500
11	Tutova	2.391	120.000	Bêrlad	24.000
12	Putna	3.249	155.000	Focșani	24.000
13	Covurlui	2.961	149.000	Galați	63.000
14	Tulcea	8.626	127.000	Tulcea	19.000
15	Constanța	6.910	140.000	Constanța	13.000
16	R.-Sărat	3.268	140.000	R. Sărat	13.000
17	Brăila	4.358	152.000	Brăila	58.000
18	Ialomița	6.789	192.000	Călărași	11.000
19	Buzău	4.863	225.000	Buzău	21.500
20	Prahova	4.664	310.000	Ploesci	43.000
21	Ilfov	5.780	552.000	București	282.000
22	Vlașca	4.488	204.000	Giurgiu	14.000
23	Dâmbovița	3.456	212.000	Târgoviște	9.500
24	Muscel	2.954	117.000	Câmpu-lung	13.000
25	Argeș	4.435	210.000	Pitești	15.500
26	Olt	2.825	147.000	Slatina	8.000
27	Teleorman	4.685	242.000	T.-Măgurele	8.500
28	R.-Vâlcea	4.239	194.000	R.-Vâlcea	7.500
29	Romanați	4.577	206.000	Caracal	12.000
30	Gorj	4.698	175.000	T.-Jiului	6.600
31	Dolj	6.565	370.000	Craiova	45 500
32	Mehedinți	4.949	252.000	T.-Severin	19.000

Împărțirea acésta în județe este aprópe aceeași care s'a stabilit pe când principatele române erau guvernate după Regulamentul Organic. Numai puține modificări s'aú adus acelei împărțiri, anume: Dobrogea după anexare avea 3 județe, cari puțin mai în urmă s'aú contopit în actualele 2 județe. S'a desființat micul județ «Loviște» ce se întindea pe ambele maluri ale Oltului în apropiere de Turnu-Roșu; precum și județul «Secuenii» saú «Séca» care cuprindea câte o parte din județul Buzău și Prahova. În fine și Vrancea avea mai de mult o administrațiune proprie a sa.

Impărțirile administrative mai mari, ca: Moldova, Muntenia și Oltenia nu mai au așă decât o semnificare istorică din acest punct de vedere, pe când în vechime erau în realitate împărțiri administrative mai mari.

În capul fie-cărui județ se află câte un prefect, numit de Suveran și însărcinat să supravegheze de aproape ordinea publică și aplicarea legilor în districtul său. Județele sunt împărțite la rândul lor în plăși, fiind supraveghiată fie-care plasă de către un sub-prefect.

În ceea ce privesce afacerile numai ale județului, ca construcțiunii de drumuri, spitale etc., prefectul este ajutat de consiliul județen, ales de către cetățenii județului și după ale cărui hotăriri prefectul trebuie să lucreze.

GEOGRAFIA ECONOMICĂ

AGRICULTURA

Factorii principali de la cari atârănă starea înfloritoare a agriculturii unei țări sunt doi: solul arabil și clima. Cunoșterea lor este deci foarte importantă pentru cel ce examinează agricultura acelei țări.

Solul arabil de pe câmpia Munteniei (Fig. 43) și délurile Moldovei este alcătuit la suprafață dintr'o pătură de humus (pământ negru, cernoizem) a cărei grosime variază de la o localitate la alta, ajungând une-oră până la 1 m.; sub această pătură începe pe nesimțite un strat destul de

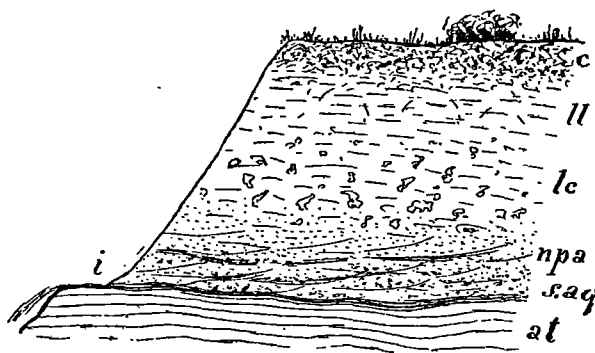

Fig. 43 Tăetură prin solul arabil de pe câmpia Munteniei *c.* humus (cernoizem) *ll.* löss levigat (spălat) *lc* löss cu concrețiuni; *npa.* nisip, pietriș, intercalațiuni de argile, *saq.* strat aquifer; *at.* argile terțiare. *i.* izvor.

gros de löss (lut galben), care în partea mai de jos conține numeroase concrețiuni margose. Sub löss vine (în Muntenia)

un strat de nisip și petriș cu intercalațiuni subțiri de argile, care în fine se rezimă pe alte strate mai vechi de argile și nisipuri;

În regiunea munților și a delurilor mai înalte solul arabil este redus numai la prima pătură de humus, sub care se găsesc imediat stratele mai vechi.

Deși nu s'a făcut multe cercetări pentru a se cunoaște bine calitățile acestui sol de pe totă întinderea României, totuși relativ la solul de pe câmpia Munteniei și delurile Moldovei se poate spune următoarele: că din punct de vedere mecanic acest sol posedă calități excelente pentru agricultură, pentru că e format dintr'un strat gros de *argilă fină*, amestecată numai cu puțin *nisip* și acela tot fin, ceea ce îl face să fie puțin permeabil și tot-odată să poată înmagazina o cantitate mare de apă în el, adică prezintă o calitate prețioasă față de clima adese-orî secetosoasă a verilor noastre. Grosimea solului permite în acelaș timp rădăcinilor să-și caute hrana în adâncime, iar porositatea (afânarea) lui permite rășirarea lor pe o suprafață mai întinsă.

Nu tot acelaș lucru se poate spune și despre compozițiunea chimică a solului, care dacă în general este bună (ca în N Moldovei), în multe locuri însă lasă de dorit prezintă lipsuri ce trebuiesc împlinite prin adăugări artificiale, îngrășăminte; și acesta cu atât mai mult este necesar, cu cât acest sol a fost cultivat secole întregi, fără să-i fi restituit ceva din ceea ce a pierdut. Aici nici măcar vechiul obicei de a se lăsa pământul să se odihnească din 3 ani unul nu se mai practică decât pe o scară foarte mică.

În privința acesta popoarele din apus au înțeles de mult, că un sol de calitate inferioară nu poate da o recoltă abundentă, chiar dacă clima i-ar fi cât se poate de favorabilă; și de aceea vedem acolo întrebuințându-se pe o scară întinsă îngrășămintele, pe când la noi abia acum în timpul din urmă au început a se întrebuința.

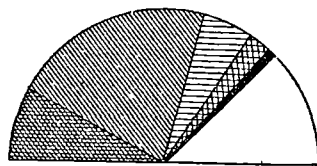
Clima României este, după cum am văzut, o climă continentală cu o ușoară tranzițiune spre cea mediteraneană și prezintă o mulțime de inconveniente pentru

agricultură, anume: frigurile târzii de prin Martie și Aprilie ce se întâmplă dese-ori în regiunile cu acest fel de climă și care surprindând vegetația de-abia începută, pot să o compromită; verile secetóse sunt însă cele mai mari nenorociri ce vin asupra agriculturii noastre, căci în urma unei astfel de veri câmpurile rămân pârjolite de sóre și cultivatorul nu recoltază nici $\frac{1}{2}$ din ceea-ce ar fi trebuit să recolteze; brumele timpurii sunt de asemenea periculóse, căci pot distruge rodul plantelor de toamnă ca: porumbul, viea, arborii fructiferi etc.

Dacă mai adăogăm la acestea și deseale ploii însoțite de grindină, ce ajunge une-ori la mărimi considerabile, precum și inundațiile ce acopăr în anii ploioși luncile riurilor, acoperite cu numeroase semănături, vom conchidecă acest al doilea factor este cât se póte de puțin favorabil agriculturii românescoi. În anii când nici unul din aceste inconveniente nu se ivesc, atunci lanurile României produc recolte splendide, datorite nu atât climei, cât mai cu sémă calităților solului, cari sunt încă destul de bune.

Intinderea și Diviziunea solului. Din totă întinderea României, partea productivă ocupă numai 75%, adică trei sferturi, pe când 25% este neproductivă. (Veđi Fig. 44)

Comparând solul nostru neproductiv cu acela al țerilor învecinate vedem că nici chiar Rusia, unde populațiunea e așa de rară nu posedă, proporțional cu suprafața sa, atât pământ neproductiv; nu mai vorbim de celelalte țeri ca: Ungaria, Germania etc. unde solul neproductiv nu ocupă nici 5% din suprafața totală a acelor țeri. Și cu toate acestea teritoriile ne agricole, ca: lacuri, riuri, drumuri, sate, orașe, mine, stânci etc. nu sunt mult mai numeroase la noi ca în celelalte țeri; ceea

24%, 37%, 10%, 4%, 1%, 24%.

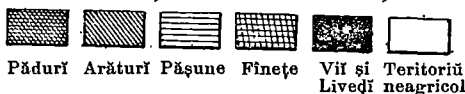

Fig. 44. Diviziunea solului României după felurile principale de cultură.

ce ne arată că agricultura nu a pus stăpânire pe toate

terenurile favorabile ei și că mai are de cucerit încă suprafețe întinse; chiar delta Dunării și cu mlaștinile ce se găsesc în lunca ei cu timpul vor deveni teritorii agricole după cum au devenit cele din lunca Tisei.

Solul agricol al României, după felurile principale de cultură, se împarte după cum se arată în fig. 44.

Plantele cultivate.

(A se vedea harta agricolă).

Cerealele sunt dintre toate plantele ce se cultivă pe teritoriul României, acele ce ocupă suprafața cea mai întinsă și anume: din cele 4.938.000 hectare de arături ce se fac în mijlociul (1895—1899) în fie care an, 4.700.000 hectare se sémână cu cereale, adică ele ocupă 95% din totă suprafața arată și 35.8% din suprafața totală a țării. În comparațiune cu celelalte țări producătoare de cereale, mica noastră țară oferă culturii cerealelor, proporțional cu suprafața sa, cea mai mare întindere, căci în nici o țară cultura cerealelor nu ocupă 35.8% din suprafața totală.

Producțiunea cerealelor se urcă la 58.000.000 hectolitri anual, din care cea mai mare parte se vinde în țările industriale din apusul Europei, iar restul se consumă în țară. Între țările cari vînd cereale România ocupă locul al III-lea; cele d'întâi sunt: Statele-Unite și Rusia.

Cerealele cultivate pe solul României sunt în primul rînd: porumbul și grăul, cari singure ocupă $\frac{2}{3}$ din suprafața destinată cerealelor, apoi vin în rîndul al doilea orzul, ovėsul, secara și meiul.

Grăul ocupă în mijlociul (1895—1899) o suprafață de 1.530.000 de hectare sau aproape $\frac{1}{3}$ din totă întinderea sémănată cu cereale. Suprafața ocupată de el variază puțin de la un an la altul, cu 100—200.000 de hectare cel mult.

El se cultivă în totă țera, dar cu mai mare intensitate pe câmpia Munteniei, în județele exclusiv de câmp ca: Dolj, Romanaș, Teleorman, Vlașca, Ilfov, Ialomița și Brăila. În aceste județe, adevăratele grânare ale țării, se găsesc

mai mult de jumătate din suprafața ce grâul ocupă în totă țera, pe când în celelalte județe cultura grâului este mai restrânsă și inferioară culturii porumbului. Repartizarea acesta neegală a culturii grâului se explică prin faptul că în câmpia Munteniei proprietarii mari predomină și ei preferă să cultive o plantă care să le renteze mai mult; pe când în Moldova și la munte, proprietatea mică (țărănească) fiind mai răspândită se explică ușor de ce porumbul — hrana zilnică a țăranului — este mai răspândit de cât grâul.

Producțiunea mijlocie a grâului în perioda 1895—1899 a fost de 18.370.000 hectolitri. Observând mai de aproape producțiunea grâului vedem că ea variază foarte mult de la un an la altul; așa în 1899 a fost numai de 9.185.000 hectolitri pe când în 1896 a fost de 25.089.000 hectolitri, iar în 1897 a fost de 15 052.000 hectolitri, deși, după cum s'a spus, suprafața semănată cu grâu a variat prea puțin.

Producțiunea mijlocie la 1 hectar — ceea-ce ne arată gradul de rodnicie al pământului — a fost în aceeași perioadă de timp cam de 12 hectolitri, observându-se aceeași variațiune foarte mare de la un an la altul ca și la producțiunea totală. Cauza acestei variațiuni prea mari se explică prin clima acestei țări, care în unele veră e atât de secetosă încât compromite cea mai mare parte din recoltă, iar în altele e atât de ploioasă, încât pe lângă că distruge o bună parte din recoltă, apoi ajută și la propagarea diferitelor bôle ca: rugina, mălura etc.

În comparațiune cu alte țări, pământul nostru nu produce destul grâu, căci în Germania, Ungaria, Anglia, Franța, media producțiunii este de 15—28 hectolitri la hectar.

Calitatea grâului se apreciază după greutatea hectolitică și compozițiunea chimică a grăunțelor. Din aceste puncte de vedere grâul produs în Moldova de sus este cel mai bun și poate rivaliza cu cele mai bune grâne ce se produc în lume. Regiunea cea mai bogată în grâu — câmpia Munteniei — produce, din nenorocire, un grâu de calitate inferioară.

Grâul se consumă în mică parte în țară ca aliment, cea mai mare cantitate se exportă, fie ca grâu fie ca făină.

Porumbul este planta cea mai mult cultivată, ea a ocupat în perioada 1895—1899 o suprafață de 1.955.000 hectare în fiecare an, cu variațiuni foarte restrânse de la un an la altul, maximum 300.000 de hectare.

El se cultivă în toate regiunile țării predominând asupra tuturor celorlalte plante cultivate, afară de câmpia Munteniei unde predomină grâul. Întinderea acesta mare a porumbului se explică prin faptul că este hrana fundamentală a țăranului.

Producțiunea totală a porumbului a fost în mijloci (1895—1899) de 24.397.000 hectolitri anual, având o producțiune medie la hectar de $12\frac{1}{2}$ hectolitri. Ca și la grâu, producțiunea totală variază foarte mult, astfel pe când în 1899 s'a produs numai 9.768.000, în 1898 s'a produs 35.000.000 hectolitri.

Singură Rusia recoltază de pe lanurile sale de porumb proporțional mai puțin decât România, pe când toate celelalte țări mai mult.

Calitatea porumbului. Tot nordul Moldovei este regiunea unde se produce porumbul de calitate cea mai bună din punctul de vedere al alimentațiunii omului, pe când porumbul produs în Muntenia este de o calitate mai inferioară din acest punct de vedere, însă este mai bun pentru fabricarea spiritului căci conține mult amidon.

Celelalte cereale, adică: orzul, ovêzul, secara și meiul ocupă suprafețe cu mult mai mici, toate la un loc abia ocupă $\frac{1}{4}$ din suprafața destinată cerealelor.

Iată suprafețele ocupate de aceste plante, precum și producțiunea totală și medie în perioada 1895—1899.

Planta	Suprafața în hectare	Prod. medie la 1 hectar	Producț. totală în hectolitri	Intrebuințarea
Orz	626.000	12. ₃ hectol.	7.724.500	Nutreț și Bere
Ovês	291.000	14. ₂ «	4.131.000	Nutreț
Secară . . .	214.000	12. ₆ «	2.670 000	Spirt, Alimen.
Meiü	89.00	7. ₇ «	690.000	Nutreț

Plantele oleaginoase; rapița, inul și cânepa sunt, după cereale, cea mai importantă grupă de plante ce se cultivă pe teritoriul României, numai rapița ocupă în mijlociū vre-o 50.000 de hectare anual; în unii ani însă se sémână suprafețe mult mai mari, dar din pricină că este o plantă cam gingașă pentru clima țării noastre, adesea ori producțiunea sa este distrusă de frig. Ea se cultivă pentru uleiul ce se extrage din semințele ei.

Inul și cânepa ocupă suprafețe mai mici și se cultivă nu atât pentru oleiul ce se extrage din semințele lor, ci mai mult ca plante textile, pentru fuiorul lor.

Legumele: fasolea, mazărea, cartofii etc. ocupă suprafețe și mai mici. Dintre acestea singură fasolea se cultivă ce-vă mai mult, în cât o parte chiar se exportă, pe când cartofii nu ajung nici pentru consumațiunea interioară și trebuiesc aduși din alte țări. Celelalte feluri de legume se cultivă și mai puțin.

Plantele industriale: Sfecla de zahar. Acastă plantă a început să se cultive pe o scară mai întinsă numai acum în urmă, când s'a creat industria zaharului; și cultura ei este menită să dureze cât va dură și această industrie. Suprafața ocupată de această plantă e în mijlociū cam de vre-o 5.000 hectare anual.

Tutunul se cultivă numai în unele județe din țără: Fălciū, Tulcea, Ilfov, Dâmbovița, Muscel, Vâlcea, Vlașca Romanați și Ialomița pe o suprafață relativ mică, cam de vre-o 5.000 de hectare anual. Cultivatorii nu pot să cultive această plantă decât cu învoirea Statului și cu condițiunea de-a o vinde în întregime lui, care și-a rezervat singur dreptul de a fabrica și vinde tutun în țără. Întinderea culturilor de tutun variază de la un an la altul, căci nu se consumă numai tutun produs la noi, ci se cumpără și din alte părți, încât când se sémână mai puțin la noi atunci se cumpără mai mult din alte părți.

Viile. Suprafața ocupată de vii a mers neconținut crescând, ast-fel pe când la 1861 erau numai 95.000 hectare în totă țera, astăzi sunt mai bine de 140.000 de hectare; și ar fi fost și mai multe podgorii, dacă filoxera

nu ar fi distrus o bună parte din ele; am fi avut astăzi aproape 200.000 hectare

Condițiunile climaterice ale țării și natura solului permit cultivarea acestei plante atât la șes cât și pe deluri; numai în regiunea munților, unde struguriile din cauza lipsei de căldură nu pot ajunge la maturitate, acolo vița de vie lipsește. În regiunea delurilor însă, vița de vie găsește condițiunile cele mai favorabile pentru dezvoltarea sa (vezi harta vegetațiunei).

Producțiunea viilor a fost în mijlociul de 2.165.000 hectolitri anual în perioada 1895—1899, având o producțiune medie de 15 hectolitri la 1 hectar. Ca și la cereale, și la vii se observă tot așa o variațiune foarte mare în producțiune, variațiune datorită și climatei și bôlelor de cari e atinsă via în unii ani.

Viile de la șes se remarcă prin aceea că produc cantități mult mai mari de vin decât cele de pe deluri, în schimb însă calitatea vinului de del e mult mai superioară celui de șes, atât ca gust cât și ca durată; de aceea centrele viticole cele mai renumite din punct de vedere calitativ, se găsesc în regiunea delurilor și anume: Rogova Orevița, Brósca, Golu Drâncei în Mehedinți; Drăgășani în R.-Vâlcea; Delul mare în Prahova; Odobesci și Panciu în Putna; Nicoresci în Têcuciul; Delul Hușilor în Fălciul; Cotnari, Uricani, Socola în Iași; și Sarica în Tulcea.

Vița de la Cotnari e originară din Tokaj și a fost oferită lui Ștefan-cel-Mare al Moldovei de către un Rege al Ungariei.

Filoxera e o insectă foarte mică ce trăește pe rădăcinile viței de vie și din cauza împunsăturilor ei rădăcinile se umflă, iar vița de vie se usucă. În timpul verei această insectă ese pe tulpină în aer și se înmulțește foarte mult, infectând ast-fel podgoria pe suprafețe întinse, e de ajuns câțiva ani ca o întreagă regiune viticolă să fie distrusă complet, ca și cum ar fi fost arsă.

Filoxera a apărut la noi în țară prin anii 1885—1886 și de sigur că a fost adusă odată cu vițele ce se cumpărau din străinătate, unde apăruse mai de mult. De atunci și până astăzi a distrus mai bine de 50.000 de hectare și continuă a strica mai departe. Singură regiunea Hușilor a rămas până acum ne atinsă de acest flagel, precum și unele podgorii isolate pe prin celelalte regiuni.

Remediul cel mai bun, cunoscut până acuma, contra acestei boli, este de a se replanta viile distruse cu viță americană, a cărei rădăcină nu sunt atacate de filoxeră. Acest remediu a început să fie aplicat și la noi în țară, însă replantarea merge foarte încet, până acuma abia s'a replantat vre-o 1.000 de hectare.

Liveștile de arbori fructiferi. Din acest fel de cultură, liveștile de pruni sunt cele mai importante și cele mai bine cunoscute din punct de vedere economic.

Aceste livești sunt situate mai toate în regiunea delurilor din Muntenia și ocupă o suprafață de vre-o 70.000 de hectare, pe când în Moldova și Dobrogea se găsesc foarte puține.

Producțiunea. Din prunele ce se recoltază se fabrică numai țuică, în cantități ce variază foarte mult de la un an la altul din pricina climei sau a bolilor de care suferă în unii ani prunii, boli pricinuite de insecte și ciuperci. În mijlociu se produce 1.200.000 hectolitri țuică anual, dând o medie de 21 hectolitri la hectar.

Numai acum în timpurile din urmă și numai în puține localități o parte din prunele recoltate se usucă, însă într'un mod primitiv.

Livești cu alte soiuri de pomi afară de pruni, se găsesc destul de multe în toate regiunile țării, însă nu se știe cam ce întindere ocupă și prin urmare nici ce importanță economică au produsele lor. Arborii principali, cari alcătuiesc aceste livești sunt: meri, peri, nuci, cireși, vișini, caiși, etc.

Fînețele ocupă actualmente o suprafață mult mai mică decât în trecut; în adevăr la 1856 ocupau mai mult de 800.000 de hectare, pe când azi nu ajung decât la aproape 600.000 de hectare. Această scădere a fost pricinuită din cauza culturii extensive a cerealelor, cari în multe locuri au trebuit să înlocuiască fînețele, ca pe unele ce nu mai rentau destul de când crescerea vitelor a fost părăsită în mare parte de către agricultori.

În comparațiune cu celelalte țări, România posedă, proporțional cu totalul culturilor făcute, cele mai puține fînețe și în același timp chiar rodnicia lor este inferioară, încât recolta finului nu este suficientă nici pentru hrana animalelor existente; de aceea vedem că se recurge în acest scop la pae și coceni, cari formează pentru o mare parte din vitele de la țară principalul lor nutriment în timpul iernii.

Răul acesta s'ar putea remedia însă, prin cultivarea fi-

nețelor artificiale, adică livezi de trifoi și lucernă, cari dau un nutreț de cea mai bună calitate și s'ar putea ast-fel împlini lipsa de fînețe naturale.

La noi însă culturile de acest soi abia sunt la începutul lor, numai vre-o 70.000 de hectare sunt semănate cu fînețe artificiale, dar de sigur că în viitor suprafața lor va crește în dauna fînețelor naturale.

Pășunile acoper aproape 1.350.000 de hectare, sau a 10-a parte din totă suprafața țării, din acestea însă vre-o 300.000 de hectare sunt pășuni temporare, adică locuri arabile ce se lasă un timp spre a se odihni și în acest timp sunt păscute de către vite. Ca și fînețele, suprafața lor a scăzut mai cu samă la șes unde în locul lor se cultivă acuma cereale.

Calitatea pășunilor este destul de bună, lucru ce se poate ușor vedea, căci vitele după un scurt timp de pășunat se îngrășă, ceea ce contrabalansază lipsa de hrană ce o îndură vitele în timpul iernei.

Pădurile.

În privința acestei România este o țară destul de bine înzestrată, căci posedă 2.774.000 hectare de pădure, adică 21. % sau $\frac{1}{5}$ din întreaga suprafață a țării, deși, după cum scim, o bună parte din suprafața țării este improprie dezvoltării pădurilor. Cea mai mare parte din aceste păduri le găsim în regiunea munților și a delurilor, pe când în câmpiile de la S ele sunt rare sau aproape lipsesc cu totul.

Pădurea, codrul verde și des, a fost tot-deauna «frate cu Românul» și Românul iubi și iubesc pădurea, care merită a fi iubită și îngrijită, căci e plăcut și sănătos de-a trăi lângă pădure. Frumusețea țării românești de la Nistru până la Tisa au fost tot-deauna pădurile sale mărețe, codrii săi verzi; și frumusețea unei țări nu este lucru mic, căci și această frumusețe cumpănesce ceva în mândria locuitorilor. Ea este o verigă mai mult a lanțului care ne legă pe toți de patria noastră comună Dar tristă și desolătoare e privelisea unui spațiu altă dată ocupat de o pădure seculară și cari astăzi ni se prezintă pe ici pe colea acoperit cu buturugi găunoase, abia îmbrăcat cu o vegetațiune miserabilă.

ARBORE.

Exploatarea. Până la anul 1881 proprietarii puteau să-și taie pădurile după cum voiau, exploatarea nu era supusă nici unei regule, sub regimul acesta multe din pădurile ce acoperiau altă-dată șesurile și délurile României, au dispărut, iar în locul lor a început să se cultive cereale, cari rentează mai mult proprietarilor. Această tăiere aprópe complectă a fost înlesnită și de căile de comunicațiune, cari în regiunea șesului erau mai numeroase și mai apte pentru transporturi.

Nu tot acelaș lucru s'a întâmplat și cu pădurile din regiunea munților, acolo lipsa aprópe complectă de drumuri a făcut ca masivele păduróse să rămână intacte.

De la 1881, de când a intrat în vigóre codul forestier, proprietarii nu-și mai pot tăia pădurile decât după anumite regule, cari au de scop de-a opri distrugerea pădurilor de aici înainte. Conform acestor regule, dintr'o pădure nu se póte tăia într'un an mai mult de cât a 30-a parte, așa că o pădure după 30 de ani devine din nou aptă de a fi tăiată.

Din pricina lipsei de mijlóce de comunicațiune, astăzi ca și în trecut, pădurile din regiunea muntóasă nu se exploatează decât în fórt puține locuri, acolo unde proprietarii și-au creat singuri mijlóce de transport, fie căi ferate, cum este de pildă la: Sabașa, Găinesci, Hangu, Tarcău, etc. sau canale cu apă, cum este la Bistricióra, Bicaz, Lotru etc.

În regiunea șesului din potrivă, ușurința transportului a făcut ca marea majoritate a pădurilor să fie exploatate.

Din acestea se póte vedeă că tocmai acolo unde sunt păduri mai multe și mai frumoase, acolo exploatarea e la începutul ei; când însă căile de comunicațiune se vor înmulți și în regiunea muntóasă, atunci de sigur că acea bogăție de rezervă ce o forméază pădurile, va produce un venit însemnat proprietarilor.

Animalele Domestice.

Caii. Istoria ne arată că în secolii trecuți, până pe la începutul secolului XIX, există în România și în special prin Moldova, o rasă de cai renumită prin agerimea și frumuseța ei. Popóarele cari locuiau împrejurul nostru se aprovizionau cu cai din Moldova pentru trebuințele cavaleriei lor; chiar Turcii, cari sunt posesorii uneia din cele mai vestite rase de cai, «rasa arabă», impuneau Domnilor Țerilor Romănesci ca pe lângă tributul anual să trimetă în Turcia și un număr însemnat de cai romănesci. .. Astăzi caii romănesci au degenerat într'atâta, încât pentru trebuințele cavaleriei aducem cai de prin Ungaria și Rusia; numai prin Dobrogea și Moldova se mai găsesc cai de o calitate ceva mai alésă.

Causa acestei degenerări este de sigur prea marea exportatiune, care încetul cu încetul a făcut ca rasa cea bună de cai să dispară de la noi, pe când țările vecine începeau să producă și ele cai buni. Dacă mai adăugăm la acesta, că pe la începutul secolului al XIX nici trebuințele cavaleriei romănesci nu erau mari, căci Domniul Fanarioi redusesse foarte mult numărul cavaleriștilor, atunci înțelegem de ce cultivatorii de cai romănesci au părăsit această ocupațiune, căci nu mai aveau unde să-și vîndă caii.

Actualmente în România se găsesc aproximativ 800.000 de cai, întrebuințați în cea mai mare parte la transporturi și la munca agricolă, acesta din urmă mai cu samă în Muntenia.

Pentru îndreptarea rasei cailor Statul întreține o herghelie de cai la Cislău (Buzău), care produce în fiecare an un număr de harmăsari, pe care apoi îi răspândește în țară cu scopul de a îmbunătăți în viitor rasa cailor.

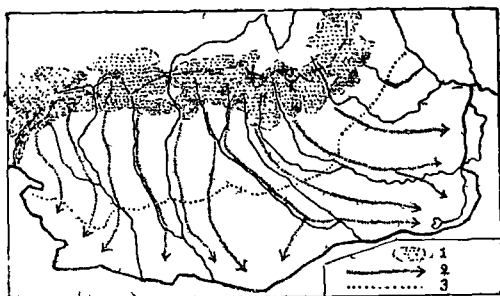
Boii. Rasa bovină este reprezentată actualmente prin vre-o 2.500.000 capete de vite, între cari trebuie să numărăm și bivoli, răspândiți mai cu samă în regiunea șesului din Muntenia.

Partea cea mai bogată a țării în animale de această rasă este regiunea Moldovei cuprinsă între Siret și Prut; în adevăr județele: Tutova, Fălciu, Vaslui, Iași, Roman și Botoșani sunt cele care au, proporțional cu suprafața lor, cele mai numeroase vite cornute

Rasa bovină a degenerat și ea, însă nu atât de mult ca cea cavalină. Pe lângă boii mici de munte se găsesc și astăzi tipuri de boi ca cei de Moldova și Ialomița, care sunt destul de frumoși ca conformațiune exterioară și destul de puternici. Din nenorocire însă acestor animale li se dă o îngrijire cât se poate de proastă, atât din punctul de vedere al nutrețului cât și al adăpostului, încât nu se poate obține nici animale bune pentru măcelărie — unde se cer animale tinere și destul de grele — nici animale bune de lapte.

Acastă lipsă de îngrijire a animalelor de această rasă se datorează faptului că Austro-Ungaria oprind importul acestor animale din țară de la noi, a distrus prin această un deosebit însemnat pentru crescătorii de vite din țară, care au lăsat în părăsire cultivarea acestui soi de animale. Întrebuințarea ce se dă vitelor cornute la noi în țară este numai munca agricolă și transporturile; cât privește producțiunea laptelui această joacă un rol cu totul secundar, astfel încât nu s'a putut dezvoltă rase de vaci bune producătoare de lapte.

Oile, în număr de vre-o 5.600.000, formează în timpul verii numeroase turme, ce pasc pe vârful și cós-tele munților, dând acestora o ăre care animațiune, căci mai în fie-care poiană se vede câte o stână, una din acele colibe primitive de bârne, unde ciobanii se adăpostesc și prepară brânza, pe care apoi o trimet în orașe. Cum vine însă

B. d. M.

Fig. 45. 1. Regiunea munților 2. Drumurile parcursă de turmele de oi în deplasarea lor 3. Regiunea delurilor.

tómna, aceste turme părăsesc munții și se scobóră la șesuri și la baltă (Fig. 45), une-orí ajung până în Dobrogea, unde petrec iérna până în primăvară, nutrindu-se cu finul produs de finețele de la câmp, când iar își reiaă drumul spre munte.

În țera noastră se cultivă următoarele rase mai principale de oi: șpanca și țigaia, renumite atât pentru lâna lor cea fină cât și pentru carnea lor; însă din nenorocire numărul cel mare de oi îl forméză rasa țurcană, o rasă inferióră cu lâna grósă și aspră. Imulțindu-se oile de rasa țigaia și șpanca, dar mai cu samă încrucișându-se cu rasa «merinos», vom putea obține o rasă de oi bune, atât pentru carne cât și pentru lână.

Porci, în număr de 1.700.000, sunt singurile animale domestice din România, cari din punctul de vedere al calității nu lasă aprópe nimica de dorit. Porci de rasa mangalița (cu pěrul alb și creț, cu botul și picióarele scurte) póte concură în privința produćiunii de grásime cu rasa «york»; iar rasa de porci cu urechile blegi este excelentă pentru producerea cărnii. Numărul cel mare însă îl forméză o rasă inferióră de porci, cu ritul ascuțit, urechile drepte, pěrul lung și drept. Comerțul acestui fel de animale, care în trecut eră destul de activ—căci în mijlociū se exportaū anual câte 150.000 de capete—a suferit fórte mult din pricina închiderii graniței dinspre Austro-Ungaria, care ne cumpără cei mai mulți porci, așa că ađi deabiă se mai exportéză vre-o 40.000 de capete anual.

Din cele ce s'aū spus relativ la diferitele feluri de animale domestice, resultă clar că acéstă ramură a agriculturii mai înainte cu câte-vă decenii, eră într'o stare destul de înfloritóre și constituia principala ocupațiune a locuitorilor României. Animalele nu numai că erau—proportionale cu numărul locuitorilor—mai numeroase decât astăđi, dar după cum am văđut și calitativ erau mai bune. Ađi acéstă ramură a agriculturii este lăsată cu totul pe al doilea plan; agricultorii nu mai cresc decât vitele necesare pentru munca câmpului—devenită acum princi-

pala lor ocupațiune—și de-a căror calitate ei se îngrijesc prea puțin.

Acastă stare a creșterii vitelor este dăunătoare nu numai stării economice a țării, care pierde prin această un însemnat izvor de câștig, dar chiar agriculturii propriu zise; căci numai prin creșterea vitelor se poate restitui pământului — sub formă de bălegar — substanțele de cari este sărăcit solul agricol în fie-care an odată cu secerișul.

Principală cauză a acestei stări este, după cum s'a mai spus, închiderea granițelor Austro-Ungariei pentru animalele provenite din țără de la noi, — cu scopul de a proteja animalele domestice ale Ungariei de concurența celor românești — pretinșând că vitele noastre sunt toate bolnave.

Pescicultura.

Posițiunea României în basenul inferior și la gura unui fluviu mare—cum e Dunărea—precum și posesiunea întinselor lacuri din Dobrogea, din lunca și delta Dunării, formând în total o suprafață de 817.000 hectare de apă dulce, sau 6% din suprafața țării, ne explică ușor de ce pesciul de apă dulce constituie un important izvor de bogăție pentru țara noastră și o pun printre țările cele mai bogate din Europa în această privință. În adevăr pescăriile de la Dunăre sunt cele mai bogate, după cele de la Volga. Până la 1881—1882 peștele prins în apele României întrecea cu mult nevoile consumatorilor din țără, și o bună parte era exportat în alte țări. În urmă însă producțiunea peșcelui a scăzut foarte mult, încât nu numai că nu se mai exportă, dar pentru a împlini cererile din țără era nevoie să ne adresăm la țări străine, ca: Rusia, etc. Acastă scădere a producțiunii se datoresce pentru riurile navigabile și flotabile, stării de libertate a pescuitului în orî-ce timp și a orî-cărui fel de pește; iar pentru cele-lalte ape, ca: lacuri, heleștee, iazuri, etc., lăcomiei pescarilor, cari căuta să scotă cea mai mare cantitate de pește în cel mai

scurt timp și astfel toate apele se depopulau încetul cu încetul de peșcele ce-l conțineau.

De la 1896 însă s'au luat măsuri pentru cruțarea acestui izvor de bogăție națională, oprindu-se sub pedepsă, de a pescui în lunile în care peșcele se reproduce și silind pe pescari de-a întrebuința numai plăși cu ochiurile mari, cu care să nu se potă prinde decât numai pește mare. Cu chipul acesta s'a reușit numai în câțiva ani, a se face ca bălțile și râurile să fie din nou populate în abundență cu pește și comerțul de export a acestui articol să ieșă un nou avânt.

Cantitatea de pește ce se extrage din apele României, este cam de vreo 100.000.000 de kgr. (35.000.000 lei) anual, din care cea mai mare parte o formează crapul, cea mai abundentă dintre toate speciile de pești și care alimentează mai mult decât toate comerțul nostru de pește. Pescii cei cari rentează mai mult însă sunt: morunul, nisetru, cega, și chefalul, de ore-ce ei să vind mai scump și apoi icrele lor de asemenea sunt foarte căutate.

VEDERA GENERALĂ ASUPRA AGRICULTURII ROMÂNIEI

Din cele ce preced se poate vedea ușor că *agricultura noastră se caracterizează prin cultura cerealelor*, celelalte ramuri ale ei (crescerea vitelor, pomicultura, apicultura etc.) jucând un rol cu totul secundar față de cea d'întăi.

Acastă unilateralitate—creată, după cum am văzut, în mod artificial în timpul din urmă—nu este de loc o calitate, căci în cazul unei secete nu putem găsi în alte ramuri de agricultură o compensațiune pentru recoltele pierdute.

Dacă modul în care se face agricultura la noi lasă de dorit, acesta se datorește în mare parte următorului fapt : până la 1828, Țările Românești erau considerate ca grânarele Turciei și tot ce se producea la noi în țară nu se putea vinde decât în Turcia și cu prețul pe care voia ei să ni-l ofere.

Ast-fel este ușor de explicat, de ce agricultura n'a făcut până atunci nici un progres, căci locuitorii știind că muncesc pentru alții, munceau fără nici o tragere de inimă și nu căuta să facă vre-o îmbunătățire ogorului lor.

Agricultura la noi nu a început să facă progrese decât de atunci încôce, de când românul s'a știut deplin stăpân pe ogorul lui; și mai cu samă în timpul din urmă a prosperat mai mult, de când căile de comunicațiune s'au înmulțit și poporul a ajuns la un grad de cultură mai superior. Ca dovadă despre acest lucru avem faptul că pe când la 1862 plantele cultivate (porumbul, grâul, orzul, ovăzul, rapița, meiul) ocupa numai 17% din suprafața totală a țării, azi ele ocupă 36%.

Un progres se observă iarăși și în ceea-ce privesc modul de cultivare, căci astăzi aproape mai toate plugurile rudimentare de lemn sunt înlocuite cu pluguri de fer, pe lângă cari se mai găsesc și un număr destul de mare de mașini agricole.

Tot în scopul de a face ca agricultura să progreseze, Statul a înființat Creditul agricol, cu scopul de a înlesni micilor agricultori banii necesari până la vinderea produselor și Banca agricolă, cu acelaș scop pentru agricultorii mari. Creditul funciar rural a fost înființat tot în acest scop, ca să acorde împrumuturi mai mari agricultorilor, cari își amanetază pentru acesta dreptul de proprietate. Cu acești bani trebuia să se îmbunătățească pământul, în scopul de a se obține o recoltă mai abundentă, însă din nefericire mai toți banii luați de la Credit au fost întrebuințați la alte scopuri cu totul străine agriculturii.

Pentru a ajunge agricultura României să se poată compara cu cea a țărilor mai civilizate, are de făcut încă progrese însemnate și anume: Să cucerească toate terenurile favorabile ei și cari azi n'au nici o întrebuințare. Trebuie ca toate ramurile de agricultură, posibile la noi, să fie dezvoltate potrivit nevoilor acestei țări. Apoi vor mai trebui îmbunătățite și mai mult decât sunt calitățile solului și sistemele de cultură, cu scopul de a se mări rodnicia

pământului, adică ca hectarul de pământ arabil să producă cu mult mai mult de cât astăzi.

MINELE.

A se vedea harta minelor.

Din cercetările ce s'aŭ făcut până acum pentru a descoperi bogățiile miniere ce stau ascunse în sub-solul României, s'a vădut că cele mai importante sunt: petrolul și sarea.

Cum însă aceste cercetări sunt încă departe de a fi complete, abia sunt la începutul lor, putem să ne așteptăm că în viitor să se mai găsească și alte bogății miniere importante.

Petrolul este cea mai importantă bogăție minieră a României, atât din pricină că se găsește în cantități considerabile în sub-solul țării, cât și prin faptul că fiind o materie primă din care se poate scote foarte multe produse utile, el poate forma baza unei industrii din cele mai însemnate.

Zăcămintele petrolifere din România se găsesc în următoarele două zone:

1. Într'o zonă îngustă ce se întinde din județul Suceva până în riul Dâmbovița, urmând marginea munților și numai rar intrând în interiorul acestora. Această zonă ar avea drept margină în partea dinspre E o linie situată la egală distanță între Siret și Carpați, și care în regiunea Buzăului cotesce spre V până în riul Dâmbovița. În partea dinspre V s'ar mărgini cu o altă linie aproape paralelă cu cea d'întăi, care ar merge aproape de hotarul Moldovei cu Transilvania lăsând afară munții Sucevei, iar în regiunea munților Buzăului această linie ar coti spre SV, pentru a se întâlni cu cealaltă în regiunea riului Dâmbovița.

2. A doua zonă, mai scurtă și mai îngustă, se află în județul Râmnicu-Vâlcea și este mărginită la N de munții dintre Jiū și Olt, iar la S de delurile înalte ale Olteniei.

De aici se vede că totă câmpia Munteniei, platoul Mol-

dovei, Dobrogea, munții din Mehedinți și până în Prahova, precum și munții Sucevei sunt lipsiți de petrol.

Din exploatările făcute până acuma s'a putut vedea că petrolul nu se găsește în orî-ce punct al acestor zone, încât să iasă orî-unde am face un puț, ci numai în anumite direcțiuni numite «linii petrolifere» aședate paralel cu arcul carpatic. Aceste linii sunt mai numeroase în regiunea curburii Carpaților, în județele: Prahova, Buzău, Râmnicu-Sărat, pe când în celelalte județe — afară de Bacău — sunt puțin numeroase. Zăcămintele de petrol sunt în legătură strînsă cu zăcămintele de sare și anumite ape minerale.

În totă regiunea petroliferă sunt o mulțime de manifestațiuni, cari sunt în legătură cu prezența petrolului, și anume: focuri nestinse, nise emanațiuni de gaze printre crăpăturile straturilor și stîncilor din regiunea petroliferă; când din diferite cauze se aprind, ard încontinuu luni întregi, până vre-o ploie mare le sting. Focuri nestinse sunt cunoscute la Lopătari, (Buzău), Băicoiu (Prahova) etc. Ferbele (ferbători) sunt tot emanațiuni de gaze, ce es însă de sub apă, sau într'un teren mlăștinos; gazele, fiind corpuri hidrocarbure, ard, de aceea locuitorii din apropierea ferbelor utilizează une-orî acest gaz la iluminat, precum: la Ocnele mari (Vâlcea), la Săcel (Gorj), la Băicoiu etc. Când drumul (canalul) ascendent al gazelor e făcut în argile ce dau cu apa infiltrată un noroiu clisos, atunci ele aduc la suprafață noroiul ce formeză la gura canalului un con de 2—3 înalt cu un mic crater în vîrf, din care se scurge un jirlău de noroiu negru. Acestea sunt sălțile, cărora din cauza formei asemănătoare cu a vulcanilor li s'a dat și vulcani noroioși. Regiuni de sălți sunt mai ales la Policiori, Beciu, Berca, Cătina etc. (jud. Buzău).

Rare-orî petrolul se găsește în interiorul pămîntului sub formă de basenuri, mai mult sau mai puțin mari; de cele mai multe orî se găsește îmbibând stratele permeabile după cum apa îmbibă zaharul. Adîncimea la care se găsesc aceste strate variază foarte mult, de la câțiva până la 500 metri.

Exploatarea zăcămintelor de petrol a început încă de demult, de pe la jumătatea sec. XIX și a mers crescînd din an în an până în ultimul deceniu, când dintr'odată a luat o dezvoltare foarte mare.

Exploatarea se face în două feluri: 1) Prin ajutorul puțurilor săpate cu mîna și din interiorul cărora se scote petrolul, cum se scote apa din puțurile ordinare. (Fig 46). Dacă petrolul din puț seacă, să sapă mai departe, până se dă de un nou strat de petrol. 2) Prin ajutorul sondelor (puțuri canadiene). Acestea

sunt nise tuburi de fer ce se implântă în pământ până la adâncimi destul de mari și prin care se poate: sau să iasă petrolul singur — să facă erupțiuni — sau să-l ridicăm cu ajutorul pompelor. Acest sistem este mai preferabil de ore-ce nu prezintă nici un pericol ca puțurile obișnuite și apoi putem exploata și păturile petrolifere cele mai profunde.

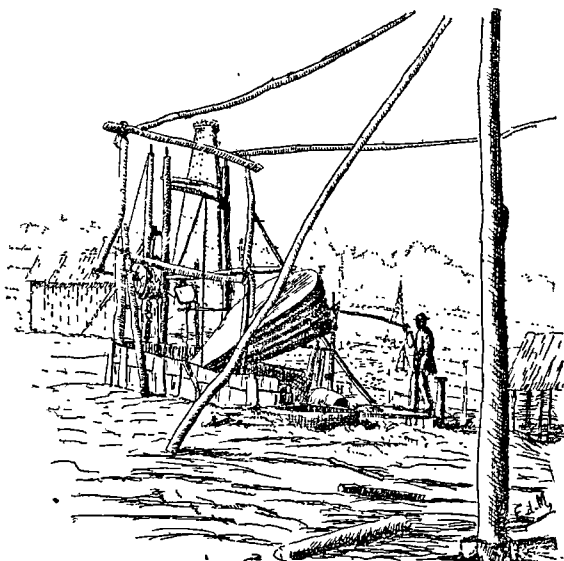

Fig. 46. Vederea unei exploatațiuni de petrol la Buștenari (Prahova). În față se vede un puț de mână cu folele de trimes aer; în fund se vede turla unui puț canadian (sondă).

Din tot cuprinsul zonelor petrolifere nu se exploatează petrol decât numai în următoarele regiuni.

- 1) Jud. Dâmbovița: la Colibași și Gloden.
- 2) Jud. Prahova: la Câmpina, Buștenari, Păcureți, Băicoiu, Poiana, Doftana, Țintea, Recea, Matia, etc.
- 3) Jud. Buzău: la Păcurele, Berca, Cuculesci, Tega, Sărata, etc.
- 4) Jud. Bacău: la Solonț, Moinesci, Tețcani, Lucăcesci, Comănesci, Stănesci, Cașin, etc.

Următorul tablou ne arată numărul sondagelor și al puțurilor — productive și neproductive — ce se află în anul 1898 în toate aceste regiuni.

Cantitatea de petrol ce se extrag. din toate aceste pu-

țuri și sonde, s'a ridicat în anul 1899 la 30.000 vagóne, sau 300.000 de tone; pe când în 1895 nu se extrăgeau decât 8.000 de vagóne, iar în 1865 nu se extrăgeau decât 500 de vagóne. Acastă creștere a producțiunii petrolului se datoresce: pe de-o parte succesului dobândit de unii exploatare ca: «Stéua Română», (1) Monteoru, Câmpianu, etc., cari au atras după dânșii și pe alți exploatare; iar pe de altă parte dispozițiunii din legea minelor, care permite proprietarilor de terenuri petrolifere—și în genere a orî-căruiteren ce conține mine—să le exploateze singuri,

saŭ să le concedeze pe un timp îndelungat (75 de ani) altor exploatare, cari pot fi și străini.

Din totă acastă cantitate de petrol, numai $\frac{1}{3}$ se întrebuințază direct ca combustibil, pe când restul de $\frac{2}{3}$ se rafinăză în cele vre-o 80 de uzine ce se află în totă țera. Din aceste uzine numai vre-o 12 sunt stabilimente de ore-care importanță, pe când restul sunt cu totul primitive și abiă își merită numele. Produsele ce se obțin prin distilarea petrolului sunt: benzina, petrolul lampant, uleiurile de uns, vasilina, parafina etc., cari pe lângă că satisfac toate nevoile interioare ale țerii, dar se mai și exportă în țerile din apusul Europei, ca: Germania, Elveția etc. Acastă industrie s'a dezvoltat în apropierea centrelor de exploatare a petrolului și anume: în Câmpina, Târgoviște, Ploesci și Moinesci.

Sarea este a doua bogăție minieră a României după petrol.

Zăcămintele de sare se găsesc în aceeași regiune ca

DISTRICTELE	Puțuri		Sonde	
	Produc.	Neprod.	Produc.	Neprod.
Dâmbovița .	107	35	—	—
Prahova . .	355	410	24	37
Buzău . . .	87	3	4	10
Bacău . . .	8	114	40	8
Total . .	557	562	68	55

(1) Societatea «Stéua Română» a avut sonde, cari au dat în primele zile ale erupțiunei, până la 200 vagóne pe zi.

și petrolul, însoțind arcul carpatic în partea sa externă, din Galiția și până în Oltenia. Această regiune s'a numit regiunea saliferă.

Sarea se prezintă în stare aprópe pură sub formă de strate, sau de masive, (Fig. 47) aședate cele mai multe în regiunea delurilor de la curbura Carpaților (Bacău, Putna. R.-Sărat, Buzău și Prahova). În multe localități, aceste masive ies la exterior din cauza eroziunii stratelor superioare și forméză în acest cas, stâncile de sare, așa de numeroase în Carpați : la Bisoca și Lopătarî, (Buzău) Slănic (Prahova), Vrancea, etc.

Numărul masivelor de sare este foarte mare, se cunosc până acuma mai mult de 50; ca dovadă despre mulțimea masivelor de sare este numărul cel mare de isvóre sărate ce se găsesc în Carpați. Mărimea masivelor de sare deși nu este determinată cu siguranță, totuși se póte spune că masivul de la T.-Ocna are vre-o 4 km. lungime, vre-o 300 de metri lățime și aprópe 100 de metri adâncime; ceea-ce ne-ar da un volum de vre-o 250.000.000 de tone de sare, din care nu s'a exploatat până astăzi nici 1.000.000 de tone. Masivul de la Ocnele-mari are dimensiuni probabil și mai mari.

Exploatarea masivelor de sare, orî unde s'ar găsi ele, este un drept exclusiv al Statului (monopol) și acesta încă din vechime, căci legiuirile vechi întăresc acest drept pe care îl aveă și pe atunci Statul.

Singurî locuitorii din munții Vrancei, au dreptul să scótă direct sare din munții lor, însă numai pentru trebuințele lor.

Exploatări de sare — saline sau ocne — nu există actualmente decât numai în 3 localități și anume: Târgu-Ocna (Bacău), Slănic (Prahova) și Ocnele-mari (R.-Vâlcea). Salina de la Doftana (Prahova) a fost părăsită în timpul din urmă.

În toate aceste saline se întrebuintéză deținuti pentru extragerea sării.

Până la 1881 exploatarea sării se făcea în mod cu totul primitiv, de atunci însă salinele României au fost înzestrate cu toate mașinele necesare pentru extragerea sării. Cantitatea de sare ce se extrăgel anua din toate salinele este

aproximativ 100.000 de tone, din care $\frac{1}{3}$ se exportă în Bulgaria, Serbia și Rusia, cu prețul de 35—40 franci tona în porturile Dunării; iar restul se consumă în țară la noi, cu prețul de 95—115 franci tona. Deși sarea se găsește în cantități considerabile în sub-solul României, totuși profitul ce-l are Statul din vânzarea ei, este cu totul neînsemnat, căci veniturile de la sare (cam $6\frac{1}{2}$ milioane lei) abia acoperă cheltuelile ce se fac cu extragerea ei. Acesta din pricină că sarea nu are altă întrebuințare decât în alimentațiune; dacă pe lângă acesta s'ar mai întrebuința și la fabricarea unor substanțe trebuincioase ca: soda, clor, acidul clorhidric, etc. atunci de sigur că am avea un profit mai mare decât cel de astăzi.

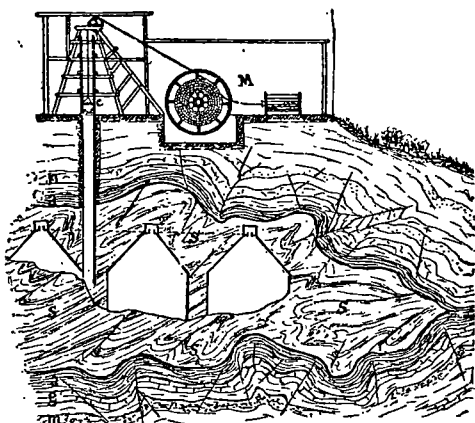

Fig. 47. Vederea unui masiv de sare în exploatațiune. *n*, nisip; *a*, argile; *s*, sare; *g*, gips; *m*, marne.

Printre celelalte bogății miniere, mai puțin importante, ce mai posedă România, putem cită:

Cărbunii de pământ. Afară de mina de *antracit* de la Șchela (Gorj) și care se exploatează numai de câțiva ani, toți cărbunii de pământ din România sunt *lignit*. Zăcămintele de lignit se găsesc în foarte multe localități din regiunea delurilor, însă ele nu se exploatează decât numai în următoarele localități:

Dâmbovița: la Șotânga, Fagețel, Doicesci, Mărginenca, Brândușa, și Piscul cu brați.

Prahova: Valea heleşteului, Valea grecilor, Valea lui Baltă și Filipescii de pădure.

Bacău: Comănesci și Asău.

R.-Vâlcea: Cucesci.

Mehedinți: Cerneți.

Încercări de exploatare s'a-au mai făcut la: Bahna (Mehed. și Coca-sécă (Buzău).

Producțiunea minelor de lignit s'a ridicat în anul 1899 la: 87.000 tone, ceea-ce nu este suficient pentru trebuințele industriei și a căilor ferate, mai ales că și calitatea lasă de dorit, așa că trebuie să importăm cărbuni de pământ din Ungaria, Anglia și Germania.

Minerurile de fer și cupru. Acestea se găsesc prin terenurile vechi din Carpați sau din Dobrogea, mai cu samă în următoarele localități: Broșteni (Suceva), unde se află: *hematita roșie*, *fer oligist* (din care se poate extrage ferul) și *calcopirita* (din care se poate extrage arama); Giunget (R.-Vâlcea), unde se găsesc *pirhotine* (din care se extrage ferul) și *pirite cuprifere*; Baia de fer (Gorj), unde se găsesc *pirite*, *calcopirite* (aramă) și *limonita* (fer); Baia de aramă (Mehedinți), unde se află *calcopirite*, *pirita* și *limonita*; Podeni (Mehedinți), unde se găsesc însemnate zăcăminte de *fer magnetic* etc.

În delurile din Dobrogea se găsesc de asemenea numeroase mineruri de fer și cupru și anume la: Losova, Atmagea, Altân-Tepe, Amzalar, Carapcea, Carapelit, Ceamurli, etc.

Actualmente nici unul din aceste zăcăminte nu se exploată, însă în timpurile mai vechi zăcămintele de fer și cupru de la Baia de aramă și Baia de fer au fost explodate, de unde vine chiar și numele acestor 2 localități, iar în urmă explătarea lor a fost părăsită.

Nisipurile aurifere. În timpurile mai vechi o parte din Țiganî, robii ai Domnitorului, se ocupa cu spălarea nisipurilor aurifere ce se găsea pe albia râurilor: Olt, Lotru Argeș, Buzău, Bistrița, etc. și aurul ast-fel cules devenia proprietatea Domnitorului; astăzi s'a părăsit cu totul această explotare, căci nu mai rentează. Aur se găsește și în stânci de cuarț, etc. în multe locuri în Carpați; pe valea lui Stan (aflorente al Lotrului) s'a făcut un început de exploatare.

Chihlimbarul s'a găsit în mai multe localități din România, precum: Cosla (Némț), Mosóre (Bacău), Poiana-Verbilău (Prahova), Olănesci (R.-Vâlcea); însă locul

unde el se găsește în cantități mari este regiunea dintre Chiojdu mare, Colții și Găvanele (Buzău); de acolo se extrag cantități însemnate de chihlimbar, vre-o 500 de kilograme anual. Chihlimbarul de Buzău e de culoare închisă, uneori neagră cu reflexuri verzi, e cel mai prețuit dintre toate chihlimbarurile cunoscute, ajungând până la 700 de lei kg.

Pucioșa se găsește în mai totă regiunea petroliferă și saliferă, acompaniind adesea stratele de gips, cum e de ex: la Pucioșa (Dâmbovița), la Poiana-Verbilău (Prahova), Valea Sării (Putna), Valea Sibiciului (Buzău) etc.

Ozocherita (cera de pământ) a fost descoperită pentru prima oară în țara noastră, în valea Slănicului (Bacău); ea se mai găsește: la Solonț, Tețcani, Mosore (Bacău), muntele Zariște (Buzău), Câmpina (Prahova) etc.

Asfalt (smolă) deasemenea se găsește acompaniind zăcămintele de petrol în jud. Prahova, Buzău, Bacău etc.

Apele minerale.

Tot ca o bogăție minieră sunt considerate și numeroasele izvoare de ape minerale, ce se găsesc răspândite mai cu seamă în regiunea muntoasă și deluroasă, unele chiar și în regiunea șesului. Majoritatea acestor izvoare au o compozițiune asemănătoare, căci aproape toate conțin disolvită sare (Na Cl), sunt adică *cloro-sodice*. Pe lângă acesta se mai adaugă, după localități, și diverse alte substanțe, precum: în unele locuri *sulf* sau *hidrogen sulfurat*, în altele *magneziu*, în altele *fer*, *iod*, etc.; numai puține din ele au o compozițiune cu totul deosebită. Deși multe din aceste izvoare au o putere de vindecare tot așa de mare ca și izvoarele similare de prin țările străine și sunt situate în locuri tot atât de frumoase, însă din cauza greutateii drumului — căci la multe din ele nici nu ajung șoselele, necum drumul de fer — precum și a lipsei de cele necesarii, multă lume de la noi din țară, se duce la băile din străinătate pentru căutarea sănătății. Din pricina acesta țara noastră

nu p te trage tot profitul de pe urma acestui isvor de bog tie  i sănătate.

Sta iunile balneare. Din cele vre-o 150 de isvóre minerale bine cunoscute, numai următoarele au instala iuni de băi sau sunt expl tate  i puse în comer :

Govora (R.-Vâlcea) cu ape *cloro-sodico-sulfurose*, tot a a de bune pentru vindecarea reumatismului ca  i cele de la Mehadia, Aix-les-Bains, Aix-la-Chapelle, etc.

C lim nescii  i Ol nescii (R.-Vâlcea) au aceleași ape ca  i la Govora, însă mai slabe.

La Călimănesci sunt instala iuni f rte comode; Ol nescii însă sunt lipsiți chiar de căi de comunica iune.

Căciulata (R.-Vâlcea), apr pe de Călimănesci, n'are instala iuni balneare proprii; apele sale, *alcaline neclorurate*  i puțin *litinise*, fiind b ute, sunt bune pentru bólele de rinichi  i be ic .

Bivolarii (Argeș) situa i pe malul Oltului, are ape termale de + 27 . Acuma aceste ape nu sunt  ntr buin ate, însă pe timpul Romanilor au fost.

Vulcana (D mbovi a) cu ape *cloro-sodico-magnesiene-iodurate*, apr pe ca  i cele de la Govora, însă mai bogate în iod; instala iune balneară propri   is  lipsesce.

Puci sa (D mbovi a) cu ape *sulfurose-calcice* de f rte bună calitate, instala iune balneară încă primitivă.

C mpina cu ape *cloro-sodico-sulfurose*, a fost în alte timpuri o stațiune balneară căutată, a i e apr pe părăsită. Vizitatorii ce se duc vara acolo, se duc mai mult pentru clima plăcută a acelei localități.

Slănic (Prahova). Acolo se g seste un lac provenit din umplerea unei ocne părăsite ce servă pentru băi  i a cărui ape sunt tot a a de bune pentru reumatici, scrofulo i  i anemici ca  i cele de la Salins (Jura), Kreuznach, etc.

Boboc i (Buzău), cu o instala iune balneară modestă, posedă ape: *cloro-sodico-carbonate-magnesiene*.

Sărata (Buzău) posed a pe *cloro-sodico-iodurate* f rte bune pentru copiii scrofulo i  i reumaticii adul i; are cea mai bună instala iune balneară.

Meledic (Buzău) are mai multe feluri de ape din-

tre carî cele mai principale sunt: *apele cloro-sodico-bromurate-sulfhidrice* și *apele feruginoase*. Acastă din urmă apă se vinde în sticle și e bună pentru anemie. Instalațiune balneară nu are.

Slănic (Bacău) posedă ape *alcaline-bicarbonate-sodice* și *ape feruginoase*. Cele d'întâi ape sunt bune pentru bólele tubului digestiv, cele de al doilea pentru anemie. Slănicul are posițiune foarte frumoasă, posedă hoteluri bune, însă instalațiunea balneară și drumul până la el lasă foarte mult de dorit.

Băltătescî și Oglinđi (Némț) posedă ambele ape *cloro-sodico-magnesiene*. Aū instalațiunii balneare moderne.

Brézu (Iași) posedă o excelentă apă *purgativă*, ce se vinde în comerț sub numele de «apă de Brézu».

Strunga (Roman) posedă ape *sulfurose*.

Saru-Dornei (Sucéva), posedă ape *arsenicale-alcaline*. Se vinde în comerț ca apă de masă.

Lacurile sărate. In afară de isvórele minerale ce am vădut că abundéză în regiunea munților, România mai posedă și numeroase lacuri sărate în Dobrogea și în câmpia Munteniei, prin județele Brăila, R.-Sărat, Ialomița, Vlașca și Teleorman. Aceste lacuri aū apa și nămolul de pe fundul lor foarte bogate în substanțe minerale, ceea-ce le face să fie bune pentru vindecarea multor bóle. Dintre aceste lacuri sunt mai principale:

Lacul Sărat situat la 6 km. de Brăila, posedă ape *cloro-sodico-iodurate* și *sulfurose* de-o calitate excelentă și sunt cele mai renumite pentru vindecarea reumatismului, scrofulelor etc. Acastă calitate a apelor sale a făcut ca Lacul Sărat să fie ađi prima stațiune balneară a țerii.

Techir-Ghiol situat în Dobrogea la o depărtare de 15 km. la S de Constanța, e un liman al Mării Negre despărțit de mare prin o limbă îngustă de pământ, posedă aprópe aceleași ape și nămol ca și Lacul Sărat. Instalațiunile și necesariile lipsesc însă cu desăvîrșire, ca și apa de băt.

Lacul Amaraș și Fundata (Jud. Ialomița) la nord de Slo-

bozia, lacul Ianca, Iazu (Brăila) și Balta Albă (R.-Sărat), au ape cu aceeași compoziție ca și precedentele, însă nu au de loc instalațiuni balneare și nu sunt vizitate decât de săraci.

Carierile.

Dacă zăcămintele noastre miniere nu sunt încă exploatare, în schimb munții și delurile noastre ce conțin pietre de construcție și industrie, sunt scobite în sute de cariere, ce ne oferă: piatra pentru pavaj, pentru construcții de edificii și poduri, pentru șoseluit, pentru var și ciment, gips pentru ipsos etc. Intre carierile mai însemnate cităm:

Gura-Văii (Mehed.) cu o gresie calcaroasă, cea mai bună piatră de construcție din țară; toate construcțiile mari ca podul Carol I, etc. s'au făcut din această piatră.

Cozia și Racovița (R.-Vâlcea) cu o gresie foarte dură.

Albescii (Muscel) cu un calcar albicios (numulitic) din care s'a construit frumoasa mănăstire din Curtea de Argeș.

Comarnic și Azuga (Prahova) au renumite cariere de un argil foarte bun pentru ciment.

Pe valea *Dâmboviței, Ialomiței și Prahovei* sunt foarte numeroase cariere de piatră de var în diferite localități.

Pietrôsa (Buzău) cu un calcar conchilifer exploatat încă de pe timpul Romanilor.

Tarcău (Némț) cu o gresie cenușie foarte dură.

Repedea (Iași) cu un calcar din care sunt construite mai toate clădirile mari ale Iașului.

Hârlău (Botoșani) renumit pentru carierile sale de piatră de mără.

Grecii, Iacobdél și Piatra roșie (Tulcea) cu cariere de granit de-o calitate excelentă.

Cernavoda, Hârșova, Canara, Defcea, Topalu (Constanța) cu o piatră de var și ciment de foarte bună calitate. Unele din aceste cariere dau piatră ce se poate lustrui ca marmora.

Cârjelar, Babadag, Isaccea, Cășla, Tulcea (Tulcea) cu

calcare ce se pot lustrui ca marmora și piatră de construcție.

Pe lângă acestea sunt o mulțime de cariere de pietriș și nisip în albiele mai tuturor riurilor noastre.

INDUSTRIA

Industria este acea ramură de activitate, ce are de scop transformarea produselor naturale, ale solului său sub-solului, în obiecte fabricate.

Acastă transformare poate fi une-orî necomplectă și atunci avem produse semi-fabricate, cum e de pildă: făina, scândurile, pielea, etc, și pe cari le putem la rândul lor transforma în obiecte fabricate.

Când transformarea se face numai prin puterea mâinilor omului ajutate de nisce instrumente foarte simple, atunci industria se chiamă industria mică sau meserie; iar când se face prin puterea unor mașini mari, unde mâna omului nu intervine decât spre a conduce mașina, atunci se chiamă industrie mare.

Ramura acésta de activitate și în special industria mare, caracterisează numai pe popóarele cu o civilizațiune veche, cari au acumulat în decursul vremurilor capitaluri însemnate și unde populațiunea e atât de numerosă, încât agricultura singură nu e suficientă pentru a da de lucru tuturor locuitorilor. În țările însă cari de-abia sunt la începutul civilizațiunii lor și unde populațiunea este rară—casul în care se află România, unde nu ajung brațe nici pentru agricultură—acolo nu este posibilă în mod natural, decât industria mică și din industria mare numai puține din ramurile ce sunt în cea mai strînsă legătură cu agricultura.

Până pe la 1886 activitatea industrială în România, eră în următoarea stare: Industria mare nu eră reprezentată decât prin prea puține fabrici, cari mai toate transformă produsele agricole în obiecte semi-fabricate; ast-fel erau următoarele ramuri mai principale: morăria, distelериile

(velnițe sau poverne), herăstraele și tăbăcăriile, pe lângă acestea se mai găsea și câte-vă fabrici de postav precum și câte-vă fabrici de luminări și săpunuri, iar dintre industriile extractive, cea mai principală, care s'a dezvoltat mai mult, a fost vărăria. Aceste stabilimente industriale erau însă în urmă, în ceea ce privește mașinăriile, cantitatea și calitatea produselor, față de similarele lor din țările apusene.

Industria mică — meseriile — eră pe atunci forma de activitate industrială, ce convenea mai bine țării noastre. Dintre meserii, o parte se practica de către fie-care locuitor, de pildă: țeranul își construia singur casa, își făcea unelte pentru agricultură, iar femeia țesea pânza și stofele necesare pentru îmbrăcăminte. Restul meseriilor se practica de-o anumită clasă de locuitori numiți meseriași și cari mai înainte de 1866 erau grupați, după specialități, în societăți numite bresle.

De pe la 1885 însă, guvernul socoti că ar fi mai bine dacă țera noastră ar posedă o industrie mare, proprie a sa, evitându-se prin acesta de a se mai trimete în fie-care an, sume însemnate de bani în străinătate, ca echivalent pentru obiectele fabricate ce le primiă în schimb, mai ales că mai multe din acele obiecte erau fabricate din materii prime, ce se puteau ușor găsi și la noi în țară. În scopul ca să încurajeze dezvoltarea industriei naționale, guvernul luă următoarele măsuri:

Mărfurile străine, similare cu cele ce se produc în țară, să fie supuse la taxe mari vamale când intră în țară, ca ast-fel prețul lor de vânzare să fie mai mare și să nu pôtă concură produsele fabricilor noastre.

Pe lângă acesta mai acordă și următoarele avantaje: cedeză ori-cui ar dori să deschidă o fabrică 1—5 hectare de pământ; scutesce de vamă și transportă cu preț redus pe căile noastre ferate toate mașinile necesare pentru instalarea fabricii, precum și materiile prime necesare, ce nu s'ar găsi în țară la noi; scutesce fabrica de orî-ce dări timp de 15 ani. Toate aceste avantaje se acordă numai acelora, cari dispun de un capital de 50.000 de lei și întrebuințeză minimum 25 de lucrători, din cari $\frac{2}{3}$

trebuie să fie români. Aș fost excluse de la beneficiile acestei legi: morile, fabricile de spirt și fabricile de bere, care aș fost considerate ca destul de puternice, pentru a se dezvoltă singure; și în adevăr morile și fabricile de spirt sunt astăzi cele d'întâi ramuri industriale ale țării.

Să examinăm pe scurt principalele categorii de industrii ce există actualmente în țară la noi.

Industria agricolă sunt cele care s'au dezvoltat mai mult, și este și natural ca într'o țară agricolă această categorie de industrii să predomine asupra celorlalte. Cele mai puternice ramuri dintre industriile agricole sunt:

Morăria. Ea este cea mai puternică ramură industrială, în adevăr se găsesc actualmente în țară aproape 100 de mori mari mișcate cu aburi, afară de cele câte-vă mii de mori mici mișcate de apă și puține de vânt. Făina măcinată de aceste mori, întrece necesitățile consumațiunii interioare, așa că o bună parte se exportază, mai cu samă în Orient. În 1898 s'au exportat 18.000 de tone.

Acastă industrie s'a dezvoltat în centrele mari de populațiune, ca: București, Craiova, Ploesci, Botoșani, etc. sau în porturi ca: la Brăila și Galați—de la care provine mai cu samă făina pentru export.

Ar fi un mare avantaj economic pentru țară dacă tot grâul ce se exportă, ar fi prefăcut mai întâiu în făină în morile din țară, de ôre-ce făina se vinde cu un preț relativ mai bun. Mai ales că făina produsă din grâul românesc este de o calitate foarte bună, lucru pe care vecinii noștri — Ungurii — îl știu foarte bine și de aceea în morile lor se macină mai mult grâu românesc, iar făina devenită acum «ungurească» este cunoscută ca fiind una din cele mai bune făini.

Industria spirtului. În 1899 exista în țară la noi mai bine de 40 de fabrici de acest fel, care puteau să producă anual până la 300.000 de hectolitri de spirt, pe care îl fabricau mai mult din porumb și era destinat consumațiunii interioare în cea mai mare parte, iar restul era exportat în Orient.

Din pricina concurenței exterioare, exportul acestor fabrici a scăzut foarte mult și atunci Statul le-a venit în ajutor, acordându-le prime de export ; însă cu toate acestea ele nici până azi n’au putut să-și recucerescă piețele de export, încât cele mai multe din aceste fabrici stau cu porțile închise. Cele mai mari fabrici sunt: la București, Roman, Bacău, Brăila etc.

Industria berei. Actualmente există în țară la noi vre-o 20 de fabrici de acest fel, care pot să producă până la 50.000 de hectolitri de bere anual. Deși este una din industriile vechi românești, însă nu a luat o dezvoltare mai mare decât acum în urmă, când scădându-se impozitul asupra berei și prin urmare ea eftenindu-se, consumațiunea a crescut. Cele mai mari fabrici de bere se găsesc: în București, Azuga, T-Severin, etc.

Industria zaharului. Această industrie datază de curând și nu s’a putut dezvolta de cât când s’a mai acordat fabricelor de zahar pe lângă celelalte avantaje și o primă de producțiune — adică Statul se obligă să plătească fabricantului 16 bani de fie-care kgr. de zahar fabricat în țară. Este acum ușor de înțeles, de ce numai în câțiva ani au eșit ca din pământ vre-o 8 fabrici mari care produceau anual vre-o 20.000.000 de kgr. de zahar și care formau ast-fel o industrie foarte puternică, căci indetula nu numai consumațiunea interioară ci și exportă o parte din zaharul produs. Acum în urmă însă Statul nu mai acordă prime decât pentru zaharul destinat consumațiunii interioare, așa că unele din aceste fabrici au fost nevoite să-și închidă porțile. Cele mai însemnate sunt: la Chitila, Săscut, Roman, etc.

Industria conservelor alimentare este o ramură industrială cu totul nouă în țară la noi și nu e practică până acum decât numai în vre-o 6 fabrici mari ; în viitor se prevede a fi însă o importantă ramură de industrie.

Industria tăbăcăriei fiind în cea mai strânsă legătură cu agricultura, s’a dezvoltat încă din timpurile vechi în țară la noi și a mers prosperând necontenit, așa că astăzi pe lângă micile tăbăcării ce există în toate orașele țării, găsim și vre-o 12 fabrici mari, încurajate de Stat.

Aceste tăbăcării se mărginesc numai la fabricarea talpei și tovalului; celelalte produse sunt de calitate inferioară, deși materia primă pentru fabricarea pieilor mai fine nu lipsește din țară. Pieile mai fine, precum și obiectele fabricate din acest fel de piei se cumpără din străinătate. Tăbăcării mari sunt: la București, Craiova și Iași.

Pe lângă aceste ramuri de industrii agricole se mai adaugă și altele, care însă nu s'au dezvoltat așa de mult, cum sunt de pildă: fabricile de uleiuri vegetale (București); fabricile de paste alimentare; fabricile de brânzeturi (Broșteni, Periș); fabricile de oțet; fabricile de scrobélă (Piatra-N), etc.

Industriile extractive sunt cele mai importante după cele agricole și sunt menite să devină cele mai puternice industrii din țară, judecând după bogăția zăcămintelor de minerale utile, ce se găsesc în sub-solul țării noastre. Din acest fel de industrii cele mai principale sunt:

Industria petrolului. Vezi cap. Minele § Petrolul.

Industria sării. Vezi cap. Minele § Sarea.

Industria materialelor de construcțiune, adică fabricarea cimentului, varului, ipsosului și cărămidilor din materialurile extrase din carierele țării. Acestă ramură industrială este iarăși una din vechile industrii românești, care a luat însă un avânt însemnat în timpul din urmă, din cauza mulțimii construcțiunilor, atât publice cât și private. Numai vre-o 16 fabrici de acest fel sunt mai mari și perfecționate, anume: 5 de cărămidă și vre-o 11 de ciment, var și ipsos; pe când celelalte stabilimente sunt ca și în vechime, tot instalațiuni simple pentru fabricarea cărămidilor și cuptore primitive pentru arderea varului. Dintre produsele acestui fel de industrie, singur cimentul se produce în cantități mai mari, în cât poate fi și exportat. Locurile unde s'au instalat mai cu samă fabricile de ciment sunt: valea Prahovei, Azuga și Brăila.

Industria sticlăriei este o ramură industrială puțin importantă; nu se găsesc decât 5 fabrici de acest fel și care produc numai sticlă de calitate inferioară.

Tot ca industrii extractive mai putem cită: fabricile de

olărie, fabrica de bazalt artificial (București), etc.

Industria silvice. Dintre acestea singurul fel important de fabrică sunt:

a) **Herestraele.** Acestea formează o ramură veche de industrie, care a beneficiat însă și de avantajele legii pentru încurajarea industriei și astfel a făcut progrese însemnate. Astăzi există mai mult de 30 de herestrae mari, sistematice, mișcate cu aburi—unde se fasonază mai cu samă lemnul de brad—pe lângă foarte multe herestrae mai mici mișcate cu apă sau tot cu aburi. Regiunea unde s'a dezvoltat mai mult această ramură industrială este negreșit regiunea muntoasă și anume în următoarele puncte:

1) Valea Bistriței (jud. Némțu) posedă cele mai numeroase și perfecționate herestrae.

2) Valea Troțușului (jud. Bacău).

3) Valea Suhăi (jud. Suceva).

4) Valea Prahovei (jud. Prahova).

5) Valea Oltului și Lotrului (R-Vâlcea).

Tot ca industrii silvice mai putem cita: fabricile de cue de lemn și fabricile de mobile de lemn.

Industria chimice. Dintre acestea, cele mai importante ramuri sunt:

Industria săpunurilor și luminărilor. Stabilimente de acest fel există multe în țară la noi, dar fabrici mari nu de cât vre-o 14, dintre care cele mai importante sunt la Galați și Brăila.

Industria chibriturilor, monopolizată de Stat, se practică într-o singură fabrică situată la București (Filaret).

Fabricarea țigărilor, care e tot un monopol al Statului, se face în fabricile de la București și Iași.

Tot industrii chimice sunt și fabricile de îngrășăminte chimice.

Industria textilă este de asemenea una din vechile industrii românești și care a făcut oarecare progrese sub regimul legii de încurajare a industriei.

Astăzi se găsesc în totă țara vre-o 21 de fabrici de acest fel, dintre care numai 5 sunt de postav, iar restul

sunt de frînghii. Aceste fabrici întrebunțeză materiile prime (lâna, cânepa și inul) aduse în mare parte din străinătate, deși aceste materii s'ar găsi și la noi în cantități suficiente.

Produsele fabricilor de postav (Azuga, Buhuși, Bacău) sunt de calitate inferioară și se întrebunțeză mai cu samă pentru confecțiunile militare. Pentru pânza și stofele mai fine trebuie să ne adresăm străinătății, de unde se aduc anual cantități enorme.

În afară de aceste fabrici mari mai există și un număr însemnat de ateliere mici, unde se țes stofe și pânză cu ajutorul unor aparate perfecționate de mână.

Industria metalurgică este una din ramurile industriale cele mai noi din țară, până acuma nu există decât vre-o 6 turnătorii (București, Galați), unde se pot turna diverse obiecte de fier și vre-o 12 usine unde se fabrică diverse obiecte de metal — mai cu samă fer — ca: pluguri, cue, mobile, oblone, etc. din metalele aduse din străinătate.

Produsele acestei industrii sunt însă departe de a satisface necesitățile interioare ale țării, încât pentru acest soi de articole suntem obligați a ne adresa străintății, care ne trimite în fie-care an cantități mari de obiecte fabricate din metal, în special mașini de tot felul.

Industria grafice, adică: tipografiile, fotografiile și litografiile, a luat în timpul din urmă o dezvoltare foarte mare, în special cele d'întăi 2 ramuri. Aici nu există capitală de județ sau orașel ceva mai populat, care să nu aibă ateliere de tipografie și fotografie.

În orașele mai mari, cum e de pildă în București, Iași, Craiova, această ramură industrială este una din cele mai importante și pe care se merge se perfecționează și înfloresce, mergînd ast-fel paralel cu gradul de cultură al poporului.

Industria hârtiei. Această industrie deși a început să existe la noi în țară mai de demult, însă nu a luat o dezvoltare mai mare decât de la data încurajării ei, când, prin scutirile de vamă și ușurințele de transport, celuloza ce se importă încă din străinătate, a devenit mai efină.

Astăzi există 6 fabrici de hârtie și carton în totă țara,

carî produc vre-o 6.000.000 de kgr. de hârtie și carton, însă de-o calitate inferioară. Cele mai însemnate sunt la Letea (Bacău), C.-Lung (Muscel) și Bușteni (Prahova).

Regiunile industriale. În general să știe că industriile se stabilesc: sau în centrele mari de populațiune, ca să'și pôtă desface produsele lor pe loc, sau în regiunile unde se găsesc materia primă ce o întrebuintează, ca să nu fie nevoite a cheltui aducând-o din alte părți. Altele în fine se stabilesc în porturi, anume acele dintre industrii carî produc pentru export, cum este la noi morăria, sau acele care își procură materia primă din alte țări.

Regulele acestea se observă și în distribuirea geografică a industriilor din România, ast-fel în țără la noi găsim următoarele regiuni industriale mai importante:

București. El e primul centru industrial al țării, în el se află mai bine de $\frac{1}{4}$ din totalul fabricelor din țără.

Valea Prahovei este, după București, a doua regiune industrială importantă din totă țera; într'adevăr începând cu Azuga—care este un important centru industrial—și scoborându-ne prin Bușteni, Sinaia, Comarnic Câmpina până la Ploesci, găsim în toate aceste localități diferite soiuri de fabrici: de petrol, ciment, lemne etc.

Brăila și Galați sunt 2 centre industriale destul de importante.

Județul Bacău este iarăși o regiune industrială importantă pentru industria petrolului și a lemnului.

Județul Némțu este de asemenea un centru industrial important mai cu samă pentru industria lemnului

C O M E R Ţ U L

Comerțul interior.

Prin comerț interior se înțelege desfacerea produselor unei țări printre locuitorii aceleiași țări. Acest fel de comerț se face la noi în țără mai mult prin orașe și cu deosebire în anumite zile din săptămână, ce diferă de la o localitate la alta; sau pe la bălciuri (iarmaróce) ce se fac

într'un mod regulat în diferitele părți ale țării ca: Fălticeni, Roman, Cașin, Buzău, C.-Lung, Rîureni, etc. și unde se adună negustori de prin toate județele învecinate, unii desfăcându-și mărfurile, iar alții aprovizionându-se cu ele. Cu progresul căilor ferate însă aceste bălciuri au pierdut din importanță, față cu ceea ce erau altă dată.

Valoarea la care s'ar ridica acest comerț este greu de fixat, însă trebuie să fie destul de mare, dacă ne gândim la necesitățile unui popor de mai bine de 6.000.000 suflete. Aceste necesități se satisfac mai întâiu cu produsele ce avem în țară și numai ceea-ce ne lipsesce cumpărăm din alte țări, sau numai ceea-ce nu putem vinde aici la noi, căutăm să vindem în afară.

Comerțul exterior.

Până la 1829 când s'a încheiat tratatul de la Adrianopol, România, ca și cele lalte țări balcanice, nu putea să-și vîndă produsele sale de cât Turciei și cu prețul pe care voia să ni-l ofere negustorii turci. Numai după ce Turcia își sătura nevoile sale atunci se mai putea exporta și în alte părți, ast-fel că pe atunci schimbul cu străinătatea era cât se poate de redus.

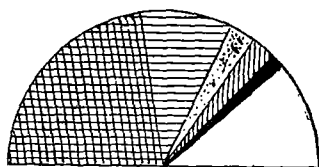
De la 1829 comerțul exterior ar fi trebuit să mîrgă crescînd din ce în ce, însă din pricină că nu există o rețea de drumuri bine întreținute și mai cu samă pentru că gurile Dunării erau înisipate, comerțul nostru exterior a stagnat până în ultimele decenii ale sec. XIX. De pe la 1875 însă, când a început construirea rețelei de drumuri de fer și de când gurile Dunării au fost curățite și deschise navigațiunei vaselor mari, comerțul nostru exterior a luat un avînt foarte mare.

Valoarea totală a acestui comerț a fost în mijlociu în ultimii 5 ani de: 578.900.000 franci anual, pe când în perioada 1850—1855 nu era decît de 85.000.000 franci anual. În acest interval valoarea comerțului exterior a devenit de aproape 7 ori mai mare.

Importațiunii. Mărfurile pe cari țera noastră le cumpără în cantități mai mari din străinătate sunt:

Materiile textile (stofele), care ocupă locul de frunte, reprezentând mai bine de 40% din valoarea totală a importului.

Mașinile și obiectele de metal reprezintă aproape 20% din valoarea totală a importului.

44.6% 18.1% 6.2% 4.4% 3.0%

Materii textile Mașini și obiecte met. Coloniale și Fr. merid. Produse chimice Pielărit și lănt Diverse

Fig. 48 Importul României în 1897 după categoriile de mărfuri. (Valori)

Fructele meridionale și mărfurile coloniale precum: cafea, tutun, lămâi, portocale, celi, etc. reprezintă aproape 7% din valoarea totală a importului.

Produsele chimice ca: soda, substanțe colorante, îngrășăminte chimice, parfumuri, etc.

Obiectele de piele ca: blănuri, curele etc;

și alte categorii de mărfuri însă în cantități mai mici.

Valoarea tuturor mărfurilor importate a fost în ultimii 5 ani de: 326.000.000 lei anual.

Țările din care România importă cele mai multe mărfuri sunt în primul rând: Germania, Austro-Ungaria și Anglia, care singure ne furnizează $\frac{3}{4}$ din mărfurile ce aducem din străinătate.

În rândul al doilea vine:

Franța, Belgia și Turcia,

din care cumpărăm numai puține mărfuri, iar

din celelalte țări și mai puține.

Drumul pe care

ne vin cea mai mare parte

din mărfurile importate,

este drumul de uscat, prin

Predel, Vârciorova, și

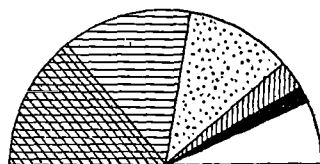
Burdujeni; numai o mică

parte ne vin pe apă,

anume materiile brute, cum sunt: cărbunii etc.

Exportațiunii. Mărfurile pe care le trimitem noi în străinătate,

constă aproape numai din produse agricole și anume:

27.8% 27.1% 22.1% 6.7% 4.5%

Germania A.-Ung. Anglia Franța Belgia Alte țări

Fig. 49 Importul României în 1897 după diversele țări. (Valori).

Cerealele și făina, formeză mai bine de 80% din totalul mărfurilor exportate.

Rapița formeză al 2 lea produs pe care îl exportăm în cantități însemnate.

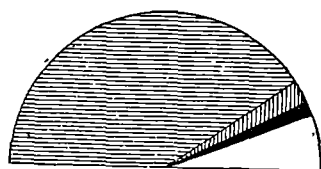
Lemnele și obiecte fabricate din lemn; însă acestea în cantități mai mici.

Petrolul și derivatele lui au început să fie exportate acum în timpii din urmă.

Sarea; și în fine alte categorii de mărfuri în cantități mai mici.

Valoarea mărfurilor exportate în ultimii 5 ani a fost în mijlociul de 250.000.000 lei anual, deci mai puțin de cât a fost valoarea importului.

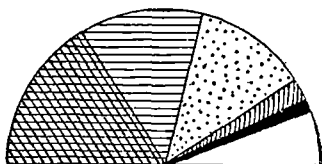
Țările în cari România trimite cele mai multe din mărfurile sale sunt în primul rând: Belgia, Austro-Ungaria și Anglia, cari ne cumpără mai mult de $\frac{3}{4}$ din mărfurile noastre, pe când Turcia, Italia, Germania, etc. nu ne cumpără decât foarte puține

80.2% 6.5% 3%.

Cereale Rapiță Lemne Diverse
Fig. 50 Exportul României în 1997 după categoriile de mărfuri. (Valori).

33.8% 27.7% 24.4% 4.3% 3.1%

Belgia A.-Ung. Anglia Turcia Italia Alte țări

Fig. 51 Exportul României în 1897 după diversele țări. (Valori).

decât foarte puține produse iar celelalte țări și mai puține. Mărfurile destinate exportului, sunt transportate în cea mai mare parte pe apă și anume, se transportă mai întâi cu calea ferată la unul din porturile dunărene, iar de acolo sunt încărcate pe vapore și trimise mai departe.

Vămile (1). În toate punctele pe unde mărfurile străine intră la noi în țară, se află câte o vamă (biroù vamal), însărcinată cu perceperea taxelor ce trebuiesc să plătescă acele mărfuri la intrarea lor în țară. Pentru paza fronti-

(1) Vezi harta căilor de comunicațiune.

eriî şi pentru a opri pe orî-cine ar vroi să intre în ţeră prin altă parte decât pe la vamă, există de jur împrejurul ţerii numeroase piquete de soldaţi.

Pentru înlesnirea afacerilor comerciale se găsesc înău birouri vamale şi în interiorul ţerii, pentru ca negustorul din ţeră de la noi să nu fie nevoit să se ducă tocmai la graniţă, ca să plătescă acolo taxa vamală, ci să rămână pe loc; de aceea în marile centre comerciale există câte 1 sau 2 birouri vamale.

În România există în total 38 de vămi principale, unele din ele având şi sucursale; dintre acestea cele mai importante sunt cele din interiorul ţerii, adică vămile din: Bucureşti, Brăila, Galaţi şi Iaşi, judecând după cantitatea de mărfuri ce trece prin acea vamă. (Vezi harta căilor de comunicaţiune).

Dintre vămile situate la periferia ţerii, cele mai importante sunt spre Austro-Ungaria: Burdujeni, Predel şi Verciorova, adică tocmai spre ţera cu care avem cel mai activ schimb de mărfuri. Ghimeşul şi Rîu-Vadului vin în rândul al doilea, în viitor însă vor deveni şi ele vămi foarte importante, când Bucureşci vor fi legaţi direct de Sibiū şi când Blajul şi Clujul vor fi legate direct cu Brăila şi Galaţi prin Ciuc-Sereda şi Ghimeş.

Spre Sud, pe malul Dunării sunt iarăşi un şir de vămi importante: Severin, Calafat, Corabia, Turnu-Măgurele, Giurgiu, Călăraşi, etc. pe unde ies cele mai multe din cerealele ce se produc pe câmpia României.

Spre Rusia, peste Prut, mai toate vămile sunt puţin importante, din cauza slabelor afaceri comerciale ce facem ca această ţeră, totuşi mai importante sunt: Rădăuţi, Sculeni, Ungheni, Fălciū, Reni, Ismail şi Chilia.

În fine Constanţa este dintre vămile situate pe ţermul mării cea mai importantă din toate, şi importanţa ei va merge din ce în ce crescând, căci, după cum vom vedea, acest oraş este destinat a deveni primul centru comercial al ţerii.

Regimul vamal. Până la 1886, mărfurile ce veniau din străinătate, pentru a fi vîndute la noi în ţeră, nu plăteau decât o taxă mică şi uniformă la trecerea lor prin

vamă. România a fost deci până atunci o țară liber schimbistă.

De la 1886 însă, România dorind a-și crea întocmai ca și țările din apusul Europei o industrie proprie a sa, și-a schimbat regimul vamal, devenind protecționistă. Acesta însemnă că produsele industriale de acelaș fel cu cele ce se produc în țară la noi, să fie supuse la taxe mari când intră în țară, încât să nu pôtă face concurență produselor noastre, chiar în țară la noi.

Căile de comunicațiune.

Veđi harta căilor de comunicațiune.

Căi ferate. De-abia de vre-o 30 de ani încóce România a început să-și construiască o rețea de căi ferate, până atunci tot transportul mărfurilor se făcea numai pe șosele și pe Dunăre. De la 1869, când s'a construit prima linie ferată, între București și Giurgiu, lungimea căilor noastre ferate a mers tot crescând, așa că astăzi avem în exploatare mai bine de 3.300 km., ceea-ce ar veni cam $2\frac{1}{2}$ km. lungime de fie-care 100 km. □. Tótă acéstă rețea este acum proprietatea Statului; cea mai mare parte din aceste linii au fost construite de el, numai primele au fost cedate străinilor și apoi răscumpărate.

Dispozițiunea căilor noastre ferate este cam următórea: O linie lungă de mai bine de 800 de km. străbate țera dealungul, începând de la *Vârciorova* și continuându-se prin *Craiova*, *Slatina*, *Pitești*, *București*, *Ploesci*, *Buzău*, *R.-Sărat*, *Focșani*, *Mărășești*, *Bacău*, *Roman*, *Pașcani* și *Burdujeni* pe unde intră în Bucovina.

În Muntenia acéstă linie merge aproximativ pe lângă regiunea delurilor, iar în Moldova urmază malul drept al Siretului până la confluența lui cu Suceva și apoi malul stâng al acestui riú, până ce linia iese din țară pe la Burdujeni. Din acéstă arteră principală se desfac ramuri, atât spre munți, urcând valea câte unui riú ce iese din ei, cât și spre Dunăre.

Ramificațiunile ce apucă spre munți sunt: 1) *Filiași—T. Jiă*; 2) *Piatra-O.—Rîu-Vadului—Sibiă* cu ramura *Rîurenă—Ocnele-Mari*; 3) *Pitești—Curtea-de-Argeș*; 4) *Golești—C.-Lung*; 5) *Titu—Târgoviște—Pucioșa*; 6) *Floresci—Sinaia—Brașov*, cu ramurile: *Buda—Slănic și Câmpina—Doftana*; 7) *Focșani—Odohești*; 8) *Adjud—T.-Ocna—Ghimeș* cu ramura: *Comănesci—Moinesci*; 9) *Bacău—Piatra-N.*; 10) *Dolhasca—Fălticeni*.

Ramurile ce plcă spre Dunăre sunt: 1) *Craiova—Calafat*; 2) *Piatra-O.—Caracal—Corabia*; 3) *Costești—Turnu-Măgurele*, cu ramura: *Roșiori de Vede—Alexandria—Zimnicea*; 4) *București—Giurgiu*; 5) *București—Fetești—Constanța* cu ramurile *Ciulnița—Călărași, Ciulnița—Slobozia* și *Saligny—Cerna-Voda*; 6) *Buzău—Brăila* cu ramura: *Făurei—Fetești*.

În Moldova, afară de linia Siretului, mai există o linie ferată, tot dealungul ei, aprópe paralelă cu cea d'întăi și care urmăzează valea Jijiei și a Bârladului; acéstă linie începe de la Dorohoi, trece prin Iași și se termină la Galați; ea este legată cu linia Siretului prin trei ramuri transversale: 1) *Veresci—Dorohoi*, cu ramura *Leorda—Botoșani*; 2) *Pășcani—Iași* și 3) *Mărășesci—Tecuciă*. Tot din acéstă linie plcă spre Prut două ramificațiuni: 1) *Iași—Ungheni* și 2) *Crasna—Huși*. Pentru a termina, mai adăogăm încă: linia *Brăila—Barboși—Galați* și linia *Galați—Bêrlad* (în curs de executare).

Șosele. Paralel cu dezvoltarea rețelei de căi ferate s'a dezvoltat și șoselele, căci la 1866 nu erau decât 1095 km de drumuri viabile, pe când la 1887 erau 12.900 km.; iar la 1897 erau 24.000 km. Restul șoselelor de pe atunci nu eră alt-cevă, decât urma ce o lăsase pe pămînt trecerea mai multor căruțe, adică drumuri în teren natural.

Nu tóte dintre șoselele ce există actualmente sunt deopotrivă de bune; pe când șoselele numite *naționale* (2.800 km.) sunt bine împetrite, cu poduri bune și bine întreținute; restul celorlalte șosele: *județene, vicinale și comunale* sunt — unele din ele — într'o stare care lasă mult de dorit, mai cu samă în județele de șes, unde lipsa materialelor

de întreținere este mai simțită decât în județele de munte. De aceea transporturile pe timpurile de ploe sunt anevoioase pe unele din aceste șosele.

Importanța șoselelor nu a scăzut, precum se vede, de loc din pricina întinderii căilor ferate, ci din contra a crescut odată cu dezvoltarea acestora; însă ele numai servesc astăzi decât pentru transporturi la distanțe mici, nu ca mai înainte când dânsese erau singurele căi de comunicațiune și transporturile cele mai lungi tot pe ele se făceau.

Căi navigabile. Pe lângă rețeaua de căi ferate și șosele, România mai dispune și de o admirabilă cale navigabilă, *Dunărea*. Prin pozițiunea sa — înfășurând ca un brâu, marea câmpie a României — precum și prin eftinătatea și libertatea transporturilor, Dunărea a fost din timpurile cele mai vechi și este și azi drumul cel mai căutat, pe unde se transportă majoritatea mărfurilor ce alcătuiesc comerțul nostru.

În ceia-ce privesce navigațiunea comercială pe Dunăre, ea este liberă pentru orî-ce Stat. Dunărea este deci din acest punct de vedere, un fluviu internațional. Vasele de război a diverselor State nu pot circula decât numai atât cât ține teritoriul Statului cui aparțin. Dreptul de proprietate a Statelor riverane se întinde numai până în mijlocul apei, unde-i curențul mai puternic, atât pentru pescuit cât și pentru insulele din albia ei.

Pentru îngrijirea gurilor Dunării, așa ca ele să fie tot-deauna navigabile, Congresul din Berlin de la 1879 a instituit *Comisiunea Dunăreună*, compusă din câte un reprezentant al următoarelor State: Anglia, Austro-Ungaria, Germania, România, Rusia și Turcia. Sediul acestei Comisiuni este la Sulina.

Importanța acestei căi de comunicațiune pentru agricultura României este nespus de mare; căci numai de când Dunărea a fost curățită de nisipurile ce îngreuiău intrarea vaselor în ea — devenind ast-fel mai aptă pentru transporturi — de atunci agricultura a luat o extensiune mai mare, transformându-se în lanuri mănose, întinsele șesuri ale Ialomiței, Buzăului și Brăilei. Un moment numai să ne închipuim că ar lipsi Dunărea și numai decât întreg edificiul nostru economic s'ar dărâma, căci cerealele, cari formază temelia acestui edificiu devenind prin acesta mai scumpe, concurența străină le-ar îndepărta de pe toate

piețele, sau dacă ar fi vândute, agricultorul n'ar mai avea nici un profit. Libertatea navigațiunii pe Dunăre este, după cum se vede, o condițiune esențială pentru progresul nostru economic și orî-ce încercare, care ar avea de scop răpirea acestei libertăți, trebuiesc considerată ca un pericol național.

A doua cale navigabilă a României, este: *Prutul* până la Sculeni, însă numai pentru vasele mici.

În fine, pentru transportul lemnului sunt întrebuințate și cursurile: Bistriței, Siretului, Lotrului și Oltului.

Este evident că cu cât căile de comunicațiune dintr'o țară vor fi mai dese și mai bine întreținute, cu atât și schimbul de produse—comerțul—între locuitorii aceleiași țări sau locuitorii a 2 țări vecine, va fi mai activ. Ca probă avem țera noastră, care înainte de a posedă o rețea de căi ferate și șosele bune, făcea un comerț exterior relativ mic (85.000.000 lei anual), pe când ađi face un comerț exterior de 7 ori mai mare.

Agricultura și industria — adevăratele ocupațiuni productive — câștigă de asemenea foarte mult prin extinderea căilor de comunicațiune, căci atât agricultorul cât și industriașul pot să-și transporte repede produsele lor cu un preț mai redus, la timpul și locul nemerit pentru desfacerea lor. Din acest punct de vedere căile navigabile sunt superioare — prin efinătatea lor — celor de uscat, și ar fi o fericire pentru întreaga economie a țării, dacă râurile noastre cele mari ar fi rectificate și adaptate pentru navigațiune.

Ca o probă mai mult de avantajele unei rețele de căi de comunicațiune, avem și prețul pămîntului, care este mult mai mare în vecinătatea unei căi ferate, decât când se află situat departe de orî-ce drum principal.

Legăturile cu străinătatea. Cu scopul de a ușura transacțiunile comerciale cu țările străine, a fost nevoie de a se pune în legătură căile noastre de comunicațiune cu cele ale țărilor vecine. Ast-fel, fiind-că comerțul nostru cu Austro-Ungaria a fost și este foarte activ, natural că cu căile ei de comunicațiune se vor lega mai mult ale noastre,

deși de ea ne desparte, în mare parte, zidul înalt al Carpaților; însă unde acest șir de munți presintă curmături mai adânci, s'aû putut unî ușor șoselele și drumurile noastre ferate cu ale ei.

Cele mai principale legături cu această țără sunt:

1) La *Vêrciorova* unde se unesc, linia ferată principală a noastră ce vine de la Craiova și șoseaua ce o însoțesce, cu linia ferată și șoséua ungară ce vin dinspre *Temişóra* și *Mehadia*.

2) La *Buliga* (Păiuși) se unesc șoséua noastră ce urcă albia Jiului, cu cea ungară ce vine dinspre *Petroșeni* și *Hațeg*.

3) La *Rîul-Vadului* (Pasul Turnu Roșu) se unesc calea ferată română și șoséua ce vine de la *Piatra-Olt* prin *R.-Vâlcei*, cu linia ferată ungară și șoséua ce vine de la *Sibiû*.

4) La *Giuvala* (Pasul Bran) se unesc șoséua ce merge de la *C.-Lung* la *Rucăr*, cu șoséua ce vine de la *Brașov*.

5) La *Predél* se unesc calea ferată și șoséua ce urcă în sus valea *Prahovei*, trecând prin *Câmpina* și *Sinaia*, cu calea ferată ce vine de la *Brașov*, urcând valea *Tömösului*.

6) La *Bratocea* se unesc șoséua ce merge la dél pe *Teléjen*, cu cea care vine de la *Brașov* prin *Săcele*.

7) La *Oituz* se unesc șoséua ce vine de la *Adjud* și *Onesti*, cu cea care vine dinspre *Kezdi-Oșorheiû*.

8) La *Ghimeș* se unesc calea ferată și șoséua ce merge pe valea *Trotușului*, pe la *Tirgu-Ocnei*, cu cea care vine din *Transilvania* de la *Ciuc-Sereda*.

9) La *Prisacani* se unesc șoséua ce vine de la *Bacău* prin *Piatra-N.*, cu șoséua ungară ce vine de la *Tulgheș*.

10) La *Dorna* se unesc șoséua ce vine de la *Fălticeni* peste *Stânișóra*, pe la *Broseni*, cu șoselele *Bucovinei*.

11) La *Cornu-luncii* de asemenea se unesc șoséua națională ce merge pe malul *Siretului* și *Moldovei*, cu șoselele *Bucovinei*.

12) La *Burdujeni* este de asemenea o legătură impor-

tantă, între calea ferată ce merge prin mijlocul Moldovei și calea ferată austriacă ce vine de la Cernăuți.

13) La *Mihaileni* se unesc șoseua românească ce vine de la Botoșani, cu cea austriacă ce vine dinspre Sirete.

14) La *Mamornița* de asemenea se înodă o șosea județeană din România, cu o șoseă austriacă ce merge spre Cernăuți.

Cu țările de la S României, de cari ne desparte Dunărea, nu avem nici o legătură directă, adică un pod peste Dunăre, însă se poate comunica foarte ușor cu aceste țări, prin ajutorul vapoarelor ce fac curse regulate între porturile românești și cele sârbesci sau bulgăresci. Așa este de pildă între: *Giurgiu—Rusciuc*; *Turnu-Măgurele—Somovid*; *Turnu-Severin—Cladova*, încât Dunărea nu e de loc o piedică a comunicațiilor cu aceste țări.

Cu imperiul rusesc, deși nici un obstacol fizic nu se opune, totuși legăturile sunt mai rare, din pricină că și tranșacțiile comerciale sunt mai puțin numeroase. Numai o singură cale ferată românească se lăgă cu căile ferate rusești, anume linia *Iasi—Ungheni*, care se unesc cu linia ce vine de la Odesa prin Bender și Chișinău. Afară de acesta, legături de șosele mai principale sunt: la *Reni*, lângă Galați, unde se unesc șoseua ce vine de la Galați, cu cea care vine de la Cahul; apoi la *Fălciu*; la *Leova*; la *Sculeni*; la *Rădăuți*, etc. Mai toate aceste șosele trec Prutul pe poduri umblătore, afară de cea d'întâi ce-l trece pe un pod fix.

Dar drumul cel mai mult întrebuințat pentru transporturile din sau în străinătate este Dunărea. Pe dînsa se transportă $\frac{4}{6}$ din totalitatea mărfurilor ce alcătuiesc comerțul exterior al României și ne lăgă atât cu centrul Europei, de unde își ia naștere, cât și cu Orientul, prin Marea Neagră.

Singurile defecte ale acestei căi sunt: a) o parte a anului este improprie transporturilor din cauza înghețului; și b) Ungurii percep taxe prea mari pentru trecerea vaselor prin canalul Porților de fer, scumpind cu chîpul acesta cheltuiala transportului. Pentru corectarea primului defect s'a legat rețeaua noastră de căi ferate direct cu

portul maritim Constanța, printr'o linie ce trece Dunărea peste mărețul pod de la Fetesci-Cernavoda. Cu chipul acesta comerțul nostru exterior care se servește, după cum am văzut, aproape numai de Dunăre, nu va mai fi stânenit în timpul iernei ca până acuma, ci va putea să se desvolte în tot cursul anului.

Importanța liniei ferate ce duce la Constanța este deci foarte mare, însă până când nu va fi mărit și portul Constanța, ca să pótă adăposti multe vase în el, până atunci linia acesta nu-și va putea da ródele dorite, adică să înlocuiască Dunărea în cursul iernei.

Tot în scopul de a ușura transacțiunile comerciale cu țările depărtate, ca: Turcia, Grecia, Anglia, Belgia, Germania, Olanda, etc., Statul român a înființat și 3 linii maritime: a) *Constanța—Constantinopol*, b) *Constanța—Constantinopol—Archipelag* și c) *Brăila—Galați—Sulina—Constanța—Rotterdam* deservite de vapóre românesce. Acestea transportă mărfurile noastre: cereale, făină, lemne și petrol în acele țări, de unde se întorc pline cu cărbunii necesari căilor ferate și fabricilor din țără.

INSTITUȚIUNILE DE CREDIT.

Instituțiunile de credit sau băncile sunt de cel mai mare folos comerțului, prin împrumuturile de bani pe cari le fac comercianților. Căci aceștia, putându-și procura ușor bani, pot să-și cumpere mărfuri în timpul cel mai favorabil și cu prețurile cele mai reduse, pe cari apoi vîndându-le la timpul oportun, pot realisa câștigurile cele mai bune.

Cea mai importantă, dintre toate instituțiunile de credit de la noi din țără este Banca Națională a României cu reședința în București, avînd însă și sucursale în mai toate capitalele de județ. Ea dispune de un capital foarte mare și oferă bani cu dobînda cea mai mică.

Pe lângă ea mai sunt și alte instituțiuni de credit și anume: Banca României cu un capital de 25.000.000 de lei, Banca generală cu un capital de 10.000.000 de

lei; Banca de Scompt cu un capital de 5.000.000 de lei; Creditul Belgo-Român, precum și o mulțime de bănci particulare, cari din nenorocire sunt mai toate proprietatea străinilor.

P O Ș T A

Până la începutul domniei principelui Carol (1867), serviciul poștal era în mâinile Rușilor. El se făcea pe atunci cu ajutorul diligențelor, renumite prin repeziciunea lor, cari legaă între ele cele vre-o 40 de oficii telegrafo-poștale ce existaă atunci în totă țera. De la 1867 însă, Poșta a trecut sub îngrijirea Statului român, care a adus îmbunătățiri mari acestui serviciu, înmulțind numărul oficiilor telegrafo-poștale și eftenind costul corespondențelor. Cu desvolțarea rețelei de căi ferate și diligențele aă fost înlocuite cu trenurile, ne mai rămând diligențe decât între oficiile ce nu's legate prin cale ferată.

Aăi există în totă țera vre-o 312 oficii telegrafo-poștale, afară de cele 308 ale căilor ferate (cari fac asemenea și serviciul de poștă), transportând aproximativ vre-o 70.000.000 de corespondențe anual.

TELEGRAFUL

Telegraful a fost introdus în țeră la noi pe timpul domniei lui Cuza și eră la început tot în mâinile Rușilor, însă a trecut odată cu Poșta sub administrațiunea Statului român.

Lungimea totală a liniilor telegrafice de la noi din țeră este mai bine de vre-o 7.000 de km. Pe aceste linii se transmit anual peste 2.000.000 de telegrame.

TELEFONUL

Telefonul a luat în ultimul timp o desvoltare foarte mare din cauza efinătății și avantajelor ce presintă el. Aăi

există aproape 3.000 de posturi telefonice în totă țera, iar firele telefonice au o lungime de mai bine de 12.000 de km. și leagă între ele orașele mai apropiate, precum și diferitele localuri din acelaș oraș.

Aceste instituțiuni—poșta, telegraful și telefonul—împreună cu instituțiunile de credit și căile de comunicațiune sunt auxiliarii cei mai prețioși ai comerțului; căci ele făcând ca comunicările între un oraș și altul să se pôtă face cu cea mai mare repeđiciune și efinătate, ușurează foarte mult transacțiunile comerciale.

ORAȘELE ROMÂNIEI.

Orașele României le putem împărți în 3 categorii principale, după condițiunile economice în cari s'au născut și cari au determinat pozițiunile pe care le ocupă astăzi.

Prima categorie de orașe și anume cele mai mari, s'au format în regiunea șesului Munteniei sau platoului Moldovei pe trajectul și la întretăierea drumurilor celor mai frecventate, așa sunt de pildă:

Bucurescii, aședat la întretăierea drumului ce duceă din Transilvania pe la T.-Roș, Căineni, C.-de-Arges spre Constantinopol, cu drumul ce duceă spre apusul Europei, pe la Porțile de fer. Actualmente acest oraș este capitala regatului român și cel mai populat din toate orașele României, are vre-o 282.000 de locuitori. Se află situat în câmpia Munteniei, pe ambele maluri ale riului Dâmbovița, la o depărtare de vre-o 60 de km. spre N de Dunărea, într'o pozițiune ce lasă totul de dorit. Împrejurimile frumoșe ce fac podoba unui oraș, lipsesc cu totul; iar clima continentală excesivă pe care o posedă Bucurescii, face ca în timpul verii să fie lipsiți de orî-ce animație. De la 1862, de când a devenit capitala Principatelor-Unite, a făcut progrese uimitore, așa că de unde până atunci era un oraș cu aspect oriental, astăzi este un oraș cu totul occidental.

Actualmente este cel d'întăiū centru cultural al țerii noastre; aici se găsesce cea mai bună universitate a Ro-

mâniei, cele mai numeroase școli speciale, bibliotecile cele mai bogate, teatrele cele mai bune și cele mai numeroase așezăminte culturale, în fruntea cărora, după cum am văzut, stă Academia română. De asemenea este și primul centru industrial al țării, căci posedă aproape 100 de fabrici mari de tot felul.

Din punct de vedere comercial însă, Bucureștii este al 2-lea centru important al țării, judecând după cantitatea de marfă primită și expediată de fie-care oraș. Importanța comercială a Bucureștilor constă în aceea, că fiind un centru însemnat de populațiune, acesta pentru satisfacerea nevoilor ei întrebuițează cantități mari de mărfuri și prin faptul că fiind primul centru industrial al țării, se expediază de aici în totă țera, cantități mari de produse fabricate.

Iași, situat pe drumul ce tăia Moldova de-a curmezișul și ducea de la Suceva la Tighina (Bender). A fost capitala principatului Moldovei până la 1862, când după unirea celor 2 principate române, capitala lor comună s'a stabilit la București.

Este așezat într-o pozițiune din cele mai pitorești, pe ultima terminațiune a râului Copou, între albia Bahluiului și al unui mic afluent al său, Calcaina; încunjurat de jur împrejur de neîntrerupte șiruri de dealuri pe cari prosperă vii numeroase, cum sunt delurile: Galata, Socola, Șorogari, Repedea etc.

Populațiunea Iașilor se ridică la cifra de 78.000 de locuitori, cifră însă care este în descrescere, de ore-ce mulți din locuitorii Iașilor sunt atrași spre Capitală.

Încă din timpurile cele mai vechi și până acum în timpurile din urmă, Iași a fost cel d'întâi centru cultural, nu numai al Moldovei, ci al întregii Români și nu-și avea pereche în nici un alt oraș. Aici însă a rămas al doilea centru cultural al țării; posedă o universitate cu 4 facultăți, bibliotecă, teatru, muzee, etc, și este reședința Mitropolitului Moldovei și Sucevei.

Din punct de vedere comercial, Iași este un centru de mână a doua și datoresce acesta mai mult faptului că e un însemnat centru de populațiune. În privința industrială, Iași joacă un rol neînsemnat.

Craiova, situată la încrucișarea drumului ce vine dinspre N pe valea Jiului, cu drumul ce merge spre V Europei trecând pe la Porțile de fer. Ea se află situată pe partea stângă a Jiului, la o depărtare de câțiva km. de albia lui și puțin mai la S de vărsarea Amaradiiei. Este cel mai populat oraș din Oltenia, are 45.000 de locuitori și este unul din principalele orașe ale întregii țări. În adevăr, din punctul de vedere cultural, urmăze îndată după Iași, căci posedă: 1 teatru, 1 liceu, 1 gimnaziu, 1 școală normală, 1 școală comercială, 1 externat de fete, o școală profesională, școli de meserii, etc.

Din punctul de vedere comercial, Craiova are aceeași importanță ca și Iașii, adică e un centru comercial de mână a doua.

În ceea ce privește industria, singura ramură mai dezvoltată este morăria, iar făina este cel mai principal articol de comerț.

Botoșani, așezat pe drumul ce duce din Polonia la Iași și la Constantinopol, este actualmente un oraș important în Nordul Moldovei, cu o populație de 32.000 de locuitori din cari jumătate sunt Evrei. Important centru pentru industria morăriei și în același timp și piață însemnată pentru comerțul cerealelor.

Slatina, 8.000 locuitori, situată pe țărmul stâng al Oltului, la încrucișarea drumului ce vine de pe valea Oltului, cu drumul ce duce spre Apus trecând pe la Porțile de fer. **Caracal**, 12.000 locuitori. **Roșiori de Vede** 8.000 locuitori.

Tot în categoria asta de orașe mai avem: **Târgu-frumos** 4.600 locuitori, **Vaslui**, 9.000 locuitori; **Bârlad**, 24.000 locuitori; **Tecuci**, 13.000 locuitori, dispuse toate pe drumul ce merge din N Moldovei, de la Iași, spre Galați prin valea Bârladului și spre țara Muntenescă. În această regiune mai găsim **Dorohoi**, 13.000 locuitori și **Huși**, 15.000 locuitori.

Atât e de adevărat că drumurile influențează asupra pozițiunii orașelor și dezvoltării lor, încât se observă și fenomenul invers, adică când un drum nu mai trece printr'un oraș, atunci orașul regresază și se transformă în sat, cum e de pildă: **Cerneți**, lângă T-Severin și **Gherghița**, în

Prahova. Ambele aceste localități au fost orașe și acum sunt pe cale de a se transforma în sate, de când drumurile principale le ocolesc.

A doua categorie de orașe se găsește dealungul Dunării, care a fost tot-deauna cea mai importantă cale comercială a României. În această categorie găsim:

Turnu-Severin, 18.600 locuitori, așezat într-o poziție încântătoare, pe țărmul stâng al Dunării, puțin mai la vale de țărmul ei din Porțile de fer. Are dispozițiunea unui amfiteatru cu fața spre Sud și dominază asupra țărmului sârbesc, unde găsim ceva mai la Vest orașul Cladova. Severinul este un oraș cu aspectul occidental — cum de alt-fel sunt mai toate orașele din această categorie. Posedă un șantier naval, unde se pot face vase și este o stațiune importantă pentru oprirea vapoarelor ce merg pe Dunăre. Ceea-ce a mai contribuit încă la dezvoltarea orașului Severin, mai este și faptul că pe acolo trece unul din cele mai vechi și frecventate drumuri ce merg spre Apus.

Calafat, 7.000 locuitori, situat pe țărmul stâng al Dunării, care în acel loc e mai înalt și predomină asupra celui drept, unde se găsește orașul bulgăresc Vidin.

Calafatul e un însemnat centru pentru comerțul cerealelor, aicea se vinde cea mai mare parte din cerealele produse în jud. Dolj.

Corabia, 6.000 locuitori, este singurul dintre orașele așezate în lunca Dunării și care se află chiar lângă albia ei, din cauză că acolo solul lunci e puțin mai înalt. Această poziție favorabilă ne explică tot-odată, de ce acest port a luat într-un timp foarte scurt o dezvoltare mai mare decât celelalte, cari sunt situate ceva mai la oparte de albia fluviului, cum sunt: T.-Măgurele, Zimnicea, Oltenița, Călărași, etc.

Ca și Calafatul, Corabia e un important centru pentru comerțul cerealelor.

Turnu-Măgurele, 8.000 locuitori, este așezat în lunca Dunării la o distanță bună spre N de albia ei, imediat la răsărit de vărsarea Oltului și având în față orașul bulgăresc Nicopoli. Depărtarea de albia fluviului e necesită de faptul, că lunca mai tot-deauna în timpul vii-

turilor mari se acopere de apă. Este capitala jud. Teleorman și un important centru pentru comerțul cerealelor.

Zimnicea, 6.000 locuitori, situată în fața orașelului bulgăresc Șiștov, cel mai meridional punct pe care îl atinge Dunărea în tot cursul său. Ca și T.-Măgurele e un important centru pentru comerțul cerealelor și e situat departe de albia Dunării.

Puțin mai la N de aceste două orașe s'a fondat la începutul sec. XIX un alt oraș, care a împedicat creșterea orașului T.-Măgurele și nici el n'a putut deveni un oraș mare. Acesta este, **Alexandria**, situată în valea riului Vedea cu o populațiune de 13.000 locuitori din cari foarte mulți sunt Bulgari. Aici este orașul cel mai populat din jud. Teleorman și un important centru pentru comerțul de cereale.

Giurgiu, 14.000 locuitori, așezat în fața orașului bulgăresc Rusciuc. Ca și celelalte orașe din lunca Dunării, Giurgiul e departe de albia ei și pentru ca vapoarele să pôtă ajunge până la el, a fost nevoie să se sape un canal, ce duce de la Dunăre până în oraș. În apropierea Giurgiului, ce-vă mai spre E, se găsește **Smârda**, situată chiar pe marginea Dunării. Ea e ca o întregire a Giurgiului, căci posedă un bun port comercial pe unde se face traficul de mărfuri, pe când portul din Giurgiū servește numai pentru traficul de călători. Apropierea de București ar fi trebuit să favorizeze mai mult acest oraș și să-l facă a fi unul din porturile însemnate ale țării; însă din cauza pozițiunii sale rele pentru navigațiune, căci când apele scad chiar vasele mici pătrund cu greu până la el, acest port a rămas aproape staționar ca importanță comercială, în vreme ce alte porturi l'au întrecut.

Oltenița, 5.800 locuitori, situată tot în lunca Dunării, ceva mai la răsărit de vărsarea Argeșului, în fața orașului bulgăresc Turtucaia.

Călărași, 11.000 locuitori, situat pe un braț al Dunării, Borcea, acesta l-a făcut să-și piardă mult din importanța sa comercială, căci vasele mari nu pot merge până la el, ci sunt silit să rămână la Silistra — oraș bulgăresc situat în fața lui — și de acolo să-și transporte mărfurile pe vase mai mici.

Cerna-Voda, 2.250 locuitori, situată pe țărmul drept al Dunării în punctul unde liniile ferate ale țării se unesc prin ajutorul podului «Regele Carol», cu linia din Dobrogea ce duce la Constanța. E un port care a făcut un progres însemnat în timpul din urmă.

Măcin, 4.000 locuitori, situat în NV Dobrogei.

Brăila, 58.000 locuitori și cu Islazu ce este ca o continuare a ei, are aproape 70.000 loc. Situată acolo unde Dunărea nouă se unesc cu Dunărea veche. Ea e dispusă în formă de amfiteatru pe țărmul stâng al fluviului, care e mult mai înalt ca cel drept dominând totă regiunea josă cuprinsă între cele 2 brațe, regiune cunoscută sub numele de «baltă».

Brăila este dintre toate porturile noastre cel mai vizitat

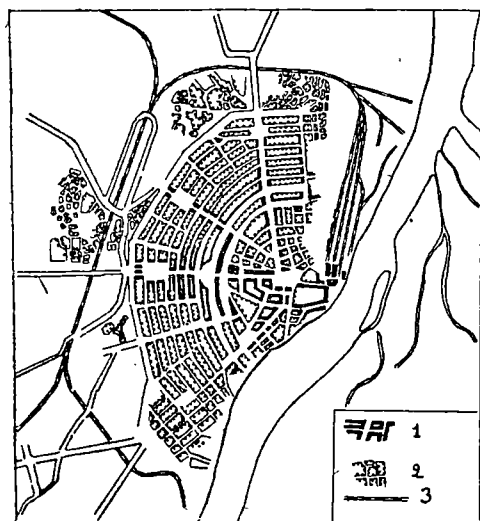

Fig. 52. Planul orașului Brăila.

de vase și în acelaș timp și cel mai important centru comercial al țării în ceea-ce privește exportul. Aicea se vinde cea mai mare parte din cerealele produse în țară, cumpărătorilor străini, cari apoi le încarcă pe vapoare și le transportă în țările din apusul Europei, ca: Belgia, Anglia etc. Celelalte articole mai principale, ce alimentează comerțul Brăilei sunt: cimentul și făina produse în

numérosele fabrici și mori ce se găsesc acolo, apoi cărbuni de pământ și alte materii brute ce vin de prin alte țări.

Brăila își datoresce importanța sa comercială următoarelor împrejurări: a) fiind-că acolo este punctul până unde vasele mari comerciale pot pătrunde pe Dunăre, mai la dél nu pot merge de óre-ce Dunărea se împarte în două părți și apa nu mai este adâncă; b) pentru că este în

apropierea unei regiuni dintre cele mai bogate în cereale din totă țera și anume: jud. Brăila, jud. R.-Sărat și jud. Buzău. După cum am văzut, Brăila este și un important centru industrial, posedă vre-o 20 de fabrici mari dintre care cele mai însemnate sunt morile și fabricile de lumânări și săpun.

Galații, 62.000 locuitori, situat la vre-o 15 kilometri mai la N de Brăila, tot pe țărmul stâng al Dunării, acolo unde ea cotesce pentru ultima oră spre E înainte de a se vărsa în mare. Orașul este dispus în amfiteatru cu fața spre răsărit ca și Brăila, având la S gura Siretului și la N Brateșul.

Galații prin pozițiunea lor la Dunăre și fiind în acelaș timp și punctul unde converg toate drumurile principale ce străbat Moldova dealungul, au fost destinați să fie cel mai important centru comercial pentru desfacerea produselor acestei regiuni. În adevăr pe aicea s'au scurs și se scurg încă cea mai mare parte din cerealele și lemnele Moldovei, încât cu drept cuvânt i s'a ăis în vechime de către scriitorii străini «Veneția Mării Negre».

Multă vreme Galații au fost primul port și primul centru comercial al întregii țări; de când însă cultura cerealelor a luat o dezvoltare mai mare în Muntenia, au fost întrecuți de Brăila, mai ales în ceea-ce privesce exportul și de București de când acesta a devenit capitală. Actualmente Galații sunt al 3-lea centru important de comerț din țera românească. Articolele cele mai principale ce alimentează comerțul său sunt: lemnele de construcțiune și cerealele.

Din punct de vedere industrial, Galații sunt un centru important ca și Brăila, fabricile cele mai numeroase sunt: fabricile de lumânări și săpunuri, herestrae, fabrici de cue de sîrmă, mori etc.

Din punct de vedere cultural, Galații sunt de asemenea un centru însemnat, acolo e reședința Episcopului Dunării de jos, acolo se află o bibliotecă publică, 1 liceu, 1 școală normală, 2 școli comerciale, 1 externat de fete, etc. Și din punct de vedere strategic Galații sunt un

punct important, de ôre-ce predomină Dunărea și ar putea opri orî-ce invaziune ce ar veni pe ea.

Tulcea, 18.800 locuitori, situat într'o pozițiune ce domină asupra unei bune părți din delta Dunării, ceva mai la vale de punctul unde fluviul se desface în două brațe. Orașul este dispus în formă de amfiteatru, pe malul drept al brațului ce apucă spre E-SE «între două déluri uscate și pietróse, pe spinarea cărora morile de vînt, puse la rînd, se arată în zarea albastră a cerului ca nisce cerșetori gârboviți cu brațele întinse.» Din punct de vedere comercial, Tulcea jôcă un rol nu tocmai însemnat, însă activitatea sa comercială face neconținut progrese.

Aceste orașe «*dunărene*» au fost înființate, cele mai multe dintr'însele, de către comercianții Venețieni și Genezezi ce au făcut în Evul mediu un comerț activ pe Dunărea. Se înțelege ușor că aceste orașe nouë de pe țermul stîng, trebuiau așezate în fața celor vechi de pe țermul drept, căci în adevăr acele orașe bulgăresci, sunt continuarea unor orașe vechi de pe timpul Romanilor.

Aceste orașe n'au făcut progrese însemnate decât acum în timpul din urmă, când s'au curățit gurile Dunării de nisipurile ce împedicau intrarea vaselor în ea, precum și de când a luat o desvoltare mai mare rețéua noastră de căi ferate. Aceste orașe au un caracter deosebit de celelalte orașe ale țerii, anume: sunt locuite de o populațiune alcătuită dintr'o mulțime de naționalități și au un aspect occidental, cu strădi regulate, clădiri aliniate, etc. în special Brăila (Fig. 52), Galații și Turnu-Severin sunt cele d'întâi dintre aceste orașe. Acésta se datoresce faptului că aceste orașe au venit în contact cu străinii un timp îndelungat.

A treia categorie de orașe—de o importanță mai mică—sunt așezate: sau la pólele munților, sau în regiunea délurilor, sau la limita între câmpie și regiunea délurilor: în tot-deauna la deschiderea vre-unei văi mai importante. Aceste orașe au servit și servesc ca centre de schimb între produsele regiunii șesului și a regiunii délurilor sau munților, de unde și numele de «târg» ce se dă multora din aceste orașe. Că în adevăr lucrul este așa, mai avem

dovada, că cele mai principale bălciuri ale țării se țineau și se mai țin încă în unele orașe din această categorie, cum sunt: Rîurenii, C.-Lung, Buzău, Roman, Fălticeni etc. Din această categorie de orașe, cităm următoarele:

Baia de aramă, 1.000 loc. **Târgu-Jiu**, 6.600 loc., situat în valea Jiului pe malul stâng al râului cu acelaș nume, mai la Sud de eșirea lui din munți.

Râmnicu-Vâlcea, 7.300 locuitori, situat pe malul drept al Oltului, puțin mai la S de eșirea lui definitivă dintre munți. Este reședința episcopului Noului Severin. Acest oraș va lua în viitor o dezvoltare foarte mare, când se vor uni direct Bucureștii cu Sibiul, printr'o linie ferată ce ar duce de la Curtea de Argeș într'un punct oarecare de pe valea Oltului. Se va întâmpla atunci acelaș lucru cu R.-Vâlcea, care s'a întâmplat cu Ploescii, căci întocmai ca și aceștia se găsesc în o regiune bogată în tot felul de resurse și pe un drum către Europa centrală care ar fi cel mai frecventat.

Drăgășani, 4.300 locuitori, un însemnat centru viticol.

Curtea-de-Argeș, 4.200 locuitori, a fost un timp capitala Munteniei, ađi e reședința Episcopului de Argeș. Posedă o prea frumoasă catedrală episcopală.

Pitești, 15.500 locuitori, situat pe malul drept al Argeșului.

Câmpu-lung, 13.000 locuitori, situat chiar la pólele munților Iezerului.

Târgoviște, 9.300 locuitori, situată pe drépta Ialomiței.

Ploesci, 42.000 locuitori, este situat la vre-o 60 de km. spre N de București, în câmpia cuprinsă între valea Telejenului și a Prahovei, puțin mai la dél de confluența lor și în apropiere de regiunea delurilor.

El este cel mai principal din toate orașele din această categorie. Importanța sa datéază însă de curând și se datoresce atât faptului că este situat la deschiderea văii Prahovei — una din cele mai bogate regiuni ale țării — cât și faptului că se găsește pe traiectul uneia din cele mai principale căi de comunicațiune — linia București—Brașov.

• Ploescii sunt un important centru industrial al țării,

cam de aceeași importanță ca Brăila și Galații, posedând aproape acelaș număr de fabrici, dintre cari cele mai principale sunt: morile, distilerile de petrol, fabricile de ciment etc. In ceea ce priveste comerțul, Ploescii au orice importanță pentru făină și cereale, sunt însă departe de-a avea importanța Brăilei sau Galaților.

In valea Prahovei mai găsim următoarele orașe, ce s'au dezvoltat acum în urmă de când bogățiile ei au fost puse în valoare. Acestea sunt:

Azuga, un important centru industrial.

Sinaia, 2.200 locuitori, situată într-o pozițiune splendidă, la piciorul Bucegilor; este reședința de vară a Curții Regale.

Câmpina, 3.700 locuitori este una din cele mai principale șchele de petrol din totă țera și centrul cel mai important pentru comerțul petrolului.

Slănic, 4.800 locuitori, situat pe valea Slănicului — un afluent al Prahovei — posedă cea mai mare salină.

Mizil, 5.300 locuitori.

Buzău, 21.000 locuitori, situat pe țărmul drept al riului cu acelaș nume, la limita chiar dintre regiunea delurilor și câmpia Munteniei; este reședința Episcopului de Buzău. Centru important pentru fabricarea brânzeturilor în general.

Râmnicul-Sărat, 13.000 locuitori.

Focșani, 23.000 locuitori, situat în valea riului Milcov, este un important centru militar și unul din capetele liniei întărite F. N. G., care e menită să apere Muntenia de orice invaziune ce-ar veni dinspre Est sau Nord.

Obobesci, 4.600 locuitori, important centru viticol.

Panciu, 2.700 locuitori, de asemenea un important centru viticol.

Târgu-Ocna, 8.000 locuitori, situat pe valea Troțușului, este important pentru salinele sale.

Moinesci, 4.000 locuitori este cea mai bogată șchelă de petrol din totă Moldova; tot acolo se găsesc și cele mai principale distilerii de petrol.

Bacău, 16.000 locuitori, situat pe țărmul drept al Bistriței, aproape de confluența acesteia cu Siretul.

Piatra-N., 17.000 locuitori, situat tot pe valea Bistriței, însă chiar la pîelele munților. Este un însemnat centru industrial pentru fasonarea lemnului de construcție și pentru comerțul acestui articol.

Roman, 14.000 locuitori, situat pe țărmul stîng al rîului Moldova aproape de vărsarea lui în Siret, este un important centru comercial pentru cereale.

Târgu-Némț, 8.500 locuitori.

Fălticeni, 9.600 locuitori.

Nici unul dintre orașele din această categorie — afară de Ploesci—nu a putut lua o dezvoltare mai mare, din pricină că drumurile ce lîgă aceste diferite orașe între ele sunt accidentate, încît s'au format mai multe orașe mici, în loc de a se forma cîte-vă mai mari.

În fine, pe țărmul Mării Negre găsim încă cîte-vă orașe (porturi) dintre cari cel mai important este:

Constanța, cu 13.000 locuitori, așezată pe un promontoriu stîncos, ce se ridică cu 20—30 de metri deasupra nivelului mării.

Acest oraș este așî al patrulea centru comercial al țării și e menit să jîce în vitor un rol fîrte însemnat în viața noastră economică, cîcî el fiind legat direct cu rețeaua de cîi ferate din interiorul țării, comerțul nostru de cereale nu va mai avea a suferi în cursul iernii din cauza înghețului Dunării.

Dacă pînă acuma n'a jucat un rol mai însemnat în comerțul general al țării, acesta se datoresce faptului că nu posedă un port bun și încăpător pentru multe vase. Acuma însă cînd se construiesc un port cît se pîte bun, putem fi siguri că Constanța va deveni în curînd primul centru comercial al țării întregi.

Mangalia, 1.500 locuitori, este situată mai la S de Constanța, pe marginea lacului cu acelaș nume. Ar fi un excelent port natural, dacā s'ar unî acel lac cu marea, încît vasele să pîtă intrā în el la vreme de nevoie.

Sulina, 5.600 locuitori, situată în delta Dunării, la gura

brațului cu acelaș nume și singurul dintre toate brațele fluviului care e navigabil pentru vasele mari.

PRIVIRE GENERALA ASUPRA GEOGRAFIEI ECONOMICE A ROMANIEI.

Dacă privim în general, modul cum sunt distribuite diversele bogății pe teritoriul României, vedem că celor 3 regiuni orografice, corespund isvóre de bogăție speciale fie-căreia. Ast-fel : în regiunea munților găsim : păduri în cea mai mare parte neexploatate încă, pășuni excelente ce nutresc un mare număr de vite, cariere de piatră, și o mulțime de minerale utile. În regiunea delurilor găsim ascunse în pământ, colosale masive de sare și nesecate isvóre de petrol, ce așteptă să fie exploatate; iar deasupra solului prosperă livețile de arbori fructiferi și vița de vie găsesce aicea condițiunile cele mai bune pentru dezvoltarea ei. În fine, podișul Moldovei și câmpia Munteniei sunt caracterisate prin cultura extensivă a cerealelor și în special a porumbului și grâului.

Dintre toate aceste isvóre de bogăție, *cultura cerealelor* jõe rolul cel mai principal, întrecând în importanță pe toate celelalte la un loc ; de pe urma acestui isvor de bogăție trăesce cea mai mare parte din poporul român.

Însă numai acest singur isvor de bogăție este departe de a fi suficient, pentru un popor care vrea să se prenumere între popórele civilisate și să se mențină acolo.

Va trebui negreșit, ca într'un viitor apropiat și celelalte isvóre de bogăție (păduri, mine, etc.) să fie puse în exploatare ; mai ales că cultura cerealelor în chipul cum se face astăzi, a dat toate ródele ce putea să dea, cantitatea de cereale ce exportăm anual, a rămas staționară de câți-vă ani încóce.

Dacă căutăm acuma să vedem ce parte ia elementul românesc în întreaga activitate economică a țerii, vedem că numai în agricultură el predomină cu mult asupra tuturor celorlalte elemente străine.

În industria mare, deși legea pentru încurajarea ei vrea

să asigure preponderența elementului românesc în fabrici, totuși el este redus a juca rolul de salahor, pe când personalul tehnic, este compus din străini. Chiar în meserii, elementul străin, dacă nu e predominat, este însă mai numeros decât ar trebui, actualmente sunt 32% străini dintre meseriași, pe când în mod normal n'ar trebui să fie decât 10—12%.

În comerț același lucru se observă: comerțul mare, de export, este în mare parte în mâna străinilor, și chiar între comercianții mici, străinii sunt foarte numeroși. În special Evreii, după cum s'a mai spus, sunt cei cari se ocupă mai mult cu comerțul, formând prin orașele și orașelele din N Moldovei aproape totalitatea comercianților.

ȚĂRILE LOCUITE DE ROMÂNÎ

DE SUB DOMINAȚIUNI STRĂINE

B A S A R A B I A

45.630 km. □

Starea politică. De la 1812 Basarabia a fost ruptă din trupul Moldovei și dată Rușilor de către Turci — stăpânitorii țării noastre de pe acele vremuri — pentru a le împlini nesățioasa lor poftă de cucerire. De atunci numai o singură dată, la 1856, în urma învingerii pe care a suferit-o Rusia la Sevastopol, ea ne-a cedat o mică parte $\frac{1}{4}$ din S.-Vestul Basarabiei, pe care însă s'a grăbit să ne-o ia îndărăt la cea d'întâiu ocaziune. În adevăr, la 1878 cu totă promisiunea că teritoriul nostru va rămâne neștirbit, Rusia călcându-și cuvîntul de onoare cere Congresului de la Berlin retrocedarea părții din Basarabia ce-i fusese luată la 1856, ceea-ce Congresul a admis

Astăzi Basarabia formeză din punctul de vedere politic o *gubeiune* din vastul imperiū rusc, în fruntea căreia se află un guvernator numit de țar, și în mâinile căruia e concentrată totă puterea executivă. Deși există ore-cari consilii spre a da sfaturi guvernatorului, însă acele consilii n'aū nici o putere reală.

Pentru ușurința administrațiunii, Basarabia este împărțită în 8 județe: Hotin, cu capitala Hotin; Soroca cu capitala Soroca; Bălți (Iași) cu capitala Bălți; Orheiū cu capitala Orheiū; Chișinăū cu capitala Chișinăū; Bender cu capitala Bender; Ak-kerman cu capitala Ak-kerman; și Ismail cu capitala Ismail.

Populațiunea Basarabiei în anul 1891 se ridică la cifra

de 1.641.000 locuitori, având o desime mijlocie de aproape 40 loc. la km. □. Prin câmpia de S a Basarabiei — prin Bugéc — locuitorii sunt rari de tot; pe când înspre Nord sunt cu mult mai deși.

Naționalitățile ce locuiesc pe teritoriul Basarabiei sunt următoarele :

1) *Românii* în număr de 1.100.000, adică $\frac{2}{3}$, din totalul întregii populațiuni, formează elementul etnic cel mai principal și sunt în același timp autochtonii acestei țări. De aproape un secol, de când au trecut sub stăpânirea Rușilor — în care timp noii stăpânitori cu gândul de a-i rusifica, le-a interzis întrebuințarea limbii lor materne în școală și biserică — Românii și-au păstrat naționalitatea lor intactă, afară de clasa de sus a societății (aristocrații), care în mare parte s'a rusificat.

Și meritul de a-și păstra încă limba și obiceiurile este cu atât mai mare la această ramură a Românilor, cu cât ei au trăit în condițiuni incomparabil mai rele decât celelalte ramuri ale Românilor.

2) *Slavii*. În Basarabia locuiesc mai multe popore de nem slavice, toate însă au venit în urmă de s'au așezat printre Români. Aceste popore sunt: a) *Rutenii* sau *Rusinii* în număr de mai bine de 200.000, cel mai numeros popor după Români, locuiesc spre Nord și Sud. b) *Rușii* în număr 35.000 fugiți din Rusia din cauza persecuțiilor religioase și a serviciului militar. c) *Bulgarii* emigrați din țara lor din cauza persecuțiilor turcesci pe la finele sec. XVIII și începutul sec. XIX, s'au așezat la S. Basarabiei, unde găsiră o ocrotire și ore-cari privilegii, numărul lor trece peste 80.000.

3) *Evreii* în număr de aproape 150.000 se află împrăștiați în totă Basarabia, locuind mai cu samă orașele și ocupându-se ca și în țară la noi cu comerțul.

4) *Germanii* sunt veniți în Basarabia din Apusul Europei prin sec. al XVIII, fiind siliți a-și părăsi patria lor pentru că nu mai găsea cu ușurință acolo «unser tägliches Brot». Ei însă n'au venit la voia întâmplării, ci după ce s'au asigurat formal, că venind în această țară, vor găsi pământul necesar pentru agricultură, precum și

libertatea completă a cultului, a industriei și comerțului. Aceste colonii germane ce s'au instalat mai cu seamă în Sudul Basarabiei, sunt astăzi modele de colonii agricole și sunt satele cele mai înfloritoare din totă țera.

Pe lângă aceste naționalități mai există în Basarabia și: *Țiganii, Armenii, Grecii* etc., însă în număr mic.⁴

Din acestea se poate vedea că Basarabia, cu toate încercările Rușilor de a o rusifica, a rămas totuși o țară românească din punct de vedere etnografic; celelalte naționalități ce le găsim alături de Români, și cari toate la un loc nu fac decât $\frac{1}{8}$ din totalul populațiunii, sunt venite mult mai târziu de prin alte țări, și n'au prin urmare nici un drept asupra pământului ce de secolii a fost stăpânit de Români și apărât de hórdele barbare cu prețul sângelui.

Stărea culturală. În ceea-ce privește gradul de instrucțiune, poporul român din Basarabia este cu totul înapoiat deosebindu-se în privința acésta foarte mult de Români supuși imperiului Austro-Ungar. Pe când aceștia puteau să se adape la cultura germană; cei din Basarabia, pe lângă că sunt supuși unui popor fără nici o cultură, sau cu una prea rudimentară, n'au putut să aibă la îndemână nici cultura popórelor din Apus, căci Rusia opresce de a circula pe teritoriul ei orî-ce scriere a căreia conținut nu-i place. Și este bine de înțeles că numai cu un ast-fel de regim se poate menține autoritatea Țarului.

Scólele. Rușii dorind a face din Basarabia cât mai repede o gubernie curat muscălescă, au căutat în primul loc să se servescă de șcóle pe cari le-au organizat în vederea acestui scop. Ei au avut în vedere ca absolvenții șcólelor să fie mai întâiu Ruși și pe urmă ómenii culți, și au reușit cu chipul acesta ca prin școlile secundare să rusifice mai totă pătura bogată românească din Basarabia. Poporul de jos însă nu a putut fi atras spre acele puține școli în care totul se predă într'o limbă pe care el n-o înțelege; încât deși a rămas într'o stare culturală foarte înapoiată, prin acésta însă și-a păstrat naționalitatea sa.

Nu tot așa este și cu celelalte naționalități cum sunt

de pildă: *Germanii*, *Evreii* și *Bulgarii* cari au școlile lor proprii, unde, în mod excepțional, se predau cursurile în limba lor

Centre culturale. Cel mai de samă centru cultural al Basarabiei este capitala sa, orașul *Kișinău*; acesta posedă: 1 seminariu menit să scotă preoți pentru Basarabia și asupra căruia Sinodul rusesc își are îndreptată totă atențiunea, ca din el să iasă bunii Ruși; 2 licee clasice de băieți; 1 gimnasiu real; 1 gimnasiu de fete; 1 școală de chirurgi; școală de orfanii; azilul «Balș» și mai multe școli private și primare. Alte centre culturale sunt: *Bolgrad* unde se află: 1 liceu de băieți; 1 gimnasiu de fete și mai multe școli primare; *Ak-kerman*: 1 pro-gimnasiu de băieți și 1 pro-gimnaziu de fete și câte-vă școli primare; *Ismail*: 1 pro-gimnaziu de băieți și 1 pro-gimnaziu de fete; *Bender*: 1 pro-gimnaziu de fete.

În total numărul școlilor este de vre-o 662 din care 13 sunt școli secundare, iar restul școli primare; trebuie de notat că în părțile locuite de Români numărul școlilor e foarte mic, pe când la Sud, unde se găsesc Germanii, numărul lor este mai mare.

Biserica. Locuitorii Basarabiei sunt aproape toți *ortodocși* (pravoșlavnici), iar Basarabia din punct de vedere religios formează o *Eparhie a Kișinului și Hotinului* dependentă de Mitropolia Kievului. Ne-am fi așteptat ca Rusia ce se pretinde în orî ce ocaziune a fi protectoarea Bisericii ortodoxe chiar în afară de teritoriul ei, să se fi ocupat cu tot dinadinsul să îmbunătățească starea Bisericii, îndată ce a luat în stăpânire Basarabia și să facă din ea un adevărat focar de credință și lumină. Însă ea a abătut Biserica de la rolul ei și n'a privit-o decât ca un mijloc de-a rusifica poporul român, căutând mai întâiu să gonească limba română din Biserică, iar în loc de preoți care să propage locuitorilor credința în Dumnezeu, în limba pe care o înțeleg ei, a trimes nisce preoți cari propagă mai mult dragoste către Țară și Rusia, încât nu e de mirare că în bisericile unde slujba religioasă se face în rusesce, locuitorii nu merg și biserica rămâne deșartă.

Agricultura

Solul Basarabiei nu prezintă pretutindeni aceleași calități din punct de vedere agricol, deși constituțiunea sa geologică este aceeași peste tot și asemănătoare în acelaș timp cu a solului Moldovei. În adevăr, pe când la N stratul de *humus* este mai gros și constituie un sol agricol excelent pentru cereale, păduri etc; în Bugéc stratul de humus pe lângă că este foarte subțire, apoi se mai sprijină pe un alt strat de nisip și petriș, încât vara solul acesta ce nu poate reține multă apă în el, se usucă imediat.

Diviziunea solului. Din punctul de vedere al întrebării ce se dă solului Basarabiei, avem de observat că cea mai mare parte, peste 50% este ocupat cu arătură, peste 20% este ocupat de fânețe și pășuni; 16% e ocupat de grădini și vii; 8% de păduri și numai 3% este neproductiv.

Plantele cultivate. Plantele ce se cultivă pe solul Basarabiei sunt aceleași ce se cultivă și în România; tot *cerealele*, în special grâul și porumbul, sunt cele care se cultivă pe suprafețe mai întinse spre Nordul Basarabiei și mai puțin spre Sud. Celelalte cereale: orz, ovės, secară și meiș ocupă suprafețe mai mici

Dintre plantele *oleaginöse*: *inul* se cultivă în cantități mai mari, pe când cânepa și rapița mai puțin.

Celelalte culturi: *cartofi*, *mazerea*, *grădinile de zarzavat* sunt mai puțin răspândite. Ca plante industriale avem *tutunul*, ce se cultivă mai înainte pe suprafețe mai mari în Basarabia, acuma însă cultura sa a decăzut.

Livedile. În această privință Basarabia stă mai bine decât țera noastră, căci acolo există foarte multe livedi, mai bine de 27.000, alcătuite din aceleași soiuri de arbori ca și la noi și care produc cantități însemnate de fructe ce în mare parte sunt trimise în interiorul Rusiei. Însă tot ca și la noi acele livedi sufer mult din cauza relei îngrijiri ce li se dă.

Viile sunt în Basarabia una din cele mai principale culturi, și acesta mai mult din cauză că Rusia fiind în mare parte o țară unde vița de vie nu poate să prospere, e natural că în

acele puține părți ale imperiului unde această plantă se poate cultiva, să se cultive pe suprafețe cât se poate mai mari. Din această cauză viile ocupă o parte însemnată din Basarabia, 16% din tot teritoriul ei împreună cu livezile. Vinurile produse sunt de calitate foarte bună; după vinurile din Crimeea, care sunt cele mai bune vinuri ce se fac în Rusia, vin cele din Basarabia.

În timpul din urmă a început să se ivască filoxera și în podgoriile Basarabiei și să le distrugă, de aceea cantitatea de vin ce se recoltază acuma e mai mică decât înainte. Pe când acum 20 de ani, Basarabia producea până la 7.000.000 vedre de vin anual, astăzi de-abia produce vre-o 4.000.000.

Pădurile sunt astăzi foarte rare în Basarabia, nu ocupă decât o suprafață mică, abia 8% din totă suprafața, pe când în timpurile mai vechi, după constatările istorice, exista codri întinși cum erau «codrii Băcului», «codrii Orheiului» etc. Ei dădeau acestei țări un aspect mult mai plăcut decât astăzi și constituiau o bogăție mai mult pentru locuitori.

Din pricina exploatării primitive la care au fost supuse aceste păduri, cele mai multe și mai frumoase au fost distruse cu totul, iar în locul lor s'au întins ogórele și finețele. Mai cu samă în Bugéc, n'au mai rămas decât foarte puține rămășițe din vechile păduri, totul a fost prefăcut într'o câmpie aridă, cu o climă din cele mai uscate. Pădurile de prin centru și Nord au fost mai mult cruțate de sortă și puține din ele mai persistă și astăzi deși în tr'o stare rea, neproducând de cât lemne pentru foc și mangel; cât privesce lemnele de construcțiune, acele mai toate se aduc pe Nistru și Prut din Austria (Bucovina).

Pădurile Basarabiei sunt formate în mare parte din *ștejar*, care în unele locuri e amestecat cu *ulm*, *fag*, *carpen*, *frasin*; iar prin luncile riurilor se găsesc *plop*, *arin* și *salcii*.

Crescerea vitelor este una din ramurile agriculturii care este practică foarte mult de către locuitorii Basarabiei. Animalele ce cresc în Basarabia sunt aceleași ca și în România.

Caii, în număr de vre-o 350.000, sunt de-o calitate mai bună decât cei din România, încât chiar Austria importă în fie-care an un număr însemnat de cai din Basarabia.

Vitele cornute, în număr de vre-o 800.000, sunt de asemenea de calitate bună; multe din ele se vînd în Austria și interiorul Rusiei.

Oile. Animale de acest fel erau în timpurile mai vechi mult mai numeroase decât astăzi, și Basarabia furniză lînă mai pentru totă Rusia. În timpul din urmă însă numărul acestor animale a mai scăzut, căci mulți cultivatori de oi au trecut în Dobrogea; totuși numărul oilor e destul de mare, ajungînd aproape la 1.700.000.

Porcii se găsesc în număr relativ mic.

Pescuitul, constituie un izvor principal de bogăție pentru ținuturile din S. Basarabiei, cari sunt udate de limanurile Mării Negre și brațul Chilia. Acolo trăiesc o înfrîngătoare populațiune de pescari, ce se ocupă cu prinderea următoarelor specii de pesci: *chefalu*, *nisetru*, *scrumbiea* etc.

Apicultura, în timpurile mai vechi eră o ramură agricolă destul de importantă, însă cu timpul a decăzut, așa că astăzi nu se mai produce decât puțină miere și ceară.

În general agricultura ce se face în Basarabia lasă foarte mult de dorit în ceea ce privește metodele de cultură; afară de unele ramuri, cum sunt: *viticultura* și *pomicultura*, cari au făcut ore-care progrese. Dacă n'ar fi calitatea excelentă a solului agricol care să compenseze lipsurile climatei și ale îngrijirii, atunci agricultura ar fi în adevăr într-o stare cu totul inferioară.

Industria.

Acest fel de activitate se găsește în Basarabia într-o stare cu totul rudimentară, aproape de începutul dezvoltării sale; numărul fabricilor este restrîns, aproape vre-o 200 și care nu sunt suficiente nici pentru trebuințele interioare ale țării. Totuși sunt unele ramuri industriale cari au ore-care importanță și anume, acele ce sunt în strînsă

legătură cu agricultura, cum sunt de pildă : *distilerile de spirt, tăbăcăriile, fabricile de tutun* etc.

Comerțul.

Comerțul ce-l face Basarabia constă din următoarele produse agricole brute; *vite, spirt, pesce sărat, tutun, piele crudă, vin, prune uscate, lînd* etc. pe cari le schimbă la numeroasele bâlciuri ce se fac în Basarabia saŭ prin guberniile vecine, cu produse fabricate rusesci, cum sunt: *obiecte de fer, tuciŭ, aramă; olării; zahăr*, precum și cu *céiŭ* și *blanuri*.

Căile de comunicațiune. Căi ferate. Din acest punct de vedere Basarabia nu este tocmai bine înzestrată, căci nu are decât vre-o 850 de km. de căi ferate, cea-ce vine mai puțin de 2 km de cale ferată la 100 km □. Dispozițiunea lor este următoarea :

În partea de Navem o linie ceselégă cu căile ferate bucovinene, linia: *Nova Suliță—Lipcani—Ocnîța—Mohilev* pe unde trece în Rusia; de la Ocnîța se ramifică înspre S o ramură ce merge la *Bălți* și de acolo la *Rîseni* pe Nistru, unde trece iarăși în Rusia.

A doua linie merge de-a curmezișul Basarabiei, pe la *Ungheni—Cornesci—Kișinău—Bender* și se continuă mai departe până la Odesa.

În fine, a treia linie merge spre S, de la *Bender* la *Reni*. Acastă linie a fost construită cu ocaziunea răsboiului din urmă cu Turcii, la 1877.

Șoselele. Afară din micile drumuri vicinale, șoselele în Basarabia aŭ o întindere de aprópe 3.000 de km. Din acestea însă numai vre-o 1.000 de km. sunt șosele *principale* și se află într'o stare mai bună, restul lasă mult de dorit. Șoselele Basarabiei converg către 2 centre principale, Bălți la N și Kișinău spre S.

Căi navigabile. În privința acésta Basarabia este bine situată, căci atât Prutul spre V cât și Nistrul spre E sunt navigabile. Prutul e navigabil numai pentru vasele mici și numai până la Sculenă; pe când Nistrul e navigabil și pentru vasele mari, mai pe tot parcursul său prin Basarabia; numai la N de orașul Soroca se găsesc nisce stânci în albia sa, cari îngreuiază navigațiunea.

Orașele Basarabiei

Kișinău, 125.000 locuitori, din cari aproape jumătate sunt Români, restul e format din Evrei și Ruși. Orașul este așezat pe malul drept al râului Bâcu și e împresurat din toate părțile cu deluri acoperite de vii și livezi. Aici e reședința guvernatorului acestei provincii și a Arhiepiscopului Basarabiei. Este primul centru cultural, comercial și industrial al provinciei.

Ak-kerman, 60 000 locuitori. Acest oraș e situat pe malul drept al limanului Nistrului, într'o regiune foarte bogată în podgorii cari produc aicea un vin de-o calitate foarte bună. El este și un important centru pentru comerțul pescelui, ce se prinde în cantități mari în liman. Din punct de vedere industrial are de asemenea oarecare importanță.

Bender (Tighina), 40.000 locuitori, din cari aproape jumătate sunt Evrei. Orașul e așezat pe malul Nistrului într'o avantajoasă pozițiune comercială, la întretăierea a 3 drumuri principale.

Ismail, 35.000 locuitori, situat în partea de S a Basarabiei, pe malul Dunării. A fost în vremuri o renumită cetate întărită.

Hotinul, 22.000 locuitori, din cari mai mult de jumătate sunt Evrei. Este cel mai de N oraș al Basarabiei, situat foarte aproape de granița austriacă,

Soroca, 14.000 locuitori. Situat pe malul drept al Nistrului. Este un important centru pentru comerțul cerealelor și fabricarea tutunului produs în Basarabia, care odată ajunsese să aibă mare renume pe piețele rusești.

Bălți, 12.000 locuitori. Așezat pe malul drept al râului Răutu care în acel punct e foarte mlăștinos, de unde chiar vine și numele orașului. Este important pentru întinsul comerț de vite ce se face la numeroasele bălciuri ce se țin aici.

Orheiș, 10.000 locuitori. Situat pe malul stâng al Răutului nu departe de vărsarea lui în Nistru.

Alte orașe mai puțin importante sunt: *Chilia* 9.000 lo-

cuitoři, situată pe brațul Dunării cu acelaș nume. *Bolgrad* 12.000 locuitori în cea mai mare parte Bulgari. *Reni* 7.000 locuitori, apröpe de gura Prutului, *Cahul* 7.000 locuitori etc.

BUCOVINA.

10.450 km. □.

Frântură de raiü, scumpă inimei nôstre, grădină cântată de poeți, țărănă sfintă în care se odihnesc ósele celui mai glorios Voevod al Moldovei, nepus de duios frémătă isvórele tale și ce dulce e umbra codrului tău! . . tu ești în adevăr una din cele mai frumoșe țări de pe pămînt—dar numele tău ne dóre să'l rostim și străbătându-ți fermecătóarele drumuri, ochii nôștrii nu-ți pot privi podóbele decât printr'o perdea de lacrimi. A. VLAHUȚĂ.

Starea politică. De la 1775 de când ne-a fost răpită și încorporată la Austria, Bucovina fost când autonomă când alipită la Galiția, până la 1860 când pentru ultima óră a fost recunoscută ca o provincie deosebită a imperiului Austro-Ungar. Atunci i s'a dat **autonomia**, titlul de ducat și dreptul de a aveă, ca tóte celelalte provincii din imperiü, reprezentanța ei proprie, o **dietă** compusă din 31 de reprezentanți ai tuturor claselor sociale. Acésta delégă din sínul ei 5 membri, cari în frunte cu guvernatorul provinciei—numit de împărat—sunt însărcinați cu administrațiunea țării.

Pentru ușurința administrațiunii, Bucovina este împărțită în opt districte (căpitănate) și anume: Cernăuți cu cap. Cernăuți; Cotzman cu cap. Cotzman; Storojineț cu cap. Storojineț; Vișnița cu cap. Vișnița; Sirete cu cap. Sirete; Rădăuți cu cap. Rădăuți; Sucéva cu cap. Sucéva și Câmpu-Lung cu cap. Câmpu-Lung.

Populațiunea. După recensămîntul de la 1890, populațiunea Bucovinei se ridică la cifra de 650.000 de locuitori; avënd o *desime* medie de 62 loc. la km. □. În ținuturile deluroșe de la E populațiunea este fôrte désă, trece cu mult peste 100 la km. □, acéstă regiune este una din cele mai des populate din tótă Europa; pe când în ținuturile de munte locuitori sunt mai rari.

Naționalitățile. În puține locuri pe o întindere așa mică de pământ, locuiesc atâtea némurî de ómenî ca în Bucovina, în cât nu pe nedrept ea a fost supranumită «Austria mică». În adevăr, găsim aici următoarele némurî:

Românii. Ei locuiesc în mase compacte în S și SE Bucovinei, numărul lor este de vre-o 208.000, formând $\frac{1}{3}$ din totalul populațiunii.

Slavii: a) *Rutenii* în număr de 268.000, ocupă N și V Bucovinei; ei forméză elementul etnic cel mai numeros, saú 42% din totalul populațiunii.

Dintre aceștia, cei cari locuiesc la munte forméză un tip deosebit, Huțanii saú Huzulii ce se îndeletnicesc cu păstoritul și cu tăierea lemnelor. Se crede că aceștia s'ar trage dintr'un popor înrudit cu Hunii, ce s'a stabilit în Carpați și apoi s'a amestecat cu Slavii.

b) *Polonii*, în număr de vre-o 25.000, adică 3% din totalul populațiunii, sunt împrăștiati în toate părțile Bucovinei, fie ca mari proprietari, fie ca funcționari, industriași, negustori, servitori etc.

c) *Rușii*, ca la 5—6.000, răspândiți prin județele Rădăuți și Vișnița.

Israeliti sunt răspândiți peste tot teritoriul Bucovinei, ocupându-se toți cu negoțul. Numărul lor trece de 80.000, adică forméză 13% din totalul populațiunii.

Germanii, a căror număr trece de 50.000, sunt veniți în urmă în Bucovina, pe la începutul secolului XIX, ca coloniști aduși din centrul Europei.

Maghiarii, în număr de vre-o 8.000, locuiesc în câte-vă sate de pe lângă Rădăuți.

Afară de aceste popóre se mai găsesc în Bucovina și puțin: *Armenii*, *Țigani* și *Turci*.

La alipirea Bucovinei către Austria, populațiunea ei eră alcătuită în cea mai mare parte din *Români*; numai în partea de NV locuiaă prea puțin *Rutenii*, iar *Evreii* și *Germanii* erau și mai puțin. În tot timpul de când Austria stăpânesce Bucovina, sub cuvîntul de a o civiliza nu a avut altă tendință decât să germanizeze acéstă provincie, colonizând-o mai întăiu cu Germani, apoi acordându-le acestora toate avantajele posibile, introducînd limba lor

în toate părțile, punându-i în fruntea tuturor instituțiilor și înlăturând sistematic pe Români și limba românească.

În politica această de germanizare, care era îndreptată numai contra Românilor, Austria s'a sprijinit pe Ruteni pe care a căutat să-i favorizeze, iar ei profitând de această situațiune au imigrat foarte mulți din Rusia, așa că rezultatul acestei politici a fost nu germanizarea Bucovinei ci *rutenisarea* ei.

Mișcarea populațiunii. Populațiunea Bucovinei este într-o continuă și însemnată creștere, căci la fie-care 1.000 de locuitori se adaugă anual câte 13. Acesta se datorește mai cu samă natalității celei mari, căci în mijlociul se nasc anual 42 de copii la fie-care 1000 de locuitori; pe când mortalitatea este numai de 29‰. Emigrațiunea este cu totul neînsemnată, abia dacă 370 de persoane părăsesc anual țera.

Starea culturală. Din acest punctul de vedere există o deosebire foarte pronunțată, între Români și Ruteni, și între popoarele ce au venit mai târziu de s'au așezat în Bucovina ca: Germani, Evrei, Poloni etc.

Iu adevăr, cei d'întâi stau din acest punct de vedere pe o scară foarte josă, abia 6‰ știu scrie și ceti și vre-o 9‰ numai a ceti.

Acest lucru trebuie explicat prin pornirea ce au aceste popoare contra școlilor, pornire provenită din simțul de conservare a naționalității și a religiunii strămoșesci, de ore-ce multă vreme prin școle se făcea propagandă catolică și se vorbea altă limbă, ceea-ce speriașe în special pe Români și i-a făcut a nu mai frecventă școlile. A trebuit multă luptă din partea Românilor ca să obțină de la Viena, ca în localitățile unde sunt mai numeroși Români școlile să fie românești, și de-abia pe la 1855 au obținut acesta.

Dar acest principiu a suferit foarte mult în aplicarea lui, căci din cauza influenței politice a Germanilor, în multe localități unde Români sunt în număr destul de mare, limba întrebuințată în școli este tot cea germană. În timpurile din urmă însă școlile au luat un avânt mai mare și acum se observă ore-care aplicare către ele.

Pe lângă acestea se mai observă la Români din Bucovina acelaș păcat ca și la cei din Regat, că după ce isprăvesc școla, nu mai citesc și scriu nimica, așa că

cu încetul și puținul cel'ău învățat îl uită. În timpul din urmă însă a început a se remedia și acest rău prin înființarea a o mulțime de societăți de lectură.

Centrul cultural cel mai important al acestei provincii este orașul *Cernăuți* capitala sa, care posedă o universitate (germană) cu 3 facultăți, 1 liceu, 1 gimnasiu, 1 școală normală de învățători, 1 școală de meserii, 1 școală de agricultură și mai multe școle primare. Alt centru cultural este orașul *Rădăuți* ce posedă un gimnasiu și o școală de meserii. În fine mai există un gimnasiu în *Suceva*, în care cursurile se predau în românesce.

În celelalte orașe, târguri și sate nu există decât școle primare, a căror număr trece peste 300 în totă țera, cu mai bine de 800 de învățători.

Biserica. Din punctul de vedere confesional, populațiunea Bucovinei este împărțită după cum urmează: 451.000 sau 69% ortodoxi; 92.000 sau 14% catolici; 82.000 sau 13% mosaici; și 16.000 sau 2.5% protestanți.

Ortodoxii (Românii și Rutenii), cari sunt cei mai numeroși, sunt supuși, în ceea-ce privește administrațiunea supremă bisericească, Mitropolitului ortodox din *Cernăuți*, care e ajutat de un consistoriu compus și din clerici și din laici.

Românii țin toți de Mitropolia din *Cernăuți*, care până la răpirea Bucovinei formă un Episcopat dependent de mitropolia Moldovei, cu sediul în *Rădăuți*; iar de atunci s'a deslipit de trupul Bisericii românești și câți-vă ani mai târziu a fost trecută sub dependența Mitropoliei sârbesci din *Carlovăț*. În acest timp Biserica Bucovinei a fost organizată alt-fel de cum eră și această organizare o are și astăzi.

Abia, după aproape un véc de stăruințe continue Românii reușiră să capete la 1873 ridicarea Episcopiei bucovinene la rangul de Mitropolie independentă, păstrându-și însă organizarea cea nouă.

Odată cu răpirea Bucovinei și averile bisericesci au fost luate de Stat spre a fi administrate de el, cu condițiunea ca veniturile acelor averi să constituie o «casă a fondului religionar», din care să se întreție bisericile și clerul, iar

prisosul să se întrebuințeze în scopuri culturale românesce. Acastă dispozițiune n'a fost însă aplicată decât numai pentru întreținerea bisericilor, cari întrebuințază însă numai o parte din fondul religios, pe când restul ce rămâne la dispozițiunea Statului îl întrebuințază la scopuri străine și adese-ori contrare aspirațiunilor naționale românesce. Ast-fel biserica, care ar fi putut să fie un însemnat factor cultural grație averilor de care dispunea, nu numai că nu și-a împlinit această misiune, dar tocmai de averile ei saū servit dușmanii poporului român, pentru a-i stânjeni mersul său cultural.

Agricultura.

De sigur că în privința constituțiunii geologice și a calităților agricole, solul Bucovinei se asemănă în totul cu cel al Moldovei. Nu tot așa este însă și eu întrebuințarea ce se dă solului, căci pe când în România numai 75% din suprafața totală eră productivă, aici solul productiv ocupă 97%, iar cel neproductiv numai 3%.

Diviziunea solului agricol al Bucovinei este următoarea: păduri 43%; ogóre 27,5%; finețe 12,5%; pășune 12%; vii și liveți 0,7%. Aicea din cauză că țera e mai muntosă, vedem că *pădurile* ocupă partea cea mai mare din tot teritoriul, și numai în al doilea rând vin *ogórele*, pe când în România lucrurile se petrec invers.

Plantele cultivate. Dintre plantele cultivate, tot *cerealele* sunt acele cari ocupă suprafața cea mai mare în raport cu celelalte culturi, însă nu în aceeași proporțiune ca în România; căci aici din toate cele 288.000 hectare, de arături ce se fac anual, numai 187.000 se sémână cu cereale, ceea-ce ar veni cam 65% din toate arăturile, pe când în România am vădut că această proporțiune se ridică la 95%.

Cerealele ce se cultivă sunt: porumbul, care ocupă aproximativ 70.000 de hectare anual saū $\frac{1}{4}$ din suprafața ocupată de arături; apoi vine ovėsul, ce ocupă peste

40.000 de hectare anual; orzul și secara ocupă suprafețe aproape egale, câte 28.000 de hectare fie-care; în fine grâul ocupă cea mai restrânsă suprafață dintre toate cerealele, contrar de ceea ce se petrece în România, unde grâul ocupă, după porumb, suprafața cea mai întinsă.

Producțiunea tuturor cerealelor Bucovinei se ridică la aproximativ 3.000.000 de hectolitri anual, din cari: 1.350.000 hectolitri porumb; 610.000 hectolitri ovės; 376.000 hectolitri secară; 335.000 hectolitri orz și 250.000 hectolitri grâu.

Fînețele artificiale sunt, după cereale, culturile ce ocupă suprafața cea mai întinsă; mai bine de 30.000 de hectare sunt acoperite de livezi de trifoil, lucernă și mohor, venind ast-fel foarte mult în ajutorul fînețelor naturale.

Cartofii ocupă o suprafață de aproape 25.000 de hectare sau 8% din totalul arăturilor, producând anual mai mult de 3.000.000 de kintale metrice (1). Ei formază după cum se vede una din culturile caracteristice acestei țări.

Legumele: fasolea, mazerea, bobul, etc. ocupă cam 9—10.000 hectare anual producând aproximativ 100.000—150.000 hectolitri.

Plantele oleaginose și textile: rapița, inul și cânepa ocupă anual vre-o 10.000 de hectare, adică mai mult de 3% din totalul arăturilor. Dintre acestea cânepa ocupă suprafața cea mai mare, adică tocmai contrar de ceea-ce se petrece în România, unde rapița ocupă suprafața cea mai întinsă.

Plantele industriale: sfecla de zahăr, anisonul etc. ocupă suprafețe cu totul neînsemnate. Tutunul nici nu se cultivă în Bucovina.

Viile ocupă o suprafață prea mică din teritoriul agricol al Bucovinei.

Livezile de arbori fructiferi sunt destul de numeroase; cele mai renumite regiuni sunt: șesul Rădăuților, valea Ceremușului, regiunea Sucevei etc.

Pădurile acoper 447.000 de hectare sau aproape $\frac{1}{2}$ din suprafața Bucovinei. Majoritatea acestor păduri sunt

(1) Un kintal metric = 100 kgr

formate din brađi, dar în regiunea delurósă de la E să găsec și păduri de fagi și stejari. Tot ca și la noi, și pădurile de-acolo au fost devastate de exploatatori până în timpurile din urmă, când s'a pus și acolo capăt acelei exploatări barbare, așa că astăzi toate pădurile Bucovinei sunt tăete în mod sistematic.

Animalele domestice din Bucovina sunt aceleași ca și cele ce se găsec în România. Caii în număr de vre-o 50.000 sunt calitativ asemănători cu cei din Moldova. Vitele cornute sunt relativ și mai numeroase (242.000) decât în România și de-o calitate mai bună, căci încă de multă vreme au fost încrucișate cu rase prețioase, tiroleze și elvețiene. Porcii sunt de asemenea crescuți în mod sistematic și numărul lor (130.000) este relativ mai mare de cât al porcilor din România.

Oile sunt în număr foarte mic și de calitate inferioară din toate punctele de vedere.

În comparațiune cu agricultura României, agricultura Bucovinei este mult mai înaintată și a început să facă pași repezi spre progres de când această provincie a fost colonisată cu Germani. Ea întrec în această privință multe provincii din apusul Austriei. Solul ei este atât de rodnic încât produce mai mult decât trebuie pentru consumațiunea interioară, restul se exportază.

Minele.

Singurile exploatațiuni miniere din Bucovina, afară de cariere, sunt: *salinele de la Cacica*, de unde se scote anual vre-o 60.000 de kintale metrice de sare; *minele de mangan de la Iacoveni* care s cele mai bogate mine de acest fel din totă Austria; și o *mină de cupru* puțin importantă de la *Louisenthal*.

În afară de acestea există până mai acum câți-vă ani mine foarte bogate de fer la Pojorîta, unde erau instalate chiar câte-vă furnale înalte, cari acuma însă nu mai funcționează, căci mina s'a epuizat.

Maî sunt semnalate fără a fi însă exploatate: *minereuri de Pb. Ag. și Au.* la Cârlibaba, unde a fost chiar un început de exploatare; *nisipuri aurifere* în Bistrița; *sulf* la Iacobenî; *lignit* la Straja; *petrol* la C.-Lung etc.

Ape minerale. Două isvóre însemnate există în tótă Bucovina: cel de la Dorna-Vatra care are ape acidulate și cel de la Iacobenî care are ape sulfuróse. Ca stațiuni climaterice maî importante avem: Solca și Lăpușna.

Industria.

Deși Bucovina este o provincie agricolă, nu industrială, totuși numărul fabricilor sale merge neconținut crescând. Numărul locuitorilor ce se ocupă cu industria este de vre-o 25.000 în tótă Bucovina.

Cele maî principale industrii ce se practică în Bucovina sunt:

Herăstraele. Acestea alcătuiesc numărul cel maî mare dintre tóte stabilimentele industriale. Unele dintre ele sunt mișcate cu aburi și sunt fórté perfecționate, producând pe lângă diverse lemne fasonate și lemne de rezonanță ce se exportă în tóte părțile.

Morăria este a doua ramură industrială maî importantă.

Fabricile de spirt sunt de asemenea fórté numeroșe.

Pe lângă acestea maî găsim: *fabrici de bere, sticlării, fabrici de obiecte metalice*, etc.

Produsele acestor fabrici însă nu ajung ca să îndesuleze consumațiunea interióră a provincii.

Industria mică și în special cea casnică este într'o stare înfloritóre. *Țesătoria* este cea maî dezvoltată dintre tóte industriile mici, stofele de îmbrăcăminte, scórțele colorate cu culori ce și le fabrică singuri locuitori, precum și diferite alte țesături, atrag atențiunea tuturor pentru gustul cu care sunt făcute.

Comerțul.

În afară de schimbul de mărfuri ce are loc între locuitori, Bucovina maî face comerț și cu celelalte

provinciilor din imperiul precum și cu alte țări deosebite.

Comerțul ei constă din produsele agricole brute, ce se vînd în provinciile industriale din V monarhie, precum sunt: *vite* ce se trimit mai cu samă la Viena; *cereale* și *fin* ce se expediază în provinciile de la V; *lemn* ce se expediază în Levant (Orient), la Alexandria, trecînd prin țară pe la noi, etc.

În schimbul acestor mărfuri vin din Apus diferite obiecte fabricate, cari nu se fabrică în Bucovina în cantități suficiente, cum sunt de pildă: stoffe, mașini etc.

Din nefericire această ramură de activitate este aproape totă în mîna Evreilor și a Armenilor.

Căile de comunicație. Din acest punct de vedere Bucovina este destul de bine înzestrată. Ea posedă 480 km. de *căi ferate*, ceea ce ar reveni cam 5 km. la 100 de km. □, adică sunt relativ mai dese decît în România. Dispozițiunea căilor ferate este următoarea: o linie lungă parcurge partea de E a Bucovinei de la S la N, începînd de la Ițcani, unde se articulază cu linia ce merge dealungul Moldovei, pînă la Orășeni de unde se continuă cu linia galițiană ce merge la Lemberg și Cracovia. De pe această linie principală se desprind o mulțime de ramificațiuni secundare: unele, mai lungi, mergînd spre inima munților, cum sunt: *Hatna—G.-Humoreș—C.-Lung—Dorna*; *Hadikfalva—Rădăuți—Vâlcov*; *Hâlboca—Storojineț—Berhomete—Lăpușna*; și *Nepolocduți—Vișnița*. Alte ramificațiuni, mai scurte, merg spre E și spre N, cum sunt: *Hâlboca—Sirete*; *Cernăuți—Noua-Suliță* și *Cernăuți—Cotzmann—Zalescic*.

Șoselele, în lungime de vre-o 2.500 de km. sunt într-o stare foarte bună; ele sunt mai dese în partea de E, ca și căile ferate.

Căi navigabile nu posedă Bucovina decît numai mica porțiune din Nistru ce o delimitează pe la N.

Orașele Bucovinei.

În Bucovina nu s'a putut dezvoltă orașe mai mari, din pricină că această provincie nu și-a capătat autonomia

sa de cât de un timp foarte scurt, de vre-o 40 de ani. Până atunci ea a fost saŭ alipită la Galiția saŭ a făcut parte integrantă din Moldova.

Pe urmă nici condițiunile geografice nu sunt favorabile la acésta, de ôre-ce Bucovina nu forméază o individualitate geografică, ea este cu totul o dependență a Moldovei, cu care forméază împreună una și aceeași regiune naturală în care orașele principale sunt: Iași și Galații. Orașe mai principale în Bucovina sunt:

Cernăuți, 60.000 locuitori, situat în apropiere de malul drept al râului Prut, încunjurat mai din toate părțile de deluri. Importanța acestui oraș provine din faptul că a fost situat pe unul din drumurile cele mai frecventate în vechime, drumul ce ducea din Suceva în Polonia.

Ađi e capitala acestei provincii și primul ei centru cultural. Este reședința Mitropolitului bucovinén și locul unde se adună Dieta Bucovinei. De asemenea e și primul centru industrial și comercial al provinciei.

Rădăuți, 15.000 locuitori, aședat în mijlocul unui câmp cuprins între râurile Suceva și Sucevița. Este al doilea oraș al Bucovinei atât din punct de vedere cultural cât și economic.

Suceva, 12.000 locuitori, situată foarte aprôpe de granița Moldovei, pe malul drept al râului cu același nume în vecinătatea Burdujenilor. A fost multă vreme capitala Moldovei.

Sirete, 9.000 locuitori, situat chiar lângă granița Moldovei, pe malul drept al râului cu același nume.

Câmpu-Lung, 7.000 locuitori, aședat pe valea Moldovei puțin în interiorul zonei muntôse, într'o regiune bogată în păduri și substanțe minerale utile.

Vatra-Dornei, 5.000 locuitori, situat chiar în inima munților într'o pozițiune foarte frumoasă, între Dorna și Bistrița chiar la confluența lor, de unde și numele de «Târgul între ape» ce i se dă. Stațiune balneară renumită pentru apele sale acidulate și clima sa plăcută.

Alte orașe mai puțin importante sunt: *Cotzman*, situat între Nistru și Prut; *Storojinet*, aședat pe râul Siret; *Vișnița*, situată în partea de V pe malul drept al Ceremușului. *Gura-Humorei*, situată spre S, pe partea stângă a Moldovei; etc.

TRANSILVANIA.

57.250 km.□.

O țară mândră și binecuvântată între toate țările semănate de Domnul pe pământ. Ea sămănă a fi un măreț și întins palat, capo-d'operă de arhitectură, unde sunt adunate și aședate cu mândrie toate frumusețile naturale, ce împodobesc toate celelalte ținuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte... Orî încotro te-î uită vezi colorii felurite ca un întins curcubeu și tabloul cel mai încântător farmecă vederea: stânci prăpăstioase, munți uriași, ale căror vârfuri mângăie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă curge printre câmpiile înflorite, pârae repezi, cari mugind gróznic se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stânci de piatră, ce plac vederii și o inspăimintă tot de-o dată.

BĂLCESCU.

Starea politică. Astăzi Transilvania nu mai este, ca mai înainte, o unitate politică, adică o provincie cu legile sale speciale și cu administrațiunea sa proprie, ci face parte integrantă din monarhia vecină, Austro-Ungaria și anume din regatul ungar. Constituțiunea și legile Statului ungar se aplică și aici de-o potrivă ca în tot restul monarhiei.

În această stare se găsește Transilvania numai de la 1867, când s'a încheiat împărăția Austro-Ungariei în forma sa actuală. Până atunci ea a fost fără întrerupere o provincie antonomă supusă când Ungurilor, când Turcilor, când Austriei, și multă vreme a avut chiar Voevozii săi speciali.

Acastă provincie, dăruită de împăratul Traian coloniștilor din Dacia, cari apăraseră multă vreme întinsul imperiū roman, a fost cucerită de la urmașii acestora de către regele Ungurilor, Ștefan cel sfînt, prin sec. al XI d. H. Sub dînșii a stat în Transilvania ca o țară autonomă, avînd legile și Voevozii săi, până la 1526, când a cădut întreg Statul unguresc în mâinile Turcilor. Aceștia au stăpînit Ungaria și Transilvania până la 1699 când, prin tratatul de la Karlowitz, Transilvania a fost cedată Austriei. Cât timp a stat sub Turci, Transilvania de fapt eră ca și

independentă, numai că plătiă tribut Turcilor, alt-fel își păstrase neschimbate legile și Voevođiș săi. De la 1699 până la 1867, cât a stat sub Austria, Transilvania s'a bucurat asemenea de cea mai întinsă autonomie.

Din punctul de vedere administrativ Transilvania e împărțită în 15 comitate (districte).

Următorul tabloă ne arată: numele, întinderea, populațiunea, capitala și populațiunea capitalei fie-cărui comitat.

No.	COMITATELE	Suprafața in km. □	Populați- unea în 1890	CAPITALA	Populați- unea Capitalei
1	C. Dăbâcăi (Szinok-Doboka).	4.760	217 760	Deșiū . . .	10.000
2	» Bistrița-Năsăud (Beszte- recze-Naszód)	4.165	106.120	Bistrița . .	12.000
3	» Cojocna (Kolozs)	4.970	227.350	Cluj . . .	50.000
4	» Mureș (Maros-Torda) . .	4.190	178.980	T. Mureș. . .	20.000
5	» Turda (Torda-Aranyos) .	3.500	150.600	Turda . . .	12.200
6	» Ciucul (Csik)	4.860	114.300	Ciuc Sereda.	3.000
7	» Odorheiū (Udvarhely). .	2.940	110.510	Odorheiū . .	7.700
8	» Târnava-mică (Kis-Kü- külö)	1.715	101.330	Dic. sân Mart.	3.000
9	» Alba infer. (Alsó-Fehér) .	3.580	195.200	Aiud . . .	7.500
10	» Hunedóra (Hunyad). . .	7.790	268.880	Deva . . .	7.000
11	» Sibiū (Szeben)	3.600	152.390	Sibiū . . .	30.000
12	» Târnava-mare (Nagy Kü- külö)	3.340	135.940	Sighișóra .	11.000
13	» Făgărașul (Fogaras) . .	2.440	88.830	Făgăraș . .	6.500
14	» Brașovul (Brassó) . . .	1.500	89.460	Brașov . . .	37.000
15	» Trei Scaune (Haromszék)	3.900	130 290	Sep. sân Gior.	7.000

Populațiunea. Transilvania e locuită de aproape 2.500.000 de suflete, având o *desime* mijlocie de 43 locuitori la 1 km. □. Desimea e mai mare prin văile și câmpiile din centru, pe când prin munții de pe la margine e mai mică.

Naționalitățile. Populațiunea Transilvaniei e formată din următoarele popóre:

Românii. Ei forméză elementul etnic predominant și sunt și autochtonii acestei provincii, căci sunt urmașii direcți a coloniștilor romani. Numărul lor este aproximativ

de 1.500.000. Ei se găsesc răspândiți mai pe totă suprafața Transilvaniei, numai în partea răsăritenă sunt rari de tot. În schimb însă, prin ținutul Făgărașului, Hunedorei, Albei inferioare, Năsăudului și pe întreaga câmpie se găsesc în mase compacte, neamestecați, decît foarte puțin, cu alte naționalități. Ocupațiunea principală a Românilor de aici este ca și a celor din regat, tot agricultura.

Românii poartă diferite numiri, după locurile pe unde trăesc, ast-fel celor din munții Apusenii li se dice Moți; celor din câmpie, Câmpeni; celor de prin ținutul Făgărașului, Olteni; celor de pe la Brașov și Sibiu li se dice Mărgineni; etc.

Ungurii. Numărul lor trece de 650.000. Partea cea mai mare din Ungurii ce locuesc în Transilvania, o formeză o ramură a poporului ungar, numită Sécuii. Aceștia locuesc în masă compactă în ținuturile răsăritene ale Transilvaniei, anume: Ciucul, Trei Scaune și Odorheiul. Ei s'au despărțit de restul Ungurilor încă din primele timpuri ale stabilirii acestora în Europa, așa că ați ei presintă orecari deosebirii față de masa principală a Ungurilor din basinul panonic.

În afară de regiunea răsăritenă, Ungurii mai locuesc și prin partea de N și NV a Transilvaniei, însă sunt isoiați și răspândiți printre Români. Regiunile unde ei se găsesc ceva mai numeroși sunt: regiunea Cluului, Turdei Deșului, Aiudului, Târgu-Mureșului, etc.

Sașii. Numărul lor se ridică la vre-o 220.000. Ei se găsesc răspândiți în Transilvania prin următoarele regiuni: în comitatul Târnavei-mari și T.-mică, unde sunt cei mai numeroși, apoi prin jurul Sibiului, a Brașovului și la N Transilvaniei în comitatul Bistriței-Năsăud.

Ei sunt un popor de nēm germanic, veniți aici încă de prin sec. al XII după Hr. din ținuturile Rinului și ale Flandrei. Regii Ungariei au favorisat această populațiune acordându-i privilegii însemnate, la umbra cărora ei au progresat și și-au putut menține naționalitatea.

În afară de aceste populațiuni mai găsim: Evrei în număr de vre-o 50.000, răspândiți mai cu samă prin co-

mitatele de la E și N Transilvaniei, de obicei prin părțile locuite de Unguri; apoi Armeni, Țigani etc.

Deși din cele ce preced, se vede că Românii sunt poporul cel mai numeros din această țară precum și acei ce sute de ani au apărut-o contra năvălitorilor barbari, totuși în conducerea ei n'au jucat nici odată un rol important. Ei au fost înlăturați în mod sistematic, din cauza deosebirilor religioase, de la conducerea afacerilor Statului de către celelalte popoare venite mai în urmă, Ungurii și Sașii, cari formează elementul conducător în afacerile politice.

De pe la începutul sec. al XIX Ungurii observând că numărul lor se micșorează și sunt amenințați a pierde supremația politică, au căutat să maghiarizeze prin ori-ce mijloc pe celelalte naționalități de sub stăpânirea lor, cu gândul de a forma un mare Stat național maghiar. Cel d'întâiu popor care prin numărul și dreptul său istoric era o piedică pentru idealul poporului maghiar, au fost Românii; asupra lor și-au îndreptat Ungurii totă activitatea lor, căutând prin tot felul de prigoniri să-i desnaționalizeze. Românii însă au știut să reziste la toate aceste încercări ale Ungurilor și și-au păstrat neatinsă limba și naționalitatea. Și astăzi Ungurii urmăresc cu mai multă energie desnaționalizarea Românilor, dar cu cât eforturile lor în această privință sunt mai mari, cu atât și rezistența din partea Românilor crește.

Starea culturală. În general vorbind, starea culturală a populației din Transilvania deși este mai superioară decât a populației din regatul român, totuși lasă încă de dorit, căci numai 35% din locuitori știu să scrie și să citească, restul de 65% sunt analfabeți.

Însă nu toate popoarele ce locuiesc în Transilvania au acelaș grad de cultură, ci pe când Sașii sunt un popor cult în adevăratul înțeles al cuvântului, Românii și Ungurii sunt mult mai înapoiați. Această stare culturală înaintată a Sașilor se explică prin faptul că ei au venit din Apus cu o cultură deja superioară și prin faptul că ei au putut să-și desvolte mai departe această cultură, la adăpostul privilegiilor pe cari le aveau. Românii și Ungurii, deși aveau printre ei acest element cult, însă din

causă că au fost excluși de Sași de la beneficiile culturii lor, au rămas într-o stare mai înapoiată până în timpurile moderne, când cultura Apusului s'a întins și spre Răsărit. Acastă cultură însă nua prins rădăcinii adânci în popor, ci se mărginesce ca și în regatul român numai la pătura cultă.

Școlile. În Transilvania au fost înființate școle mai înainte decât la noi în regat; pe la finele sec. al XVIII exista deja gimnasiul de la Brașov și cel de la Blaj. Acesta din urmă a dat cele mai frumoase rîde, căci în el s'a format acea pleiadă de scriitori și învățători cari au contribuit la renascerea culturală a Românilor.

În școlile din Blaj a răsunat odinioară glasul deșteptător al apostolilor românismului G. Șincai, S. Clain, și P. Maior. . . De pe catedrele acestor școle s'a auzit într'un șir de ani, glasul părintelui filologiei române T. Cipariu. Între păreții acestor școle George Barițiu a învățat a rămâne român.

În Blaj s'a format acea conștiință națională în sufletul lui A. Mureșanu care manifestându-se prin «Deșteptăre Române» s'a prefăcut apoi în conștiința unui întreg popor.

S. MOLDOVAN.

Cele mai numeroase școle s'au înființat îndată după revoluțiunea de la 1848, înainte de unirea cu Ungaria și după stăruința mitropolitului Andrei Șaguna. Acesta le-a organizat în așa chip, încât școlile să fie întreținute de biserică și autoritatea superioară bisericească să fie în acelaș timp și autoritatea superioară școlară. Acastă organizare este de mare folos pentru școlile românesce, căci dacă ar fi fost să fie întreținute de Statul maghiar, atunci n'ar mai fi existat nici o școală românescă.

Cu toate acestea Ungurii caută să se servescă și de școle pentru a desnaționalisă pe Români. În acest scop ei impun ca în școlile românesce să se învețe limba maghiară mai mult de cât orî-ce obiect și pe lângă acesta au mai înființat și așa numitele «asile de copii», în cari copiii mai mici de 7 ani sunt ținuți să învețe unguresce.

Astăzi Românii din Transilvania, pe lângă vre-o 1.500 de școli sătesce, mai dispun și de următoarele școli secundare: un liceu, o școală reală inferioară și o școală comercială la Brașov, un liceu la Blaj, un liceu la Năsăud și un gimnasiu la Brad. Trei seminarii: unul la Sibiu

(ortodox) și două la Gherla și Blaj (unite). Pe lângă acestea mai există și 3 școle superioare pentru fete: la Sibiu, Brașov și Blaj.

Biserica. Populațiunea Transilvaniei din punct de vedere religios se împarte ast-fel: Românii sunt uni ortodoxi (greco-orientali), alții uniți (greco-catolici); Ungurii sunt o parte catolici și altă parte calvinii; Sașii sunt toți protestanți.

Românii ortodocși sunt cei mai numeroși și ocupă mai cu samă partea de S a Transilvaniei, Biserica lor este independentă de celelalte ramuri ale Bisericii de răsărit. Ea formază din punct de vedere administrativ o singură arhidieceasă, în fruntea căreia se găsește un mitropolit, însărcinat cu supravegherea credincioșilor ortodocși nu numai din Transilvania ci din întreaga Ungarie. El este ajutat în conducerea arhidiecesei sale de un Sinod ales de credincioși și din care pot face parte și clericii și mireni.

Românii uniți sau greco-catolici sunt mai puțin numeroși decât cei ortodocși și sunt răspândiți mai cu samă prin N Transilvaniei. Ei numai în ceea ce privește administrațiunea bisericească se aseamănă cu catolicii recunoscând ca șef suprem pe Papa, credința lor însă e aproape aceeași ca și a ortodocșilor.

Biserica a jucat, din punct de vedere cultural, un rol însemnat pentru Românii din Transilvania. N'a căutat numai să propage în popor învățăturile Mântuitorului și să-i întărească credința în Dumnezeu, ci să-l și lumineze prin învățătură. Cu veniturile ei s'au deschis și se întrețin mai toate școlile românesce din Transilvania și tot ea supraveghează bunul mers al școlilor. Nicăerî, în ținuturile locuite de Români, nu se mai constată o atât de strânsă legătură între acești 2 factori culturali, ca aicea.

Un merit însă și mai mare are Biserica pentru nămul nostru, căci ea ne-a păstrat limba și naționalitatea, atunci când din toate părțile vrășmașii noștri căutaă să o suprimă. De aceea trebuie să fie datoră cea mai sfântă a Românilor, de a lucra la întărirea Bisericii, căci ea este o cheazășie pentru propagarea culturală și menținerea naționalității în viitor.

Agricultura.

Din acest punct de vedere solul Transilvaniei se împarte astfel: 38,5% păduri; 27% arături; 15% fânețe; 14% pășuni; 2% vii și livezi de arbori fructiferi iar 3,5% este neproductiv. De aici se vede că în această țară tot solul ce se poate ară, este arat și semănat.

Plantele cultivate. Dintre acestea cele mai răspândite sunt *cerealele*, ele formează cultura caracteristică ca și în țară la noi. În adevăr din cele 1.200.000 de hectare de arături ce se fac anual în Transilvania, aproape 1.000.000 se sîmîna cu cereale, cea-ce ar veni aproape $\frac{1}{5}$ din întreg teritoriul țării și 85% din întinderea tuturor sîmînaturilor. Cerealele ce se cultivă mai mult sunt tot porumbul și grîul ca și la noi în țară; amîndouă aceste plante ocupă $\frac{3}{4}$ din tîotă întinderea destinată cerealelor, și caracterisîază mai cu samă partea centrală și de V a Transilvaniei. Partea de E e caracterisată mai mult prin cultura secarei, orzului și ovîsului. Aceste din urmă cereale se cultivă însă pe suprafețe cu mult mai mici decît cele d'întîi.

Producțiunea totală a cerealelor este în mijlociî de 18.000.000 hectolitri anual, cu o producțiune medie de 18 hectolitri la 1 hectar, adică cu 6 hectolitri mai mult decît se produce la noi. Acestă rodnicie mai mare a pîmîntului nu se datoresce numai calităților sale, ci și agricultorilor, cari îngrijesc mai mult de ogorul lor și climei, care în Transilvania e mai favorabilă agriculturii.

Legumele: cartofi, fasole, mazăre, linte etc. se cultivă destul de mult, ele ocupă aproape 4% din tîotă suprafața arată. În special cartofi se cultivă mai mult decît tîote celelalte, ei singuri ocupă 2,5% din tîote arăturile.

Plantele oleaginoase: rapița, cânepa și inul se cultivă puțin în Transilvania, suprafața ocupată de ele represîntă numai 1,2% din tîote arăturile.

Plantele industriale: sfecla de zahar, tutunul etc. ocupă suprafețe și mai mici, abia 1% din tîote sîmînaturile.

Fînețele artificiale: livezile de trifoiî, măzărîche,

lucernă, etc. sunt, după cereale, plantele ce se cultivă mai mult pe teritoriul Transilvaniei, ele ocupă aproape 7% din totă suprafața destinată arăturilor.

Viile și livezile de arbori fructiferi ocupă aproape 2% din suprafața întregii țări. Ele sunt răspândite în toate părțile; însă viile sunt dese mai cu samă prin părțile de S ale Transilvaniei. Și în aceste podgorii s'a ivit filoxera ca și la noi în țară, și a făcut ravagii însemnate distrugând mai bine de $\frac{1}{4}$ din totă suprafața ocupată de vii.

Pădurile Transilvaniei au o întindere de 2.260.000 de hectare, ceea-ce reprezintă 38,5% din tot teritoriul țării. Ele formează deci una din bogățiile caracteristice ale acestei provincii. Distribuția lor este cât se poate de regulată ca și relieful; de jur împrejurul Transilvaniei se găsesc puternice masive păduroase ce îmbracă laturile munților și închid în interiorul lor un loc gol «Câmpia» ce se întinde dintre Târnave până la Someș.

Aceste păduri sunt formate în cea mai mare parte din fagi, mai puține sunt alcătuite din brazi și molifti și puține de tot din stejari; acestea din urmă se găsesc mai cu samă prin părțile joase.

Exploatarea lor este acuma supusă tuturor regulilor cari asigură păstrarea pădurilor, mai înainte însă pe lângă că se exploatau fără nici o ordine, dar numeroasele turme de oi și capre ce pășeau prin păduri, au contribuit foarte mult la micșorarea întinderii ce ocupau pădurile.

Animalele domestice. Caii. În comparațiune cu restul Ungariei și în special cu Pusta, Transilvania pare săracă în animale de acest fel. Numărul lor nici nu ajunge la 200.000 cu cei din orașe cu tot. Calitatea lor este însă foarte bună, căci mai toți aparțin excelentei rase de cai ungurești, una din cele mai renumite rase din Europa.

Boii. Acest fel de animale e reprezentat în Transilvania, printr'o rasă cu calități excelente, rasa ungaro-transilvană, caracterisată prin cornele sale foarte mari și întorse în formă de liră. Numărul total al acestor animale se ridică la 1.200.000 pe lângă cari trebuie să mai adăugim și un număr însemnat de bivoli de prin părțile de S ale Transilvaniei.

Oile. Crescerea acestor animale a fost în timpurile ceva mai depărtate de noi, cea mai importantă ocupațiune pentru Românii ce locuiau prin munți. Astăzi crescerea oilor a decăzut însă din ceea-ce eră mai înainte. Numărul acestor animale e de vre-o 1.800.000.

Porcii. Numărul total al lor este aproape 800.000. Ei sunt răspândiți mai cu samă prin ținuturile locuite de Secui și Sași cari mănâncă foarte mult carnea acestor animale. În comparațiune cu Pusta Ungariei, unde animalele de acet soi sunt foarte numeroase, Transilvania pare saracă. Calitatea acestor animale este de asemenea foarte bună.

În general animalele domestice ale Transilvaniei se presintă din punct de vedere calitativ mai bine decât ale noastre. Crescerea lor se face cu mai multă îngrijire decât la noi; întinderea cea mare a finețelor naturale și artificiale e o probă evidentă despre acesta.

Minele.

Din acest punct de vedere Transilvania este o țară foarte bogată în minerale prețioase și utile, cum nu sunt multe în Europa.

Principalele bogății miniere sunt dispuse în 3 zone principale: o zonă ce s'ar întinde prin mijlocul Transilvaniei și care e foarte bogată în sare; a doua zonă spre V de acesta cuprinde munții Apusenii și este foarte bogată în metale; iar a treia zonă situată spre E Transilvaniei e foarte bogată în ape minerale de tot felul.

Dintre bogățiile miniere ale Transilvaniei cele mai importante sunt:

Sarea. Masivele de sare abundeză în pământul Transilvaniei și în multe locuri ele es la exterior ca și cele din România. Unele din aceste masive se exploatau încă de pe vremea Romanilor, de la cari au rămas semne evidente, cum e la Ocna Sibiului și Uióra.

Astăzi, sarea se exploatează numai în 5 locuri: la Paraid pe valea de sus a Târnavei-mici; la Ocna Deșiului aproape de Deși; la Turda; la Uióra pe valea Mure-

şului şi la Ocna Sibiului (Visakna). Cea mai importantă din toate aceste ocne este cea de la Uióra. Din aceste 5 ocne se scote anual vre-o 900.000 de kintale metrice de sare pentru alimentaţiune şi vre-o 500.000 k. m. pentru industrie.

Aurul este a doua bogăţie minieră a Transilvaniei, el se scote în cantităţi însemnate din munţii Apusenî, care este regiunea cea mai bogată în mine de aur din totă Europa. Localităţile principale de unde se extrage aurul sunt: Roşia, Secărimb, Abrud, Zalatna, Băiţa, Ruda, Criscior, Ofenbaia etc. Cantitatea de aur extrasă este de vre-o 3.200 kgr. anual, în valoare de 7.500.000 koróne.

Argintul se găseşte în cantităţi mari la Rodna în N Transilvaniei şi la Baia de Criş în munţii Apusenî.

Cupru se extrage în cantităţi mari din minele de la Balan din E Transilvaniei (Csik).

Ferul se găseşte în cantităţi foarte mari în regiunea muntosă de la S Mureşului prin m. Poiana-Ruscă, Retezat şi Sebeş. Localităţile principale de unde se scote ferul sunt: Ghelar şi Calan la S Mureşului, iar la N de Mureş se scote fer de la Trăscău. Cantitatea ce se extrage anual din aceste regiuni, trece de 1.000.000 de kintale metrice.

Cărbunii de pământ se găsesc în cantităţi însemnate în basinul superior al Jiului la Petroşani şi la Kopecz în ţinutul Trei-Scaune. Cantitatea de cărbuni ce se extrage este de 25.000.000 kintale metrice anual.

În fine se mai găseşte: *petrol* la St. Imre în E Transilvaniei, în comit. Csik şi *sulf* la Zalatna.

Apele minerale. Partea cea mai bogată a Transilvaniei în isvóre de ape minerale este partea de E. Cele mai principale isvóre sunt:

Sân. Giorgiă şi *Rodna* situate în valea Bistriţei trans.

Borsec şi *Bilbor* situate în apropiere unul de altul pe valea Bistriţei. Borsecul posedă o renumită apă acidulată, care se exploatează de multă vreme. Este una din staţiunile balneare importante din Transilvania.

Tuşnad situat chiar în valea Oltului, nu departe de muntele Búdös, la pölele unui munte în vârful căruia se

găsește lacul S-ta Ana. Este una din cele mai importante stațiuni balneare din Transilvania.

Vâlcelele (Előpatak), situate spre SE Transilvaniei aproape de Sepsî-St.-Giorgiû, posedă ape bune contra bôlelor de stomac și rinichi.

Covasna, situată în țera Săcuilor pe un afluent al Pă-răului Negru, este renumită pentru băile sale de aburi de acid carbonic, ce se degajăză aici din pămînt.

Zîzin (Zaizon) unul din satele ce formăză Șăcelele, (șapte sate) posedă de asemenea ape minerale.

Industria.

În Transilvania, ca și în întreaga parte de E a monar-chiei austro-ungare, activitatea industrială este la înce-putul desvoltării sale ; și până acum această provincie își păstrează caracterul său de țară agricolă. Industria are însă rezervat un viitor frumos în această provincie atât de bine dotată de la natură cu materii prime de tot felul. Po-pulațiunea ce se ocupă în Transilvania cu industria atinge cifra de 85.000.

Industriile cele mai principale ce s'aũ desvoltat în Tran-silvania sunt cele în legătură cu agricultura și anume : Tăbăcăria este una din ramurile de industrie ce se practică pe o scară foarte întinsă. Tăbăcării principale sunt: la Brașov, Sibiũ, Bistrița, T.-Mureșului, etc. Morăria este de asemenea foarte răspândită, se găseșc mai mult de 5000 de mori în tótă Transilvania. Distileriiile de spirt sunt iarăși numeroșe.

Din celelalte feluri de industrii mai importante sunt : Industriile extractive și metalurgice a ferului, aurului, sării și cărbunilor desvoltate în regiunile unde se găseșc zăcămintele acestor minerale. Pe lângă acestea s'a mai desvoltat mult și industria sticlăriei și olăriei.

Industria lemnului și anume herăstraele, aũ o desvoltare foarte mare, ceea ce natural într'o țară unde pădurile ocupă suprafețe atât de întinse. În legătură cu industria lemnului s'a desvoltat foarte mult și căruțaria.

Celelalte feluri de industrii: textile, chimice, etc. sunt mai puțin dezvoltate.

Comerțul.

Pe lângă schimbul de produse ce se face între locuitorii din munți și cei de pe câmpia Transilvaniei, se mai face și cu celelalte provincii ale monarhiei și cu Regatul român un comerț foarte întins. Acest comerț constă mai cu seamă din lemne cu cari Transilvania furnizează șesurile vecine, lipsite de această bogăție. Alt produs important ce alimentează comerțul Transilvaniei este sarea ce se expediază în toate părțile Ungariei. În fine vitele de asemenea constituiesc un important articol de schimb cu provinciile industriale din V Austriei.

În schimbul acestor produse brute, Transilvania primește diverse obiecte fabricate, ca: stofe, mașini, etc., pe cari fabricile din această provincie nu le pot produce.

Căile de comunicație. În privința acesta Transilvania este mai bine înzestrată decât țera noastră, dacă avem în considerație numai lungimea totală a căilor de comunicație. Această rețea însă din cauza reliefului țării se lăgă relativ în puține locuri cu drumurile țărilor vecine.

Căile ferate în Transilvania au o lungime totală de 1.800 de km., adică 3 km. și ceva pentru fie-care 100 de km. □. Dispozițiunea lor este aceeași ca și a riurilor, pe văile cărora merg aproape toate liniile ferate.

Cele mai frecventate linii sunt: linia ce merge pe la *Brașov — Sighișoara — Blaj* și *Tövis*, de unde se desparte în 2 ramuri: una apucă pe valea Mureșului spre *Arad* și o alta spre N către *Cluj* și de aici spre V către *Oradea-Mare*. Din aceste linii se desfac o mulțime de ramuri, anume: *Brașov — Ciuc-Sereda — Ghimeș*; *Copșa — Sibiu — Râu-Vadului*; *Piski — Petroșeni*; *Alba-Iulia — Zalatna*; *Cluj — Deșeu — Zalău* cu ramura *Deșeu — Bistrița*; *Uióra — T.-Mureșului — Reghin*; *Blaj — Paraid*, etc.

Șoselele. Lungimea totală a șoselelor Transilvaniei este de mai bine de 13.000 km, însă nu toate sunt de o potrivă de bune pentru comunicațiune, numai șoselele naționale și cele municipale sunt mai bune, restul lasă încă de dorit.

Căile navigabile lipsesc cu totul în cuprinsul Transilvaniei, singur Mureșul este dintre toate râurile apt pentru transportul plutelor și galerelor.

Orașele Transilvaniei.

Cele mai vechi și principale orașe ale Transilvaniei s'au dezvoltat la marginea ei, acolo unde șirurile de munți ce o înconjură presintă curmături adânci, pe unde se poate prin urmare comunica mai ușor cu ținuturile din jurul podișului.

Cele mai însemnate orașe ale Transilvaniei sunt:

Cluj (Kolozsvár) 49.000 locuitori, situat în NV Transilvaniei pe valea Someșului mic. Este cel mai populat oraș al Transilvaniei și primul centru cultural al acestei provincii, posedă o universitate, singura care există în totă Transilvania și o mulțime de școli secundare și speciale, toate ungurești.

Brașov (Brassó), 37.000 locuitori, cel mai frumos dintre toate orașele Transilvaniei, situat în colțul de SE la pôlele Carpaților într'o vale îngustă încunjurată din 3 părți cu deluri înalte.

Natura a creat într'o oră fericită această vale plăcută și a fost una din cele mai frumoase idei a omienilor de a-și întemeia aici locuințe. Eu am văzut și iubit multe locuri în viața mea, dar dacă cine-vă îmi vorbește despre un ideal de oraș romantic medieval, înaintea ochilor mei se ivesce Brașovul.

BERGNER.

Actualmente este cel mai important centru cultural al Românilor și orașul cel mai industrial din totă Transilvania. În acelaș timp este și un foarte important centru comercial. Mai ales în vechime Brașovul a jucat un însemnat rol în comerțul cu România; aicea veniau cei mai mulți din comercianții din țără de la noi și se apro-

visionaŭ cu diferite obiecte fabricate sau lucrate de mână, ca: încălțăminte, pălării, vase de lemn etc., de unde și numele acestor mărfuri, «brașovenii».

Sibiul (Nagy-Szeben), 30.000 locuitori, situat pe ambele maluri ale pârăului Cibin, la deschiderea văii Oltului. El a fost înființat de Sași chiar de la venirea lor prin aceste locuri. Este reședința Mitropolitului român din Ungaria și locul unde se adună Sinodul arhidiecesei transilvane și Congresul bisericei ortodoxe române. În apropierea Sibiului se găsesc 2 sate românesce foarte frumoase anume: Seliște și Reșinari.

Târgul Mureșului (Maros-Vásárhely), 19.000 locuitori din cari cea mai mare parte sunt Săci. Orașul se află situat pe țărmul stâng al Mureșului, chiar în centrul Transilvaniei. Este cel mai principal oraș al Săcilor.

Turda, 12.000 locuitori, situată în valea riului Arieș, însemnată pentru ocnele sale de sare.

Bistrița (Beszterecze) 12.000 locuitori, situată în valea Bistriței transilvane, este locuit în mare parte de Sași. Se află așezată în mijlocul unei regiuni bogate în minerale. În jurul său se găsesc Rodna cu importante mine de argint și St-Giorgiu cu isvóre de ape minerale.

Alba-Iulia (Gyula-Fehérvar), 11.000 locuitori, situată la confluența Ampoiului cu Mureșul într'o regiune viticolă renumită pentru calitatea vinului ce produce.

Sighișóra (Segesvár), 11.000 locuitori, din cari mare parte sunt Sași, situată într'o pozițiune din cele mai pitorești pe valea Târnavei mari. A fost mai de mult o importantă cetate întărită.

Deșiu (Dées), 10.000 locuitori, situat către N Transilvaniei, la confluența Someșului mare cu Someșul mic. În apropierea sa se găsesc Ocna-Deșiu, renumită pentru salinele sale.

Mediaș (Medgyes), 8.000 locuitori, situat pe valea Târnavei mari, e un renumit centru viticol.

Aiud (Nagy-Enyed), 7.500 locuitori, situat pe malul drept al Mureșului. În apropiere de dânsul se găsesc vestita ocna de la Uióra, cea mai mare din totă Transilvania.

Sebeșul săsesc (Szász-Sebes) 7.500 locuitori, situat pe

riul Sebeș aprópe de vărsarea sa în Mureș, este renumit pentru podgoriile sale.

Odorheiul (Szekely-Udvarhely), 7.500 locuitori, situat pe valea Târnavei mari aprópe de izvorul său. Este un oraș curat sēcuesc.

Sepsi-sân-Giorgiũ (Sepsi-Szt.-György), 7.000 locuitori, situat pe malul drept al Oltului. În apropierea sa se găsesce vestita stațiune balneară Vâlcele (Előpatak).

Deva 7.000 locuitori, situată pe Mureș, aprópe de eșirea lui definitivă din podișul Transilvaniei.

Gherla (Sjamos-Ujvár), situată pe Someș, ceva mai spre S de Deșiũ. Este reședința unui episcop greco-catolic.

Blaj (Balazsfalva), 4.000 locuitori, situat la împreunarea celor 2 Târnave. Este unul din cele mai importante centre de cultură pentru Româniĩ din Transilvania și reședința Mitropolitului Românilor uniți.

Alte orașe mai puțin importante sunt: Făgăraș, situat în câmpia cu acelaș nume. Năsăud, situat în N Transilvaniei pe Someșul mare. Ciuc-Sereda, situat pe valea Oltului în Alcsik. Kezdi-Oșorheiũ, situat în țera Sēcuiilor. Hatzeg, situat pe riul Streiũ. Brad, situat în munții Zarandului. Abrud, situat chiar în interiorul munților Metaliciĩ. Huedin (Bánffy-Hunyad), situat aprópe de isvórele Crișului repede.

BANATUL TEMIȘANEI.

28.400 km. □.

Starea politică a Banatului e ađi identică cu a Transilvaniei, adică face parte integrantă din regatul ungar.

Schimbările politice pe cari le-a suferit Banatul sunt de asemenea cam tot aceleași ca și acele a Transilvaniei. Până la 1526 a fost o provincie a reg. ungar ce se bucură de óre-care autonomie. De la 1526 a fost prefăcut împreună cu tótă Ungaria în pašalic turcesc și a stat în starea acésta până la 1718, când, prin tratatul de la Pasarowitz, a fost cedat Austriei. În acest timp Banatul a fost reorganizat aprópe din nou. La 1780, din ordinul

împărătesei Maria Teresa, Banatul fu anexat la Ungaria și astfel a rămas până azi.

Din punctul de vedere administrativ, Banatul e împărțit în 3 comitate și anume: Torontal cu cap. Becikereculmare; Timeș cu cap. Temișóra și Caraș-Severin cu cap. Lugos.

Populațiunea. Numărul locuitorilor Banatului este de aproape 1.500.000 de suflete, având o *desime* mijlocie de 53 de locuitori la 1 km. □. Acastă desime e mult mai mare în câmpia din E decât în munții de la V.

Naționalitățile ce alcătuiesc populațiunea Banatului sunt :

Românii, în număr de vre-o 600.000, ocupă partea muntoasă a acestei țări și se întind până în șesul Tisei. Ei formează elementul etnic cel mai numeros, reprezentând 40% din totalul populațiunii.

Germanii alcătuiesc al doilea element etnic, din punct de vedere numeric, căci în total ei sunt aproape 400.000. Ca și Sașii din Transilvania, Germanii din Banat sunt veniți tot din apusul Europei din: Bavaria, Alsacia, ținutul Rinului, etc. însă mult mai târziu, prin sec. al XVIII, după ce Banatul a fost liberat de sub jugul Turcilor.

Sârbii sunt veniți din peninsula Balcanică în diferite rânduri. Pentru prima oară au venit prin sec. al XV, însă marea colonizare cu Sârbii a Banatului a avut loc pe la începutul sec. al XVIII. Numărul lor este azi de vre-o 265.000; alcătuiesc prin urmare al treilea element etnic.

Ungurii deși au stăpânit Banatul și au venit înainte de Germanii și Sârbii, totuși numărul lor e mai mic, abia ajung la 150.000.

Dintre celelalte naționalități ce se mai găsesc prin Banat, mai importante sunt: Slovaci și Evreii.

În privința distribuirii geografice a acestor popoare avem de observat, că partea de E este ocupată aproape complet de Români, numai puține insule de Germanii se găsesc amestecate printre ei. Pe când în partea de V trăesc amestecate toate naționalitățile enumerate, formând o regiune unde populațiunea e atât de complexă, cum nu se mai găsește în nici o parte din toată Austro-Ungaria.

Starea culturală. În general locuitorii Banatului stău mai bine decât cei din Transilvania din acest punct de vedere, căci aici proporțiunea celor cari știu scrie și citi este mai mare, 45%. Și aici ca și în Transilvania se observă că Germanii formeză poporul cel mai cult. Românii sunt însă tot cam la acelaș nivel cultural cu cei din Transilvania, cu cari au avut o sôrtă aprôpe identică

În ceea-ce privesce școlele, Românii din Banat afară de școlele sătesci nu posedă alte instituțiuni de acest fel decât seminarul ortodox și preparandia din Caransebeș. Organizarea școlilor din Banat este aceeași ca și a celor din Transilvania.

Biserica. Din punct de vedere religios locuitorii Banatului se împart ast-fel: ortodoxi 800.000, catolici 530.000, greco-catolici 35.000, protestanți 20.000 și calvinii 30.000. Ortodoxi sunt cea mai mare parte din Români și Sêrbii, ei ocupă partea de E a Banatului. Catolici sunt Germanii și Ungurii, ei ocupă partea de V a Banatului. Uniți sunt o parte din Români; iar protestanții sunt o parte din Germani; și calvinii sunt o parte din Unguri. Biserica ortodoxă românescă din Banat formeză din punct de vedere administrativ, o eparhie a bisericei ortodoxe din Ungaria, cu numele de Eparchia Caransebeșului, dependentă de mitropolia din Sibiu și având în fruntea sa un episcop cu reședința în Caransebeș, ajutat de un Sinod ce se întrunește în fiecare an la reședința episcopală. Rolul pe care l'a avut și îl are Biserica ortodoxă din Banat este identic cu cel care l'a avut Biserica din Transilvania.

Agricultura.

Solul Banatului se împarte din punctul de vedere al întrebuințării ce i se dă în chipul următor: păduri 21%; arături 50%; pășune 14%; fînețe 7%; vii și livezi 3%; iar neproductiv 5%. Mai înainte solul Banatului era ocupat în multe locuri de mlaștini, astăzi însă prin săparea a o mulțime de canale, mlaștinele s'au redus.

Plantele cultivate. *Cerealele* formeză în Banat, ca și în întrêga Ungarie, baza agriculturii. Din cele 1.400.000

hectare de arături ce se fac anual în tot Banatul, mai mult de 1.200.000 de hectare se sémănă numai cu cereale. Dintre cereale, cel cari se cultivă mai mult este grâuul, el ocupă $\frac{1}{2}$ din tótă întinderea destinată cerealelor. Calitatea grâuului produs in Banat este fôrte bună, chiar se consideră a fi cel mai bun din tótă lumea. Celelalte cereale ocupă suprafețe ralativ mai mici, afară de porumb care e cultivat încă pe suprafețe destul de mari. Cerealele sunt răspândite mai mult în partea de V a provinciei, în șesul Timeșului, pe când în partea de E sunt fôrte rari. Producțiunea lor totală se ridică la 17.000.000 kintale metrice anual.

Din celelalte soiuri de plante cultivate ca: *pl. oleaginóse, industriale, legume, finețe artificiale* etc. singure acestea din urmă sunt cultivate pe o suprafață mai întinsă, reprezentând 4.6% din tótă întinderea sémănăturilor, restul sunt puțin cultivate.

Viile și livețile sunt după cereale a doua bogăție agricolă a Banatului. Ceea-ce face însemnătatea podgoriilor în Banat, nu este întinderea lor, care nu e prea mare (10.000 hectare), ci calitatea vinului ce produc. Viile și livețile acopăr ultimele déluri ce se desfac din munții Banatului spre V. Localități unde se produc vinuri bune sunt: Verșeș și Biserica albă.

Pădurile ocupă o suprafață de 610.000 hectare, și acopăr numai partea muntósă a Banatului; singur comitatul Carăș-Severinului posedă mai mult de 500.000 hectare. Constituțiunea acestor păduri este aceeași ca și în Transilvania, de asemenea și exploatarea se face în acelaș chip.

Animalele domestice sunt relativ mult mai numeroșe în Banat decât în Transilvania. În special regiunea șesului din V este fôrte bogată în cai de rasă ungurésă și porci. Oile sunt răspândite mai cu sémă prin partea muntósă din V; iar boii sunt împrăștiați mai de-o potrivă peste tot teritoriul Banatului.

Minele.

Banatul din acest punct de vedere ocupă un loc de frunte printre celelalte ținuturi miniere ale Ungariei, căci

munții săi cuprind în interiorul lor numeroase zăcăminte de fer și cărbuni. Zăcămintele de fer sunt exploatate în următoarele localități: *Dognacica, Oravița, Anina, Rêșita, Nadrag*, etc., unde se lucrează anual mai bine de 1.000.000 de kintale metrice de fer.

La *Steierdorf, Karansebeș, Kozla, Oravița, Rêșita* etc. se exploatează zăcăminte de cărbuni de pământ de-o calitate foarte bună. Cantitatea de cărbuni ce se scote din aceste mine este aproape de 600.000 de tone anual.

Afară de acestea se mai găsesc în munții Banatului și a ramă (cupru), ce se exploatează la Moldova veche în S Banatului.

Isvorele de ape minerale cele mai importante sunt cele de la *Buziaș* și cele de la *Mehadia* (Herculesbad). Acesta din urmă are o instalațiune balneară foarte bună și este astăzi cea d'întâiu stațiune din totă Ungaria.

Dacă privim în general Banatul din punct de vedere economic, vedem că în el găsim două regiuni foarte bine caracterisate și distincte una de alta. Regiunea plană de la V este prin excelență agricolă, acolo cultura cerealelor și crescerea vitelor predomină; pe când regiunea muntosă e caracterisată prin întinderea mare a pădurilor și prin numeroasele zăcăminte miniere.

Industria.

Activitatea industrială în Banat este reprezentată mai cu samă prin industria extractivă a cărbunilor și industria metalurgică a ferului. Aceste industrii sunt localisate toate în regiunea de E. Afară de acestea se mai găsesc în Banat și numeroase fabrici de produse alimentare, ca: mori, distilerii de spirt, fabrici de zahăr etc., precum și numeroase herăstrae prin regiunea muntosă de E.

Comerțul.

Comerțul Banatului cu celelalte provincii din Apusul Austro-ungariei, constă mai mult din produse brute ca:

cereale, animale domestice, lemne, fer brut, cărbuni etc., contra cărora primesce în schimb produse fabricate. Acum în urmă de când industria Banatului a luat o dezvoltare mai mare, se exportă mai cu samă în peninsula Balcanică și numeroase articole fabricate.

Căile de comunicație. Din acest punct de vedere nici una din provinciile Daciei nu este atât de bine dotată ca Banatul, cu drumuri de tot felul.

Căile ferate ale Banatului au lungimea totală de 1.700 km., adică 6 km. și ceva la fie-care 100 km. □.

În distribuțiunea lor se observă aceeași deosebire între partea de V, unde ele sunt foarte dese și alcătuiesc o rețea foarte complicată și partea muntosă de E, unde ele sunt foarte rare.

O singură linie străbate partea muntosă a Banatului, utilizând depresiunea Timeș-Cerna, acesta e linia ce pleacă de la Vêrciorova, unde se leagă cu liniile ferate române și merge spre NV la Seghedin trecând prin Lugos și Temișóra. Restul tuturor celorlalte linii străbat șesul Banatului în toate direcțiunile unind diferitele localități între ele. Din această rețea se desprind două ramuri ce pătrund în munți pe valea râurilor Caras și Bersava, și duc: una la minele de la Rêșița și alta la minele de la Steierdorf.

Șoselele Banatului sunt de asemenea numeroase, lungimea lor ajunge aproape la 7.000 km., însă bine întreținute sunt numai vre-o 3.000 de km. ce alcătuiesc șoselele naționale și municipale.

Căi navigabile. Banatul este bogat în căi de acest-fel, căci este înconjurat din 3 părți cu râuri navigabile: la N de Mureș care este navigabil pentru vapore pe o distanță de 120 km. de la gura sa; la E de Tisa și la S de Dunăre, care sunt navigabile în tot parcursul lor pe lângă Banat.

Afară de aceste căi exterioare, Banatul mai posedă prin interiorul său un râu canalizat, anume Bega și care e navigabil pe o lungime de 115 km., de la Temișóra la Tisa. Afară de acestea și gura Timeșului e navigabilă până la Panciova, pe o distanță de 3 km.

Orașele Banatului.

În Banat găsim următoarele 3 categorii de orașe:

Prima categorie o formează orașele din regiunea muntosă, ces'au dezvoltat acolo din cauza exploatărilor miniere. În această categorie găsim:

Steierdorf 15.000 locuitori, însemnat pentru bogatele sale mine de cărbuni de pământ și fer.

Rășița 12.000 locuitori, situat pe valea râului Bersava, de asemenea însemnat pentru minele sale de fer.

Caransebeș 7.000 locuitori, situat pe valea râului Timeș. Este reședința unui episcop greco-oriental și un centru de cultură pentru Români.

Mehadia, situată mai spre Sud, în valea Cernei, datoresce dezvoltarea sa numai izvoarelor de ape minerale ce se găsesc în apropierea ei.

A doua categorie de orașe s'a format la deschiderea principalelor văi ce duc către interiorul munților. În această categorie sunt orașele:

Temišóra (Temesvár) 53.000 locuitori, în mare parte Unguri. Cel mai populat oraș din tot Banatul, situat la deschiderea văii Timeșului, pe malul drept al canalului Bega. Aici este primul centru cultural și industrial al Banatului și o stațiune importantă a drumului de fer, căci acolo se întâlnesc vre-o 8 linii ce vin din toate părțile Banatului.

Lugoș, 16.000 locuitori, situat în interiorul regiunii delurilor, pe valea Timeșului ca o avant-gardă a Temišórei spre munți. Oraș curat românesc, este reședința unui episcop greco-catolic.

Verșeț, 25.000 locuitori, situat la deschiderea văii Carasului, la pârșele unor deluri acoperite cu podgorii ce dau un vin renumit.

Biserica albă (Fehértemplom), 11.000 locuitori, situată la S Banatului la deschiderea văii râului Nera.

Puțin mai la S se află *Bazias* port însemnat la Dunăre.

În fine, a treia categorie e formată din orașele ce s'au născut pe câmpia Banatului, orașe mai toate mari. Între acestea mai principale sunt:

Becikerecul mare (Nagy-Beczkerek), 25.000 locuitori, situat pe râul Bega aproape de vărsarea sa în Tisa.

Panciova (Pancsova), 19.000 locuitori, aşezată pe malul stâng al Timeşului la o depărtare de 3 km. de vărsarea lui în Dunăre.

Kikinda-mare (Nagy-Kikinda), 12.000 locuitori în mare parte Germani, situată în partea de NV a Banatului.

ȚERA CRIȘULUI ȘI MARAMUREȘUL

48.000 Km. □.

Starea politică a acestor provincii este ași identică cu a Banatului și Transilvaniei, adică fac parte integrantă din regatul ungar.

În starea acésta se află aceste provincii, chiar de îndată după stabilirea Ungurilor în Europa. Numai Maramureșul și-a păstrat mai mult timp Voevodii săi, cari însă nu erau de cât reprezentanții regilor Ungariei. O autonomie cum a avut Transilvania, n'a avut nici odată aceste provincii

Din punct de vedere administrativ, acésta regiune se împarte în 10 comitate. Acestea sunt:

No.	COMITATELE	Suprafața în Km. □	Populația	CAPITALA	Populația Capitalei.
1	Arad (Arad) . .	6.075	350.000	Arad	57.000
2	Cenad (Csanad).	1.715	132.000	Măcău . . .	34.000
3	Bihar (Bihar). .	10.690	520.000	Oradea-mare	50.000
4	Bichiș (Békes) .	3.670	260.000	Giula	22.500
5	Haiducu (Hajdu.	3.340	195.000	Debren . .	75.000
6	Sălăgiu (Szilágy)	3.820	190.000	Zalău	7.500
7	Sabolc. (Sabolcs)	4.640	250.000	Nyiregyháza	33.000
8	Sătmar (Szatm.)	6.280	325.000	Nagy Károly	15.500
9	Ugocea (Ugocsa)	1.208	75.000	Sălăușul mare	6.000
10	Maramureș (Máramaros . . .	9.720	270.000	Sigetul M.	17.000

Populațiunea totală a acestei regiuni se ridică la cifra de 2.500.000 locuitori, având o densitate mijlocie de 52 locuitori la km. □. Cea mai mare densitate se găsește pe șesul Tisei în apropierea Mureșului, iar cea mai mică se găsește în munții din NE în Maramureș.

Naționalitățile ce alcătuiesc populațiunea acestei regiuni sunt:

Unguri în număr de aproape 1.200.000. Ei formază elementul etnic cel mai important din aceste ținuturi, ocupă partea plană a acestei regiuni, adică șesul cuprins între Tisa, Mureș și Someș, unde locuiesc în mase compacte, îndeletnicindu-se cu agricultura și crescerea vitelor.

Românii formază în privința numărului al doilea element etnic din această regiune, căci nu sunt decât numai vre-o 750.000. În schimb însă e poporul cel mai vechiu din aceste ținuturi, pe cari le-a stăpânit odată. Ei locuiesc în mase compacte munții și delurile din partea de E a acestei regiuni; încât linia de separațiune între ei și Unguri corespunde aproape exact cu linia ce desparte delurile de șes.

Rutenii ocupă partea de NE a acestei regiuni, anume ținutul Maramureșului, unde formază marea majoritate a locuitorilor. Numărul lor ajunge la 170.000.

Germanii în aceste ținuturi trăesc împrăștiați printre Unguri și Români. În număr ceva mai mare se găsesc prin Maramureș în partea de S a lui, la N de Arad și pe malurile Crasnei. Aș aceeași origină ca și ceilalți Germani din Ungaria. Numărul lor e aproximativ de 120.000.

Evreii trăesc în aceste regiuni în număr foarte mare, aproape 165.000, răspândiți mai cu seamă prin Maramureș și comitatele din Nordul Țării Crișului.

Printre celelalte naționalități ce mai trăesc în această regiune mai găsim și pe Slovaci în număr de vre-o 80.000, ei formază un grup compact între Mureș și Criș.

Starea culturală a Românilor din aceste ținuturi e aceeași ca și a celor din Banat și Transilvania, cu cari au împărtășit aceeași sortă.

Ca instituțiuni de cultură, afară de școlile sătesci, Ro-

mâinii de aici n'au decât seminarul și școala superioară de fete de la Arad și liceul unit din Beiuș, restul școlilor secundare sunt toate ungurești.

Biserica. Românii din această regiune sunt în cea mai mare parte de religieune greco-catolică (unită) și au ca șef al lor pe Mitropolitul unit de la Blaj din Transilvania.

Românii ortodoxi sunt mai puțin numeroși și se află răspândiți mai cu samă în partea de S a acestei regiuni. Ei alcătuiesc din punctul de vedere administrativ o episcopie numită, Episcopia Aradului, dependentă de Mitropolia din Sibiu.

În scurt, vedem că Românii din Ungaria aparțin la 2 religii deosebite: uniți, cei mai numeroși, sunt «ortodoxi», acei cari și-au păstrat credința strămoșească, iar alții s'au unit cu catolicii, adoptând de la ei modul de administrațiune bisericească și din această cauză se numesc «uniți». Cei ortodoxi ocupă mai cu samă partea de S a Transilvaniei și Banatul, iar cei uniți ocupă partea de N a Transilvaniei și Țera Crișului.

Din punctul de vedere administrativ Biserica ortodoxă a Românilor din Ungaria e împărțită în 2 episcopii și o arhiepiscopie. Acestea sunt: Arhiepiscopia metropolitană a Ardélului; Episcopia Caransebeșului ce cuprinde Banatul și Episcopia Aradului.

Autoritatea supremă a acestei biserici este Congresul național al bisericii ortodoxe, format din delegații celor 3 Sinóde de la fie-care Episcopie.

Biserica unită are ca șef suprem pe Papa și ca reprezentant al acestuia au pe mitropolitul unit din Blaj, sub ascultarea căruia se găsesc episcopii din Gherla, Lugos și Oradea-mare.

Agricultura.

Culturile ce se fac în această regiune ocupă din solul ei următoarele porțiuni: pădurile 22 %; arăturile 49 %; pășunile 13 %; fânețele 11 %; viile și livezile 2 %, iar sol neproductiv rămâne 5 %. De asemenea și solul acestei regiuni în partea sa șesă eră mai înainte mult mai mlăș-

tinosa, adă însă săpându-se o mulțime de canale, s'a redus suprafața mlăștinilor.

Plantele cultivate.

Dintre acestea, tot *cerealele* sunt cele cari ocupă suprafața cea mai mare, mai mult de $\frac{3}{4}$ din toate arăturile; în special grâul este dintre cereale cel mai răspândit și apoi vine porumbul. Acest fel de plante ocupă aproape fără întrerupere partea de V a acestor ținuturi, întinsele șesuri dintre Someș și Criș și dintre Criș și Mureș.

Producțiunea totală a cerealelor ajunge până la 20.000.000 hectolitri anual și întrece cu mult nevoile consumațiunii interioare ale acestei regiuni.

Dintre celelalte feluri de plante numai următoarele se cultivă pe suprafețe ceva mai întinse: *cartofii* prin regiunea munților; *sfecla de zahar*; *tutunul* și *fițețele artificiale*.

Viile ocupă 24.000 de hectare în toate aceste ținuturi și produc vin mai puțin decât cele din Banat, deși au o întindere mai mare.

Localități unde se produc vinuri bune sunt: Tasnád în Selagiű, Diószég în Bihar, Șiria, Măghierat, Miniș etc. în Arad; aședate toate pe delurile ce se lasă spre șesul Tisei.

Pădurile ocupă în total o suprafață de 1.250.000 hectare. Ele sunt foarte dese mai cu samă în Maramureș, pe care îl acopere mai mult de jumătate și în ținuturile muntoase de la E prin Bihar, Arad, Selagiű, Sătmar; pe când șesurile de la V sunt aproape complet lipsite de păduri.

Animalele domestice. Intocmai ca și în Banat, se observă și aici că șesurile din V acestei regiuni sunt foarte bogate în cai de rasă ungară, porci și boi, pe când regiunile deluroase și muntoase de la E și N sunt relativ mai sărace în aceste feluri de animale; în schimb însă ele nutresc un număr însemnat de oi. Crescerea vitelor este pentru locuitorii acestei regiuni o ocupațiune foarte principală.

Minele.

Bogățiile miniere ale acestei regiuni sunt toate concentrate în partea sa de NE; în valea Tisei și a Visăului și în munții Lăpușului și Ouașului. Cele mai principale zăcăminte minerale exploatate sunt cele de *sare* de la: Slatina, Șugatag, Rona și Teciú, din care sescóte anual aprópe 1.000.000 de kintale metrice, în valóre de 16.000.000 koróne. Apói se mai exploatéză minele de *aur* de la Baia-mare, Baia de sus și Borșa, de unde se scóte aur în valóre de vre-o 2.000.000 koróne anual. *Minele de argint* de la Kapnik, Baia mare și Baia de sus sunt cele mai bogate din totă Ungaria, din ele se scóte argint în valóre de 1.500.000 koróne anual. Alte zăcăminte minerale, mai puțin importante, ce se mai exploatéză în aceste ținuturi sunt: minele de *fer* de la Poiana Cobilei; minele de *cupru* de la Kapnik; *petrol* la Solimoș, Săcel și Kőrösmező.

Apele minerale. Isvóre de ape minerale sunt fórte numeróse, concentrate toate în partea de NE a regiuneii de care ne ocupăm. Stațiuni balneare cu instalațiuni bune nu se găsesc decât la: *Bicsad* în partea de V a munților Ouașului și la *Vișcu* în valea Tisei.

Industria.

Industria în acéstă regiune e reprezentată prin numerósele fabrici din orașele mari de pe șesul Tisei, în care se transformă mai cu samă produsele agricole brute; ast-fel sunt: fabricile de tutun, tăbăcăriile, fabricile de zahar, etc. Afară de aceste ramuri industriale, mai găsim reprezentate în partea de NE încă alte 2 ramuri de industrii principale, anume: industriile extractive, localizate în regiunea minieră și industria lemnului localisată mai cu samă în cursul de sus al Tisei și în genere în tot Maramureșul.

Insă cu toate acestea, caracteristica economică a acestei

regiunii este tot agricultura și minele, industria existentă fiind numai un accesoriu al agriculturii.

Comerțul.

Comerțul acestei regiuni este foarte activ și constă mai cu samă din produsele agricole, pe cari le schimbă cu produsele fabricate venite din provinciile industriale din V monarchiei. Articolele principale ce alimentează acest comerț sunt în primul loc: cerealele ce se produc aici în cantități foarte mari, animalele domestice ce sunt foarte numeroase în partea de V a acestei regiuni și lemnele cari sunt trimise neconținut către câmpiile lipsite de această bogăție.

Căile de comunicațiune. Căile ferate au o lungime totală de 2.680 de km., ceea-ce ar veni vre-o 5 km. și ceva la fie-care 100 km. □. Ele sunt distribuite în acelaș mod ca și în Banat, adică pe câmpia de la V sunt foarte dese și formază o rețea foarte complicată; pe când în regiunea muntosă de la E sunt mult mai rari. Singurile căi ferate din regiunea muntosă sunt următoarele: linia de la *Arad* ce sue în sus pe cursul Mureșului și intră în Transilvania pe la *Deva*; linia ce sue pe valea Crișului alb până la *Brad*; linia ce merge pe valea Crișului negru până la *Beiuș*; linia ce merge pe valea Crișului repede pe la *Oradea-mare* și trece peste munți la *Cluj* și, în fine, linia ce vine dinspre N de la *Sătmar* pe valea Someșului până la *Deșeu*.

Înspre N din rețeaua acesta de căi ferate se desfac numai 2 ramuri ce trec în Galiția: una pe la *Körösmező* pe valea Tisei și alta pe la *Voloveț* pe valea Latoriței.

Șoselele au o lungime totală de vre-o 11.000 de km, însă numai cele naționale și municipale sunt bine întreținute, cele comunale lasă de dorit.

Căi navigabile sunt următoarele în această regiune: Mureșul pe o distanță de 120 km; Tisa pe o distanță totală de 460 km., de la Szolnok până la Dunăre; și Crișul

pe o distanță de 130 km până la Tisa. Someșul nu este decât plutitor.

Orașele din țera Crișului și Maramureș.

În această regiune găsim două categorii de orașe principale, formate în condițiuni deosebite.

Prima categorie o formează orașele ce s'au dezvoltat în mijlocul Pustei din cauza desimeii populațiunii din acea parte.

Din această categorie mai principale sunt următoarele orașe:

Debrefin (Debreczen), situat chiar în centrul acestor ținuturi pe un podiș ceva mai înalt decât restul câmpiei. El este cel mai populat oraș din această parte, are 75.000 de locuitori și este un important centru industrial și comercial. De la dânsul pleacă căi ferate în toate direcțiunile.

Hod-Mező-Vásárhely, 60.000 locuitori, așezat aproape de lunca Tisei, puțin mai la N de vărsarea Mureșului.

Măcău (Makó), 34.000 locuitori, situat pe malul drept al Mureșului, nu departe de vărsarea lui în Tisa.

Szentes, 31.000 de locuitori, situat în lunca Tisei foarte aproape de vărsarea Crișului.

Csaba, 30.000 locuitori, situat în apropierea Crișului alb.

Nyiregyháza, 33.000 locuitori, situat în N acestei regiuni, în mijlocul Nyirseg-ului.

Giula, 22.000 locuitori, situată pe malul drept al Crișului alb.

Careii mari (Nagy Károly), 15.000 locuitori, situat în apropierea Crasnei.

Orașele din această categorie sunt mai toate cu o populațiune mare și prezintă un caracter special, par a fi mai mult nisce sate colosale, nisce tabere a vre-unui popor nomad, decât orașe. Acest fel de orașe este caracteristic pentru Unguri.

A doua categorie o formează orașele ce s'au dezvoltat la periferia regiunii muntoase și anume acolo unde munții prezintă pasuri comode pentru comunicațiunea cu podișul Transilvaniei.

Aceste orașe corespund toate câte unui alt oraș important din Transilvania.

Din această categorie de orașe, mai principale sunt următoarele:

Arad, 56.000 locuitori, situat pe malul drept al Mureșului. Este reședința episcopului ortodox al Eparchiei Aradului. De asemenea este și un important centru industrial și comercial.

Oradea-mare (Nagy-Várad), 50.000 locuitori, situată pe malul drept al Crișului repede chiar la eșirea lui dintre deluri. Este reședința unui Episcop greco-catolic. Are corespunzător în Transilvania orașul Cluj.

Sătmăr (Szatmár-Németi), 27.000 locuitori, situat pe malul drept al Someșului la deschiderea văii acestuia în câmpia Tisei.

În fine și în zona muntoasă din spre N și E s'au dezvoltat câte-vă orașe, însă cu o populațiune mică. Dintre acestea cele mai principale sunt:

Sigetul Marmației, 20.000 locuitori, situat în valea Tisei între Carpații Maramureșului și munții Gutin-Ouașul.

Baia mare și *Baia de sus*, situate una în apropierea celeilalte, la pôlele munților Gutin.

Zalău (Zilah), 7.500 locuitori, situat între delurile Crasnei chiar în valea acestui riș.

Beiuș, situat pe valea Crișului negru, chiar la pôlele munților Bihorului în mijlocul unei regiuni locuită exclusiv de Români. Posedă un liceu românesc.

ROMÂNII ÎN AFARĂ DE DACIA.

Nu este în firea Românului de a emigră, de a face colonii în alte părți, în mijlocul popórelor streine, și dacă totuși găsim Români răsădiți de jur împrejur, departe de trunchiul daco-român, e că valurile vieții i-au silit să se împrăstie, cu atât mai ușor, cu cât erau păstori. Iar neastâmpărul altor popóre a făcut să se rupă spițe din róta românescă, să pribegescă în cele patru părți ale lumii, și să se oprască departe, tocmai la Marea Adriatică, la marginea Carpaților de N, la fluviul Nipru și la Marea Egee.

I. Românii din Turcia și Grecia.⁽¹⁾

(MACEDONIA)

Schiță istorică. În Secolul al VII, când a năvălit Slavi și Bulgarii peste Românii din Dacia Aureliană (Balcanii Vestici), o parte din némul românesc s'a retras spre S, în munții Balcani, Rodop și Pind. Dar contactul acestora cu Românii din stânga Dunării nu s'a întrerupt, căci viața lor pastorală le da adesea prilejul, mai ales în timpurile liniștite, de a se amesteca unii cu alții, așa că multe secole a stat tot în strânse legături de viață. Încă din vécul XI existau în S Balcanilor vovodate românesci, iar la finele secolului XII a format împreună cu Bulgarii și cu Românii din stânga Dunării imperiul româno-bulgar. Tocmai spre finele sec. XIII, după îndepărtarea familiei ASANILOR de la tronul imperiului româno-bulgar, Românii din Sudul Dunării s'a retras mai spre Pind, și de atunci prin întărirea bulgarilor și venirea turcilor a rămas separați în acele locuri. În decursul vremurilor limba lor a suferit óre-care forme, ce o deosibesc într-

(1) Capitolul acesta e lucrat în colaborare cu d-l PERICLE PAPAHAĞI.

cât-vă de a noastră, la prima audire nu o pricepem bine; însă rădăcinile cuvintelor, credințele lor, religiunea, obiceiurile și modul de viață, arată că sunt frați de a-î noștri. Mai mult decât toate însă numele lor spune origina și apropiata înrudire cu noi; ei își dic *Armâni* sau *Rumâni*. Regiunea, pe cari ei s'au întins, coincide cam cu vechea Macedonia, de aceea li s'au mai dis și *Români macedoneni*; cu toate acestea, nu putem bine preciza limitele lor, căci de la porțile Constantinopolului și până la țărmul M. Adriatice, din Balcani și până în Tesalia și M. Egee, se găsesc numeroși Aromâni. Când Turcii au venit în Europa, au cuprins încetul cu încetul totă țera locuită de Aromâni, însă numai în secolul trecut aceștia au devenit cu totul supuși ai Porței.

Când s'a restabilit statul grec și mai ales în urma ultimului resboi greco-turc, când s'a dat totă Tesalia Greciei, atunci și o parte din Aromâni au devenit supuși greci. Astăzi ei locuiesc vilaetele: Salonic, Monastir, Cosova, Ianina (Epir) și Școdra (Albania) din Turcia, în regiunea Pindului, Acarmania, Etolia și Tesalia din Grecia.

Starea politică a Aromânilor din Turcia. De la ocuparea Pindului și a Tesaliei de către Turci, până în secolul trecut, Aromânii s'au bucurat de anumite privilegii din partea suveranilor Turciei, cari le asigurau o frumoasă independență națională.

Din norocul lor, ei au fost puși sub protecțiunea Sultanelor Validele, în cassa cărora ei plătiau o dare anuală, care era mai mult un fel de omagiu de vasalitate decât un tribut de servitudine. Cu acest preț ei au fost scutiți de amestecul cu Turcii și rămânând ca stat în stat, dinșii nu cunoscău nici pe lacomii percepători de dări, nici pe jandarmii turci, ci singuri ei își repartizău impozitele. Guvernați în orașele și satele lor de câte un consiliu de bătrâni, Aromânii trăiau sub nisce legi tot așa de simple ca și moravurile lor patriarhale. Liberii în avutul lor, liniștiți în familiile lor, dinșii trecură prin furtunile revoluțiunilor cari sbuciumară de atâtea ori Epirul. **POUQUEVILLE.**

Organizațiunea lor politică pe acest timp era o împărțire în mai multe căpitănate (șefii, un fel de domni), cari cuprindeau parte din *Macedonia* (Veria, Servia, Alasona, Grebene, Amer sau grec. Milia); o parte din *Tesalia*, (Olimpul, Mavrovuni, Lachia, Agrafa, Patragic, Mălăcăși); apoi din *Acarmania* și *Etolia* (Voneticu, Lidorichi, Xeromeros); și tot *Epirul* până la Rogus și Giumerca.

Căpitănatele au fost atacate întâi de către faimosul tiran ALI-PAȘA din Ianina pe la 1800. Apoi, ațîțați și ademeniți de agenții

Greci, și prin partea cea mare ce au luat la războiul pentru independența Greciei, Aromânii s'au deochiat în fața suveranilor otomani; între anii 1820—1854 au pierdut toate drepturile, care le asigurau o mândră independență, căzând și ei în aceeași categorie de supuși, cași celelalte naționalități creștine din Turcia.

Românii din Grecia sunt considerați ca Greci și se bucură prin urmare de toate drepturile și ieșă parte la toate sarcinile statului. Deși conștiința lor națională nu este deșteptată în sens pur național, totuși sentimentul de rasă îi face să trimetă în parlament numai Aromânii. Tot Aromânii reușesc să fie aleși în diferitele funcțiuni administrative etc. în orașele, unde ei sunt în majoritate.

Geografia fizică. Partea de mijloc a peninsulei Balcanice e foarte muntoasă, e un noian de culmi și masive ce constituie munții Balcani, Alpii Albaniei și m. Pindului, a căror ramificațiuni se întind în toate părțile până dau de țărmul mării. Din această cauză și cursul apelor e foarte neregulat, reducându-se la fluviu mic, care după multe cotituri se varsă: unele în M. Adriatică și Ionică, altele în M. Egee (vezi harta Macedoniei la fine.)

Marea Adriatică are în această parte o margine dirijată de la N la S până la capul Glossa; țărmul e în genere înalt eșit cu multe capuri și mâncat de golfuri, precum și câte-vă lagune ca g. Drinului, g. Avlonei baia Durațului, etc.

De la capul Glossa marginea mării se dirije spre SE și aparține mării Ionice; în lungul ei la hotarul Greciei găsim g. Arta. În marea Adriatică e o singură insulă, Saseno, la deschiderea g. Avlona; în marea Ionică însă e șirul număróșelor insule Ionice: Corfu, Paxos etc.

Marea Egee are marginea nordică neregulată, căci spre SE ese renumita peninsula Calkidică, cu ale sale trei peninsule secundare: Kassandra, Longos și Hagion Oros (St. Munte). Din vestul acestei peninsule malul mării se dirije spre SV, paralel cu al M. Ionice, până la peninsula Pelion, ce închide spre V golful Volo. Pe când țărmul acesta al mării Egee e foarte înalt și regulat, cel de nord e jos, prezintă multe golfuri și capuri, între cari numim: Limanul Karagaei cu Burughiol, g. Orphani în partea de E a peninsulei. Calkidice și g. Salonic adăpostit în partea de V a peninsulei, etc. În această mare sunt număróșe insule, din

care cauză marea s'a numit și M. Arhipelagului; mai aproape de coasta Macedoniei sunt: Taxos, Lemnos etc.

Fluviile ce merg spre m. Adriatică sunt:

Drinul ia început din marele lac Ohrida, din mijlocul ținutului Aromânesc, cam la jumătatea distanței dintre g. Avlona și g. Salonic. El curge sub numele de Drinul negru spre N printr'o vale îngustă și adâncă în apusul Șardagului; după ce se unesce cu Drinul alb, ce vine tocmai din direcțiunea opusă, din Alpii Albaniei, se cotesce spre V, face două coturi spre SV și se varsă în mare în golful, ce-i poartă numele.

Devol isvorăște din partea nordică a m. Pind, probabil că-i vin pe sub pământ ape din lacul Présba de la SE de l. Ohrida, curge cotit spre V, primesce pe Osum din spre SE și se varsă în mare la S de laguna Kavarsta sub numele *Semeni*.

Băiasa (*Voiuța*) isvorăște din m. Pind curge spre NV, se unesce cu Ergheri, mai la vale cu Sușița și se varsă în colțul de N al golfului Avlona.

Kalamas isvorăște tot din partea vestică a m. Pind, curge spre S, primesce pe sub pământ apele lacului Ianina și se îndreptă apoi spre SV, dând în mare în dreptul insulei Corfu.

În fine râul Artios (*Arachihos*), isvorăște tot din Pind din apropierea l. Ianina și se dirige spre S, trage o parte din granița dintre Albania și Grecia, vărsându-și apele în golful Arta.

Mări Egee aparțin următoarele fluviu din ținutul Aromânilor:

Mesta (*Karasu*) isvorăște din zănoșele sudice ale Rilodagului, curge spre SE și se varsă în mare în dreptul insulei Thasos.

Struma isvorăște tocmai din Bulgaria de V, curge spre S într'o vale îngustă la V de m. Rodop, se unesce cu Strumița ce vine din spre V, primesce apele lui Butcovo-Ghiol și-și aduce apele în lacul Tahino, ce se scurge printr'o gărlă în golful Orphani. Tot tributar g. Orphani e și lacul Beșic, care taie aproape complet peninsula Calkidică.

Se spune că Xerxe înainte de lupta de la Termopile, tăiaze cu totul istmul peninsulei Calkidice, iar mai târziu se zice, că Macedonenii ar fi dispus să sape în relieful acestei peninsule fața lui Alexandru Macedon, mască colosală ca și persoana ce trebuia să reprezinte.

Vardarul isvorește din Șardag, curge spre SE într'un basin larg în care primesce și dintr'o parte și din alta afluenți numeroși ca:

Tresca, Pșenia, Bregainița, Țîrna, se dirige apoi spre S și se varsă în g. Salonic, după ce primesce apele lacului Doiran din stânga, și ale Janiței cu Meglenul din dreapta.

Bistrița isvorăște dintre lacul Présba și Căstura (Castoria), curge spre SE în direcțiune opusă Drinului alb, primesce mai mulți afluenți din Pind, se cotesce spre NE și apoi se varsă în g. Salonic, în apropiere de Vardar, sub numele de Ingè-karasu.

În fine Peneios (*Salambria*) scoboră spre SE din Pind în câmpia Tesaliei, se cotesce spre E, se unesc cu Enipeus ce vine dinspre SE, mai la vale primesce pe Xerias ce vine din partea V a m. Olimp, și se aruncă în mare sub numele de *Tempe*.

Între lacul Présba și golful Salonic cam la jumătate distanță, se mai găsește lacul Ostrov, iar în regiunile înalte există multe lacuri alpine (*Meeraugen*) în munții Perimdag, Rilodag, Rodop, în Șardag, în Peristera, în Pind (Smolice), etc.

În relieful regiunii udată de aceste râuri deosebim două dispozițiuni orografice separate prin valea Vardarului. La V de Vardar lanțurile de munți ce se desfac din Alpii Albaniei au direcțiunea în general NNV—SSE, îmbucătățiți fiind de râurile, ce-și deschid drum spre Adriatica sau spre Vardar.

În apusul Drinului avem m. Albaniei ca două șiruri de munți paralele cu cursul Drinului, unite prin o culme sudică transversală: șirul din năuntru, Mal i zi, e continuu de la cotul Drinului până la Devol; șirul de lângă mare e tăiat de numeroasele râuri ce scoboră din prima culme spre mare.

Spre S de Devol, ca o continuare a șirurilor albaneze avem: m. Gramos, m. Tomor (2413 m.), m. Sec. ei stabilesc puntea de trecere de la m. Albaniei la m. Pind. Munții Pind constau dintr-o singură culme de direcțiune NNV—SSE prezentând între isvórele Băiasiei și Bistrița, un masiv central (cu Vf. Smolice 2575m;) mai la S însă se ramifică în trei culmi: Hașia spre E, separă apele Bistriței de ale Peneiosului; celelalte două spre S, printre râurile Artios, Aspropotamos și Peneios. La răsărit de culmile Pindului găsim încă o culme paralelă: m. Kerketion și Makrya Rachi, care de la Vf. Elias se cotesce spre răsărit constituind culmea O trys până la golful Volo.

La răsărit de lanțul Pindului, se ridică printre râurile Osum, Băiasa, Ergheri, Kalamas și marea, o mulțime de șiruri de munți, re-

mășițe a unui înalt podiș calcar ros de ape; acestea constituiesc m. Epirului.

La răsărit de linia Drin-Bistrița, începând din N, între cele 2 Drinuri și Vardar, se ridică Șardagul o creastă de direcțiune NV—SE, ascuțită și înaltă cu vîrfurile Lubotin (2600 m.) și Ghialice (2471 m.). Ca o continuare a acestei creste se presintă Karadag, ce separă isvórele Moravei de ale Strumei. Din culmea Șardag se desface spre S culmea Bistrei vf. Ștogovo (2297) până la l. Ohrida separând izvórele Vardarului de afluenții Drinului. Ca o continuare a acestei culmi apare mai la răsărit culmea Nerečica, ce ridică la marginea lacului Présba vf. Peristera (2859 m.).

Acastă culme se opresce în cotul de S al Bistriței, însă mai la răsărit de aceste șiruri se ridică al doilea șir întretăiat de Țirna Bistrița și Tempe. În acest lanț se lîgă culmile de munți Suha, și Selța, legate cu m. Bistra prin m. Baba (cu vf. Kaimak-cialan 2517) ce trimete o culme Cojuc și Zâna spre E; m. Doxa și masivul Olimpului (cu vf. 2985 m.), cel mai înalt munte în peninsula Balcanică, ce pare cu atît mai înalt, cu cîte chiar lîngă malul mării; la S de Tempe găsim în continuare munții Pelion dealungul țermului mării până la golful Volo.

La V de riul Vardar între afluenții acestui fluviu, isvórele Moravei și Strumei se ridică Osigova pl. anina cu o prelungire spre S, Maleș pl. Ca o continuare a lui Blatec pl., la răsărit de Vardar avem m. Blagușa și Beleş. Mai la S de acestea se semnaléză Curșa Balcan, și Beşikdag, tóte de direcțiune NV—SE; iar deacurmezișul peninsulei Calkidice întîlnim o culme, la a cărei extremitate sudestică se află m. Athos (1935 m.), renumit prin numeroasele mănăstiri de călugări.

Între valea Strumei superioare, a isvórelor Iskerului, Mariței și Mestei se ridică un masiv imosant, m. Rodop (Mussala 2930 m.), din care se desface spre V m. Rilodag (2675 m.) spre, S Perimdag (vf. Ieltepe 2687 m.) și spre E Despotodag (Sütke 2187 m.) ultimul șir se continuă mai departe, printre afluenții Mariței și Mestei, prin Kara Balcan (Perelic 2193 m.) și Beștepe.

La S de acastă culme se semnaléză două șiruri de munți tot de direcțiune V—E întretăiat însă prin Struma și Mesta: Bozdag cu Kușlardag (2177 m.); Bumardag etc.

Între culmile din Albania și Epir se întîlnesc câmpuri mici cu numeroase doline și ocolite de munți prăpăstioși; deasemenea

resturi de podişuri înalte, ca *Makry Kampos* din Epir. Câmpii joase nu se întâlnesc de cât *Muzakia*, în Albania pe Semenî aproape de Mare, şi *Arta* lângă gîlful cu acelaş nume. La *E Vardarului* mai găsim o serie de câmpii: c. *Strumița*, c. *Seresului* apoi c. *Dramei*, şi *Karasu* la gura *Mestei*. La *S de Bistrița* avem iarăşi câte-vă câmpuri înalte: *Grebena* şi *Vurba*, şi cele două câmpii joase ale *Tesaliei*: c. *Tricolului* şi c. *Larisei*.

În relieful regiunii locuită de Aromânî constatăm dar o depresiune centrală, a *Vardarului*, care are două regiuni de şes: câmpul *Kiupriulu* (*Veles*) şi câmpul *Sărunei* (*Salonicului*) cu al *Meglenie*. La *V* acestei depresiuni avem şiruri de munţi cu văi lungi de direcţiune *NNV—SSE*, între care cea mediană e trasă de *Drin—Ohrida—Bistrița—Peneios*; culmile dealungul acestei văi sunt continue, cele de la periferie sunt îmbucătăţite prin rîuri transversale. La *E depresiunei Vardarului* culmile ieau direcţiunea spre *SE* sau *E*.

Notă geologică. Şi aci dispoziţiunea oro-hidrografică e în strînsă legătură cu natura geologică a regiunii: munţi înalţi ca *Şardag*, *Olimp* şi *Rodop* constau din şisturi cristaline şi pietre eruptive vechi, pe când în partea de *V*, în Albania şi Epir, domină calcare mezozoice, ale căror cute merg ca şi culmile de munţi de la *NNV* spre *SSE*. Albania se caracterisă mai ales prin prezentarea basinelor scufundate, cuprinse între culmile calcare, a căror fiinţă ne-o traduce clar prezenţa locurilor: *Ohrida*, *Presba*, *Ostrovu* etc. Podişurile înalte ale Epirului, o prelungire directă a Albaniei, e continuarea stratelor de calcar, cari au făcut din această regiune un adevărat *Karst*. Masivul *Pindului* unde se prelungesc de asemenea cutele m. Albaniei, e format din calcar foarte cutat, tăiat de chei a căror adîncime ajunge une-ori 1.000 m. Între *Pind* şi Epir se intercalază zone de fliş, O depresiune largă, constituită din mai multe basine scufundate, umplute de depozite terţiare noi, separă lanţurile calcare ale Albaniei şi Macedoniei de masivul primar al *Rodopului*; în această depresiune, ce se prezintă ca o prelungire spre *NV* a golfului *Salonic*, s'a fixat cursul *Vardarului*.

Totă regiunea de la *Şardag* până în *Olimp* e constituită din şisturi cristaline străpunse de masive de granit. Partea estică a peninsulei *Calikidca* e constituită tot din şisturi cristaline.

Masivul *Rodop* e constituit mai ales de gneiss şi granit, străbătut de un trahit terţiar în m. *Osigova*, *Despotodag* şi *Karabalkan*; dar dislocările cari au născut *Balkanii* şi *M. Négră* au modificat şi aspectul masivului. O ruptură de direcţiune *E—V*, acompaniată de scufundări, ca a *Mariţei* superioară şi a *Sofiei*, a separat m. *Rodop* a căror cute se dirig spre *SE*, de m. *Balkanii* ce se îndreaptă spre *E*. Un basin de scufundare, al *Adrianopolei*, curmă cutele m. *Rodop* în partea de *E*.

Data acestor rupturi şi schimbări ce au determinat orografia şi hidro-

grafia peninsulei balcanice, e de alt-fel foarte recentă, căci la finele epocii terțiare, teritoriul mării Egee aparține continentului și era ocupat de lacuri cu apă dulce cum erau și lacurile panonic, pontic, etc. din N. Balcanilor.

Scufundarea regiunii a avut de rezultat pătrunderea Mării mediterane în basinalul pontic; însă cum denivelarea n'a fost tocmai intensă, vîrful și crestele munților au rămas ca insule și peninsule, ce ne indică încă și azi merul vechilor lanțuri de munți. În deosebire caracteristică e peninsula Calkidică cu ale sale 3 peninsule secundare și cu muntele Athos, crestele a trei șiruri de munți, iar cîosta de la Olimp la Pelion ne arată una din rupturi, ce scôrța globului a suferit aici în timpurile din urmă, rupturi acuate și prin numeroasele vulcanice din Archipelag.

După LAPPARENT

Cîmpurile din Macedonia nu sunt decât fundurile lacurilor ce existau aici în timpul epocii terțiare pontice; cîmpurile Sărunei (Salonic) și al Seresului sunt lagune părăsite de mare în timpurile post glaciale. Ghețarii au ocupat toate crestele munților de peste 2000 m., azi însă ei nu mai există.

Fenomene karstice. Grație naturii calcaroase a terenului, mai ales în partea de V a Macedoniei, cu straturi sfărîmate prin numeroasele mișcări ce a suferit acest pămînt, și apoi prin intervențiunea apei, s'au născut fenomene karstice ce merită a fi spuse. Așa e de amintit Cheia Lupului între lacul Presba și riul Devol cu pereții de 800 m. adânci, în fund avînd 4—5 m. de lărgime. Vlahoclisura în munți Nerecica, etc. Isvore intermitente se cunosc în satul Oșani (ținutul Meglenilor) etc., sute de doline se ved în cîmpii și numeroase peșteri se deschid în pereții de calcar (P. Spilfu în Pind); mai sus am amintit riurile subterane, ce conduc apele lacurilor Macedoniei și Albaniei

Clima Albaniei și Macedoniei e mult mai dulce ca a Daciei; vecinătatea marilor: Adriatice, Ionica, și Egee face ca ernile să fie mult mai moderate (temperatura medie a lunii Ianuarie e de $+6^{\circ}$) așa că în aceste regiuni se pôte desvolta în libertate o vegetațiune mediterană cu arbori ca maslinul, smochinul, portocalul, migdalul, deasemenea orezul și bumbacul cari nu cresc la noi. Temperatura medie a verii e de 26° , iar cea anuală e de 16° . Regimul ploilor e caracteristic regiunii mediteraneane: iarna și primăvara ploioasă, vara secetösă.

Cu toate astea în partea centrală și mai ales în regiunea munților calcaroși se simte o climă de tranșițiune, iar apröpe de Șardag, Rodop și Rumelia domină o climă continentală. Precipitațiunile atmosferice sunt mai abondente în partea Mării Mediterane unde ajunge pînă la 150 cm., în răsăritul Vardarului cade 60—100 cm. de apă.

Numărul și întinderea Aromânilor.

Judecând după mărturiile scriitorilor din vécurile trecute, numărul Românilor a trebuit să fie cu mult mai mare și întins

peste totă peninsula balcanică, «din foburgurile Constantinopolului și până în Pind», după cum se exprimă un cronicar bizantin.

Numai așa se poate explica cum au fost ei în stare să formeze mai multe domnii prin veacul XI, XII, XIII, precum: Megali Vlahia (V. mare), care cuprindea totă Tesalia; Micra Vlahia (V. mică) în Pind, Ano Vlahia peste Epirul de nord și Flachia lângă Salonic, ducatul lui *CHRYs* (Cruș) nepotul lui *ASAN* pe la părțile meridionale ale Bulgariei de vest și ale Serbiei de aș. S.

Astăzi poporul aromân nu pare a fi așa de compact; totuși ei este destul de numeros și de întins, deși cam rezleț și amestecat în nord cu Bulgari și Sârbii, în S cu Grecii, în V cu Albanezii și în E cu Turcii. Din cauza ocupațiunii lor de predilecție, păstoria, locuiesc mai ales munții înalți, a căror nume poartă adesea.

Este foarte greu de stabilit cifra la care se ridică numărul Aromânilor din Turcia și Grecia. Nimeni dintre Români nu s'a ocupat până acuma cu această însemnată chestiune în mod desinteresat. Datele cari le avem de la scriitorii străini, nu pot fi de asemenea luate în considerațiune, de orice, după scopul urmărit și după cum interesul le a dictat, uneori au ridicat numărul lor la 2.000.000 alte ori l-au scăzut la 200.000. Luând cifra medie, neexagerată, vom admite, că trăesc în cele 7 vilaete ale Turciei Europene și în regatul grecesc, cam până la 800.000 de Români, cari vorbesc aceeași limbă și cari sunt d'un sânge și de o lege cu Românii din stânga Dunării.

Aromânii sunt mai rari și mai puțin în vilaetul Scodra (Albania), unde Aromânii trăesc mai mult în orașe ca Durașo, Tirana și Cavaia; devin foarte compacți însă în frumoasa și mănăstică câmpie Muzachia, care se întinde între orașele Valona (rom. Avlona) până la pîelele muntelui Tomor și în Schiperia (Albania de jos). Numărul a românilor din această îmbelșugată provincie, atinge respectabila cifră de 120.000—140.000 de mii de suflete. Ei trăiesc la o altă cu Albanezii și se deosebesc în *Muzăchiar*, mândri și voinici și în *Bătușii*, clăcași. Orașe și orașele principale sunt:

Berat (rom. Vilarde) pe râul Osum 20.000 loc. (9 mii Aromâni, restul Albanezi). Fearica pe râul Semenî aproape de mare. Poiana (vechia Apolonia), Grădiște, Cărbunarlii, etc.

Între și pe munții Tomor, Grămos și Sec locuiesc Aromânii Fărseroți și Desareți, în orașelele: Muscopule (sau Vuscopule),

renumită prin starea înfloritoare la care ajunsese altă dată și prin destinșii bărbați ce i-a dat.

Curciauă (Corcea) locuită de Albanezi și aromâni. Pleasa, Graba.

Din munții Gramos și de alungul Pindului, până în inima Tesaliei și în valea Aspropotamului, locuiesc o populațiune numeroasă și compactă de Aromâni. Printre orașelile mai însemnate menționăm: Samarina (8.000 loc.), Avela, Perivole, mai la S Minciu (grec Mețova) 8.000 loc., Săracu, Călăreți, Cornu (4—5000 loc.) Gradiște (gr. Gărdichi) situate pe hotarele din Grecia și Turcia; apoi în despărțirea Zagore (tot la hotarul Turco-Grec) însemnăm: Laca, Leașnița, Băiasa, Grebeniș, etc.

În Epir Armânii locuiesc mai ales ramificațiile Pindului, având ca centru Ianina, lângă lacul cu acelaș nume, cap. Epirului, are și un gimnasiu românesc.

De-alungul Aspropotamului și în Tesalia (N Greciei) se află de asemenea o mulțime de sate și orașele, printre cari menționăm orașul; Tricòl (gr. Tricala) pe Perineos, capitală de județ și locuit de trei părți de Aromâni și una de Greci; Mălăcași, Castația, etc.

În Acarnania și Etolia (Grecia de NV) sunt numeroase comune aromânesce între cari mai principale Cuciobina, Ohtu, etc.

În vilaetul Monastir, după datele consulului italian, contele de Gaetano este o populațiune Aromânescă de 147.000 Aromâni. Centre principale sunt. 1) Bitule în valea Tırna-reca cu 70.000 de locuitori, cea mai mare parte Albanezi musulmani și emigranți Turci; în al doilea rînd vin Aromânii în număr de 15.000 și apoi Bulgarii. Greci nu există de loc. Magarova și Tırnova, situată mai la vest de Bitule în depărtare 2—3 km., Părleap, Crușova, unul dintre cele mai frumoase orașele din Turcia; Ochrida la lacul cu acelaș nume lângă granița dintre Albania și Macedonia, Vlaho-Clisura, Grebena etc.

Vilaetul Salonic cu capitala Salonic (arom. Săruna,) mare port la mare; din acest vilaet deosebim grupurile următoare:

Megleniți, cari ocupă cele două cline ale muntelui Caragiova la V Vardarului, formând o populațiune de 23.000 aromâni, cu orașele principale Nănta 5.500 loc.(1), Liumnița, Oșani, Livădi etc.

Grupul Olimpianilor cari locuiesc muntele Șapca și Olymp, cu centre principale Caterina, Vlaco-Livade, Cochinuplò etc.

(1) Aceștia sunt turciți; sunt singurii aromâni cari au trecut la islamism.

Grupul Aveliaților din districtul Veriei, cu centre Veria locuită de Greci, Turci și Aromâni, Vodena etc. Mai sunt Călive-Badralexii (mai multe sate), Xirolivade, etc.

Grupul Aromânilor din Seres, trăesc lângă lacul Tahino și împrejurimi; numărul lor ar fi între 40.000 și 60.000. Orașele principale sunt Giumaia, Nigrița, etc.

În vil. Cosova, însemnăm centre principale unde trăesc Aromâni, orașul Scopia (Usküb turcesce), pe Vardar, Kiupriuliu (Veles) pe Vardar mai în jos, Comanova spre NV, etc.

Administrațiunea Turcilor lasă foarte mult de dorit. Bunul plac și corupțiunea predomină totul. Tot același lucru se poate spune despre lipsa de justiție și siguranță, ajunse proverbiale, cari sunt cauza principală a desagregării Turciei. Astăzi, în secolul XX, siguranța personală, a voiajului și a drumurilor de fer încă nu sunt susținute și garantate de stăpânire.

Starea culturală.

Din punct de vedere cultural, Aromânii se pot mândri, că întrec pe toate celelalte naționalități din Peninsula Balcanică.

Oea mai de frunte însușire caracteristică a lor e năsuința de a se cultiva, pentru ca ast-fel să-și ușureze traiul. Acesta e cu atât mai surprinzător, cu cât la așa ce-vă ne așteptăm puțin în țările sălbatice ale Turciei. Ei întrec în inteligență pe Bulgari, Albanezi și chiar pe Grecii din Epir și Tesalia; sunt deștepți și au pretențiuni foarte modeste, Fărșeroții pot trece ca model de moralitate.

WEIGAND.

Nu există aproape nici un Aromân, care să nu scie ceti, scrie și socoti. La mulți dintre ei cultura nu se mărginesce numai la primele elemente de scriere și citire, ci sunt cunoscători ai literaturii grecesci și multe din ilustrațiunile științifice, cu cari se mândresc elenismul, au fost și sunt Români (Poetul PHERÆOS, învățatul PANTAZIDES, bărbatul de stat COLETTI etc).

Aromânii, cari călătoresc, ceea-ce fac cei mai mulți dintre ei, vorbesc mai multe limbi și au biblioteci destul de dezvoltate cu cărți franceze și italiene. Ei posedă bune edițiuni de clasicii Greci și un străin găsește la ei cărți, pe cari numai cu greutate le-ar putea purta cu sine în călătorie. **POUQUEVILLE.**

Instrucțiunea și-o fac Aromânii prin învățătorii plătiți de ei și nu e mai nici o comună care să n'aibă școală. Când un sat de păstori se mută vara sau iérna, învățătorul însoțesc populațiunea în mersul ei la câmp și la munte.

În 1864, s'a înființat în Macedonia, prima școală română întreținută de guvernul României libere, în orașelul curat aromânesc Tîrnova. Apoi treptat, treptat, numărul acestor școli susținute de statul român a crescut, și așî, pe lîngă un număr respectabil de școli primare din sate, sunt și câte-vă școli secundare, anume : un liceu complet de băeți și o școală normală de fete în orașul Bitule, un gimnasiu, transformat acuma în școală comercială, în Ianina, o școală comercială de gradul I în Salonic și semi-gimnasiu în Crușova și Veria. Scopul școlilor române de peste Balcani este aducerea la conștiința națională a Românilor macedonenî.

Folósele morale și materiale, ce vor rezultă din acésta vor fi imense; de aceea este de datoria poporului român de a susține și încurajă prin tóte căile legale cultura intelectuală și națională a fraților noștri de acolo. Atunci, din sinul lor nu vor mai ieși, eroi cari să se sacrifice pentru cauze străine, (eroii revoluțiunei grecesci au fost cei mai mulți Aromâni), și mari bine-făcători cari să lase averile lor pentru dezvoltarea culturală și economică a străinilor, cum au făcut-afția. Ca să dăm un singur exemplu, vom spune, că tot ce forméză frumusețea Atenei se datoresce Aromânilor. Așă : *Academia*, acéstă mărétă și splendidă universitate grecescă, e făcută de Aromânul baron *SINA*, originar din Muscopule; *Școala Polytechnică* este făcută și înzestrată de către Aromânii din Minciu (Meșova); *STURNARA*, *MH.* și *ELENA TOȘIȚA*, și *GEORGE AVEROV*; de asemenea frumoșele statui a lui *RIGA* și a filologului *KORAI*, *Școala tehnică de ofiteri* și altele, și de curînd frumosul *Stadion*, au fost făcute de către marele bine-făcător *G. AVEROV*.

Sentimentul de binefacere al Aromânului, acéstă calitate frumósă și creștînescă, e recunoscută și la Români. Nu puține sunt testamentele de binefacere lăsate de ei în țéră pentru scopuri culturale.

Acțiunea de deșteptare națională a Românilor, a fost și e combătută, în parte contra-balansată, de propaganda grecescă, iar în timpul din urmă de cea bulgărescă. Și unii și alții, pe basa populațiunilor de aceeași naționalitate, își ridică drepturi asupra Macedoniei, și luptă prin mijloce permise și nepermise (mai ales Bulgarii) pentru atingerea scopului, anexarea Macedoniei. Aromânii, și acum ca în tot-deauna, rămân credincioși imperiului otoman.

Ocupațiunile aromânilor.

Cu creșterea vitelor (oi și capre) în tótă Peninsula balcanică, cât este ea de mare și întinsă, se ocupă, cu mici excepțiuni, numai Aromânii. Altă dată existaî oieri cari posedau până la 20.000 de capete de vite; astăđî însă numărul vitelor a descrescut, din cauza impositelor prea mari la cari sunt supuse. Acéstă decădere s'a simțit mai ales de la cedarea Tesaliei regatului gre-

cesc, pentru-că Aromânii, cari se cobără érna în Tesalia, spre a-și ernă vitele, sunt supuși la îndoite impozite.

Cu lucrarea pământului, cultura cerealelor, cu orez, in, cânepă, bumbac, cu pomicultură, viticultură etc., nu se ocupă decât Aromânii din Muzachia așa numiții Muzăchiar și Bătuți, parte din Aromânii din Aspropotam și Monastir, Aromânii din Meglenia, precum și Aromânii Copăciar, din districtul Grèbene etc. Românii din Seres, Salonic, Meglenia etc. se ocupă și cu cultura tutunului și albinăritul. Agricultura e considerată de Aromânii păscători de vite, ca o ocupațiune inferiără, deși calitatea produselor și cantitatea lór constituie un izvor de avuție Turciei.

Călugării din numeroasele Mănăstiri de la m. Athos se ocupă însă pe lângă lucrul manual (icóne, cuțite, linguri) și cu cultura fructelor și albinăritul din cari scot venituri bune.

Una dintre ocupațiunile principale, răspîndită printre toate categoriile de Aromâni stabili, este fără îndoială îndeletnicirea cu de tot felul, de meserii, precum : croitoria, césornicăria, armureria, cuțităria, ferăria, argintăria, lemnăria, săpunăria, olăritul, țesătoria, brînzăria pielăria, căldăria etc. Exportul acestor lucrări se face prin Salonic. Meseriașii Români excelază în cusutul mătăsărilor cu argint și aur în fireturi (la Salonic, Bitule etc.), cari se vînd ađi pe piețele orientale, ca produse turcesci; ele înfrumusețază muzeele de costume, și sunt sciute în Peninsula Balcanică ca produse aromânesci. Tot așa sunt produse aromânesci obiectele cuțitarilor și armurierilor (la Scopia și (Caratova), argintarilor și ciasornicarilor, nisce geniali artiști, ce excelază prin gingășia și delicateța încrustărilor în argint și aur, lucrătura în «filigran» saũ în «gros» ce sunt adevărate capodopere ale argintariei aromâne.

Nu trebuie uitate modelele de covóre aromânești, cu «floc» saũ «linse,» cari atît prin duritate cît și prin arta de a dispune colorile sunt neîntrecute în tótă Peninsula Balcanică, servind de model țesătoriilor din Bulgaria și Serbia.

Olăria în Veles și Meglenia atinge de asemenea aprópe perfecțiunea.

Lemnăria în Pind, anume chirestea și scânduri, se practică pe o scară întinsă; totuși din lipsa căilor lesnicioase de comunicațiune, Aromâni nu pot face concurență comerciului de lemne aduse din România în porturile Salonic etc.

Minele. Deși pământul Macedoniei e foarte bogat în minerale și minereuri în legătură cu anumite petre, totuși puține exploatațiuni se fac: La Caragiova (Meglenia) se exploatează de curînd mine de aur; la Caratova lângă Kumanova e o mină de aramă, la Egripalanca și Istib lângă Veles mine și fabrici de fer; Cariere de marmură sunt la Veria pe Bistrița, etc. Ape minerale sunt la Sedes și la Ghevgheli în Meglenia etc.

Comerțul. Aptitudinea Aromânului pentru comerciul este recunoscută fără a fi nevoie de înregistrat; multe din casele mari de comerț din Atena, Constantinopol Alexandria, Marsilia etc. sunt ținute de Aromâni. Onestitatea lor caracteristică în afaceri este singura armă de concurență în contra Evreilor, cari dispun de o mulțime de mijloce de combatere în contra lor, precum bănci evreești, spiritul de solidaritate și altele.

Centrul cel mai mare comercial e Salonicul (Săruna) 150.000 locuitori, unde cei mai mari comercianți sunt aromâni. Apoi vine Monastir (Bitule), Seres mai ales pentru mărfuri agricole, Drama Kavala port la mare, Veria e așezată pe Bistrița etc.

Căile de Comunicațiune lasă încă de dorit în Turcia și ca siguranța călătoriei și ca mijloce de transport. Există două linii ferate principale prin Macedonia: una pleacă de la Belgrad spre S, trece pe la Niș—Scopia—Kiupriulu la Salonic. Tot aci vine o linie de la Constantinople de-a lungul malului mării, trecînd prin Xantia—Drama—Seres la Salonic. De la Salonic o ramificațiune secundară merge la Monastir, trecînd prin Veria, Vodena și Ostrov. Ca animal de transport în munții rîi se întrebuintează cu mult succes catârul și numai la m. Athos asini.

Telegraf există instalat aproape între toate orașelele mai importante și mai ales între cele de la graniță.

Șosele, sînt puține, în genere rău întreținute; ele urmăresc văile principale, ducînd la orașele principale și punctele strategice.

Cărvănăritul. Acastă ocupațiune a Aromânilor, era foarte înfloritoare altădată și un izvor de mare bogăție, astăzi a decădut cu totul. Caravanele de căfri, cari ajungău altă dată până la 500, și mai bine de capete, astăzi nu se mai ved; șosele și drumurile de fer au făcut să dispară. Micii cărvănari astăzi s-au refugiat numai în colțurile Turciei, unde încă n-a pătruns drumul de fer și unde șoselele încă nu s-au isprăvit.

Se poate dice însă, că acastă ocupațiune este în deplină agonie.

Coloniile de Aromâni se găsesc și mai la S, în Pelopones (în părțile Calamatei, Tripolitei, Meseniei și în afară de peninsula Balcanică în multe locuri, precum în insulele Ionice: Corfu, Zante-Sta Maura etc. Chiar în Asia mică, aproape de Brussa, sunt mai multe sate locuite de *Vlachii* (români), cam 5.000 la număr. Ei se ocupă cu păstoria, agricultura și cu crescerea vermicilor de mătase. Au fost duși acolo din ordinul lui Andronic Palaeologu (pe la anul 1300); așă deși numai vorbesc dialectul aromân, ci limba grăcă, totuși după port și obiceiuri și ore-care rămășițe în vorbire se cunosc că sunt aromâni.

II.

Românii din Serbia și Bulgaria ocupă ramificațiunile Balcanilor vestici de lângă Dunăre (vezi harta etnografică). Ei trebuiesc considerați ca resturile acelei populațiuni, ce formase Dacia Aureliană și care a stabilit în tot-deauna contactul între Aromâni și între Daco-români. Numărul celor ce vorbesc românesce este aproape 300.000, însă se slavisează, căci n'au școli române, afară de cea din Sofia, și în timpul din urmă nici în biserică nu li se mai slujesce românesce. Ei se întind mai compact, cu multe ramificații și insule, în Serbia: din valea Timocului și Tîrni-Timoc până în Moravița și Morava. Ei poporează munții Miroci, Golubinie și Homolie aparținând districtelor: Craïna cu capitala Negotin; Tîrni-Timoc cu cap. Zaieciar, Kiupria și Pojarovaț cu capitale cu aceleași nume pe Morava. Orașe principale în această regiune mai sunt: Parațin la S de Kiupria, Kladova în fața T.-Severinului, Milanovaț între clisurile Dunărei etc. Românii din această parte se ocupă cu agricultura, cu via și cu crescerea vitelor. Sunt renumite vinurile de Negotin, de Kladova etc.

Pe teritoriul Bulgăresc se întind delungul Dunării în districtul Vidin și în mai multe sate presărate pe podișul Bulgar, pe malul Dunărei, spre Dobrogea, Șumla și spre Tîrnova. Acești români vorbesc limba din România liberă; afară de aceștia însă atât în Serbia cât și în Bulgaria de S, în jurul Nișului și în Rilodag, sunt numeroase sate românesce, în care se vorbește dialectul aromânesc; ele sunt colonii venite din S. Documente vechi, ce arată că erau mult mai numeroase satele românesce în Serbia, și se constată acum că multe din ele s'au serbizat complet.

III.

Români desprinși tot din trunchiul daco-roman se găsesc răspândiți departe spre răsărit, **peste Nistru**, până în ținutul Donului. Ei se numesc ca și cei din Basarabia, *Moldoveni* și vorbesc limba *moldovenescă* din regat, au aceleași obiceiuri și credințe; dar cum sunt lipsiți de contactul cu patria mamă, și mai ales din cauza răspândirii lor, la care îi silesc rușii, se împuținază din ce în ce și sunt amenințați să se piardă în masa mare rusescă. Regiunile moldovenesci mai compacte, în care se socotesc cam vre-o 200.000, sunt: în Gubernia **Cherson** în jurul orașelor Odesa, Dubasari dealungul Nistrului apoi Balta și Ananiev; **Vosnesense Cherson** și **Aviopol** pe râul Bug, în jurul orașelor Bobrinetș, Elisabetograd și chiar la S de Iecaterinoslav pe Nipru. În gubernia **Camenit-Podolsc** (Podolia) sunt centrele românesce din NE orașului Balta, de pe malurile Bugului, și în jurul Cameniței; cu se vede sunt mai rari, dar totuși se ridică la 40.000 Români.

IV.

Românii în **Galiția** sunt amintiți deja din secolul XII; se constată că satele lor se întindeau departe dealungul Carpaților prin văile munților până în Silezia; încă așăceste locuri și sate poartă nume românesce sau derivate din românesce, deși acum românii sunt slavizați cu totul. Nu numai numele lor «*voloh*» și numele de «*voloski selo*» sat românesc (de. ex. Camionca volosca, Tirava volosca, Cobălnița volosca, Bolohov volosca, Crolic voloski etc. alături de Bolohov ruski sau Crolic polski etc.) dar chiar numiri de râuri, de văi, de munți sunt românesce. În limba lor sunt multe resturi românesce, numele de botez și de familie încă așă le sunt românesce. Ei s'au ocupat tot-deauna cu crescerea vitelor și «brânza voloska» sau «sir woloski» (caș românesc) sunt renumite în poporația de acolo.

Românii din **Silezia** (în apropierea orașului Teschen) sunt denumiți și astăzi *Vlahi* și se poartă ca ciobanii noștri.

În **Moravia** (Mähren) de E, de pe clina Carpaților până la râul March și Oder, e o regiune care se numește Valahia (nemțesce Wälahen) cu oraș însemnat Valasca Meziric, și cu mai multe orașele: Rasnov, Bistrița, Clăbuc, Vlahovieț, și o mulțime de sate românesce.

Vlahii acestia la număr peste 100.000 și-au pierdut limba lor strămoșească, vorbesc acum limba cehă, dar se mențin încă separați de nemți și cehi cu cari nu se încuscresc. Ei sunt socotiți de geografia nemți ca o națiune aparte în imperiul Austriei. Deși agricultura și industria e foarte dezvoltată în aceste părți, o mare parte din ei au rămas tot păstori.

V.

Când cu răspândirea nămului românesc, o ramură a ajuns departe tocmai prin **Bosnia, Croația, Istria, Carintia și Dalmația**, și s'au dezvoltat acolo menținând în cursul secolilor încă naționalitatea, limba, portul și obiceiurile românești.

Vlahii din **Vlașia (Istria)** se mai numesc și *rumeri* (rumâni), căci în limba lor există rotacismul (n între două vocale sună r). Ei locuiesc în partea de NE a peninsulei, în văile muntelui Major, și de-alungul malului mării de la valea Arsa până la Fiume, precum și în regiunea dintre Fiume și Triest numită de nemți Cicenland (țara Cicilor). La N de Abația e un orașel Volosca în care adî nu se mai vorbește românește; sunt însă câte-vă sate mai însemnate: Susnievița, Jeiana, Bârdo, Noselo, Iesenovicî etc., cu un număr cam de 5000 români ce se ocupă cu fabricarea cărbunilor. Ei vorbesc încă românește, dialectul numit istrian, deși cunosc bine limba croată.

Cicenlandul aparține provinciei Karstului și este renumit prin fenomenele de eroziune ce prezintă calcarul, care singur constituie terenul puțin productiv sau chiar deșert cu totul.

Numerose doline, adânci de sute de metri, riuri subterane, peșteri, și mai ales pustiul petrelor roșe și mâncate de apă, rămase cu nisce colți și găuri curioase, *lapie*, sunt dese în Cicenland, și de amintit este între altele pestera de la St. Canțian, lungă de 4 km. și parcursă în lungul ei de apa Belareca.

În Dalmația e o regiune ce se numește Morlachia după locuitorii numiți *morlachî*, sau *maurovlași*. Azi mai toți s'au pierdut în elementu slav și italian. Și în insulele Dalmatice mai ales în I. Veglia, se găseau români, dar s'au contopit cu italienii.

În jurul orașului Leibach, în Carintia (Krain), se găsesc câte-vă sate de *vlahi*, ce-și mențin portul, religia, datinele lor și multe cuvinte în limbă.

În Croația se găsesc de asemenea colonii de români, mai ales în jurul Agramului, care are o suburbie numită Vlașca-ulita.

ÎNCHEERE

Am răsbătut cu mintea pământul locuit de Români, le-am văzut rostul lor prin alte țări, am cercetat trecutul lor, și am căutat să ne dăm seamă de traiul lor, mai dulce sau mai amar după loc și după vecini; să stăm un moment și să privim în total nemul acesta roman, aruncat de sortă în orientul Europei (vezi Fig. 1): Constatăm între Dunăre, Nisru și Tisa un cerc de o populațiune română compactă în deplină vigore, ce întrece cifra de 10 milioane; deabia jumătate din ei constituie țera liberă, **Regatul român**. În exteriorul cercului găsim Românimea ca niște rațe ce pătrund departe printre vecini; din nefericire mulți din aceștia, cotropiți de streini, îngreuiți în lupta vieții și lipsiți de sprijin, sunt români numai cu numele.

Și când vedem clar, că poporul român are altă dată o putere derăspândire așa de mare, în cât radia din țara de baștină spițe departe peste hotare; când constatăm că după atâtea frământări de popore, atâtea secole și așa isolare, totuși numele de român e păstrat și purtat cu deosebită mândrie în toate locurile; când judecăm considerațiunea ce ne-o arată celelalte națiuni conveștitoare... atunci ne facem o idee deplină despre însemnătatea nemului acesta, a căruia țară liberă e așa de redusă. Și dacă mulți din români care locuiesc în țări streine, și-au pierdut bunul cel mai prețios, limba strămoșască, topindu-se în alte popore de alt nem, acesta se datoresce în parte și nouă din țara liberă, căci i-am lăsat în mijlocul nenorocirilor necercetați, dați uitărei.

Priveliștea tristă a unor frați ce și-au pierdut limba, și unii chiar naționalitatea, pierderea atâtor vițe din nemul nostru, să nu ne facă ore a ne teme, că și alte părți vii ale corpului românesc vor ajunge în aceeași stare?...

Vocea singelui strigă, o datorie sfântă ni se impune: cât mai e timp încă, să ne interesăm de frații noștri, să apărăm și să îngrijim cu mai multă putere partea rămasă încă neînghițită de oceanul, ce ne înconjoară pe ei și pe noi.

Să se știe, că orî ce Român pierdut, e o piatră dărmată din fundamentul idealului nostru național.

După T. BURADA.

SFÂRȘIT.

TABLA DE MATERIE

Geografia fizică.

Pag.

INTRODUCERE.

România	5
Posițiunea Românilor în Europa. Vecinii noștri	7
Situațiunea geografică și frontiere. Forma și hotarele Daciei. Granițele României. Impărțirea României și a Daciei în provincii. .	10

OROGRAFIE.

Idee generală despre relieful pământului. Explicațiune asupra desenării hărților. Panorama Daciei	19
Carpații	26
I. Carpații Maramureșului	27
II. Munții triconfiniului moldoven	29
III. Carpații Orientali. Munții Buzăului	30
IV. Carpații meridionali sau Alpii Transilvaniei. Munții Făgărașului	37
Masivul Iezerul, Munții dintre Jiū și Olt, Masivul Retezat, Munții	
Vulcan și M. Cerneli	39
V. Munții Banatului sau ai Caraș-Severinului	43
Balkanii Sărbesci	43
Munții Apuseni. Munții Bihorului și M. Metalici	44
Zona munților. Caracterul diferitelor unități. Caracter alpin. Urmele	
toștilor ghețari	47
Podișul Transilvaniei	55
Regiunea delurilor	56
I. Amfiteatrul Munteniei. Delurile Olteniei. Delurile Munteniei . .	57
II. Delurile Moldovei. Podișul Moldo-Basarabén 1. Delurile din	
drépta Siretului. 2. Delurile din stânga Siretului	61
III. Delurile Banatului. Delurile din ținutul Crișului, ...	64
IV. Delurile Dobrogei.	65
Șesurile. Bărăganul. Bugeacul. Șesul Ungariei	66
Terasele și Luncile. Lunca și terasa Dunării. Lunca Tisei. Mureșul.	
Lunca Jiului. Lunca Oltului. Lunca Argeșului. Lunca Ialomiței. Lunca Siretului. Lunca Prutului. Lunca Nistrului etc. .	72

Fapte în legătură cu relieful pământului	79
HIDROGRAFIA.	
Marea Neagră. Țărml romănesc al Mării Negre. Importanța Mării Negre. Limanurile Mării Negre. -Limanul Nistrului	82
Ape subterane și Peșteri	89
Dunărea și afluenții ei. Delta Dunării. Tablou de Cursul inferior al Dunării. Origina văii Dunării. Insulele	95
Afluenții Dunării. Tisa. Mlava. Karasul-Nera. Cerna. Desnățuiul. Jiul. Oltul. Vedea și Teleormanul. Argeșul. Ialomița. Siretul. Prutul. Nistrul.	111
Rîurile Dobrogei	129
Lacuri	130
Fapte în legătură cu hidrografia	131
Scurtă vedere geologică și paleogeografică	133
CLIMA Temperatura. Regimul ploilor. Vinturile	140
FLORA. Zona alpină. Zona pădurilor. Zona stepelor	148
FAUNA	153
Vedere generală asupra geografiei fizice	155

Geografia politică.

Resumat din fazele istorice a țărilor române	158
Populațiunea, Numărul. Desimea. Naționalitățile. Starea culturală	168
Noțiuni despre confesiuni. Confesiunile în România	174
Noțiuni despre formele de guvern Forma de guvern a României	
Puterea legiuitoare. Puterea judiciară. Puterea executivă. Armata	178
Impărțirea administrativă	182

Geografia economică.

AGRICULTURA.	
Solul arabil și Clima. Intinderea și divisiunea solului	185
Cerealele. Grâul. Porumbul. Plante oleaginoase. Legumele. Plante industriale. Viile. Livezile de arbori fructiferi. Finețe. Pășuni	188
Pădurile.	194
Animalele domestice. Piscicultura	196
Vedere generală asupra agriculturii României	200
MINELE, Petrolul. Sarea. Cărbuni de pământ. Minereuri de fer și cupru. Nisipuri aurifere. Chihlimbarul. Pucioasa. Ozocherita. Asfalt.	202
Apele minerale. Stațiunile balneare. Lacurile sărate.	209
Carierile	212
INDUSTRIA. Industriile agricole, Morăria. Industria spirtului. Industria berei. Industria zaharului. Industria conservei alimentare. Industria tăbăcăriei. Industriile extractive. Industria petrolului. Industria sării. Industria materialelor de construct. Industria sticlăriei. Industriile silvice. Herăstraele. Industriile chimice. Industria săpunurilor și luminărilor Industriachibriturilor. In-	

dustria textilă. Industria metalurgică. Industriile grafice. Industria hârtiei. Regiunile industriale	213

COMERȚUL.

Comerțul interior	220
» exterior, Importațiuni, Exportațiuni, Vămile	221
Căi ferate, Șosele, Căi navigabile, Legăturile cu străinătatea	225
Instituțiunile de credit	231
Poșta, telegraful, telefonul	232
Orașele României, București, etc.	233
Privire generală asupra geografiei economice a României	244

Țările locuite de Români de sub dominațiunii străine.**BASARABIA.**

Starea politică. Populațiunea. Starea culturală. Școlile, Biserica.	246
Agricultura. Diviziunea solului, Plantele cultivate, Livezile. Viile, Pădurile. Crescerea vitelor	250
Industria	251
Comerțul. Căi de comunicațiune. Căi ferate. Șoselele. Căi navigabile	252
Orașele Basarabiei	253

BUCOVINA.

Starea politică. Populațiunea. Naționalitățile. Starea culturală, Biserica	255
Agricultura. Plantele cultivate. Livezile de arbori fructiferi. Pădurile. Animalele domestice	259
Minele. Ape minerale	261
Industria	262
Comerțul. Căile de comunicațiune	262
Orașele Bucovinei	263

TRANSILVANIA.

Starea politică. Populațiunea. Naționalitățile. Starea culturală. Școlile. Biserica	265
Agricultura. Plantele Cultivate. Viile și livezile de arbori fructiferi. Pădurile. Animalele domestice	271
Minele. Apele minerale	273
Industria	275
Comerțul. Căile de comunicațiune	276
Orașele Transilvaniei	277

BANATUL TEMIȘANEI.

Starea politică, Populațiunea. Starea culturală	279
Agricultura. Plantele cultivate. Viile și livezile. Pădurile. Animalele domestice	281
Minele. Izvoarele de ape minerale	282
Industria	283
Comerțul. Căile de comunicațiune	283
Orașele Banatului	285

ȚERA CRIȘULUI ȘI MARAMUREȘUL.

	Pag.
Starea politică. Populațiunea. Naționalitățile. Starea culturală. Biserica.	286
Agricultura. Plantele cultivate. Viile. Pădurile. Animalele domestice.	288
Industria	290
Minele. Ape minerale	290
Comerțul. Căile de comunicațiune	291
Orașele din țera Crișului și Maramureș	292

Românii afară din Dacia

I ROMÂNII DIN TURCIA (MACEDONIA)

Schiță istorică, Starea politică	294
Geografia fizică, Mări, Fluvii, Munți	296
Clima	301
Numărul și întinderea Aromânilor	301
Starea culturală	304
Ocupațiunea aromânilor, Crescerea vitelor, Agicultura, Țesătoria, Lemnăria, Minele, Comerțul	305
Căi de comunicație, Călvănăritul Telegraf	307
Colonii de Aromâni în Bithinia	308
II ROMÂNII DIN SERBIA ȘI BULGARIA	308
III » DE PESTE NISTRU	309
IV » DIN GALIȚIA	309
V » » ISTRIA, CARINTIA DALMAȚIA CROAȚIA BOSNIA	310
INCHEERE, ...	311

E R A T A.

La		In loc de:	Să se citească:
Pag.	7	Rândul 2 de jos	ce Dacia are în Europa
»	24	» 10 » »	clima e foarte re-be se ating
»	28	» 18 » sus	deși nu așa e înalt
»	35	» 14 » jos	Turcului
»	39	» 6 » »	Căndrelului
»	41	» 14 » sus	Bucova
»	44	» 12 » »	1321
»	44	» 18 » »	Rtaș
»	46	» 18 » jos	Erdelyhegyozeg
»	47	» 10 » sus	dar că găsim
»	49	» 16 » »	Banffy-Hunyad
»	56	» 15 » »	Sarmisegetuza
»	56	» 9 » jos	se în rerup
»	61	» 15 » »	Mărei N.
»	62	» 9 » sus	300
»	62	» 11 » »	400
»	62	» 17 » »	regiunea Birladului (462 m. și 431 m.) peste 400
»	62	» 20 » »	Buceag
»	107	In tablou col. II	etagi
»	»	» » » III	160
»	»	» » » IV	48
»	170	Rândul 7 de sus	sunt pe cale de a fi asimilați
»	171	» 14 » »	creșterea anu- ală populați- unii
»	213	» ultim	distileriile
»	220	» 6 de »	industriile
»	232	» 17 de »	rămânend
»	247	» 15 de jos	număr 35.000
»	286	» 18 de sus	autnomie

Fig. 1. Din munții Făgărașului: Vf. Negoiu 2540 m. (In fund) Caracter și Regiune de vegetațiune alpină; Urme
de fost ghețari.

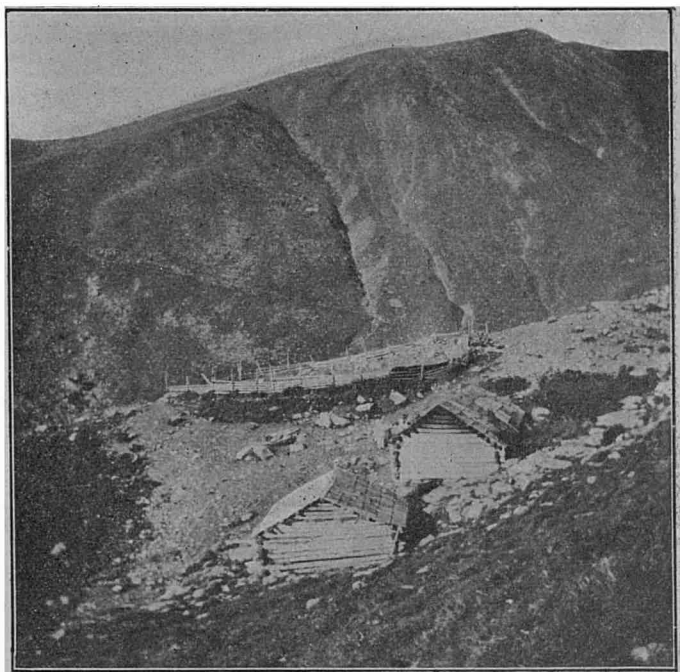

Fig. 2. Valea Lespeșilor, din Munții Făgărașului, cu o Stână de oi.

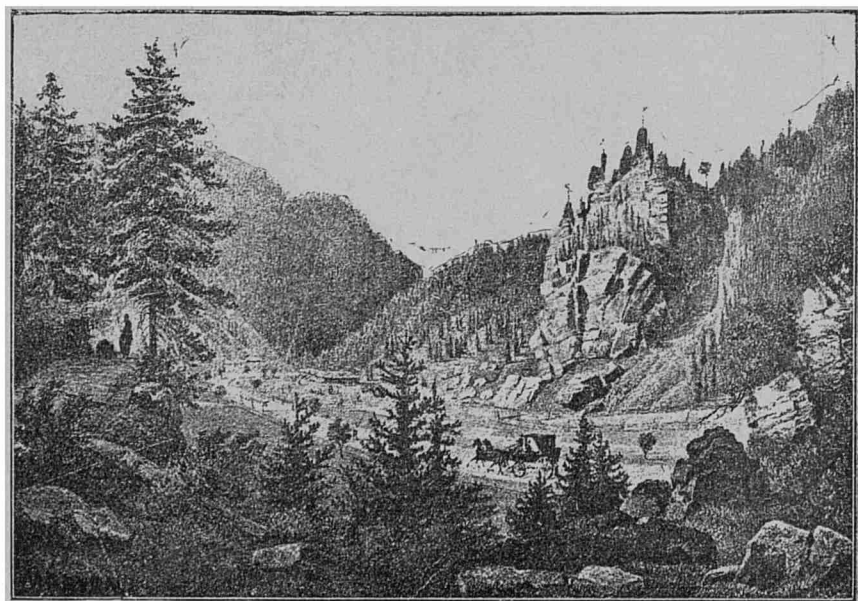

Fig. 3. Vale din regiunea munților Bucovinei. Valea Putnei la Pojorita.

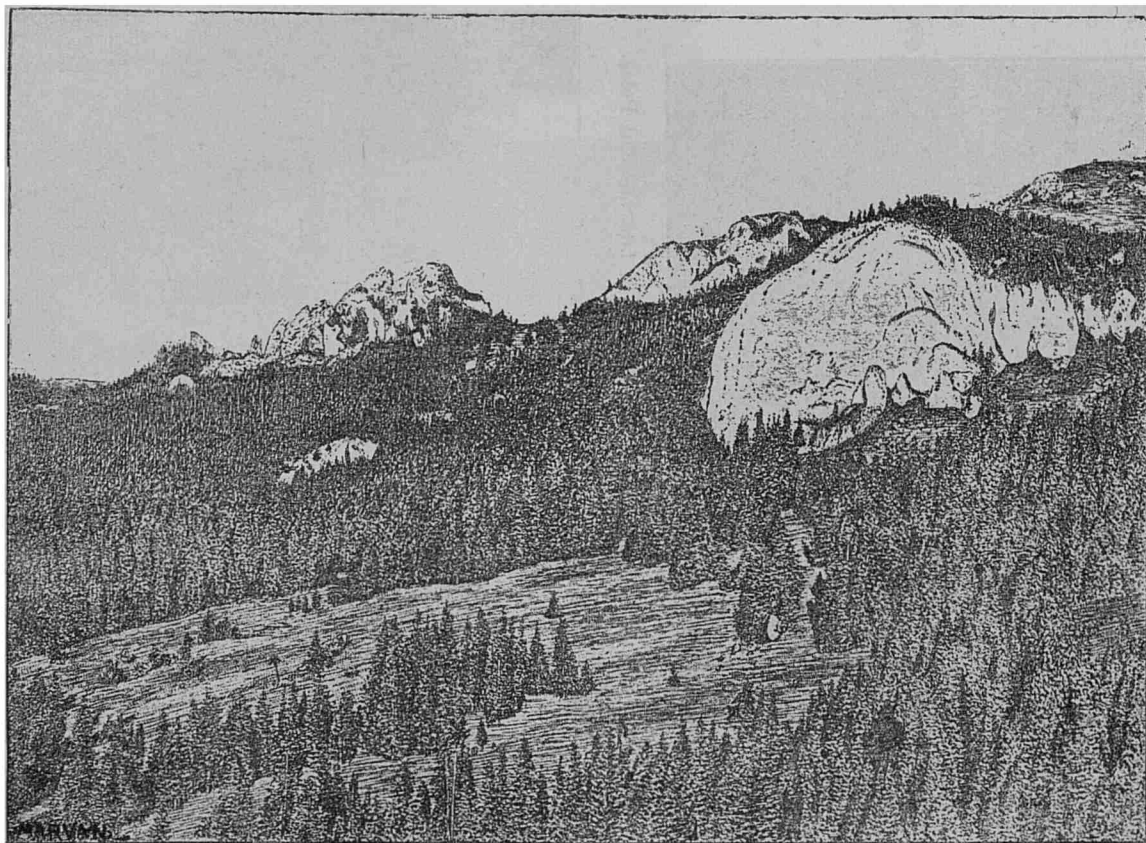

Fig. 4. Pietrele Dómnnei deasupra Bistriței la granița Bucovinei. Limita superioară a zonei pădurilor.

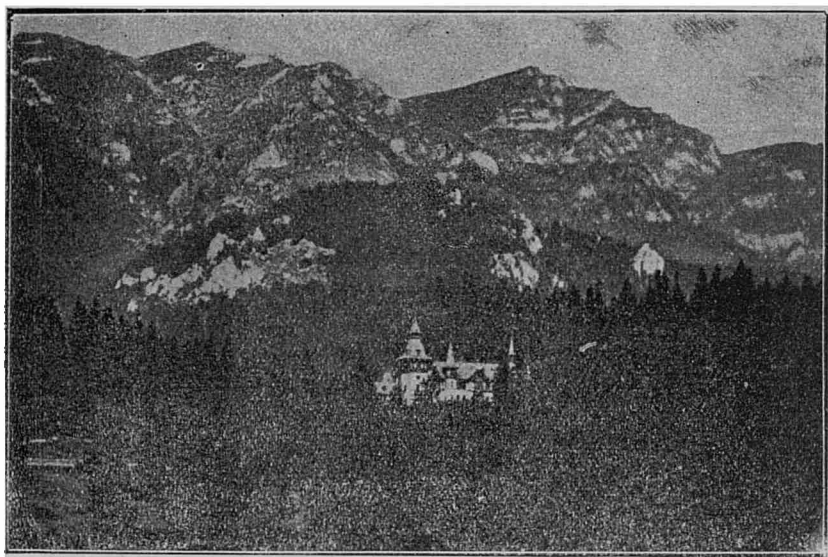

Fig. 5. Munții Bucegi (Caraimanul), cu caracter alpin ; în față Castelul Peleş.

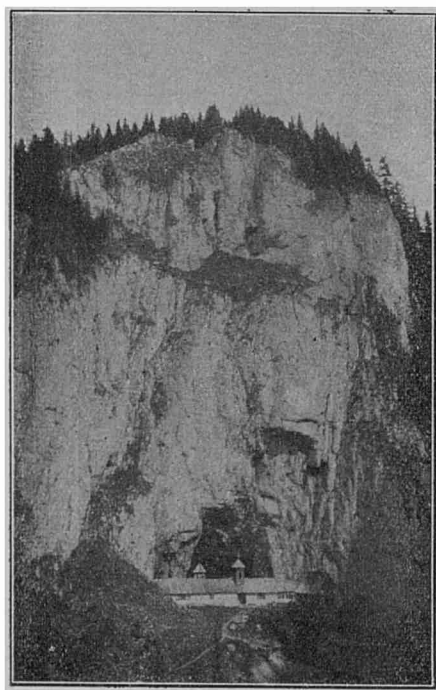

Fig. 6 Gura Peșterii Ialomicioarei, cu schitul de călugări la intrare.

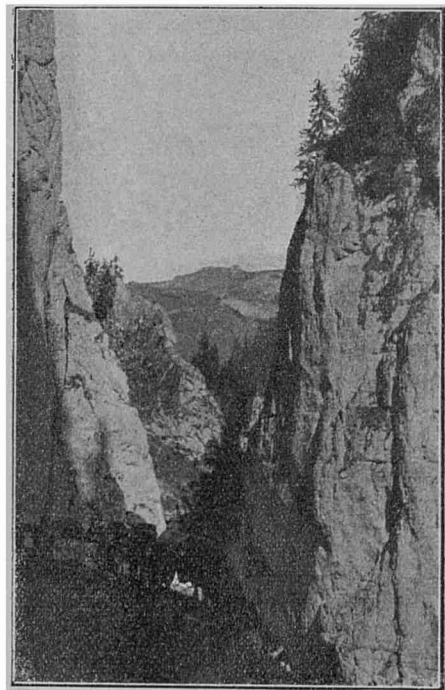

Fig. 7. Cheile Ialomicioarei, în sus de peșteră.

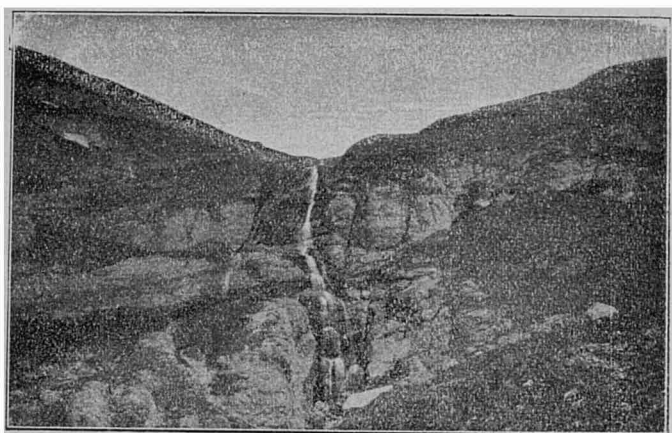
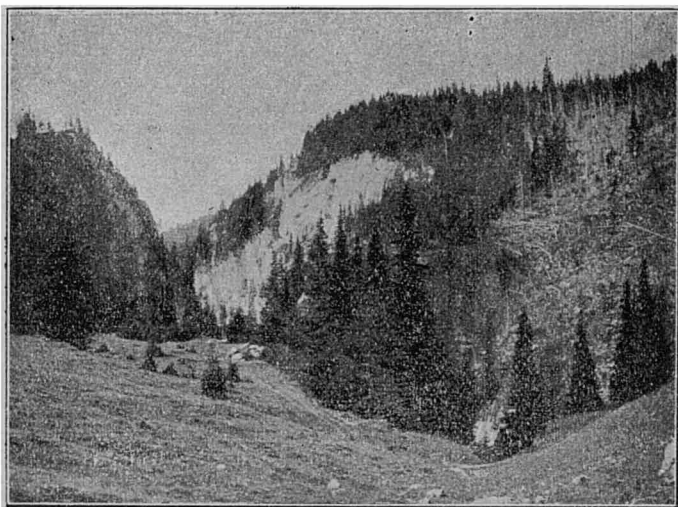

Fig. 8 și 9. Regiune de munți înalți; Obârșia Ialomiței.

Fig. 10. Valea Țerbului, scoboră de la Omul (2510 m.) în V. Prahovei.

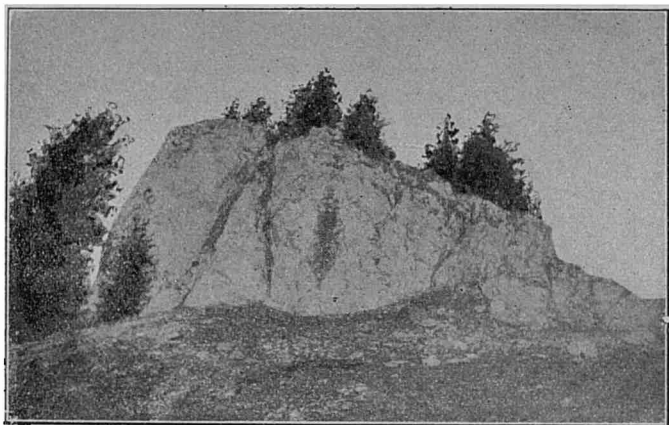

Fig. 11. Stâncile lui Davila, din Bucegi.

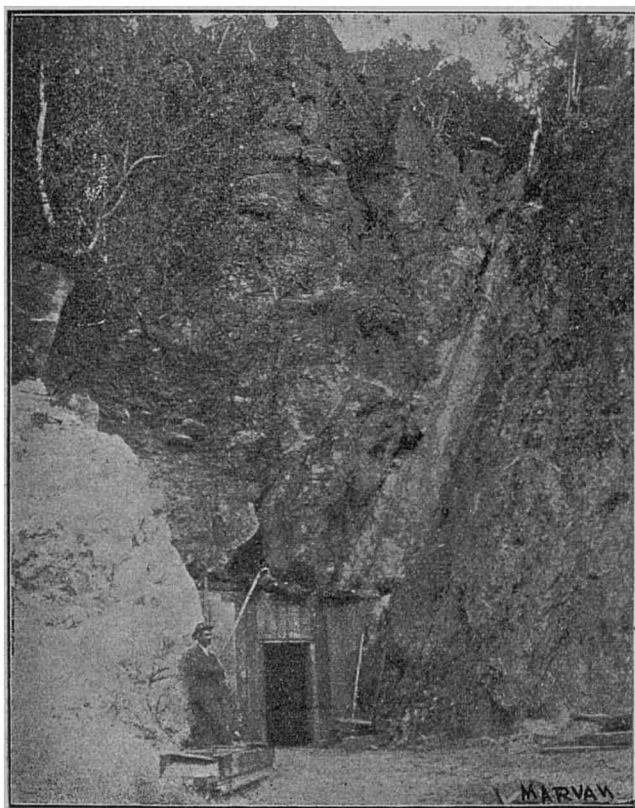

Fig. 12. Solfatara din muntele Búdös (Puciosul) După o fotografie de LÖRENTHEY.

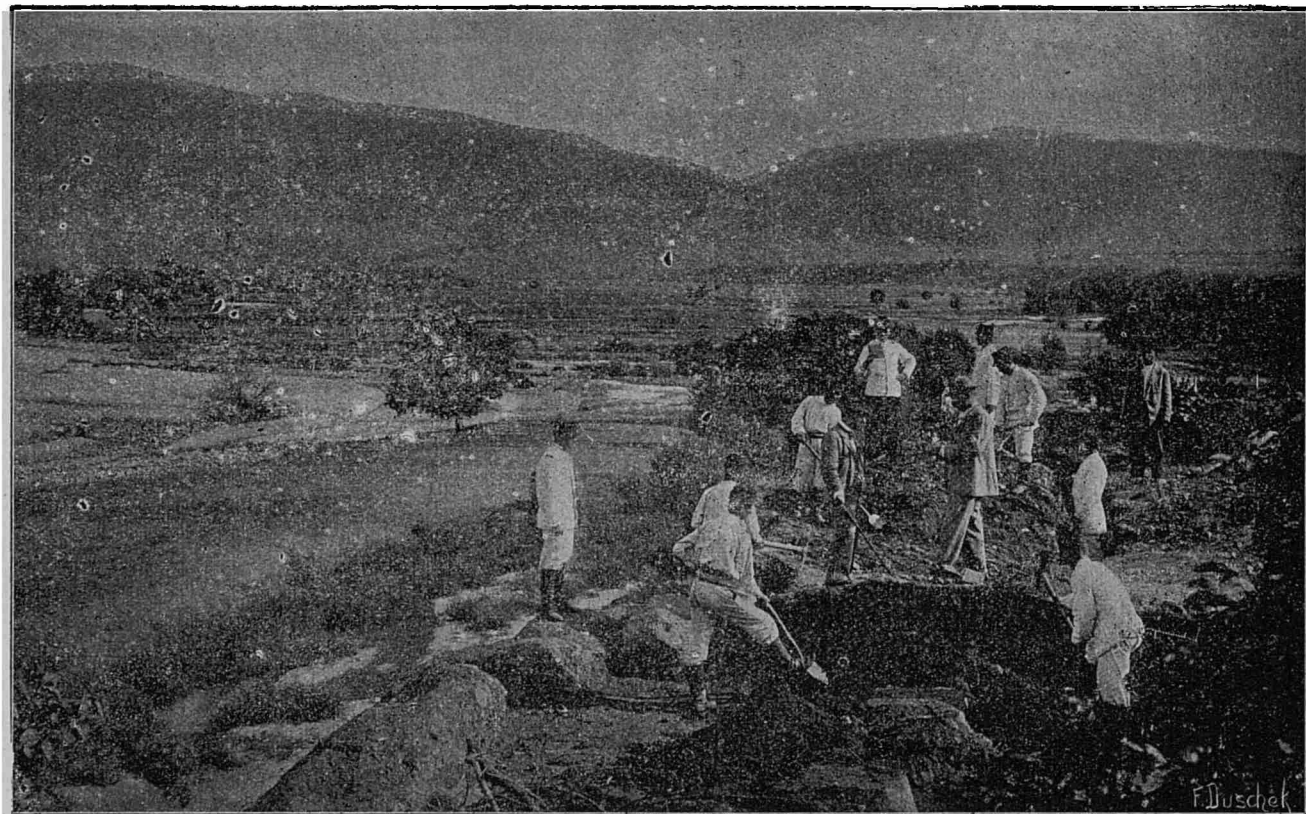

Fig. 13. Depresiunea subcarpatică la Bumbesci, cu lunca largă a Jiului; în fund se vede marginea Carpaților cu deschiderea văii Jiului.

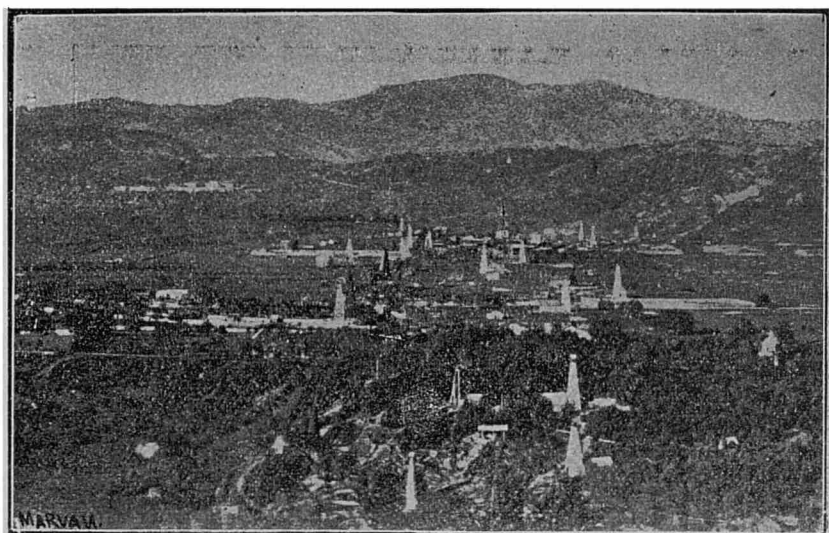

Fig. 14. Regiunea delurilor la Cămpina în zona fagului; pe terasa Prahovei o linie de petrol e indicată prin înșirarea sondelor.

Fig. 15 Podul Dâmboviței, basin de scufundare în zona calcară de la Dâmbovița; în fund marginea muntelui cu crăpătura chei Dâmboviței. E. d. M.

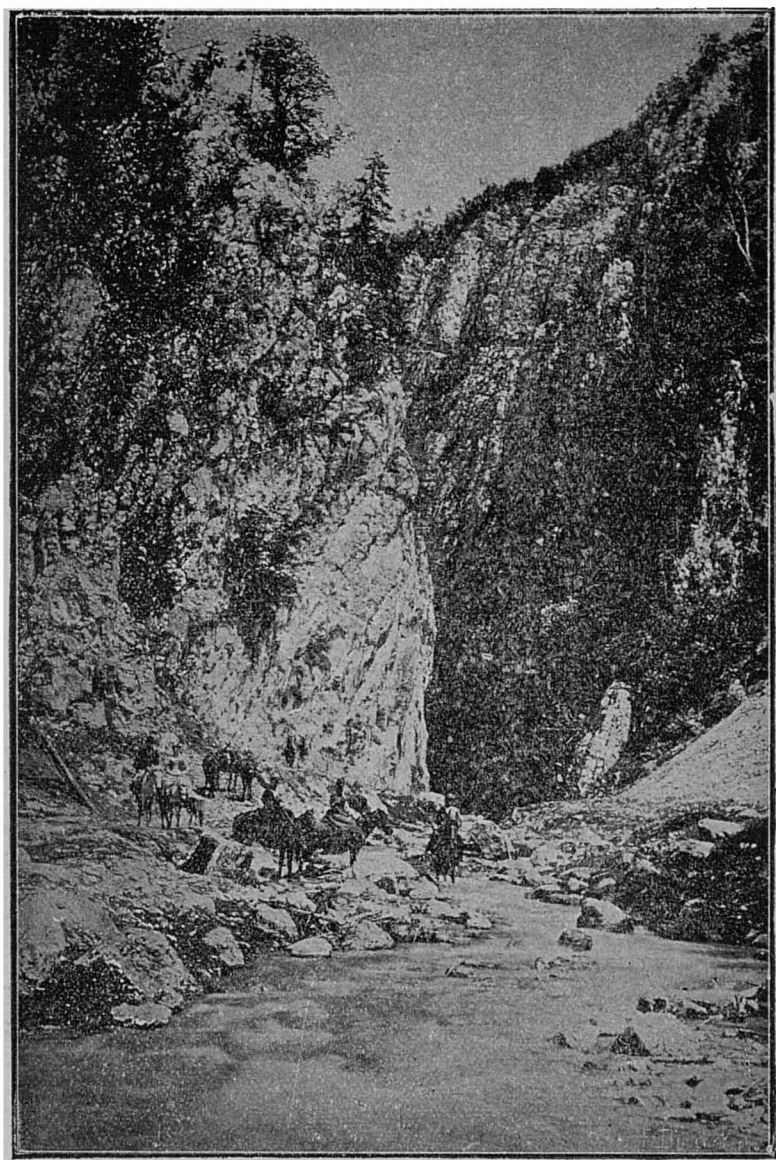

Fig. 16. Intrarea în cheia Dâmboviței, săpată de apă
—
— vertical în stratele de calcar.

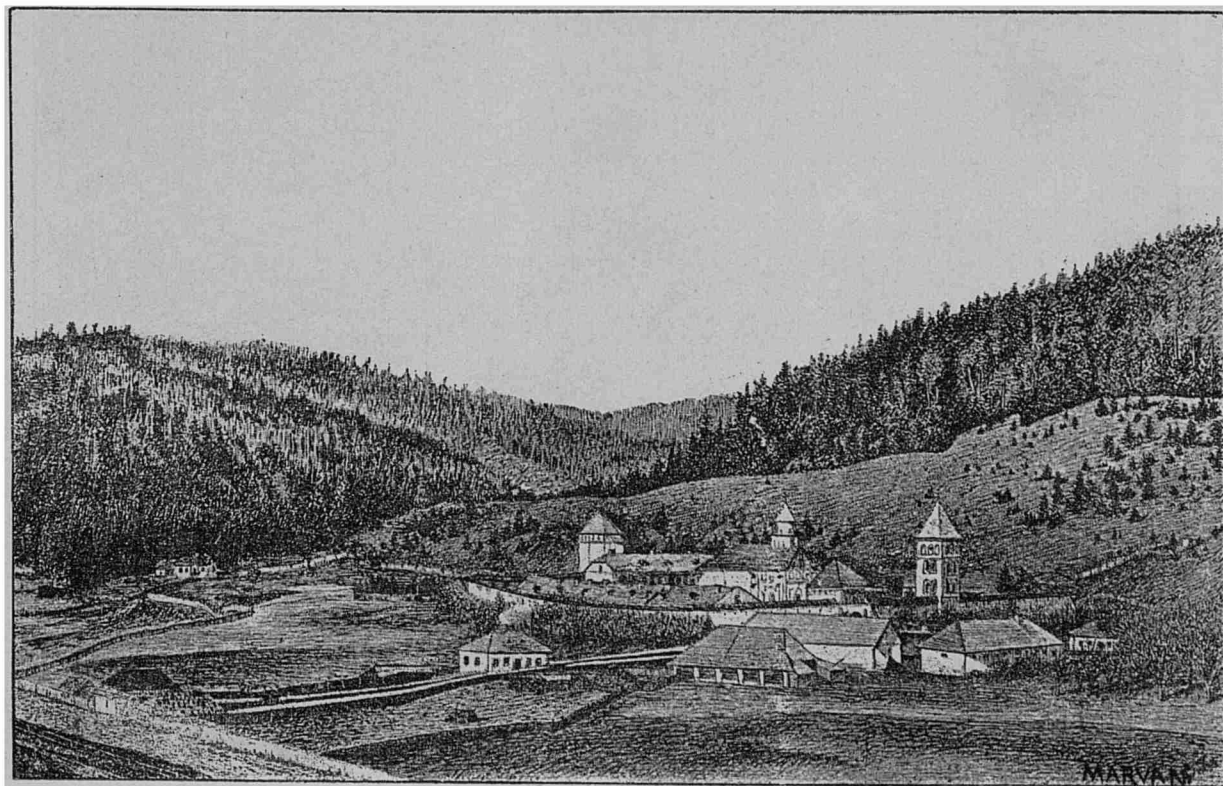

Fig. 17. Carpații la mănăstirea Putna din Bucovina. Caracter muntos mijlociu.

Fig. 18. Vederea delurilor săpate în podișul Basarabiei. Mănăstirea Dobrușa.

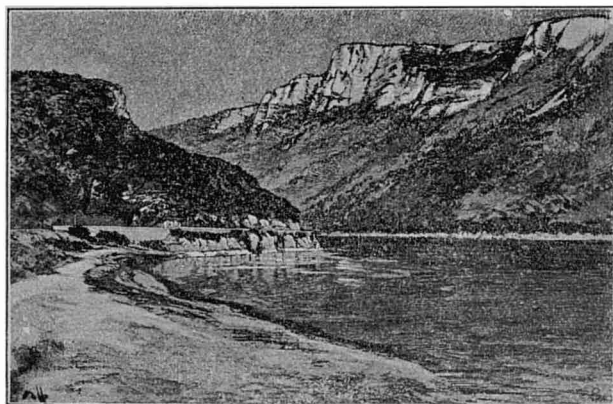

Fig. 19. Clisura Cazan la Prigrada.

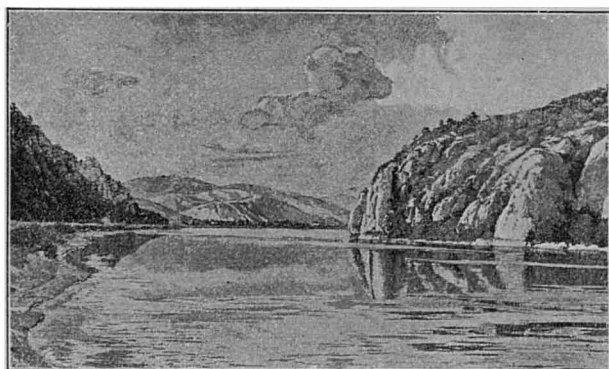

Fig. 20. Clisura Cazan.

Fig. 21. Dunărea în Clisură; în stânga Șoséua Szecheny săpată în stâncă.

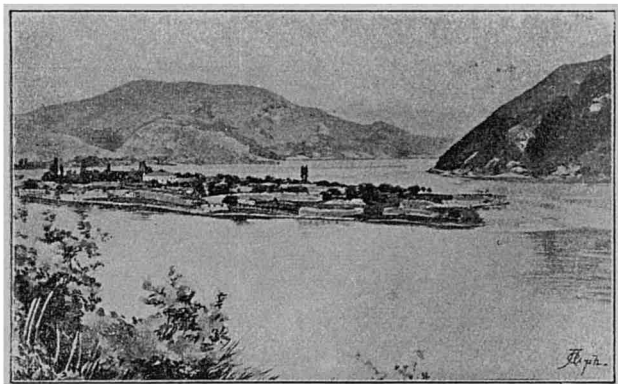

Fig. 22. Insula Ada-Kaleh, pe Dunăre, la vale de Orșova.

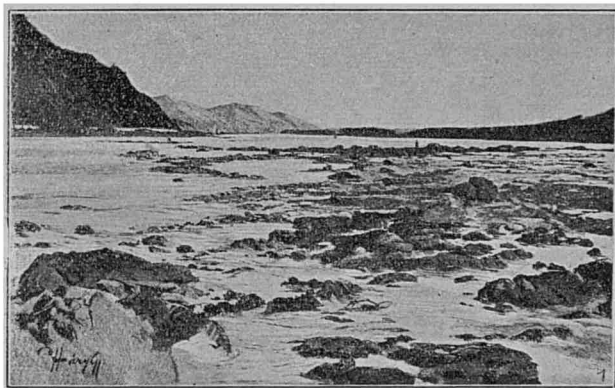

Fig. 23. Porțile de fer, stânci de granit eșite de-acurmezișul
Dunării.

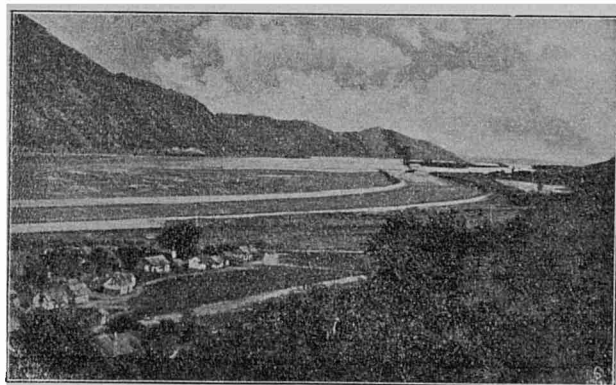

Fig. 24. Canalul Dunării la Porțile de fer.

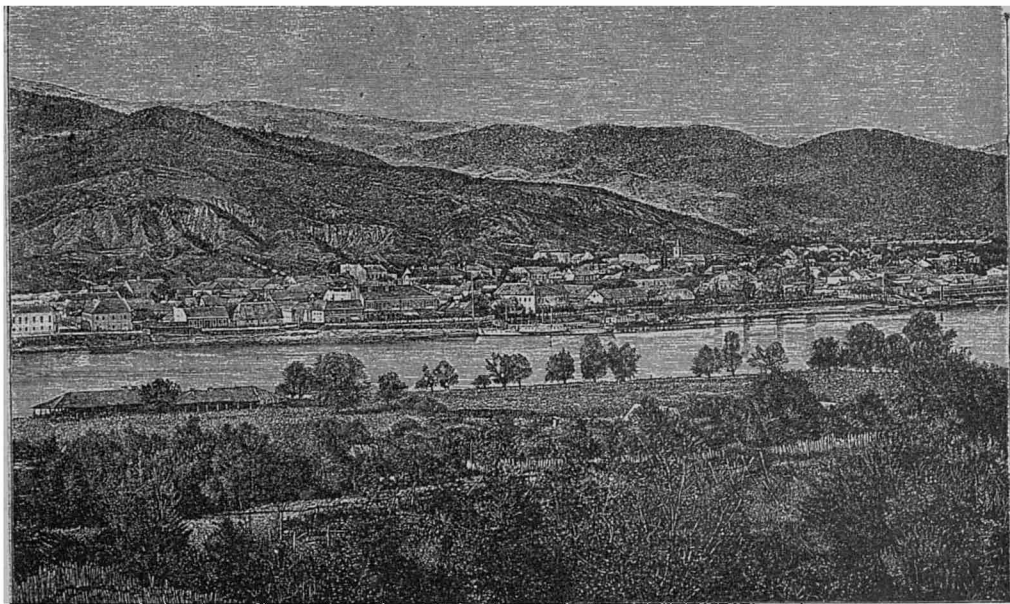

Fig. 25. Valea Dunării la Orșova, în fund se vede Valea Cernei ce se deschide în Valea Dunării.

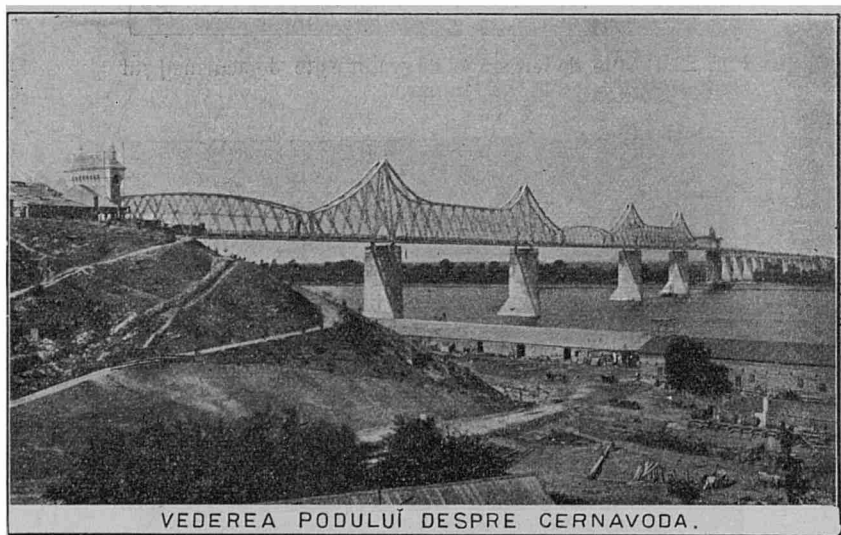

Fig. 26. Podul «Carol I.» peste Dunăre.
Calea ferată duce de la București prin Fetești la Constanța.

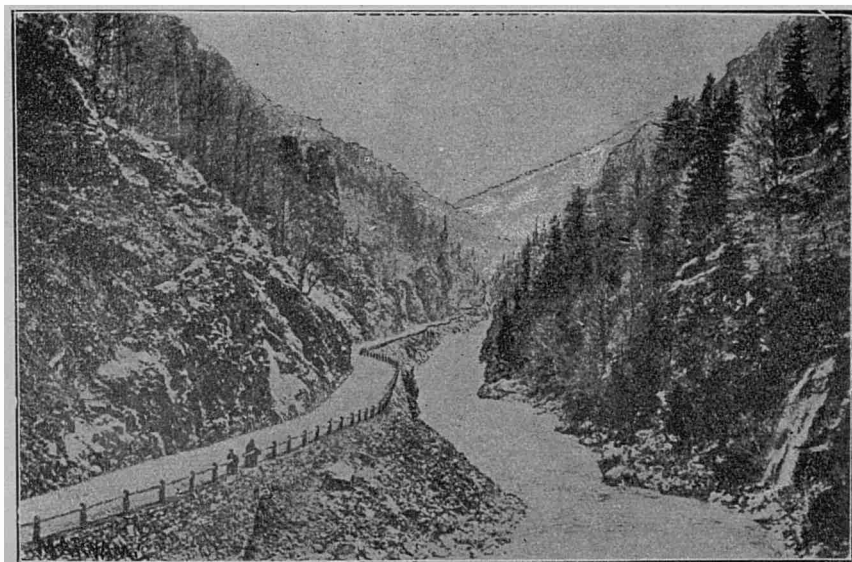

Fig. 27. Pasul Surduo pe Jiă.

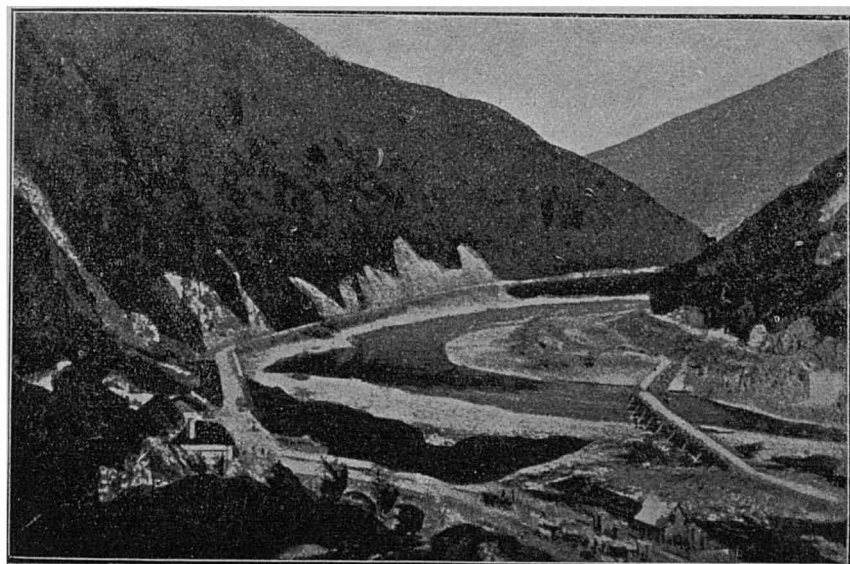

Fig. 28. Valea Oltului la Turnu Roșu.

Fig. 29. Oltul la vale de confluența cu Lotrul, în sus de Cârlice; în fund se vede m. Urzica.

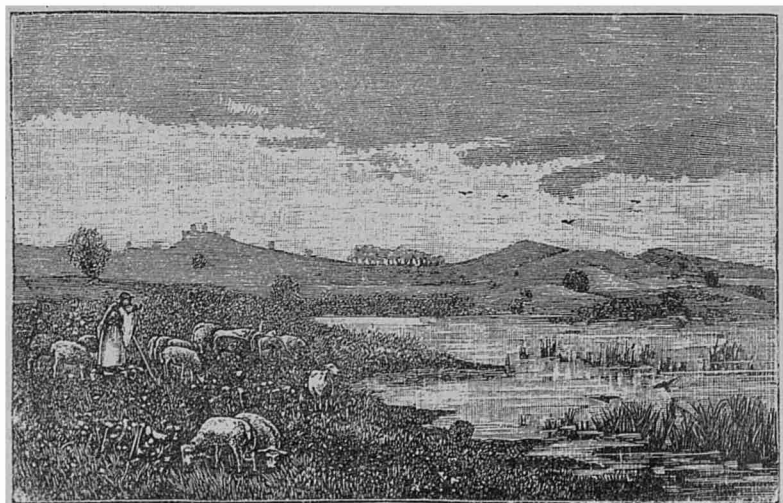

Fig. 30. Vedere din podișul Debreținului, Nyírség-ul.

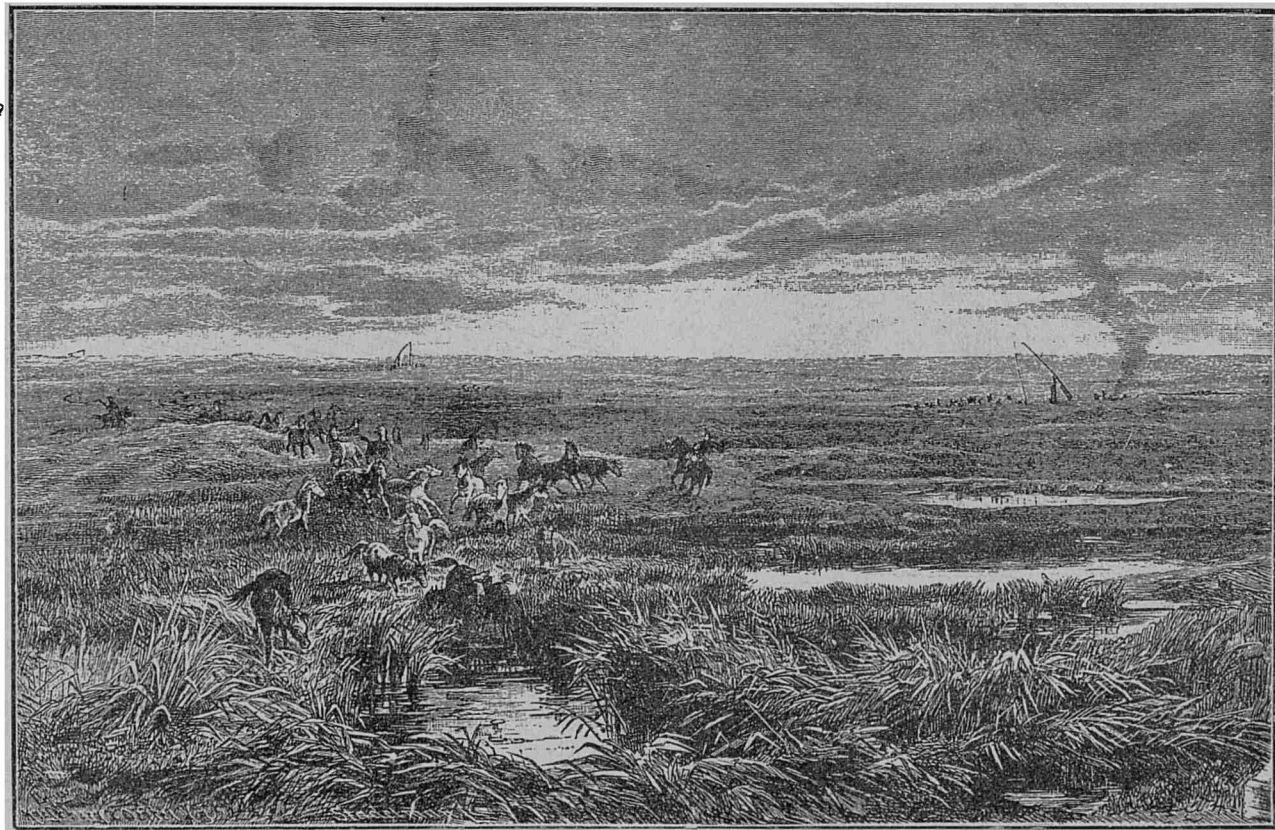

Fig. 31. Pusta ungurască, șes necultivat. Ochiurile de apă stătută sunt singura variațiune a regiunii.

Fig. 32. Lunca Tisei. Horizontul deschis, cerul plin de nori albi (cumuli) e caracteristic Alföldului,

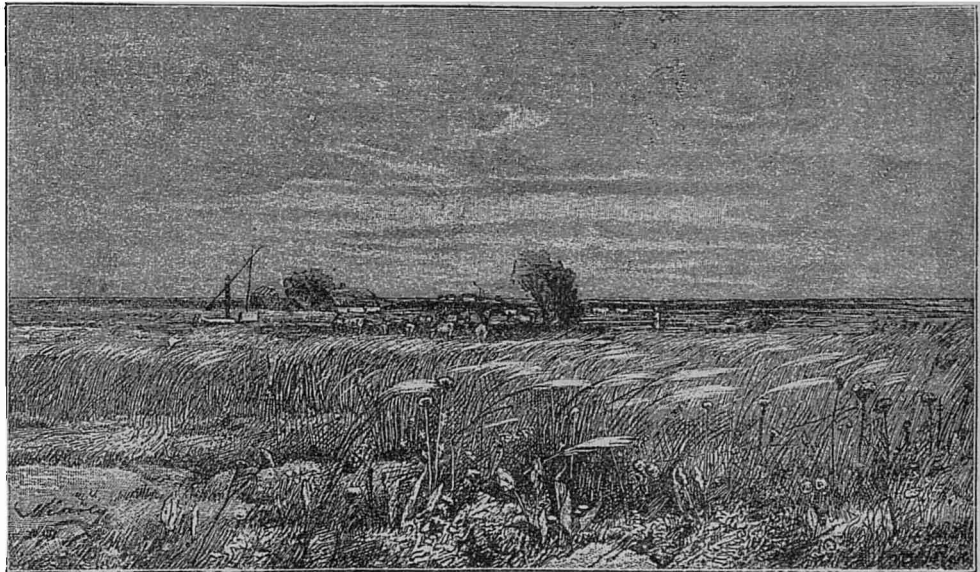

Fig. 33 Bărăgan-Cultivat.

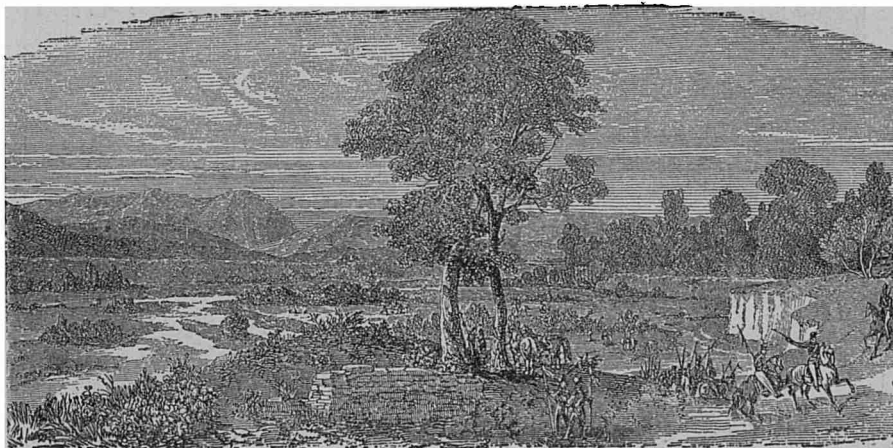

Fig. 34. Pe malul Prutului; în dreapta se véd malurile de loess, în stânga se întinde lunca riului.

Fig. 35. Nistrul, la Mănăstirea Şaba. Caracterul podişului se recunoşce prin dunga dreptă, aproape orizontală, a délurilor. www.digibuc.ro

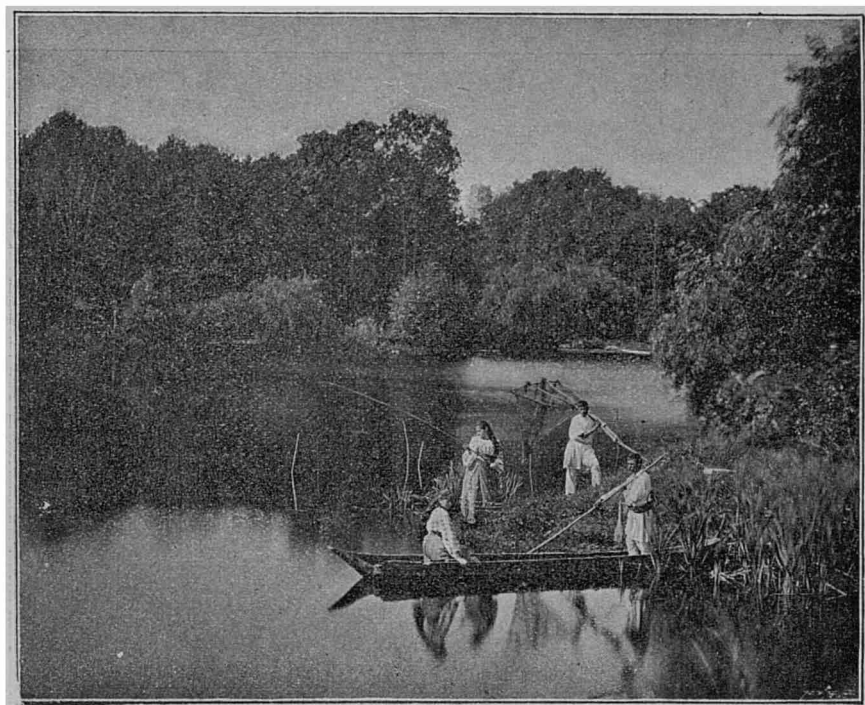

Fig. 36. Vederea unui lac din podișul moldovén, la Ruginósa.

Fig. 37. Lacul Băneasa, în regiunea șesului Munteniei aproape de București.

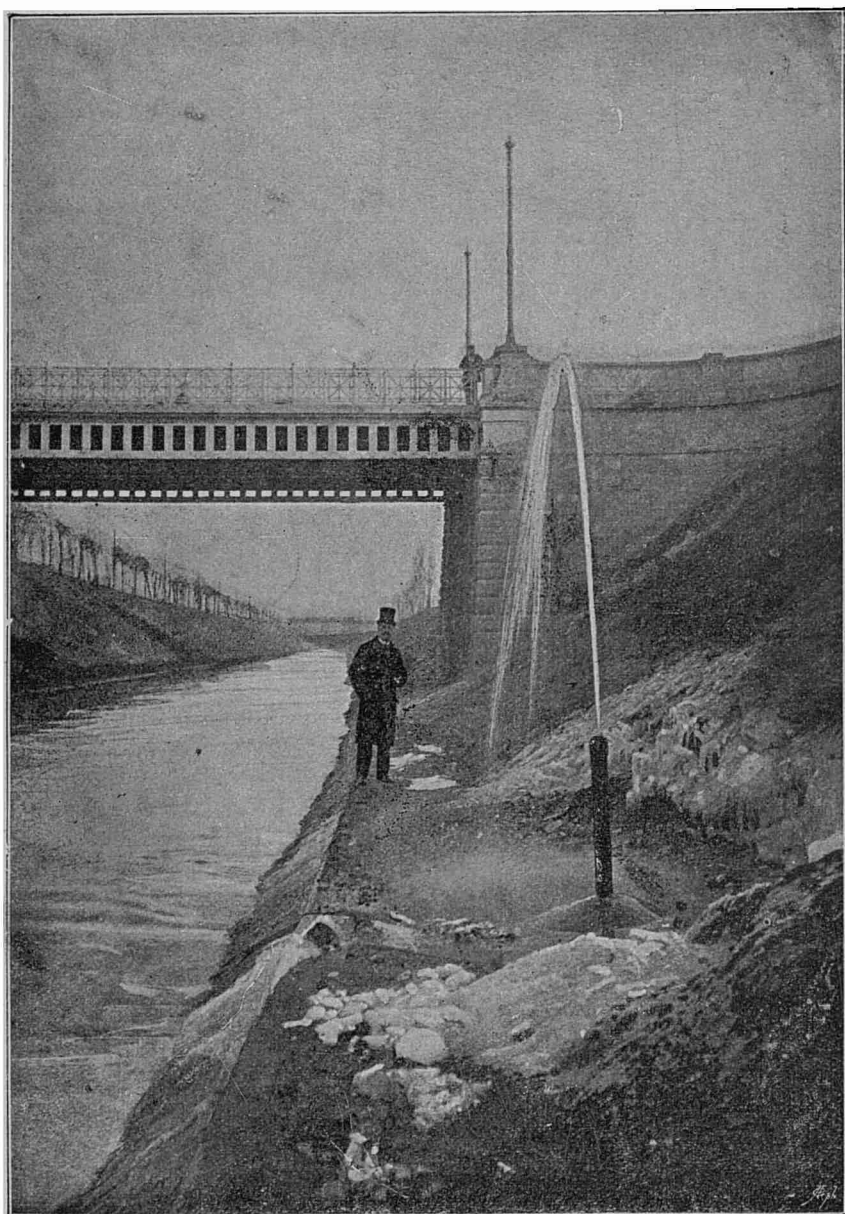

Fig. 33. Fântâna artesiană de la Cotroceni, pe malul Dâmboviței.

Fig. 39. Culă, casă veche boerăscă ce se mai găsește prin Oltenia.

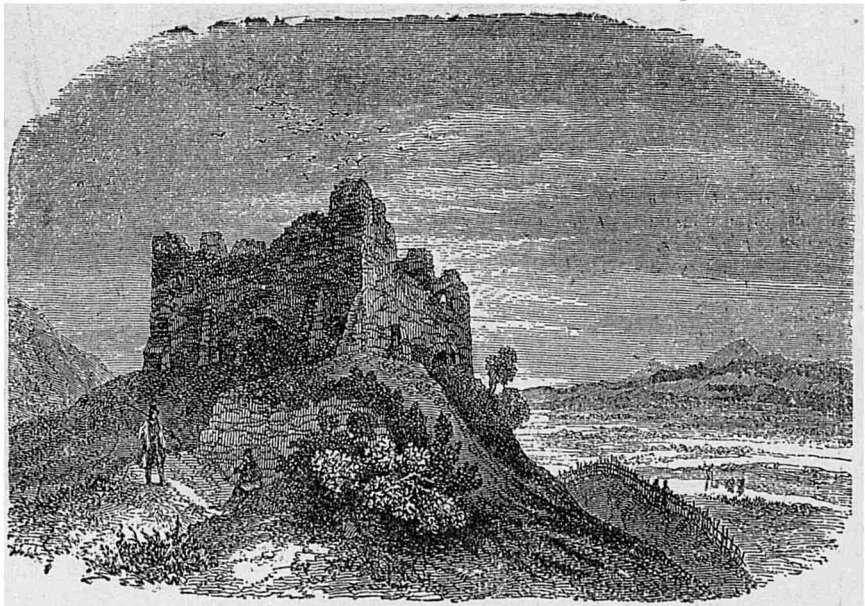

Fig. 40. Cetatea Némțului.

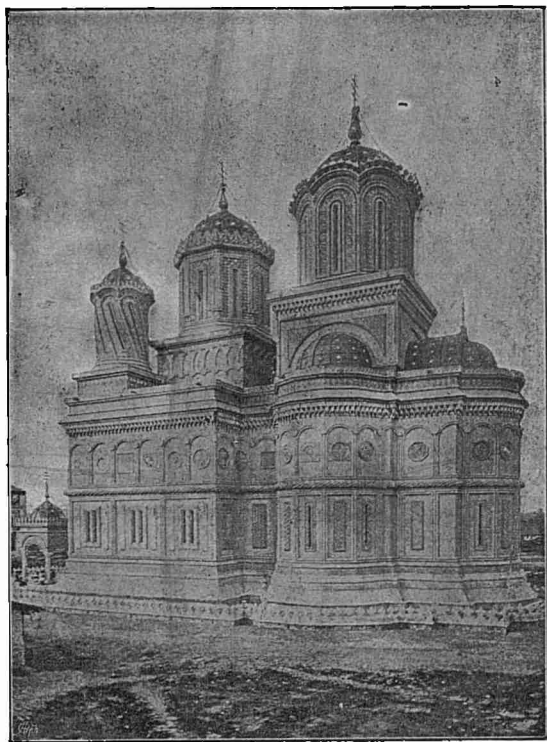
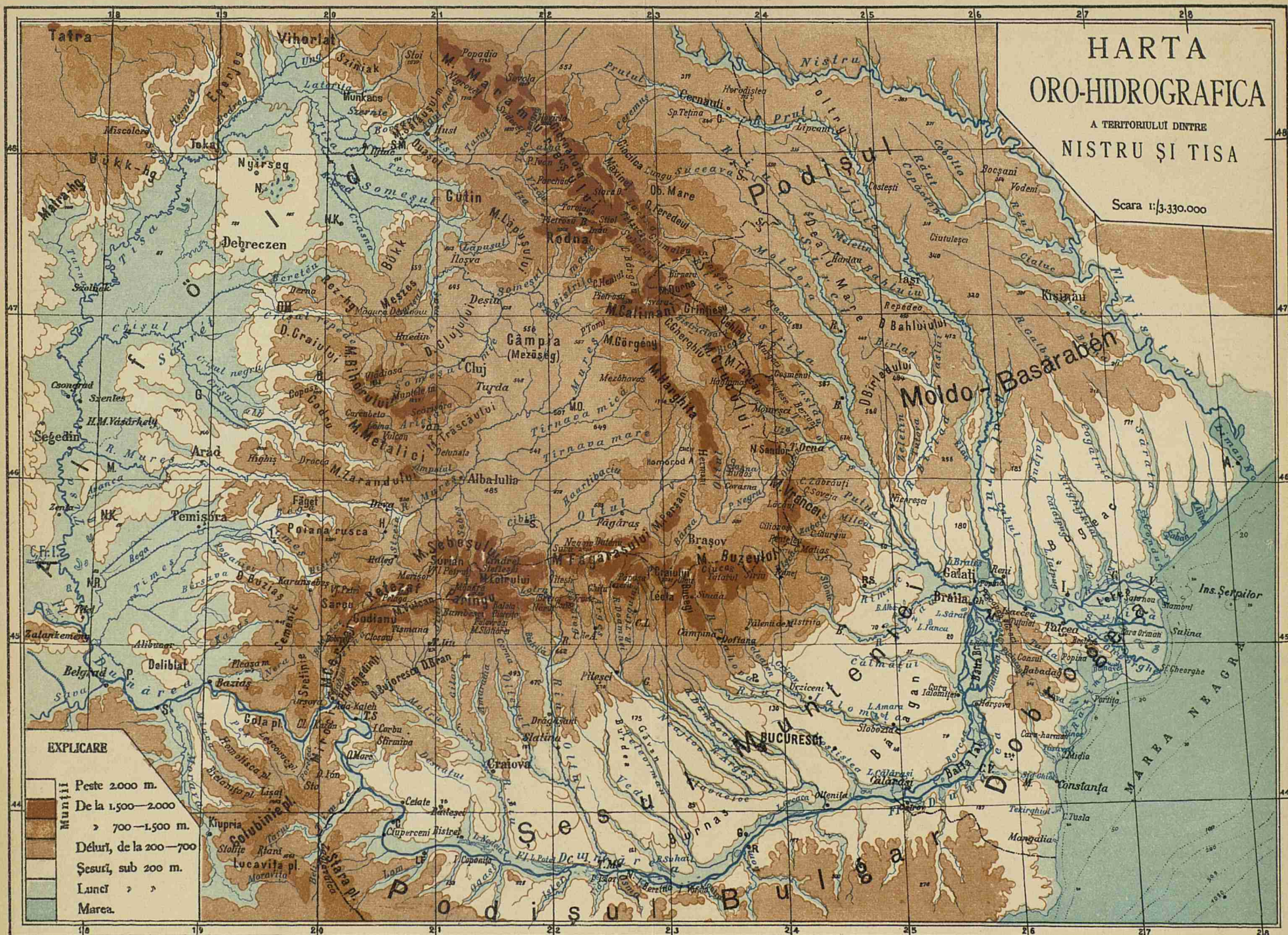

Fig. 41. Mănăstirea Curtea de Argeș.

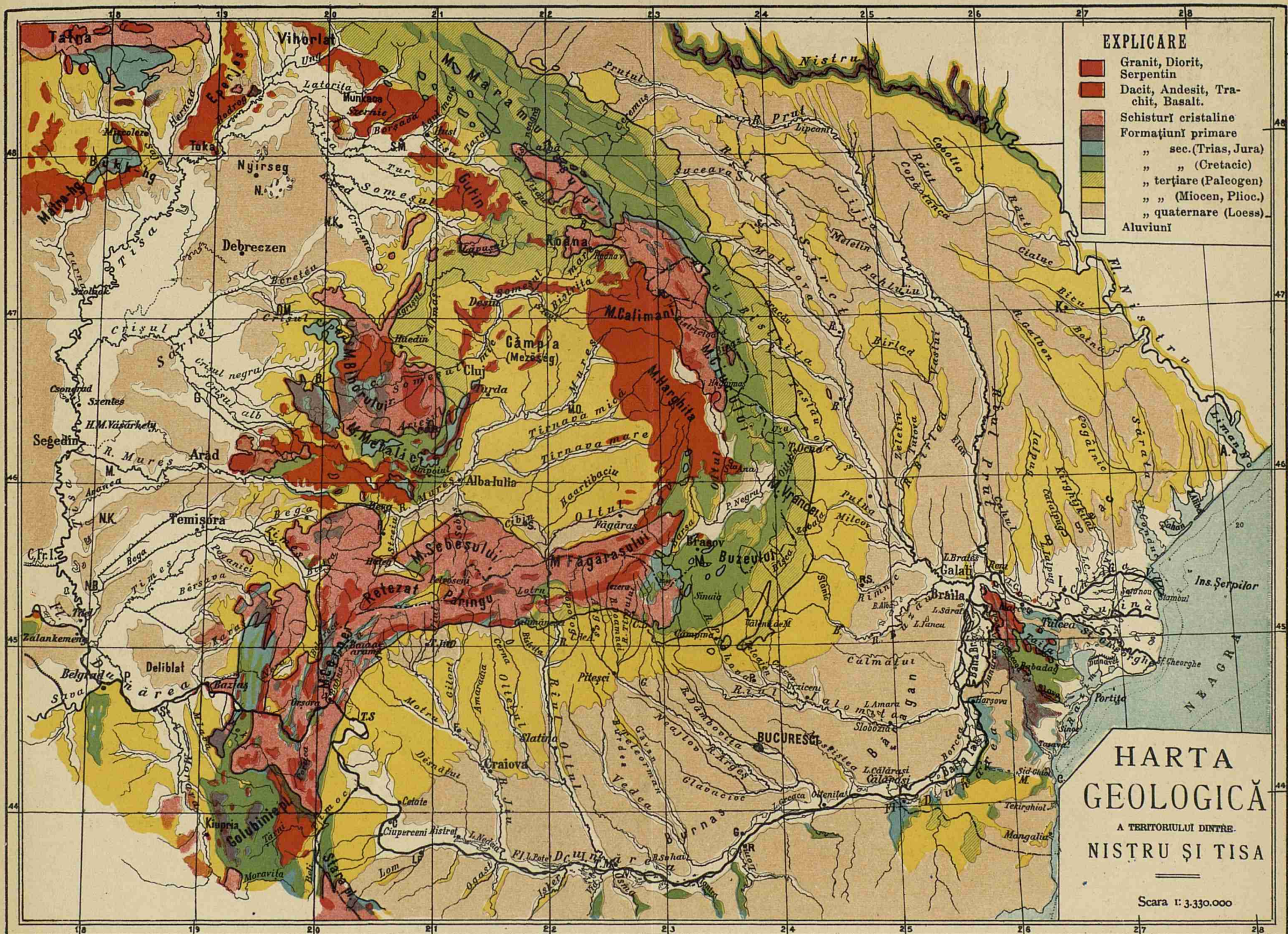
HARTA ORO-HIDROGRAFICA A TERITORIULUI DINTRE NISTRU ȘI TISA

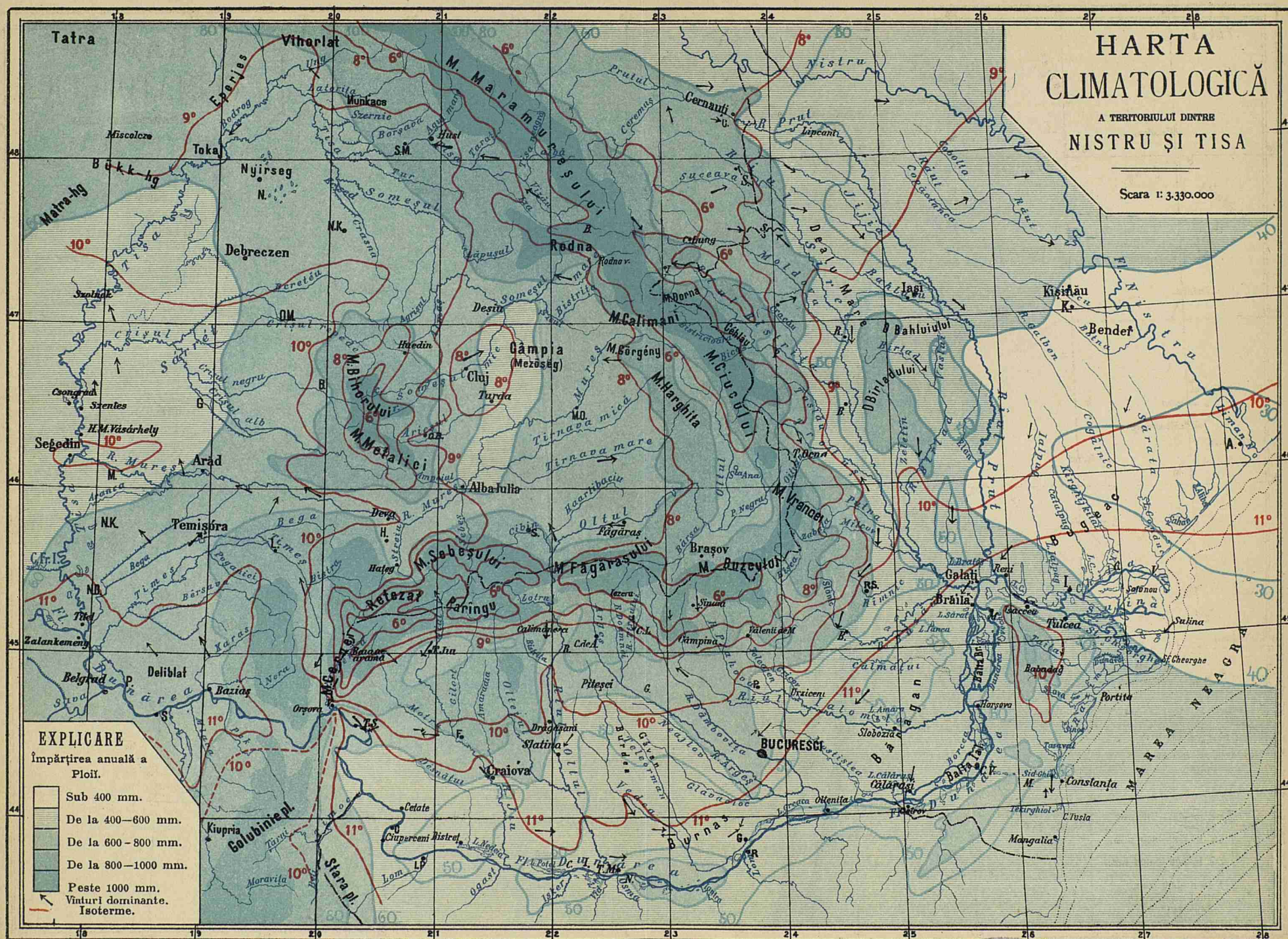
Scara 1:3.330.000

INST. CAROL GOBLI" ȘI DR. I. ST. RASIDESCU, BUCUREȘTI.

Murgoci și Burch

EXPLICAREA

Semnelor minelor

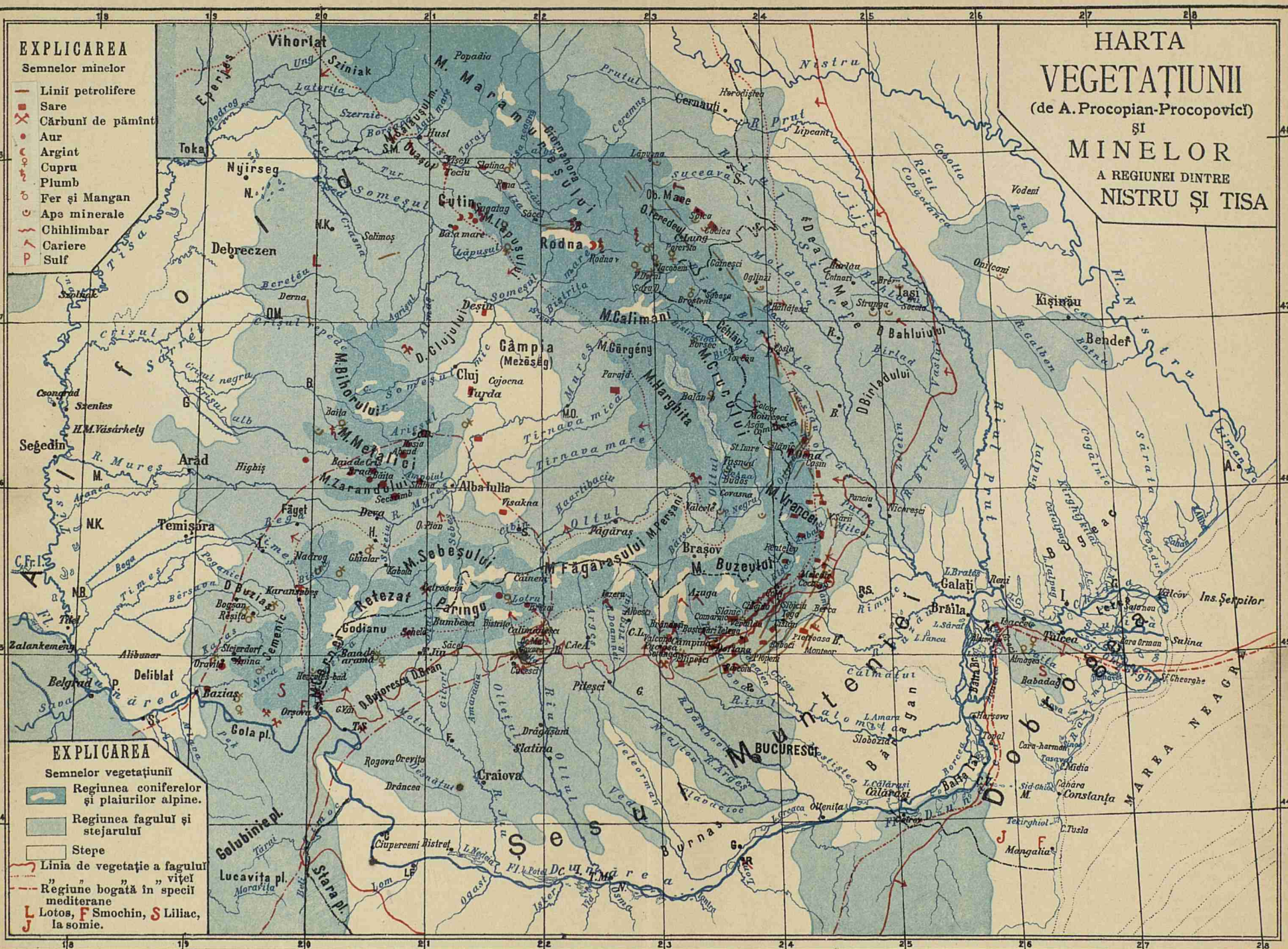
- Linii petrolifere
- Sare
- Cărbuni de pământ
- Aur
- Argint
- Cupru
- Plumb
- Fer și Mangan
- Ape minerale
- Chihlimbar
- Carieri
- Sulf

HARTA VEGETAȚIUNII (de A. Procopian-Procopovici) ȘI MINELOR A REGIUNEI DINTRE NISTRU ȘI TISA

EXPLICAREA

Semnelor vegetațiunii

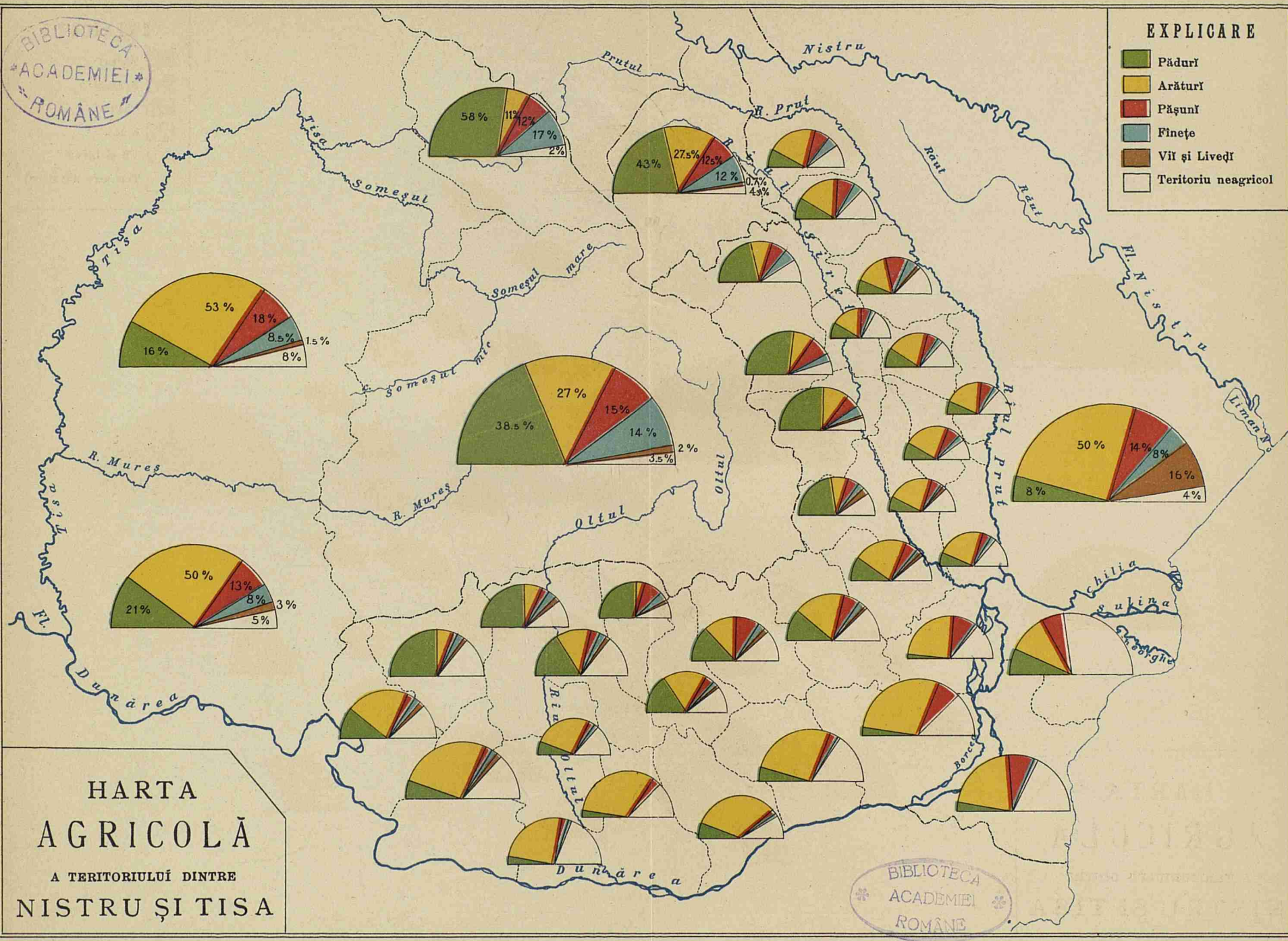
- Regiunea coniferelor și plaiurilor alpine.
- Regiunea fagului și stejarului
- Stepa
- Linia de vegetație a fagului
- Regiune bogată în specii mediterane
- Lotos, F Smochin, S Liliac, la somie.

BIBLIOTECA
ACADEMIEI
ROMÂNE

EXPLICARE

- Păduri
- Arături
- Pășuni
- Fânețe
- Vii și Livezi
- Teritoriu neagricol

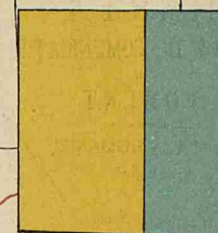

BIBLIOTECA
ACADEMIEI
ROMÂNE

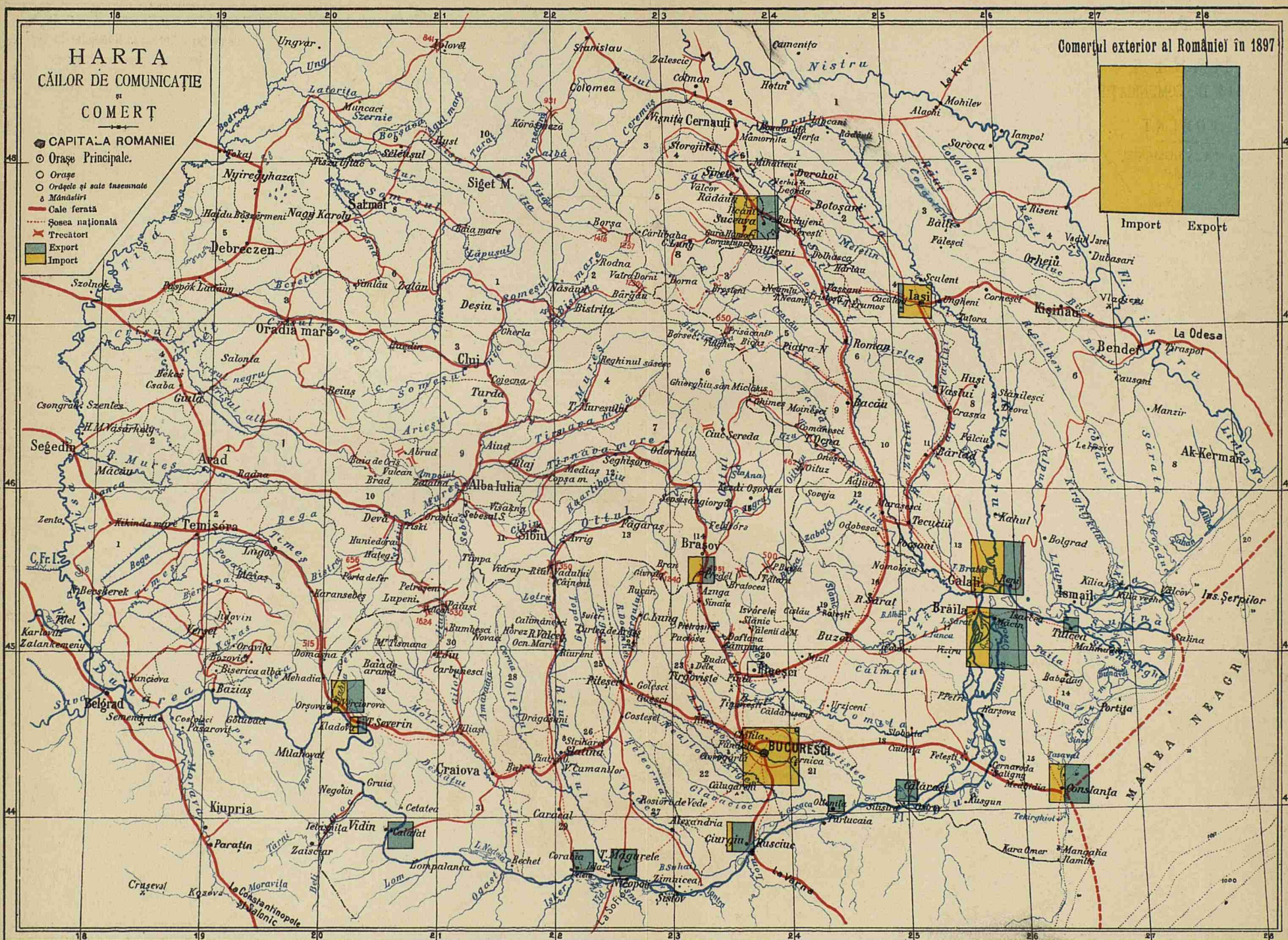
HARTA CĂILOR DE COMUNICAȚIE COMERȚ

- CAPITALA ROMÂNIEI
- Orașe Principale.
- Orașe
- Orașele și sate însemnate
- Mădălișiri
- Cale ferată
- Șosea națională
- Trecători
- Export
- Import

Comerțul exterior al României în 1897

Import Export

INST. CAROL GOBLI" STAB. I. ST. RASIDESCU, BUCUREȘTI.

www.digibuc.ro

Murgoci și Burcă

HARTA
POLITICĂ

- OAPITALA ROMÂNIEI
 ○ Orașe principale
 ○ Orașe
 * Orașele și sate însemnate
 * Mădăstiri
 ■ Cetăți vechi
 ■ Căstre romane
 ■ Valuri

EXPLICARE

- România
 — Austro-Ungaria
 — Rusia
 — Serbia
 — Bulgaria
 — Limita județelor

ROMÂNIA

- 1) Dorohoiu
- 2) Botoșani
- 3) Suceava
- 4) Iași
- 5) Neamțu
- 6) Roman
- 7) Vaslui
- 8) Fălciu
- 9) Bacău
- 10) Tecuci
- 11) Tutova
- 12) Putna
- 13) Covurlui
- 14) Tulcea
- 15) Constanța
- 16) R.-Sărat
- 17) Brăila
- 18) Ialomița
- 19) Buzău
- 20) Prahova
- 21) Ilfov
- 22) Vlașca
- 23) Dâmbovița
- 24) Muscel
- 25) Argeș
- 26) Olt
- 27) Teleorman
- 28) R.-Vâlcea
- 29) Romanați
- 30) Gorj
- 31) Dolj
- 32) Mehedinți

Basarabia

- 1) Hotin
- 2) Soroca
- 3) Bălți (Iași)
- 4) Orhei
- 5) Kișinău
- 6) Bender
- 7) Ismail
- 8) Ak-kerman

Transilvania

- 1) Dobâca
- 2) Bistrița-Năsăud
- 3) Cojocna
- 4) Mureș-Turda
- 5) Turda-Arieș
- 6) Ciuc
- 7) Odorhei
- 8) Târnava-mică
- 9) Alba-inferioră
- 10) Hunedora
- 11) Sibiu
- 12) Târnava-mare
- 13) Făgăraș
- 14) Brașov
- 15) Trei-Scaune

Banatul Temișorei

- 1) Torontal
- 2) Timiș
- 3) Caraș-Severin

Țara Crișului

- 1) Arad
- 2) Cenad
- 3) Bihor
- 4) Bichiș
- 5) Haiducu
- 6) Selagi
- 7) Sabolci
- 8) Sătmă
- 9) Ugocea
- 10) Maramureș

Bucovina

- 1) Coțman
- 2) Cernăuți
- 3) Vișnița
- 4) Storojineț
- 5) Rădăuți
- 6) Sirete
- 7) Suceava
- 8) C.-Lung

www.digibuc.ro

Scara 1: 4.000.000

HARTA ETNOGRAFICĂ

- Români
- Maghiari
- Slavi de N.
- " de S.
- Germani
- Turci și Tătari

